

**ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИКО-ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

**ХЕРСОНСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ОДЕСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**РОЛЬ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ФОРМУВАННІ
НАЦІОНАЛЬНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМ**

матеріали I Міжнародної науково-практичної
інтернет-конференції
(10–11 квітня 2020 року)

Том II

Херсон-2020

Рекомендовано до друку рішенням ради історико-юридичного факультету Херсонського державного університету, протокол № 10 від 22 квітня 2020 р.

Затверджено на засіданні ВОНР Одеського державного університету внутрішніх справ, протокол № 3 від 27 березня 2020 р.

Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем. Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (10–11 квітня 2020 року). Том II. Херсон: Херсонський державний університет, 2020. 343 с.

До збірника увійшли матеріали і тези доповідей, подані учасниками I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (10–11 квітня 2020 року) до її Організаційного комітету. За своїм змістом роботи присвячені галузевим аспектам формування сучасних правових систем у світлі глобалізаційних та інтеграційних процесів.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Відповідальність за дотримання академічної доброчесності, точність поданих фактів, цитат, цифр, прізвищ тощо несуть автори.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова оргкомітету:

Казанчан А.А. – декан історико-юридичного факультету Херсонського державного університету, к.ю.н., доцент

Співголови оргкомітету:

Соловей О.М. – декан Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н.

Галунько В.М. – заступник декана Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, д.ю.н., доцент

Члени оргкомітету:

Задорожня Н.О. – завідувач кафедри історії та теорії національного і міжнародного права історико-юридичного факультету Херсонського державного університету, к.ф.н., доцент

Бондар В.В. – завідувач кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

Вайда Т.С. – завідувач кафедри спеціальної фізичної та вогневої підготовки Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, к.п.н., доцент

Гавловська А.О. – доцент кафедри галузевого права історико-юридичного факультету Херсонського державного університету, к.ю.н.

Жильцов О.Л. – завідувач кафедри загальноправових та соціально-гуманітарних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

Риженко І.М. – завідувач кафедри адміністративного і господарського права та правоохоронної діяльності історико-юридичного факультету Херсонського державного університету, к.ю.н., доцент

Саїнчин О.С. – завідувач кафедри галузевого права історико-юридичного факультету Херсонського державного університету, д.ю.н., професор

Шкута О.О. – завідувач кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, д.ю.н., доцент

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Новікова М.М. – доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент.

Савельєва І.В. – ст. викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ

Задорожня О.В. – ст. викладач кафедри історії та теорії національного і міжнародного права історико-юридичного факультету Херсонського державного університету

Томіліна Ю.Є. – ст. викладач кафедри історії та теорії національного і міжнародного права історико-юридичного факультету Херсонського державного університету

Скребовська С.В. – ст. лаборант кафедри історії та теорії національного і міжнародного права історико-юридичного факультету Херсонського державного університету

ЗМІСТ

Секція 6. Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право

Акулич А.В. ПРАВОВЫЕ ФОРМЫ ВОЗМЕЩЕНИЯ ВРЕДА В РЕЗУЛЬТАТЕ НАРУШЕНИЯ ПРИРОДОРЕСУРСНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА	10
Еишкина А.Г. СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И УКРАИНЫ В ОБЛАСТИ ОВОС И ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ	13
Ивановская Е.В. ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИЗЪЯТИЯ ЗЕМЕЛЬНЫХ УЧАСТКОВ ДЛЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ НУЖД	16
Коховец М.А. ОСОБЕННОСТИ ПРИВЛЕЧЕНИЯ К ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА НАРУШЕНИЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ	18
Кузьменко Ю.В. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ	21
Макарова Н.В. ОСОБЕННОСТИ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В ОБЛАСТИ ОБРАЩЕНИЯ С ОБЪЕКТАМИ РАСТИТЕЛЬНОГО МИРА ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ	24
Мороз О.В. ОБЪЕКТЫ ПРАВОВЫХ ФОРМ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОБСУЖДЕНИЙ В ОБЛАСТИ ОХРАНЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ	29
Руткевич Е.А. ПРАВОВОЙ РЕЖИМ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВОД ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ	32
Самусенко Л.А. ОБЪЕКТЫ НАБЛЮДЕНИЙ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ МОНИТОРИНГА ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ ПРИРОДНОГО И ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРА ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ	35
Семенович Н.Ю. ПОРЯДОК ПРОВЕДЕНИЯ ЗЕМЕЛЬНЫХ АУКЦИОНОВ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ И В УКРАИНЕ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ ИССЛЕДОВАНИЯ	38
Слепцов А.В. ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ В ОБЛАСТИ ОХРАНЫ НЕДР: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ	41
Тюшкевич А.А. ПРИРОДОРЕСУРСНОЕ ПРАВО КАК САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ КОМПЛЕКСНАЯ ОТРАСЛЬ ПРАВА	44
Шингель Н.А. ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ СОТРУДНИЧЕСТВА ГОСУДАРСТВ-ЧЛЕНОВ ЕАЭС ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ УСТОЙЧИВОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ	46

Секція 7. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Chuban V. S., Kricher O.Yu. ANTI-CORRUPTION STRATEGY AS THE BASIS OF ANTI-CORRUPTION FIGHT	52
Алябов Ю.В. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ПРОТЯГОМ 2018-2019 НАВЧАЛЬНОГО РОКУ	55
Білик І.Ю., Петренко Н.О. ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ І ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДО МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ	58
Даценко В.О., Чубань В.С. ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ	63
Дудчик А.И. СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МЕР АДМИНИСТРАТИВНОГО ВЫЗСКАНИЯ ПРИМЕНЯЕМЫЕ К НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИМ В БЕЛАРУСИ И УКРАИНЕ	65
Козинець А.А., Усатенко Д.І. СТИМУЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ МОТИВАЦІЇ ДИПЛОМАТИЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ТЕОРЕТИЧНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	69
Козловська В.А., Бондар В.В. ПРОБЛЕМИ РЕАГУВАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ НА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО	73
Литвиненко Т.А. ЩОДО ЗАСТОУВАННЯ ПРОГРЕСИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РИНКОВОМУ ПРОСТОРІ	76
Мельник Д.С., Парасочкіна К. В. ЗМІСТ ТА ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ОСВІТИ	79
Муха А.А. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В ОБЛАСТИ ЗАЩИТЫ ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ	81
Новицкая Е.Н. СТАНДАРТИЗАЦИЯ АУДИТА И АУДИТОРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ	86
Норець Л.Є., Шевченко Н. Л. ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ АДВОКАТОМ	89
Правоторова О.М. ОНТОЛОГІЧНІ ТА ГНОСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ	93
Правоторова О.М., Беліков І.В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ФЛОРИ УКРАЇНИ	96
Рамазанова Н.О. ГЛОБАЛЬНА СИСТЕМА МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В ОБЛАСТИ ЗАЩИТЫ БЕЖЕНЦЕВ	99
Самойленко О. С. АДМІНІСТРАТИВНА ЕТИКА В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ	103

Сливко О.Я. ПРИМЕНЕНИЕ ТЕХНИЧЕСКИХ СРЕДСТВ В АДМИНИСТРАТИВНОМ ПРОЦЕССЕ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ	106
Спиця О.В., Кузьменко Ю. В. ПРОБЛЕМИ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	109
Пономаренко А.О., Волкович О.Ю. ПРЕВЕНТИВНІ ЗАХОДИ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ПРИ ЕПІДЕМІЇ	112
Телятицкая Т.В. ЗАКРЕПЛЕНИЕ КОМПЕТЕНЦИИ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ	116
Хрідочкін А.В. МЕТА І ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	121
Юрочкин С.М. ФУНКЦИИ, МЕТОДЫ И ОРГАНИЗАЦИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРИ ОСУЩЕСТВЛЕНИИ ПУБЛИЧНО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА	124
Секція 8. Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право	
Бараненко Р.В. ДО ПИТАННЯ АНАЛІЗУ СУБ'ЄКТІВ КОМП'ЮТЕРНИХ ЗЛОЧИНІВ	128
Беницкая А.А. ДЕВИАНТНОЕ ПОВЕДЕНИЕ ПОДРОСТКА КАК СЛЕДСТВИЕ НЕНАДЛЕЖАЩЕГО СЕМЕЙНОГО ВОСПИТАНИЯ	130
Березніков О. В. ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 436-1 КК УКРАЇНИ	133
Бібленко В. С. ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ НЕЗАКОННОГО ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДІВ НАД ЛЮДИНОЮ	136
Біляєва К.О. ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ДЕПАРТАМЕНТУ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИНАМИ ПОВ'ЯЗАНИМИ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	139
Бурцева І. В. ЩОДО ОЗНАК ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ: НАУКОВИЙ ТА НОРМАТИВНИЙ ПІДХІД	141
Васильєва М.С. ВИКТИМНОСТЬ ЖЕНЩИН ПРИ ДОМАШНЕМ НАСИЛИИ	144
Василяка О.К. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ	147
Вербицкая А.С. СЛОЖНАЯ ВИНА: ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ В УГОЛОВНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ	150
Вербицкая А.С. СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ УГОЛОВНО-ПРАВОВОГО ИНСТИТУТА ВИНЫ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ И СТРАНАХ МУСУЛЬМАНСКОЙ ПРАВОВОЙ СЕМЬИ	154

Гуляков К. В.	
КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ТЕРМІН	159
Дмитренко Н.А.	
ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	162
Доланская Рената	
НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В СФЕРЕ ПРИМЕНЕНИЯ МЕДИАЦИИ В СЛОВАКИИ.	165
Зорін О.О., Стратонов В.М.	
ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ НЕЛЕГАЛЬНОГО МІГРАНТА	168
Корунчак Л.А	
ЗАСТОСУВАННЯ СИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ ЯВИЩА КОРУПЦІЇ	172
Максимчук І.Р., Новікова М.М.	
ЩОДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «СТВОРЕННЯ ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ»	176
Новікова М.М. , Венгер Т.О.	
ДО СОЦІАЛЬНОЇ ПРИРОДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ	179
Пришляк О.В.	
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ГУМАННЕ СТАВЛЕННЯ ДО ТВАРИН В УКРАЇНІ	182
Сотула О. С.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СПІВУЧАСТІ У ЗЛОЧИНІ, ПЕРЕДБАЧЕНОМУ СТАТТЕЮ 117 КК УКРАЇНИ	186
Сухова В.В.	
УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІАЛЬНОЇ ИНЖЕНЕРИИ КАК НОВОГО ВИДА МОШЕННИЧЕСТВА	189
Устюжанінова О.Т.	
ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	193
Фреїв В.В.	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВА НА ОСВІТУ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННІ ВОЛІ	198
Христюк В.В.	
СУЧАСНИЙ СТАН КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЛЮДИНИ ВІД БІОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ	202
Секція 9. Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність	
Андрикевич Е.Г.	
РАССЛЕДОВАНИЕ ВЗЯТОЧНИЧЕСТВА: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ	207
Бурлакова В.С.	
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ТАКТИКИ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ТРУПА ТА ЙОГО ЧАСТИН	211
Галунько В.М.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИ ОСВІДУВАННІ ОСОБИ	213
Зубенко В.В.	
СТАНОВЛЕННЯ РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ПІСЛЯ КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ	215
Кіріченко А. В., Андрусенко О.А.	
ПОНЯТТЯ ТА ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ. ДОСВІД КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.	217

Коваленко О.В. КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ДЕТЕКТИВА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ	222
Колтуннік С.В. АКТУАЛЬНІ ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОГО НАРКООБІГУ В УКРАЇНІ	226
Крамаренко С. М. СИСТЕМА СТАДІЙ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ	228
Крет Г.Р. ЗАСТОСУВАННЯ СУДАМИ ПРАВИЛА «ПЛОДІВ ОТРУЄНОГО ДЕРЕВА» У КОНТЕКСТІ СТАНДАРТІВ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ	231
Савельєва І.В., Островська А.О. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ТАКТИКИ ПРИЗНАЧЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	234
Савельєва І.В., Пилипчук А. С. КВАЛІФІКОВАНИЙ ЕЛЕКТРОННИЙ ПІДПИС У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ	236
Савельєва І.В., Ясинська А.В. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ТА МАЛОЛІТНІХ ОСІБ	240
Соловей О. М. ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ ДІЙ В УМОВАХ COVID-19.	243
Степанов О.В. ВЛИЯНИЕ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ ЗНАНИЙ И ПОЛОЖЕНИЙ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК В ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	245
Темніков О.В. ЩОДО ЗАКОНОДАВЧОГО АЛГОРИТМУ ТА ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА	249

Секція 10 Судоустрій; прокуратура та адвокатура

Бурякова А.В., Захарова С.І. ПРИНЦИПИ ЗАХИСТУ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ	254
Козлович А.В. ЩОДО ПИТАННЯ ПРО СКАСУВАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ МОНОПОЛІЇ	256
Кріцька Д. Є., Кузьменко Ю.В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТА	260
Мацьона О.А., Жаровська Г.П. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ	262
Обрусна С.Ю. РІВНІ ЕЛЕКТРОННОЇ СУДОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ В КРАЇНАХ ЄС ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДУ	267
Починок Ю.О. ОКРЕМІ АСПЕКТИ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В МЕЖАХ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	270

Секція 11. Міжнародне право

Атдаев К.Ш. ПРИВЕДЕНИЕ В ИСПОЛНЕНИЕ РЕШЕНИЙ ИНОСТРАННЫХ СУДЕБНЫХ РЕШЕНИЙ	274
---	-----

Бакуменко В.І., Шперун Х.В.	278
МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАВ ЛЮДИНИ В СИСТЕМІ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ОСОБИ, ЩО ПЕРЕБУВАЄ ЗА КОРДОНОМ	
Береговцова Д.С.	
РОЛЬ РЕКОМЕНДАТЕЛЬНЫХ АКТОВ СНГ В СТАНОВЛЕНИИ И РАЗВИТИИ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ О СОВРЕМЕННЫХ МЕДИЦИНСКИХ ТЕХНОЛОГИЯХ В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА	281
Грибик Г.В.	
ВИБОРИ ДО ЄВРОПАРЛАМЕНТУ – 2019	285
Демидович В.А.	
ЭВТАНАЗИЯ В ПРАВОВОМ АСПЕКТЕ	288
Денисенко Н.В.	
ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ВОПРОСОВ ДИСКРИМИНАЦИИ ТРАНССЕКСУАЛОВ В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ И ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ	291
Ипатова О.В.	
ПОЛИТИКА СПЛОЧЕНИЯ В РАМКАХ ДОЛГОСРОЧНОГО БЮДЖЕТА ЕС НА 2021-2027 ГОДЫ	295
Михайловская Т.С.	
ПРАВОВАЯ ПРИРОДА ИНСТИТУТА ГРАЖДАНСТВА ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА	300
Новіков М.М., Новікова М.М.	
ЩОДО СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ РЕАЛІЗАЦІЇ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС У СФЕРІ СВОБОДИ, БЕЗПЕКИ ТА ЮСТИЦІЇ	304
Орлик О.Д., Волкович О.Ю.	
РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СФЕРИ КРАЇНИ У ВІДНОСИНАХ УКРАЇНА – НАТО В 2019-2020 РОКАХ	309
Путрукевич М.С.	
ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ МИГРАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ	312
Сапарова Т.	
ДОКТРИНАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К ПРОБЛЕМЕ СООТНОШЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО И НАЦИОНАЛЬНОГО ПРАВА	315
Смирнова Ю.А.	
ПРАВОВОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ЛИЦА С ИНВАЛИДНОСТЬЮ НА МЕЖДУНАРОДНОМ УРОВНЕ	319
Ходжаева Б.Х.	322
ПОНЯТИЕ И СУЩНОСТЬ ПРАВОПРЕЕМСТВА В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ	
Чернявський А.Л.	
ОСОБЛИВОСТІ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ПРОЦЕДУРИ СИСТЕМИ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СПОРІВ В РАМКАХ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ	327
Секція 12 Філософія права	
Голомзик А.Г.	
МНЕНИЕ О ПРАВЕ	331
Иванчина О.Н.	
МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО = ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ СВОБОДЫ?	334
Кузнецова Л.В.	
ВПЛИВ ЗВИЧАЄВОГО ПРАВА НА НАЦІОНАЛЬНУ СИСТЕМУ ПРАВА	336
СПИСОК АВТОРІВ	339

Секція 6.
Земельне право; аграрне право; екологічне право;
природоресурсне право

Акулич А.В.
Брестский государственный университет имени А.С. Пушкина
студент юридического факультета
г. Брест, Беларусь

ПРАВОВЫЕ ФОРМЫ ВОЗМЕЩЕНИЯ ВРЕДА В РЕЗУЛЬТАТЕ НАРУШЕНИЯ
ПРИРОДОРЕСУРСНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Данная работа актуальна, так как приводится анализ нормативных правовых актов, определяющих основания привлечения к ответственности за нарушение природопользованием.

Как отмечается в законодательстве, в области охраны окружающей среды, привлечение к ответственности за неправомерные действия в области природопользования не освобождает лиц или организации от возмещения вреда, нанесенного окружающей среде. Можно отметить, что в гражданском законодательстве нет точного определения вреда, но в ст. 14 ГК Республики Беларусь дано определение убытков, куда включены реальный ущерб и упущенная выгода [1]. В качестве вида нанесенного вреда можно назвать экологический вред - это вред, причиненный окружающей среде в целом или отдельным ее объектам в частности, а также вред, причиненный жизни, здоровью и имуществу граждан, индивидуальных предпринимателей, имуществу юридических лиц и имуществу, находящемуся в собственности государства.

Ущерб - это гражданско-правовая категория, поэтому ущерб, как правило, возмещается в соответствии с гражданским законодательством. Впрочем, определенные особенности имеет возмещение вреда, причиненного окружающей среде. Отметим, что вредное воздействие представляет собой любое прямое либо косвенное воздействие на окружающую среду хозяйственной и иной деятельности, последствия которого приводят к серьезным изменениям окружающей среды, как правило, отрицательным и зачастую необратимым.

В соответствии с Положением постановления Совета Министров Республики Беларусь «Об утверждении Положения о порядке исчисления размера возмещения вреда, причиненного окружающей среде, и составления акта об установлении факта причинения вреда окружающей среде, изменении и признании утратившими силу некоторых постановлений Совета Министров Республики Беларусь» № 1042 от 17.07.2008 г. факт причинения вреда окружающей среде устанавливается и фиксируется органами специальной

компетенции, осуществляющими контрольно-надзорные функции в области охраны окружающей среды и рационального природопользования. К ним, в частности, относится Министерство природных ресурсов и охраны окружающей среды, Министерство лесного хозяйства, Государственная инспекция охраны животного и растительного мира при Президенте Республики Беларусь (далее - Госинспекция) и ряд других органов.

Размер, способы и сроки возмещения вреда, причиненного окружающей среде, определены также ст. 101-1 Закона Республики Беларусь «Об охране окружающей среды». Сделав анализ судебной практики Верховного Суда Республики Беларусь показывает, что при применении судами законодательства об ответственности за правонарушения против экологической безопасности и природной среды в среднем от 50 до 70 % дел, поступающих в суд, составили дела о возмещении вреда в связи с лесонарушениями (такие как: самовольная порубка леса, засорение леса, нарушение правил пожарной безопасности), а также дела о возмещении вреда, причиненного незаконной охотой и рыбной ловлей. Большая часть исков судами удовлетворялась. Однако, в некоторых случаях, исковые заявления о возмещении вреда оставались без движения. Основной причиной являлось отсутствие квитанций о госпошлине; документа, подтверждающего право Госинспекции предъявить иск в суд; копии постановления о привлечении ответчика к административной ответственности за допущенное правонарушение.

В соответствии с постановлением Совета Министров № 1073 «О взыскании стоимости незаконно заготовленной лесной продукции при невозможности ее изъятия и (или) экономической нецелесообразности ее изъятия, передачи и реализации либо невозможности реализации» юридическое или физическое лицо, которое незаконно заготовило лесную продукцию, уплачивает ее стоимость, которая рассчитывается по таксам. При расчете применяется размер базовой величины, установленной на дату выявления факта незаконной заготовки лесной продукции, сумма вносится в доход республиканского бюджета в 15 дневный срок. Если юридическое или физическое лицо отказывается от добровольной выплаты, исковое заявление направляется в суд Госинспекцией, юридическими лицами, ведущими лесное хозяйство, с целью принудительного взыскания этой стоимости.

В Республике Беларусь также устанавливается порядок определения размера компенсационных выплат за вредное воздействие на окружающую среду, при добыче полезных ископаемых, водных растений, осуществлении градостроительной деятельности. При определении масштаба вреда, нанесенного определенной территории и объектам, выделяют четыре зоны: зона прямого уничтожения (потери численности диких животных в ней составляют от 70 до 90 %); зона сильного вредного воздействия (потери от 40 до 64,2 %); зона умеренного вредного воздействия (потери от 25 до 49,9 %); зона слабого вредного

воздействия (потери до 24,9 %). Площадь каждой из зон вредного воздействия определяется по соответствующей формуле [2].

Также особенности определения размера возмещения вреда, причиненного окружающей среде, в том числе в результате аварийного загрязнения окружающей среды, отмечены в Указе Президента Республики Беларусь № 348 «О таксах для определения размера возмещения вреда, причиненного окружающей среде». В нормативном правовом акте оговариваются коэффициенты при расчете причинения вреда окружающей среде выбросом загрязняющего вещества в атмосферный воздух, при деградации земель, при сбросе загрязняющего вещества в водный объект, при причинении вреда древесно-кустарниковой и иной растительности, при незаконном размещении отходов [3].

В заключение отметим, что природоресурсное законодательство предусматривает привлечение субъектов экологических отношений к гражданской, административной и уголовной ответственности в случае нанесения вреда окружающей среде. Однако, сам факт привлечения к ответственности не освобождает от возмещения вреда, нанесенного природным объектам и комплексам. При этом, в случае отсутствия санкций в законодательстве размеры компенсационных выплат рассчитываются исходя из фактических затрат, понесенных для осуществления мероприятий по восстановлению окружающей среды.

Список использованных источников:

1. Гражданский кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс]: принят Палатой представителей 28 окт. 1998 г. одобр. Советом Респ. 19 нояб. 1998 г.: в ред. Закона Респ. Беларусь от 17.07.2018 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. - Минск, 2020.
2. Об утверждении Положения о порядке определения размера компенсационных выплат и их осуществления [Электронный ресурс: постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 7 февр. 2008 г., № 168 // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. - Минск, 2020.
3. О таксах для определения размера возмещения вреда, причиненного окружающей среде [Электронный ресурс]: Указ Президента Респ. Беларусь, 24 июня 2008 г., № 348 // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. - Минск, 2020.

Ешкина А.Г.

студентка факультета бизнеса и права

*«Белорусская государственная орденов Октябрьской Революции
и Трудового Красного Знамени сельскохозяйственная академия»*

г. Горки, Республика Беларусь

СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И УКРАИНЫ В ОБЛАСТИ ОВОС И ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ

Согласно ст. 46 Конституции Республики Беларусь каждому гражданину гарантируется право на благоприятную окружающую среду. Одним из инструментов реализации этого права является экологическая экспертиза.

В процессе проведения экологической экспертизы устанавливается соответствие планируемой хозяйственной и иной деятельности экологическим требованиям и определение допустимости реализации с учетом ее воздействия на окружающую среду, а также наступления экологически значимых последствий при реализации.

В Республике Беларусь проводятся государственная и общественная экологические экспертизы. Основания и порядок их осуществления определены Законами Республики Беларусь «Об охране окружающей среды» ст. 58, «О государственной экологической экспертизе» ст. 19 [2, 3]. В соответствии с Законом Республики Беларусь «Об охране окружающей среды» экологическая экспертиза проводится в целях установления соответствия или несоответствия в предпроектной (прединвестиционной), проектной и (или) иной документации планируемых проектных и иных решений требованиям законодательства Республики Беларусь об охране окружающей среды и рациональном использовании природных ресурсов.

Согласно ст. 3 Закона Республики Беларусь «О государственной экологической экспертизе, стратегической экологической оценке и оценке воздействия на окружающую среду» государственная экологическая экспертиза проводится с соблюдением следующих основных принципов: предотвращения вредного воздействия на окружающую среду; учета комплексного воздействия на окружающую среду осуществляемой и планируемой хозяйственной и иной деятельности; недопущения необратимых изменений окружающей среды; гласности и учета общественного мнения; законности и объективности заключений государственной экологической экспертизы [5, с. 107].

Заказчиками государственной экологической экспертизы выступают инициаторы планируемой хозяйственной и иной деятельности – физические и юридические лица, осуществляющие хозяйственную и иную деятельность на территории Республики Беларусь.

Проведение государственных экологических экспертиз регулировалось законом Украины «Об охране окружающей природной среды» и другими актами законодательства Украины. В частности, отраслевым законом Украины «Об экологической экспертизе» от 09.02.1995 года, который утратил свою силу в 2017 году.

18 декабря 2017 года, введен в действие Закон Украины от 23.05.17 г. № 2059-VIII «Об оценке воздействия на окружающую среду», вместо экологической экспертизы, предусмотренной Законом «Об экологической экспертизе», который в свою очередь теряет силу.

Процедура ОВОС направлена на предупреждение и предотвращение ущерба окружающей среде, обеспечение экологической безопасности, охраны окружающей среды, рационального использования и воспроизводства природных ресурсов, в процессе принятия решений об осуществлении хозяйственной деятельности, которая может оказать значительное влияние на окружающую среду, с учетом государственных, общественных и частных интересов.

Закон об оценке воздействия на окружающую среду предусматривает то, что субъекты хозяйствования должны соблюдать новую процедуру Оценки воздействия на окружающую среду, если они осуществляют плановую деятельность, то есть, деятельность, которая включает строительство, реконструкцию, техническое переоснащение, расширение, перепрофилирование, ликвидацию (демонтаж) объектов, другое вмешательство в природную среду. Закон содержит широкий перечень видов хозяйственной деятельности, которые подпадают под новое регулирование.

Новая процедура Оценки воздействия на окружающую среду включает следующие этапы:

1. Подготовка компанией отчета по оценке воздействия на окружающую среду;
2. Проведение общественного обсуждения проекта;
3. Анализ отчета по оценке воздействия на окружающую среду уполномоченным государственным органом (соответствующими подразделениями по экологии и природных ресурсов местных государственных администраций)
4. Предоставление государственным органом вывода из оценки воздействия на окружающую среду (далее – «Вывод по оценке воздействия на окружающую среду»)
5. Рассмотрение Вывода из оценки воздействия на окружающую среду перед получением субъектом хозяйствования разрешения на осуществление планируемой деятельности [4].

Важно отметить, что субъекты хозяйствования, которые получили заключение государственной экологической экспертизы (предусмотрена Законом об экологической

экспертизе) до вступления в силу Закона об оценке воздействия на окружающую среду, освобождаются от обязанности осуществления процедуры получения Оценки воздействия на окружающую среду. Однако, в случае необходимости внесения изменений в проектную документацию, которая уже получила заключение государственной экологической экспертизы, этот субъект хозяйствования должен подать заявку на получения Вывод по оценке воздействия на окружающую среду по новой процедуре.

Одним из ключевых элементов нового закона является роль мнения общественности. Во время слушаний проводят обсуждение, где граждане выражают свою поддержку или недовольство относительно деятельности будущих предприятий. Если народ не согласен – он имеет право на обжалование в судебном порядке решений, действий или бездействия в процессе ОВОС. Это может сделать любое физическое или юридическое лицо. Ненадлежащий учет результатов участия общественности или нарушение процедуры ОВОС являются основаниями для отмены заключения по оценке воздействия на окружающую среду и решения о проведении плановой деятельности в судебном порядке [1].

В действующем законодательстве Республики Беларусь ОВОС получило достаточно конкретное закрепление. Порядок проведения, принципы, объекты закреплены в Законе Республики Беларусь от 26 ноября 1992 года «Об охране окружающей среды», Законе Республики Беларусь от 18 июля 2016 года «О государственной экологической экспертизе, стратегической экологической оценке и оценке воздействия на окружающую среду», Положении о порядке проведения оценки воздействия на окружающую среду, утвержденном Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 19 января 2017 года, Положении о порядке проведения государственной экологической экспертизы, утвержденном Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 19 января 2017 года, Положении о порядке проведения общественной экологической экспертизы, утвержденном Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 19 января 2017 года [2, 3].

Согласно ст. 19 Закона Республики Беларусь «О государственной экологической экспертизе, стратегической экологической оценке и оценке воздействия на окружающую среду» оценка воздействия на окружающую среду проводится заказчиками, проектными организациями, имеющими в своем штате специалистов, прошедших подготовку по проведению оценки воздействия на окружающую среду и соответствующих требованиям, установленным Советом Министров Республики Беларусь [1].

Таким образом, следует отметить, что законодательство Украины и Республики Беларусь в области оценки воздействия на окружающую среду во многом схожи. Закон «Об оценке воздействия на окружающую среду», который соответствует требованиям ЕС – это

евроинтеграционное требование, вводит новую европейскую модель процедуры ОВОС. По европейским стандартам процедура оценки воздействия на окружающую среду предполагает другие процессы принятия решений и больший доступ общественности к информации.

Список использованных источников:

1. Новый закон Украины об окружающей среде [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://24tv>. – Дата доступа: 31.03.2020
2. О государственной экологической экспертизе, стратегической экологической оценке и оценке воздействия на окружающую среду: Закон Республики Беларусь, 18.07.2016 г., N 399-3 с изм. и доп. от 15.07.2019 г. № 218-3 // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.
3. Об охране окружающей среды: Закон Республики Беларусь, 26.11.1992 г., N 1982-XII (с изм. и доп.) // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.
4. Украина приводит свое законодательство в соответствие с законодательством ЕС об оценке воздействия на окружающую среду [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.asterslaw.com>. – Дата доступа: 31.03.2020
5. Экологическое право: учебник / С. А. Балащенко [и др.]. – Минск: Изд. Центр БГУ, 2017. – 501 с.

Ивановская Е.В.

студентка юридического факультета

Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина

г. Брест, Беларусь

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИЗЪЯТИЯ ЗЕМЕЛЬНЫХ УЧАСТКОВ ДЛЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ НУЖД

На сегодняшний день вопросы, связанные с изъятием земельных участков для государственных нужд, приобретают большое значение. Данное явление обусловлено стремительным развитием инфраструктуры, а также ненадлежащим и нерациональным использованием земель, которое корректируется рядом национальных проектов в области обустройства благоприятной среды для жизни. Однако, следует отметить, что процесс изъятия земель для государственных нужд обусловлен массой проблем. Главной причиной, способствующей возникновению проблем, является наличие пробелов и противоречий в нормативно-правовых актах, регулирующих указанную сферу общественных отношений.

Одним из таких недостатков является неточная формулировка категорий земель, которые могут подвергаться изъятию. Так, исходя из норм Положения о порядке и предоставления земельных участков, утвержденного Указом Президента Республики

Беларусь от 27 декабря 2007 г. №667, изъятию подлежат все категории земель, независимо от их целевого назначения и нахождения в пользовании, пожизненном владении, частной собственности или аренде необходимые для государственных нужд. Конечный перечень таких нужд не установлен, что способствует широкому толкованию некоторых из перечисляемых потребностей. Многообразие государственных и общественных потребностей может повлечь изъятию любого земельного участка, поэтому необходимо установить более конкретный перечень государственных и общественных нужд и (или) критериев отнесения к таковым. Данные изменения помогут предотвратить возможность злоупотребления со стороны уполномоченных органов, тем самым пресечь коррупционный фактор.

Также следует обратить внимание на то, что в Кодексе Республики Беларусь о земле дается определение изъятию земельных участков, а понятие «изъятие земельных участков для государственных нужд» вовсе не закреплено ни в одном нормативно-правовом акте. Изъятие земельных участков для государственных нужд выражается в качестве одного из правомерных оснований прекращения права на земельный участок.

Также стоит обратить внимание на тот факт, что нет определенного приоритета между гражданским и земельным законодательством при регулировании отношений, связанных с изъятием земельных участков для государственных нужд. В юридической литературе большинство авторов придерживаются единой точки зрения – верховенство имеет Кодекс о земле, поскольку является специализированным нормативным правовым актом, регулирующим данную сферу.

Для наиболее полного анализа проблем, связанных с изъятием земельных участков для государственных нужд, целесообразно рассмотреть ответственность, которая наступает за нарушение законодательства об охране и использовании земель. Так, согласно ст. 96 Кодекса о земле, к ответственности привлекаются лица, нарушившие законодательство [2]. Исходя из данной статьи, можно сделать вывод, что ответственность уполномоченных органов за нарушение законодательства, а в частности за незаконное изъятие земельных участков или использование их вразрез с поставленными целями, не установлена. На наш взгляд, необходимо дополнить данную статью: «Лица и (или) уполномоченные органы, нарушившие законодательство об охране и использовании земель, несут ответственность, установленную законодательными актами.

Резюмируя вышесказанное, можно сделать вывод, что вариантов по усовершенствованию законодательства по вопросам изъятия земельных участков для государственных нужд достаточно много. При этом любой из вариантов, предложенных в

данной статье, будет содействовать развитию и совершенствованию института изъятия земель.

Список использованных источников:

1. Гражданский кодекс Республики Беларусь: Закон Республики Беларусь от 4 мая 2019г №185-З. URL: <http://www.pravo.by/document/?guid=3871&p0=hk9800218> (дата обращения: 22.03.2020).
2. Кодекс Республики Беларусь о земле : Закон Республики Беларусь от 24 октября 2016г. № 439-З URL: <https://etalonline.by/document/?regnum=Hk0800425> (дата обращения: 22.03.2020).

Коховец М.А.

студентка юридического факультета

Брестского государственного университета имени А. С. Пушкина

г. Брест, Беларусь

ОСОБЕННОСТИ ПРИВЛЕЧЕНИЯ К ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА НАРУШЕНИЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Совсем недавно считалось, что природные богатства планеты неисчерпаемы, а запас природной среды позволяет почти бесконтрольно ее эксплуатировать. Ускоренное развитие научно-технической революции и высокий рост промышленного производства усугубили нарастающий во времени и пространстве процесс загрязнения и иных отрицательных нагрузок на природу в целом, показав ошибочность этой позиции. В короткий срок проблема охраны окружающей среды превратилась в одну из глобальных общечеловеческих проблем, от которой зависят жизнь и здоровье как нынешнего, так и будущего поколений людей.

Юридическая ответственность за нарушение земельного законодательства представлена несколькими видами ответственности, урегулированными различными отраслями права. Законодателем закреплены следующие виды ответственности за совершение земельных правонарушений: административная; уголовная; дисциплинарная; гражданско-правовая; земельно-правовая.

Под земельным правонарушением признается виновное противоправное деяние, посягающее на земельный правовой порядок и нарушающее нормы земельного законодательства. Совершение земельного правонарушения – условие применения мер юридической ответственности. Стоит отметить, что состав земельного правонарушения традиционно включает четыре элемента: объект, субъект, объективная сторона, субъективная сторона. Объектом земельных правонарушений является земельный правовой порядок (родовой объект), а объектом конкретных правонарушений выступают отдельные виды отношений по

использованию и охране земель. Субъектами земельных правонарушений могут быть как физические, так и юридические лица. Объективная сторона земельных правонарушений выражается в противоправном деянии, совершающемся как в виде действия, так и бездействия. Субъективная сторона земельных правонарушений характеризуется наличием вины в форме умысла или неосторожности. За совершение земельных правонарушений предусмотрена ответственность, которую несут как субъекты, обладающие правами на землю: землепользователи, землевладельцы, так и лица, не состоящие в земельных правоотношениях, однако, совершившие нарушения правил охраны земель.

В зависимости от объекта земельных правонарушений выделяют следующие виды правонарушений (ст.ст. 52-55):

- правонарушения, посягающие на порядок владения землей (самовольный захват земель или самовольное пользование землей);
- правонарушения, посягающие на порядок надлежащего использования земель (использование земельных участков не по целевому назначению);
- правонарушения, посягающие на порядок охраны земель и связанные с нарушением экологических требований в процессе эксплуатации земель (загрязнение, порча земель; нерациональное использование земель).

Стоит отметить, что лица, совершившие земельные правонарушения, могут привлекаться к административной ответственности. Кодекс об административных правонарушениях Республики Беларусь содержит перечень правонарушений, за которые предусмотрена административная ответственность. Таким образом, за совершение административных правонарушений в области земельных правоотношений предусматривается административная ответственность, выраженная в наложении административных взысканий (например, предупреждение, штраф).

Стоит отметить, за совершение земельных правонарушений предусмотрена одна из самых серьезных видов ответственности – уголовная. Данный вид ответственности наступает за правонарушения, имеющие большую общественную опасность, которые относятся к преступлениям. Уголовный кодекс Республики Беларусь предусматривает ответственность за деяния, посягающие на отношения (порядок) рационального использования и охраны земель. Уголовный кодекс Республики Беларусь содержит ряд составов, которые объединены общим понятием «порча земель» (ст. 269). К данным составам относятся: уничтожение плодородного слоя почвы; загрязнение земель химическими и радиоактивными веществами; незаконное повреждение земель; порча земель, повлекшая причинение ущерба в особо крупном размере [1].

Уголовное законодательство идет по пути ужесточения ответственности за нерациональное использование и нарушение требований охраны земель.

Дисциплинарная ответственность за нарушение земельного законодательства устанавливается Трудовым кодексом Республики Беларусь. Основанием применения является нарушение трудовой дисциплины. К нарушителям трудовой дисциплины применяются дисциплинарные взыскания.

Гражданско-правовая ответственность состоит в применении мер имущественного характера за земельные правонарушения. Основаниями привлечения к данному виду ответственности является противоправное поведение, виновность, наличие имущественного вреда, причинная связь между нарушением и последствиями. Возможность применения гражданско-правовых способов воздействия к нарушениям земельного законодательства вытекает из факта признания земли недвижимым имуществом и объектом гражданских прав. Защита и восстановление нарушенных земельных прав осуществляется следующими способами: признание недействительными неправомерных сделок с земельными участками, возмещение неправомерного вреда.

Земельно-правовая ответственность выражена в виде санкций, применяющихся к нарушителям земельного законодательства, которые направлены на восстановление земельного правопорядка путем определения судьбы земельного участка, они не касаются личности или имущества. Земельное законодательство Республики Беларусь предусматривает следующие меры воздействия: возврат самовольно занятых земельных участков; принудительное изъятие земельных участков в связи с нарушением правил использования и охраны земель.

Таким образом, правонарушения земельно-правового характера полностью, либо частично попадают под действие административного, уголовного, гражданского и земельно-правового законодательства. Однако в настоящее время юридическая ответственность не в полной мере реализуется, так как действующее законодательство, предусматривающее меры ответственности за нарушение земельно-правовых требований не в полной мере учитывает серьезность последствий. Следует применять соответствующие меры по совершенствованию законодательства в области экологии. В целом законодательство о привлечении к ответственности за земельные правонарушения направлено как на предотвращение действий, которые противоречат требованиям о рациональном использовании земель и установленному правопорядку, так и на осуществление положительных действий по использованию земель и их охране, если они предписаны законодательством. Таким образом, применение мер ответственности является необходимостью защиты важнейшего природного объекта – Земли.

Список использованных источников:

1. Уголовный кодекс Республики Беларусь: 9 июля 1999 г. № 275-3 принят Палатой представителей 2 июня 1999 г.: одобр. Советом Респ. 24 июня 1999 г. в ред. Зак. Респ. Беларусь с изм. и доп. от 11.11.2019// ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

Кузьменко Ю.В.

доктор педагогічних наук, доцент,

професор кафедри адміністративного права та адміністративного процесу

Херсонського факультету Одеського університету внутрішніх справ

м. Херсон, Україна

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

Повітря – один із найважливіших ресурсів життєдіяльності всього живого на планеті Земля. Тому важливо його оберігати, відповідно кожна країна проводить державну політику в цьому руслі. Одним із важливих кроків цієї політики є встановлення юридичної відповідальності за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря.

Законом України «Про охорону атмосферного повітря» перелік видів юридичної відповідальності за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря не встановлений. Проте норми чинного кримінального, адміністративного, цивільного, трудового законодавства та практика їх застосування свідчать про наявність у даній галузі наступних видів юридичної відповідальності: кримінальної, адміністративної, цивільно-правової, дисциплінарної.

Відповідно до ст. 33 Закону України «Про охорону атмосферного повітря» відповідальність за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря передбачена за:

порушення прав громадян на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище;

перевищення нормативів допустимих викидів забруднюючих речовин стаціонарних джерел в атмосферне повітря та нормативів гранично допустимого впливу фізичних та біологічних факторів стаціонарних джерел;

перевищення нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах пересувних джерел;

викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря без дозволу спеціально уповноважених на те органів виконавчої влади відповідно до закону;

перевищення обсягів викидів забруднюючих речовин, встановлених у дозволах на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря;

недотримання вимог, передбачених дозволом на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря;

провадження незаконної діяльності, що негативно впливає на погоду і клімат;

впровадження відкриттів, винаходів, раціоналізаторських пропозицій, нових технічних систем, речовин і матеріалів, а також закупівлі в інших державах та експлуатації технологічного устаткування, транспортних засобів та інших об'єктів, які не відповідають вимогам, встановленим законодавством про охорону атмосферного повітря;

порушення встановлених законодавством правил складування та утилізації промислових і побутових відходів, транспортування, зберігання і застосування пестицидів і агрохімікатів, що спричинило забруднення атмосферного повітря;

проектування і будівництво об'єктів з порушенням встановлених законодавством норм та вимог до охорони атмосферного повітря;

невиконання розпоряджень та приписів органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони атмосферного повітря;

ненадання передбаченої законодавством своєчасної, повної та достовірної інформації про стан атмосферного повітря, викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, джерела забруднення, а також приховування або перекручення відомостей про стан атмосферного повітря, викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, екологічну обстановку, яка склалася внаслідок забруднення атмосферного повітря;

недотримання норм екологічної безпеки, державних санітарних норм при проектуванні, розміщенні, будівництві та введенні в експлуатацію нових і реконструйованих підприємств, споруд та інших об'єктів, удосконаленні існуючих і впровадженні нових технологічних процесів та устаткування [3].

Законами може бути встановлена відповідальність і за інші види правопорушень в галузі охорони атмосферного повітря.

Кримінальна відповідальність за порушення норм законодавства в галузі охорони атмосферного повітря передбачена за забруднення атмосферного повітря (ст. 241 КК України).

Під кримінально-правовим забрудненням атмосферного повітря (у рамках ст. 241 КК України) необхідно розуміти: в контексті ч. 1 ст. 241 КК України – умисну, заборонену цим Кодексом дію чи бездіяльність суб'єкта, що полягає в забрудненні атмосферного повітря

шкідливими для життя, здоров'я людей та для навколишнього природного середовища речовинами, відходами або іншими матеріалами промислового або іншого виробництва, що призводить до модифікації (зміни природних властивостей та складу атмосферного повітря) фізичних, хімічних чи біологічних властивостей складу цього повітря, що створило небезпеку для життя й здоров'я людей чи для навколишнього природного середовища (як можливого й реального в майбутньому наслідку);

в контексті ч. 2 ст. 241 КК України – умисну або необережну до діяння і лише необережну до наслідків форму вини, заборонену цим Кодексом дію чи бездіяльність, що полягає в забрудненні атмосферного повітря шкідливими для життя, здоров'я людей та навколишнього природного середовища речовинами, відходами або іншими матеріалами промислового або іншого виробництва, що призвело до загибелі людей або їх захворювання, масової загибелі об'єктів тваринного або рослинного світу [1].

Адміністративна відповідальність настає за наступні правопорушення у галузі охорони атмосферного повітря: порушення порядку здійснення викиду забруднюючих речовин в атмосферу або впливу на неї фізичних та біологічних факторів (ст. 78 КУпАП); порушення порядку здійснення діяльності, спрямованої на штучні зміни стану атмосфери і атмосферних явищ (ст. 78¹ КУпАП); недодержання вимог щодо охорони атмосферного повітря при введенні в експлуатацію і експлуатації підприємств і споруд (ст. 79 КУпАП); випуск в експлуатацію транспортних та інших пересувних засобів з перевищенням нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах (ст. 80 КУпАП); експлуатацію автотранспортних та інших пересувних засобів з перевищенням нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах (ст. 81 КУпАП) [2].

Цивільно-правова відповідальність у галузі охорони атмосферного повітря має вияв у відшкодуванні шкоди. На підставі ст. 34 Закону України «Про охорону атмосферного повітря» шкода, завдана порушенням законодавства про охорону атмосферного повітря, підлягає відшкодуванню у порядку та розмірах, встановлених законом.

Дисциплінарна відповідальність за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря прямо не визначена нормативно-правовими актами. Проте на практиці особи, які порушують свої посадові обов'язки щодо охорони атмосферного повітря (неналежним чином їх виконують, або взагалі не виконують) притягаються до дисциплінарної відповідальності на підставі норм Кодексу законів про працю України.

Таким чином в Україні реалізовується політика держави у аспекті охороною атмосферного повітря. Одним із важливих інструментів правоохоронних органів щодо запобігання та протидії правопорушень пов'язаних із забрудненнями повітря є юридична відповідальність (кримінальна, адміністративна, цивільно-правова, дисциплінарна).

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 29.03.2020).
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07.12.1984 р. 80731-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 29.03.2020).
3. Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16.10.1992 р. 2707-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12> (дата звернення 29.03.2020).

Макарова Н.В.

*преподаватель юридического факультета
Белорусского государственного университета
г. Минск, Республика Беларусь*

ОСОБЕННОСТИ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В ОБЛАСТИ ОБРАЩЕНИЯ С ОБЪЕКТАМИ РАСТИТЕЛЬНОГО МИРА ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

В эколого-правовой литературе сложилась научная позиция относительно самостоятельности ответственности за нарушение законодательства об охране окружающей среды как вида юридической ответственности, что обусловлено, в первую очередь спецификой возмещения вреда, причиняемого правонарушениями экологического характера [1]. В соответствии со статьей 99 Закона Республики Беларусь «Об охране окружающей среды» (далее Закон «Об охране окружающей среды») нарушение законодательства об охране окружающей среды влечет ответственность в соответствии с законодательными актами, что не освобождает лиц, совершивших правонарушение от возмещения вреда, причиненного окружающей среде, и выполнения мероприятий по ее охране [2].

С позиции природоохранной деятельности именно возмещение вреда представляет собой то юридически значимое направление, которое позволяет в случаях, когда это в принципе возможно, восстановить природные объекты, компенсировать причиненный им вред. В белорусской доктрине экологического права сложился собственный подход в отношении возмещения вреда вследствие нарушения экологического законодательства. Здесь как выделяется понятие «экологический вред» как родовое, объединяющее *вред, причиненный окружающей среде и вред, причиненный жизни, здоровью и имуществу в результате вредного воздействия на окружающую среду* [3, с. 253-260]. В экологическом законодательстве определены способы возмещения только в отношении вреда, причиненного окружающей среде как «имеющего денежную оценку отрицательного изменения окружающей среды или отдельных компонентов природной среды, природных или

природно-антропогенных объектов, выразившегося в их загрязнении, деградации, истощении, повреждении, уничтожении, незаконном изъятии и (или) ином ухудшении их состояния, в результате вредного воздействия на окружающую среду, связанного с нарушением требований в области охраны окружающей среды, иным нарушением законодательства». Вред, причиненный жизни, здоровью и имуществу подлежит возмещению в соответствии с гражданским законодательством [2, ст. ст. 1, 99, 102].

Исходя из особенностей, присущих отдельным компонентам природной среды, также выделяют ответственность в области земельных, водных, горных, лесных отношений, а также отношений в области обращения с объектами растительного мира. При этом, приведенные классификации не охватывают вред, причиняемый объектами природной среды, например, опасными деревьями, жизни и здоровью человека, имуществу государства, физических и юридических лиц, что выступает как вид гражданско-правовой ответственности в соответствии с общими признаками такой ответственности согласно статье 933 Гражданского кодекса Республики Беларусь [4].

С учетом положений статьи 211 и части 1 статьи 933 Гражданского кодекса Республики Беларусь (*далее Гражданский кодекс*) собственник несет, как бремя содержания принадлежащего ему имущества, если иное не предусмотрено законодательством или договором, так и обязанность возмещения вреда, в случае причинения таким имуществом. Такого рода обязанности предусмотрены также и в отношении иных лиц, которые не относятся к собственникам объектов, которыми причинен вред [4].

Законом Республики Беларусь «О растительном мире» (*далее Закон «О растительном мире»*) установлено, что местные исполнительные и распорядительные органы в области обращения с объектами растительного мира в пределах своей компетенции осуществляют обращение с объектами растительного мира, произрастающими в границах земельных участков или водных объектов, не предоставленных юридическим лицам или гражданам, либо определяют специально уполномоченные для этих целей юридические лица. [5, ст.14]. Исходя из понятия термина «обращение с объектами растительного мира», установленного статьей 1 Закона «О растительном мире», к компетенции местных исполнительных и распорядительных органов отнесено также и удаление отдельных объектов растительного мира [5, ст. 1].

Положением о порядке выдачи разрешений на удаление объектов растительного мира и разрешений на пересадку объектов растительного мира, утвержденным Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 25 октября 2011 г. №1426 «О некоторых вопросах обращения с объектами растительного мира» (*далее – Положение о порядке выдачи разрешений на удаление объектов растительного*) определено, что при планируемых

удалении, пересадке деревьев, кустарников в населенных пунктах местный исполнительный и распорядительный орган в течение десяти календарных дней со дня получения от уполномоченной организации заключения обеспечивает проведение общественного обсуждения проекта решения о выдаче разрешения на удаление либо пересадку объектов растительного мира [6, п.7]. В Положении также закреплены ситуации, при которых вопросы удаления объектов растительного мира не выносятся на общественное обсуждение. Так, это предусмотрено, если такой объект препятствует эксплуатации существующих газопроводов, нефтепроводов (продуктопроводов), воздушных и кабельных линий электропередачи и связи, тепловых, водопроводных и канализационных сетей, железнодорожных путей общего пользования, автомобильных дорог общего пользования, при наличии соответствующего заключения, а также препятствуют эксплуатации зданий, сооружений и иных объектов, при нарушении требований к инсоляции и освещенности зданий, сооружений и иных объектов, установленных общими и специфическими санитарно-эпидемиологическими требованиями, гигиеническими нормативами.

Мы полагаем необходимым выделить отдельную категорию объектов растительного мира с особым механизмом удаления, который до настоящего времени не закреплен надлежащим образом. К данной категории относятся *опасные деревья*, удаление которых по соображениям безопасности должно проводиться незамедлительно, минуя процедуру общественного обсуждения в интересах самой же общественности. К опасным деревьям в соответствии со статье 1 Закона «О растительном мире» относят деревья, создающие своим вероятным падением угрозу причинения вреда жизни и здоровью граждан, имуществу граждан и юридических лиц (сухостойные, пораженные стволовой гнилью, имеющие иные значительные повреждения ствола и (или) корневой системы, зависшие на зданиях, сооружениях, других деревьях, а также наклоненные в сторону зданий, сооружений, когда радиус возможного падения таких деревьев превышает безопасное расстояние до этих зданий, сооружений) [5, ст. 1].

Согласно пункту 12. Положения о порядке выдачи разрешений на удаление объектов растительного мира основаниями для выдачи разрешения на удаление либо пересадку таких объектов являются: отсутствие ограничений и запретов на удаление или пересадку; согласие общественности с удалением, пересадкой объектов растительного мира по результатам проведения общественного обсуждения; согласование удаления, пересадки объектов растительного мира с соответствующим территориальным органом Министерства природных ресурсов и охраны окружающей среды Республики Беларусь. Таким образом, с учетом перечисленных в пункте 12 Положения о порядке выдачи разрешений на удаление объектов растительного мира оснований для выдачи разрешения на удаление или пересадку

очевиден вывод об отсутствии предусмотренного порядка и основания при необходимости удаления опасных деревьев. Считаем необходимым абзац 1 части 2 пункта 7 Положения о порядке выдачи разрешений на удаление объектов растительного мира изложить в редакции, которая исключает вынесение на общественное обсуждение вопросов об удалении опасных деревьев, а также вопросов удаления, пересадки деревьев, кустарников, препятствующих эксплуатации, ввиду неотложного характера разрешения данных ситуаций.

Обращает на себя внимание то обстоятельство, что в статье 9 Закона «О растительном мире» среди обязанностей, пользователей земельными участками, на которых произрастают объекты растительного мира, отсутствует обязанность по обеспечению выявления и своевременного удаления опасных деревьев, что, на наш взгляд, является пробелом в законодательстве, способным привести к невозможности законного возмещения вреда, причиненного опасными деревьями, в том числе и при их падении.

В гражданско-правовом аспекте подобная обязанность вытекает из положений статьи 211 Гражданского кодекса, возлагающих на собственников бремя содержания принадлежащего им имущества, что также включает и ответственность за вред, причиненный данным имуществом [4].

Исходя из сложившейся судебной практики возмещение вреда, причиненного опасными деревьями, обосновывается судами лишь на положениях статьи 933 Гражданского кодекса об общих основаниях ответственности за причинение вреда, в виде возложения такой ответственности на непосредственного причинителя вреда, что включает также возможность освобождения от возмещения вреда, при отсутствии вины причинителя.

Отсутствие специальной нормы, закрепляющей возмещение вреда в результате падения опасных деревьев или их частей, вызывает необходимость у правоприменительных органов использовать общие нормы гражданского законодательства, которые не отражают специфики эколого-правового регулирования, в частности в отношении такого рода объектов как опасные деревья. При рассмотрении подобных дел о возмещении вреда основной задачей судов является необходимость правильно определить лицо, виновное в причинении вреда, а также обосновать применение положений статьи 933 Гражданского кодекса с учетом специфики предмета, которым причинен вред, и правомочий его пользователя.

Представляется в данном случае необходимым наличие специальной нормы, регулирующей отношения по возмещению вреда, причиненного определенными объектами растительного мира, опирающейся при этом на общие гражданско-правовые положения о возмещении вреда.

В действующем законодательстве правом на получение заключения о признании дерева опасным наделены только лишь юридические лица и индивидуальные

предприниматели. Физические лица, будучи в соответствии со статьей 2 Закона «О растительном мире» субъектами отношений в области обращения с объектами растительного мира фактически не уполномочены на получение данного заключения, поскольку не поименованы в соответствующей норме закона. Очевидно, что для обеспечения прав граждан в области удаления опасных деревьев, которые расположены на предоставленных им в пользование земельном участке, необходимо закрепить подобное право в статье 37-6 Закона «О растительном мире». Ввиду вышесказанного полагаем необходимым ввести в Закон «О растительном мире» статью «Возмещение вреда, причиненного опасными деревьями». В следующей редакции: «Вред, причиненный в результате падения опасных деревьев или их частей жизни или здоровью граждан, имуществу, находящемуся в собственности государства, граждан и юридических лиц, подлежит возмещению в полном объеме лицом, причинившим вред, в соответствии с гражданским законодательством». С целью реализации данного предложения необходимо также закрепить в Законе «О растительном мире» среди обязанностей собственников земельных участков, пользователей земельных участков или водных объектов в области обращения с объектами растительного мира, предусмотреть обязанность по обеспечению выявления и своевременного удаления опасных деревьев, а также включить в круг субъектов, которые несут ответственность за нарушение законодательства о растительном мире, иностранные государства, иностранные и международные организации независимо от наличия у них статуса юридического лица, являющиеся пользователями объектов растительного мира, земельных участков или водных объектов либо осуществляющие деятельность, оказывающую воздействие на объекты растительного мира, а также индивидуальных предпринимателей, иностранных граждан, лиц без гражданства, являющихся пользователями объектов растительного мира, земельных участков или водных объектов либо осуществляющих на них деятельность.

Во исполнение предлагаемых в Закон «О растительном мире» норм требуется также: закрепить порядок выдачи разрешений на удаление опасных деревьев, минуя процедуру общественного обсуждения, дополнив абзац 1 части 2 пункта 7 Положения о порядке выдачи разрешений на удаление объектов растительного мира нормой «На общественное обсуждение не выносятся вопросы удаления опасных деревьев, а также вопросы удаления, пересадки деревьев, кустарников, препятствующих эксплуатации»; дополнить п.12 Положения о порядке выдачи разрешений на удаление объектов растительного мира частью второй, изложив ее следующим образом: «Основанием для выдачи разрешения на удаление опасных деревьев является соответствующее заключение о признании дерева опасным и карта-схема расположения опасного дерева».

Список использованных источников:

1. Бринчук, М.М. Эколого-правовая ответственность - самостоятельный вид юридической ответственности / М.М. Бринчук // Государство и право. - 2009. - № 4. - С. 39-48.
2. Об охране окружающей среды [Электронный ресурс]: Закон Респ. Беларусь, 26 нояб. 1992 г., № 1982-ХІІ: в ред. Закона Респ. Беларусь, 17 июля 2002 г., № 126-З (с изм. и доп.) // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.
3. Экологическое право учебник / С.А. Балащенко, Т.И. Макарова, В.Е. Лизгаро. – Минск: Вышэйшая школа, 2016. – 383 с.
4. Гражданский кодекс Республики Беларусь, 7 дек. 1998 г., № 218-З (с изм. и доп.) [Электронный ресурс] // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.
5. О растительном мире: [Электронный ресурс]: Закон Респ. Беларусь, 14 июня 2003 г., № 205-З (с изм. и доп.) // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.
6. О некоторых вопросах обращения с объектами растительного мира [Электронный ресурс]: Постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 25 окт. 2011 г., №1426 // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

Мороз О.В.

*Доцент кафедры экологического и аграрного права
юридического факультета Белорусского государственного университета,
кандидат юридических наук, доцент
г. Минск, Республика Беларусь*

ОБЪЕКТЫ ПРАВОВЫХ ФОРМ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОБСУЖДЕНИЙ В ОБЛАСТИ ОХРАНЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Интеграционные процессы влияют на национальные законодательства. Тем не менее, наиболее эффективные правовые модели в определенных сферах одних государств могут быть примером для других, служить основой для гармонизации правового регулирования соответствующих отношений. Представляется интересным пример правового регулирования общественных обсуждений в области охраны окружающей среды в Республике Беларусь.

Правовые формы общественных обсуждений в области охраны окружающей среды в зависимости от характера их объектов можно условно разделить на две группы [1]. К первой группе следует причислять общественные обсуждения в отношении проектных решений планируемой хозяйственной и иной деятельности, которые имеют программный, стратегический характер, а также те которые могут быть рассчитаны на неопределенный круг лиц и неоднократное применение. Им присущи масштабность, комплексность. Так,

общественные обсуждения проектов программных документов проводятся в отношении концепций, программ, планов, схем, региональных комплексов мероприятий, реализация которых оказывает воздействие на окружающую среду и (или) связана с использованием природных ресурсов. Тем самым может быть охвачен максимально широкий круг таких объектов. В данном случае возможность их проведения не ставится в зависимость от потенциального негативного воздействия на окружающую среду в отличие от общественных обсуждений проектов нормативных правовых актов. Они проводятся в части положений, направленных на регулирование отношений, связанных с осуществлением хозяйственной и иной деятельности, относящейся к экологически опасной согласно определяемым в законодательстве критериям [2, ст. 15-2]. Избирательность имеется и в отношении общественных обсуждений экологических докладов по стратегической экологической оценке (далее – СЭО), объектами которых могут являться проекты государственных, региональных и отраслевых стратегий, программ только по определенным сферам, а также определенные градостроительные проекты [3, ст. 6]. Тем не менее, не смотря на отличия по правовым формам, в целом имеет место широкий охват общественными обсуждениями объектов на стадии разработки проектных решений программного (стратегического) характера, что следует признать положительным.

Существуют планы и программы, в отношении которых возможно проведение общественных обсуждений как проектов программных документов, так и экологических докладов по СЭО [2, ст. 15-2]. Как видится, вопрос о целесообразности их проведения в отношении одного и того же объекта является дискуссионным. Можно предположить, что общественные обсуждения экологического доклада по СЭО имеют место до того как будет оформлен проект плана или программы. В свою очередь общественные обсуждения программных документов проводятся в отношении оформленных проектов экологически значимых решений в виде проекта плана или программы, то есть в отношении более разработанного (сформированного) проектного решения планируемой хозяйственной и иной деятельности. На наш взгляд, концепция непрерывного учета экологического фактора на разных стадиях хозяйственной и иной деятельности основывается, в том числе, на оптимальном подходе к экологическому сопровождению такой деятельности, что предполагает исключение излишних природоохранных мероприятий. Тем более, что результаты общественных обсуждений в обоих случаях могут влиять на корректировку проектных решений намечаемой деятельности. Для разрешения ситуации возможно потребуются исключение некоторого дублирования указанных природоохранных мер. Как вариант, возможно закрепить норму, согласно которой в случае если в отношении проектных решений планируемой хозяйственной и иной деятельности проводятся общественные

обсуждения экологических докладов по СЭО, то в отношении них не проводятся общественные обсуждения программных документов.

Общественные обсуждения отчетов об оценке воздействия на окружающую среду (далее – ОВОС), а также по проектам решений о выдаче разрешения на удаление (пересадку) объектов растительного мира представляется возможным относить ко второй группе таких обсуждений, так как их объектами являются проектные решения по конкретной планируемой хозяйственной и иной деятельности. Общественные обсуждения отчетов об ОВОС проводятся по наиболее экологически опасным проектным решениям по перечню, который установлен для ОВОС. К примеру, они могут проводиться по проектным решениям таких будущих объектов как тепловые электростанции и другие установки для сжигания топлива эквивалентной мощностью 100 и более мегаватт, атомные электростанции и другие ядерные установки, республиканские автомобильные дороги, подземные хранилища газа, искусственные водоемы с площадью поверхности более 50 гектаров, по объектам, у которых базовый размер санитарно-защитной зоны составляет 300 и более метров [3, ст. 7]. В свою очередь такая оценка воздействия осуществляется не во всех случаях. Поэтому для соответствующих ситуаций исключается данная форма общественного участия. Целесообразно распространить общественные обсуждения и на намечаемую деятельность, в отношении которой ОВОС не проводится. Этому будет способствовать перераспределение полномочий по их инициированию и организации в пользу общественности.

Общественные обсуждения по проектам решений о выдаче разрешения на удаление (пересадку) объектов растительного мира проводятся в отношении достаточно широкого круга такого рода объектов. Так, им подлежат проекты решений о выдаче разрешений на удаление (пересадку) деревьев, кустарников для проведения топографических работ, геологического изучения недр, находящихся в ненадлежащем качественном состоянии, произрастающих на землях запаса, землях общего пользования населенных пунктов и другие [4, ст. 37-3; 5, п. 7]. Как видим, данные объекты имеют явную специфику по сравнению с объектами других правовых форм общественных обсуждений и их удаление может быть и не сопряжено с хозяйственной деятельностью. Особую значимость имеет наличие объектов растительного мира в населенных пунктах, так как это непосредственная среда обитания человека и они способствуют ее благоприятному состоянию и сохранению устойчивости экосистем. Вот почему представляется важным мнение общественности по данному поводу. Следует отметить, что удаление объектов растительного мира может предполагаться в рамках хозяйственной деятельности, в отношении которой разрабатывается проектная документация. В этом случае такие общественные обсуждения не проводятся, а мнение общественности по поводу удаляемых объектов растительного мира может иметь место в

рамках иных правовых форм общественных обсуждений, что представляется разумным с позиции исключения излишнего природоохранного фактора [4; ст. 37, 37-2].

Список использованных источников:

1. Положение о порядке организации и проведения общественных обсуждений проектов экологически значимых решений, экологических докладов по стратегической экологической оценке, отчетов об оценке воздействия на окружающую среду, учета принятых экологически значимых решений [Электронный ресурс]: утв. постановлением Совета Министров Респ. Беларусь, 14 июня 2016 г. N 458: с изм. и доп. // Эталон-Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.
2. Об охране окружающей среды [Электронный ресурс] Закон Респ. Беларусь, 26 нояб. 1992 г., № 1982-XII с изм. и доп. // Эталон-Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.
3. О государственной экологической экспертизе, стратегической экологической оценке и оценке воздействия на окружающую среду [Электронный ресурс]: Закон Респ. Беларусь, 18 июля 2016 г., № 399-3 с изм. и доп. // Эталон-Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.
4. О растительном мире [Электронный ресурс]: Закон Респ. Беларусь, 14 июня 2003 г. N 205-3 с изм. и доп. // Эталон-Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.
5. Положение о порядке выдачи разрешений на удаление объектов растительного мира и разрешений на пересадку объектов растительного мира [Электронный ресурс]: утв. постановлением Совета Министров Респ. Беларусь, от 25 окт. 2011 № 1426 с изм. и доп. // Эталон-Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

Руткевич Е. А.

студент юридического факультета

Брестского государственного университета имени А. С. Пушкина

г. Брест, Республика Беларусь

ПРАВОВОЙ РЕЖИМ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВОД ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Воды представляют собой неотъемлемый компонент природной среды и в тоже время являются самостоятельным природным объектом. В ныне действующем Водном кодексе Республики Беларусь отсутствует непосредственное закрепление дефиниции «воды». Пункт 1 статьи 1 Водного кодекса Республики Беларусь определяет только категорию «водных ресурсов». Согласно данной статье, водными ресурсами являются поверхностные и подземные воды, которые используются или могут быть использованы в хозяйственной и иной деятельности [1].

Правоотношения в области использования вод представляют собой урегулированные нормами права общественные отношения, которые возникают в ходе эксплуатации водных

ресурсов, в том числе гарантий и защиты права водопользования. Ядро данных правоотношений составляют субъекты, объекты и содержание.

Субъектами отношений по использованию вод являются: Республика Беларусь, в лице уполномоченных органов власти, юридические лица, граждане Республики Беларусь, иностранные граждане, лица без гражданства, иностранные государства, в том числе иностранные и международные организации независимо от наличия у них статуса юридического лица, если иное не определено Конституцией и международными договорами Республики Беларусь.

Статья 4 Водного кодекса Республики Беларусь выделяет следующие объекты отношений в области использования вод: водные ресурсы, водные объекты (их части) и право водопользования [1].

Под содержанием данных правоотношений понимаются права и обязанности водопользователей, которые детально изложены статьями 36 и 37 Водного кодекса Республики Беларусь.

Установленный нормами водного законодательства порядок использования вод представляют собой право водопользования. Выделяют принципы, типы, способы, формы, сроки, титулы и виды водопользования. Более детально проанализируем именно виды водопользования.

Водный кодекс Республики Беларусь, а именно статья 28, выделяет общее, специальное и обособленное виды водопользования.

Согласно пункту 23 статьи 1, а также статье 29 Водного кодекса Республики Беларусь, правом общего водопользования является использование юридическими лицами и гражданами, в том числе индивидуальными предпринимателями водных объектов безвозмездно и без правоустанавливающих документов и применения гидротехнических сооружений и устройств. Следует отметить, что данный вид водопользования как возникает, так и прекращается в силу прямого указания законодательного акта.

Отличительной особенностью специального водопользования от общего является то, что пользование водами, в том числе добыча (изъятие) вод из водных объектов или сброс сточных вод в окружающую среду, осуществляется с применением технических сооружений и устройств [1]. Основанием для возникновения соответствующего водопользования является разрешение на специальное водопользование или комплексное природоохранное разрешение.

Обособленное водопользование является подвидом специального водопользования. Оно осуществляется путем пользования юридическими лицами поверхностными водными объектами (их частями) для хозяйственно-питьевых, гидроэнергетических нужд и нужд

обеспечения обороны. Помимо этого, пользование прудами-копаями, расположенными в границах земельных участков, предоставленных в установленном порядке юридическим лицам и гражданам, в том числе индивидуальным предпринимателям и технологическими водными объектами. При этом, указанный вид пользования осуществляется на основании документов, удостоверяющих права на земельные участки. Другие водопользователи могут осуществлять пользование поверхностными водными объектами (их частями), находящимися в обособленном водопользовании, только с согласия водопользователей, которым они предоставлены, за исключением случаев ликвидации чрезвычайных ситуаций или их последствий. Основанием для осуществления данного водопользования является государственный акт на обособленное водопользование.

Необходимо также отметить, что право водопользования может быть ограничено и прекращено в добровольном или принудительном порядке за невиновные и виновные действия со стороны водопользователя на основании решения территориальными органами Министерства природных ресурсов и охраны окружающей среды Республики Беларусь.

Таким образом, резюмируя вышесказанное, следует отметить, что правовой режим использования вод является достаточно объемным аспектом в сфере водного законодательства. Правоотношения в области использования вод характеризуются субъектами, объектами и содержанием. Водный кодекс Республики Беларусь выделяет 3 вида водопользования: общее, специальное, обособленное. Существенным отличием среди данных видов водопользования является то, что для специального и обособленного водопользования необходимы разрешение или государственный акт соответственно, чего не требуется для осуществления общего водопользования.

Список использованных источников:

1. Водный кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] 30 апреля 2014 г., № 149-З: принят Палатой представителей 02 апреля 2014 г. одобр. Советом Респ. 11 апреля 2014 г. в ред. Закона Респ. Беларусь от 18.06.2019 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020

Самусенко Л.А.

кандидат юридических наук, доцент кафедры экологического и аграрного права

юридического факультета БГУ

г. Минск, Республика Беларусь

**ОБЪЕКТЫ НАБЛЮДЕНИЙ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ МОНИТОРИНГА
ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ ПРИРОДНОГО И ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРА
ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ**

В законодательстве Республики Беларусь о защите населения и территорий от чрезвычайных ситуаций неоднозначно регулируется вопрос об объектах наблюдений при проведении мониторинга чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера.

Исходя из определения мониторинга и прогнозирования чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера, закрепленного в статье 1 Закона Республики Беларусь от 5 мая 1998 г. «О защите населения и территорий от чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера» как своевременного определения вероятности угроз возникновения чрезвычайных ситуаций с отражением их возникновения и развития на основе анализа возможных причин и источников их возникновения в прошлом и настоящем, нельзя однозначно сделать вывод о том, в чем заключается мониторинг чрезвычайных ситуаций и что является объектом наблюдения: сами чрезвычайные ситуации либо источники их возникновения.

Однозначно этот вопрос урегулирован в Положении о системе мониторинга и прогнозирования чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера, утвержденного постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 19 ноября 2004 г. № 1466, согласно пункту 3 которого объектами наблюдений при проведении мониторинга чрезвычайных ситуаций являются источники чрезвычайных ситуаций.

Приложение к названному Положению содержит перечень республиканских органов государственного управления и иных государственных организаций, подчиненных Совету Министров Республики Беларусь, которые осуществляют наблюдение в отношении определенных источников чрезвычайных ситуаций. Однако следует отметить, что среди источников указаны не все из тех, которые перечислены в классификационных карточках чрезвычайных ситуаций приложения 1 к Инструкции о классификации чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера, утвержденной постановлением Министерства по чрезвычайным ситуациям Республики Беларусь от 19 февраля 2003 г. № 17. К примеру, в этом перечне отсутствуют транспортные аварии, происходящие с грузами, не относящимися к опасным; пожары и взрывы, случающиеся на производственных объектах,

не являющимися опасными; аварии систем связи и телекоммуникаций; внезапное разрушение сооружений; массовая гибель диких животных; массовое отравление сельскохозяйственных животных и т. д. Соответственно, не определены и органы (организации), уполномоченные осуществлять наблюдение за ними.

Кроме того, в Положении о Государственной системе предупреждения и ликвидации чрезвычайных ситуаций (далее – ГСЧС), утвержденном постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 10 апреля 2001 г. № 495, указывается, что в каждом режиме функционирования ГСЧС (повседневной деятельности, повышенной готовности и чрезвычайном режиме) одним из основных мероприятий является ведение мониторинга чрезвычайных ситуаций. В то же время считаем неправомерным вести речь о мониторинге чрезвычайных ситуаций в режиме повседневной деятельности, который устанавливается при нормальной производственно-промышленной, радиационной, химической, биологической (бактериологической), сейсмической и гидрометеорологической обстановке и отсутствии эпидемий, эпизоотий и эпифитотий, и в режиме повышенной готовности – при ухудшении вышеперечисленной обстановки и получении прогноза о возможности возникновения чрезвычайной ситуации, т. е. когда чрезвычайная ситуация еще не началась.

В таких случаях нельзя говорить и о наблюдении за источниками чрезвычайных ситуаций, поскольку проявление источников связано с началом возникновения чрезвычайной ситуации.

Наблюдение за источниками чрезвычайных ситуаций и самими чрезвычайными ситуациями в действительности можно осуществлять только при установлении чрезвычайного режима функционирования ГСЧС, т. е. при возникновении и во время ликвидации чрезвычайной ситуации в рамках системы мониторинга и прогнозирования чрезвычайных ситуаций,

В режимах повседневной деятельности и повышенной готовности наблюдения проводятся за природной, включая социально-биологическую, и техногенной средами, ухудшение состояния которых дает основание сделать вывод о возможности возникновения опасного природного явления, включая биолого-социальное, либо опасного техногенного происшествия, которые могут привести к возникновению чрезвычайной ситуации.

Не случайно первоначально мониторинг чрезвычайных ситуаций функционировал в составе Национальной системы мониторинга окружающей среды в Республике Беларусь согласно постановлению Совета Министров Республики Беларусь от 20 апреля 1993 г. № 247 «О создании национальной системы мониторинга окружающей среды в Республике Беларусь (НСМОС)». В настоящее время НСМОС включает такие виды мониторинга окружающей среды (а точнее – природной среды), как мониторинг земель, поверхностных и подземных

вод, атмосферного воздуха, озонового слоя, растительного мира, лесов, животного мира, радиационный, геофизический, локальный мониторинг окружающей среды и комплексный мониторинг естественных экологических систем на особо охраняемых природных территориях (Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 14 июля 2003 г. № 949 «О Национальной системе мониторинга окружающей среды в Республике Беларусь»). Именно исходя из наблюдения за состоянием природной среды, либо ее отдельного компонента или природного комплекса, можно прогнозировать, в частности, возникновение источников чрезвычайных ситуаций природного характера и самих чрезвычайных ситуаций природного характера.

Наблюдение за состоянием здоровья населения, среды обитания человека и условий его жизнедеятельности, ухудшение которого может повлечь возникновение опасных биолого-социальных явлений, проводится в рамках социально-гигиенического мониторинга.

Для прогнозирования чрезвычайных ситуаций между тремя названными системами мониторинга производится обмен экологической информацией (Постановление Министерства природных ресурсов и охраны окружающей среды Республики Беларусь, Министерства здравоохранения Республики Беларусь, Министерства по чрезвычайным ситуациям Республики Беларусь от 12 сентября 2005 г. № 41/30/45 «Об утверждении Инструкции об обмене экологической информацией между Национальной системой мониторинга окружающей среды в Республике Беларусь, системой социально-гигиенического мониторинга и системой мониторинга и прогнозирования чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера»). Однако необходимо обратить внимание на то, что перечень передаваемой экологической информации не включает всего спектра необходимой и собираемой отдельными системами для прогнозирования чрезвычайных ситуаций сведений. Например, НСМОС предоставляет информацию о загрязнении атмосферного воздуха и источниках вредного воздействия на него; загрязнении поверхностных вод и состоянии подземных вод; состоянии земель, включая почвы, но не передает информацию о состоянии лесов и растительного мира, радиационной обстановке и т. п.

Информация системы социально-гигиенического мониторинга представляется не в виде конкретной информации об ухудшении санитарно-эпидемической обстановки в определенный момент времени, а в рамках обобщенной аналитической информации о санитарно-эпидемической обстановке в республике в виде ежегодного доклада Министерства здравоохранения Республики Беларусь «О санитарно-эпидемической обстановке в Республике Беларусь».

Таким образом, можно сделать вывод о том, что в режимах повседневной деятельности и повышенной готовности функционирования ГСЧС наблюдение за состоянием окружающей среды проводится в рамках НСМОС, а за состоянием здоровья населения, среды обитания человека и условий его жизнедеятельности – в рамках социально-гигиенического мониторинга. Наблюдение за источниками чрезвычайных ситуаций и чрезвычайными ситуациями природного и техногенного характера осуществляется только в чрезвычайном режиме функционирования ГСЧС в рамках системы мониторинга и прогнозирования чрезвычайных ситуаций.

Семенович Н.Ю.

студентка юридического факультета

Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина

г. Брест, Республика Беларусь

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕНИЯ ЗЕМЕЛЬНЫХ АУКЦИОНОВ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ И В УКРАИНЕ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ ИССЛЕДОВАНИЯ

Безусловно, как для продавца, так и для покупателя, рациональными способами покупки жилой и нежилой недвижимости являются аукционы и конкурсы. На современном этапе в Республике Беларусь и Украине особенно актуально приобретать земельный участок для строительства индивидуального жилого дома через аукционы, поскольку в данном случае площадь не обременена юридическими обязательствами и может быть повторно продана другому субъекту. Единственная причина аннулирования права собственности на земельный участок – признание результатов аукциона недействительными. Подобные земельные аукционы проводятся регулярно, и информацию о предстоящих мероприятиях по продаже можно получить через электронные ресурсы областных, городских и районных исполнительных комитетов и в средствах массовой информации.

На законодательном уровне в Республике Беларусь анализируемый аспект регулируется кодексом о земле, а также Указом Президента №667 «Об изъятии и предоставлении земельных участков». Аналогичные акты действуют в Украине: Земельный кодекс Украины и Постановление Кабинета Министров Украины №90, которые подвергаются периодическому совершенствованию.

Для наиболее всестороннего анализа рационально сравнить сущность продажи земельных участков на аукционах Республики Беларусь и Украины. В соответствии с Земельным кодексом Украины итогом такой формы продажи является составление и подписание договоров купли-продажи, аренды, суперфиции (право застройки, передачи по

наследству и в пользу третьих лиц) и эмпфитевзиса (право пользования земельным участком для сельскохозяйственных нужд) [1]. Два предшествующих термина отсутствуют в формулировке понятия «земельного аукциона» в Кодексе о земле Республики Беларусь, что образует незначительное упущение в законодательстве и требует оперативного усовершенствования.

В последнее время аукционы по продаже земли укрепили свои позиции и с переменным успехом демонстрируют свои преимущества. Одним из положительных моментов является значительное пополнение местного бюджета, поскольку ранее проведенные белорусские и украинские аукционы свидетельствуют – цена на объект может вырасти в два-три раза. Кроме того, специалисты в данной сфере отмечают, что с инвесторами, которые покупают объект публично работать надежнее. Важные преимущества имеет и другая сторона, участвующая в аукционе. Инвестор экономит время и средства: не требуется оформление технической документации, права на землю и определение границ в натуре.

И тем не менее, существуют и некоторые недостатки, касающиеся подготовки и порядка проведения аукционов с землей. Законодательные акты обеих государств устанавливают регламентированный порядок их осуществления. Первоначально, комиссия по организации аукциона за месяц до предполагаемой даты проведения предоставляет подробную информацию в печатные средства массовой информации, сайт исполнительного комитета и Государственный комитет по имуществу. Переданный материал должен содержать точную характеристику земли, местонахождение, общую площадь, целевое назначение, стартовую цену, место и время проведения аукциона, дату начала и окончания приема заявок участников, а также номер телефона, по которому можно получить более обширные сведения. Следующий шаг – оплата аванса участниками (физическими или юридическими лицами) и подача заявления об участии. Как указано в Земельном Кодексе Украины, в аукционе могут участвовать лица, которые имеют право на «набуття у власність земельних ділянок (права на їх оренду), а також сплатили реєстраційний та гарантійний внески» [1]. Далее участнику выдается билет об участии, в котором содержатся дата регистрации заявления и порядковый номер участника, а после его регистрирует комиссия по организации и обменивает их номера на аукционные. Лицо, допущенное к участию в аукционе, до начала аукциона имеет право отказаться от участия в нем. Равным образом, неявка на аукцион и письменное заявление считаются отказом [2]. В назначенное дату и время организаторы проводят аукцион, итогом которого является продажа земельного участка (предмета аукциона) и заполненный протокол (два экземпляра) о ходе и результате торгов. После утверждения протокола результатов, в течении трех дней, победитель обязан

внести плату за предмет аукциона. Если же участок продавался на условиях заключения договора аренды, целесообразно, в соответствии с законодательством, заключить этот договор в течении двух дней. Право на земельный участок подлежит обязательной государственной регистрации, что, непосредственно, регламентируется гражданским законодательством [3].

Однако, на наш взгляд, порядок проведения аукционов стоит модернизировать. Такой способ проведения продажи приводит к непрозрачности, невзирая на право присутствия средств массовой информации и общественных объединений во время осуществления процесса торгов. Целесообразно рассмотреть такого рода форму аукциона как электронный аукцион по продаже земли, что позволит проводить торги в режиме реального времени в единой электронной торговой системе. Каждый желающий пользователь сети Интернет сможет наблюдать за ходом проведения аукциона, и, вдобавок, создаваемая электронная торговая система обеспечит авторизацию не только организаторов, но и участников, позволит размещать необходимые материалы, объявления, сведения, имеющие отношение к аукциону, уведомит неограниченный круг лиц о ходе и результатах проведения торгов, а участник будет подавать все документы для участия через личный кабинет. Таким образом, электронные земельные аукционы поспособствуют более отчетливому процессу их проведения, увеличат количество проданных объектов и стоимость на них.

Резюмируя вышесказанное, можно сделать вывод о том, что для развития земельных аукционов и выгодной продажи земельных участков следует комплексно подойти к решению выявленных проблем в исследуемой сфере и внедрить передовой опыт зарубежных государств.

Список использованных источников:

1. Земельный кодекс Украины: Закон Украины от 21 февраля 2020г. №233-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата обращения: 20.03.2020).
2. Кодекс Республики Беларусь о земле : Закон Республики Беларусь от 24 октября 2016г. №439-З. URL: <https://etalonline.by/document/?regnum=Hk0800425> (дата обращения: 20.03.2020).
3. Гражданский Кодекс Республики Беларусь : Закон Республики Беларусь от 4 мая 2019г. №185-З. URL: <https://etalonline.by/document/?regnum=HK9800218> (дата обращения: 20.03.2020).

Слепцов А. В.
Старший преподаватель кафедры юриспруденции
факультета экономики и права
Могилевского государственного университета имени А. А. Кулешова
г. Могилев, Республика Беларусь

ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ В ОБЛАСТИ ОХРАНЫ НЕДР: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

В правовой науке государственное регулирование и управление рассматривается как целенаправленное воздействие государства на общественные отношения посредством установления и функционирования соответствующих правовых механизмов. При этом соответствующую институциональную структуру и содержание государственного регулирования и управления в определенной сфере отношений определяют их цели.

Важнейшей целью государственного регулирования в области охраны недр, полагаем, может быть признано обеспечение баланса экологических и экономических, частных и публичных, а также иных групп интересов при осуществлении деятельности, связанной с воздействием на недра с учетом конституционных положений о праве каждого на благоприятную окружающую среду и праве субъектов экономической деятельности на ее осуществление, обязанности государства осуществлять регулирование экономической деятельности в интересах человека и общества (статья 46, части вторая, четвертая и пятая статьи 13 Конституции Республики Беларусь).

Гарантирование такого баланса прав и интересов в экологической сфере является неотъемлемой составляющей экологической функции государства, на что обоснованно обращает внимание Н. А. Карпович, определяя экологическую функцию государства как «устойчиво сложившееся основное направление его деятельности, осуществляемое в целях сохранения и приумножения потенциала природы – мирового универсума – во всем ее многообразии при одновременном создании экологически благоприятных условий жизнедеятельности человека и общества» [1, с. 5].

Достижение данного баланса предполагает эффективное решение задач охраны недр в деятельности органов и должностных лиц государства. Содержание этих задач определяется сущностью правовой охраны недр как элемента окружающей среды и включает создание необходимых условий для реализации широкого спектра прав и законных интересов граждан, их настоящего и будущих поколений в отношениях охраны окружающей среды, обеспечения рационального недропользования и экологической безопасности.

В связи с изложенным государственное регулирование в области охраны недр полагаем возможным определить, как обусловленное необходимостью реализации экологической функции государства его воздействие на общественные отношения в целях сохранения свойств недр как компонента окружающей среды, обеспечения баланса экологических и экономических интересов настоящих и будущих поколений граждан в указанных отношениях.

Такое воздействие осуществляется, прежде всего, посредством государственного управления. Государственное управление полагаем возможным рассматривать в широком и узком смыслах. Так в широком смысле государственное управление можно определить, как воздействие государства, с опорой на свою властную силу, на общественную жизнедеятельность общества в целях ее упорядочения. В деятельностном (узком) аспекте государственное управление рассматривается как вид деятельности по реализации государственно-властных полномочий, в том числе как отдельный вид деятельности органов исполнительной власти.

Проблематике государственного управления в области охраны окружающей среды уделяется значительное внимание законодателя и эколого-правовой науки. Так, государственное управление в области охраны окружающей среды С. А. Балашенко определяет как деятельность компетентных государственных органов, направленную на организацию охраны окружающей среды, рациональное использование и воспроизводство природных ресурсов, а также обеспечение режима законности в данных отношениях и конституционных гарантий прав граждан на благоприятную окружающую среду [2, с. 10]. Такое определение, на наш взгляд, наиболее полно отражает роль государства в соответствующих отношениях.

На необходимые элементы государственного управления в области охраны окружающей среды указывает А. К. Голиченков. Данный ученый предлагает понимать под экологическим управлением в широком смысле слова деятельность государственных органов исполнительной власти, органов местного самоуправления, граждан и их объединений по упорядочению (организации) охраны окружающей природной среды, использованию природных ресурсов, обеспечению экологической безопасности человека и других объектов (общество, государство), осуществляемую на основе законодательства в соответствии с поставленными целями и задачами [3, с. 439]. Акцентируя внимание на целях и формах государственного управления в сфере охраны окружающей среды и природопользования, В. А. Власов пишет, что под соответствующим понятием понимается, в частности, нормативно определенная деятельность органов исполнительной власти в правоустановительной, правоприменительной, регулятивной и правоохранной формах в

целях обеспечения права каждого на благоприятную окружающую среду, охраны, воспроизводства и рационального использования природных ресурсов [4, с. 12].

На характеристику государственного управления в области охраны окружающей среды как собственно исполнительно-распорядительной деятельности органов государства обращает внимание Н. А. Минько, отмечая, что как подзаконную, так и законодательную организующую деятельность включает в себя государственное регулирование, в отличие от государственного управления, которое носит по своей юридической природе подзаконный характер, вторичный по отношению к законодательной деятельности [5, с. 3].

Рассматривая структуру комплексного правового института управления в сфере охраны окружающей среды и природопользования В. А. Власов отмечает, что в основе деления данного правового института на субинституты лежат объекты регулирования и соответствующие им подотрасли управления. Поэтому управление в сфере использования и охраны недр обоснованно выделяется им в качестве субинститута комплексного института управления в сфере охраны окружающей среды и природопользования [4, с. 7–8].

Большинством исследователей также обращается внимание на то, что структура и содержание государственного управления обусловливается, в первую очередь его целями и задачами.

Цели государственного управления, предусматривающие достижение общественно полезных результатов в области охраны недр, в том числе экологического, экономического, социального содержания, а также соответствующие его задачи, определяются актами законодательства, в том числе об утверждении соответствующих документов программного характера. Их анализ свидетельствует, что систему целей государственного управления в области охраны недр возглавляют стратегические цели деятельности государства, объединяющие все направления государственно-правового воздействия во всех сферах отношений.

Заметим, что в настоящее время задачи государственного управления в области охраны недр также не имеют системного правового отражения. Законодательство об охране окружающей среды, как правило, ограничивается указанием на полномочия государственных органов в области охраны и использовании недр. Вместе с тем, конкретизация задач государственного управления в этой области имеет определяющее значение для достижения целей правовой охраны недр, наиболее эффективной реализации полномочий в этой области органов государства.

В этих целях полагаем целесообразно специально выделить и закрепить в законодательстве о недрах задачи государственного управления в области охраны недр как компонента окружающей среды; его задачи в области охраны окружающей среды в

отношениях недропользования; задачи государственного управления по распоряжению в интересах общества ресурсами недр, обеспечению рационального использования ресурсов недр в интересах настоящего и будущих поколений; а также задачи по гарантированию соблюдения и защиты экологических прав и законных интересов человека и гражданина в отношениях недропользования.

Таким образом, в определениях государственного управления, которые приводятся исследователями эколого-правовых проблем, находят отражение составляющие данной правовой категории, отвечающие как широкому, так узкому смыслу названного понятия. Опираясь на приведенные подходы, правомерно выделять институциональный и функциональный (деятельностный) аспекты государственного управления в области охраны недр как подинститута комплексного института управления в сфере охраны окружающей среды и природопользования.

Список использованных источников

1. Карпович, Н. А. Теоретические проблемы реализации экологической функции государства: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.06 / Н. А. Карпович; Нац. центр зак-ва и правовых исследований Респ. Беларусь. – Минск, 2012. – 48 с.
2. Балашенко, С. А. Государственное управление в области охраны окружающей среды: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.14 / С. А. Балашенко / Белорус. гос. ун-т. – Минск, 2001. – 39 с.
3. Голиченков, А. К. Экологическое право России: словарь юридических терминов; 2-е изд., перераб. и доп./ А. К. Голиченков. – М.: Городец, 2012. – 512 с.
4. Власов, В.А. Государственное управление в сфере охраны окружающей среды и природопользования: вопросы теории и практики: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.14 / В.А.Власов. – Екатеринбург, 2007. – 25 с.
5. Минько, Н.С. Государственное регулирование природопользования в Республике Беларусь / Н. С. Минько. – Юстыцыя Беларусі. – № 11. – 2014. – С. 2–6.

Тюшкевич А. А.

студент юридического факультета

Брестского государственного университета имени А. С. Пушкина

г. Брест, Республика Беларусь

ПРИРОДОРЕСУРСНОЕ ПРАВО КАК САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ КОМПЛЕКСНАЯ ОТРАСЛЬ ПРАВА

Право – социальный регулятор, который в зависимости от предмета и метода подразделяется на отрасли. А отрасли уже по своей природе регулируют обособленные виды общественных отношений. Так, выделяют следующие отрасли права: конституционное, административное, гражданское, банковское, жилищное, экологическое и другие.

В теории права выделяют следующие виды отраслей права: первичные и вторичные. К первым относятся фундаментальные, основные отрасли права такие как конституционное, гражданское, административное и другие. На основе первичных отраслей права начали формироваться вторичные, то есть специальные, комплексные отрасли права, среди которых природоресурсное право, а также экологическое, аграрное, хозяйственное и другие отрасли права.

Необходимость выделения природоресурсного право в отдельную отрасль обусловлена тем, что потребление природных ресурсов стало крупномасштабным, следствием чего стала их недостаточность, а также деградация природы в результате вредного воздействия на нее результатов хозяйственной и иной деятельности, негативных проявлений природных и техногенных аварий и катастроф. Эти общественные отношения вызвали потребность в обеспечении экологической безопасности, а также комплексном регулировании данных отношений.

Природоресурсное право в свою очередь объединяет такие отрасли как: земельное, водное, лесное, горное и другие подотрасли права. Нормами природоресурсного права урегулированы не только общественные отношения в области природопользования, а также смежные с ними общественные отношения в сфера охраны природы и окружающей среды в целом.

Что касается регулирования данных общественных отношений, то они регулируются не только собственными нормами, но и нормами других отраслей права, а именно конституционными, административными, уголовными, гражданскими, экологическими и другими. Наряду с использованием норм национального права используются и нормы международного права, среди которых стоит выделить: Конвенцию ООН и уставные документы СНГ, которые значительно уделяют внимание экономическим аспектам природоохранной деятельности.

Основным национальным законом природоресурсного законодательство является Закон «Об охране окружающей среды» от 26 ноября 1992 г. № 1982-ХІІ. Данный закон определяет предмет природоресурсного права, которым являются общественные отношения, возникающие в области природопользования и охраны права природопользования [1].

Так как рассматриваемая отрасль права является комплексной, то общественные отношения регулируются также кодексом о Земле, о Недрах, Водном кодексе, Лесном кодексе, Законом «О растительном мире», а также законом «О животном мире».

В связи с комплексностью природоресурсного права используется комбинированный метод, а именно диспозитивно-императивный. Данный метод заключается в использовании

законодателем преимущественно дозволений. Юридическими формами выражения которого являются договор и индивидуально-правовой административный акт.

Таким образом, природоресурсное право является неотъемлемой составляющей, входящей в систему национального права и одновременно самостоятельной комплексной отраслью права, с присущими ей особыми, отличными от используемых в других правовых отраслях предметом, включая субъекты и объекты, методом, принципами и источниками правового. Основным методом является диспозитивно-императивный метод регулирования, что обуславливает большинство дозволительных норм. Предмет данной отрасли права закреплен в Законе «Об охране окружающей среды», который также определяет основополагающие принципы и задачи, объектов и субъектов природоресурсного права. Наряду с национальным законодательством немаловажную роль играет международное право, регулирующие отношения между субъектами международного права, возникающие в процессе использования и сохранения природных ресурсов. О.С. Колбасов отмечает то, что правовая охрана природы обеспечивается всеми отраслями права [2]. Поэтому, правовые нормы охраны природы в настоящее время имеются в государственном, административном, гражданском, уголовном, земельном, водном, горном, лесном, фаунистическом, воздушном праве

Список использованных источников:

1. Об охране окружающей среды: Закон Респ. Беларусь, 26 ноября 1992 г. № 1982-XII : в ред. Закона Респ. Беларусь от 18 июня 2019 г. № 201-3 // КонсультантПлюс. Беларусь / 23 ООО «ЮрСпектр», Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.
2. Колбасов, О.С. Экология: политика – право. Правовая охрана природы в СССР / О.С. Колбасов. – М. : Наука, 1976. – 231 с.

Шингель Н.А.

*доцент кафедры экологического и аграрного права
Белорусского государственного университета
г. Минск, Республика Беларусь*

ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ СОТРУДНИЧЕСТВА ГОСУДАРСТВ-ЧЛЕНОВ ЕАЭС ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ УСТОЙЧИВОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ

Интеграционные объединения на постсоветском пространстве имеют объективный характер, выступая геополитической площадкой сотрудничества государств-участников в наиболее важных сферах деятельности [1] и способом противостояния экономическим, экологическим и другим вызовам, затрагивающим национальные интересы этих государств, в том числе Республики Беларусь. В соответствии с Концепцией национальной безопасности

Республики Беларусь, утвержденной Указом Президента Республики Беларусь от 9 ноября 2010 года № 575, основными национальными интересами Республики Беларусь в экологической сфере является устойчивое природно-ресурсное обеспечение социально-экономического развития страны; рациональное использование природно-ресурсного потенциала, сохранение биологического и ландшафтного разнообразия, экологического равновесия систем. Объективный характер процессов глобализации в экологической сфере и их влияние на развитие экологического права [2, с. 49] ведет к выработке определенных правовых мер, направленных на решение стоящих перед государствами экологических задач.

Для их реализации все государства-члены ЕАЭС идут по пути закрепления в экологическом и природоресурсном законодательстве правового механизма устойчивого использования природных ресурсов, обеспечивающего выполнение задач национальных стратегий устойчивого развития. В Республике Беларусь Национальная стратегия устойчивого развития на период до 2030 года (НСУР-2030) [3] предусматривает повышению эффективности использования природно-ресурсного потенциала при обеспечении целостности природных комплексов и удовлетворении настоящих и будущих потребностей общества в получении достаточных и качественных природных ресурсов, что отражает современные подходы к устойчивому природопользованию.

Правовое обеспечение устойчивого природопользования в государствах-членах ЕАЭС (Республика Армения, Республика Беларусь, Республика Казахстан, Кыргызская Республика и Российская Федерация) складывается в целом единообразно. Этому способствует сходство экономических, правовых и исторических условий, с учетом которых формируется законодательство указанных выше стран в области использования и охраны природных ресурсов, а косвенным образом — экономическая, политическая и правовая интеграция государств-членов ЕАЭС при проведении государствами-членами скоординированных, согласованных или единых политик в различных областях межгосударственных связей. Историческими предпосылками такой интеграции являются уже сложившиеся тесные хозяйственные, финансовые и межгосударственные связи, а также общая заинтересованность в обеспечении устойчивого использования природного потенциала на общей территории и лежащая в основе правового регулирования этих отношений доктрина устойчивого развития [4, с. 77], что предполагает активное организационное участие государственных органов в обеспечении целей устойчивого развития.

Перспективы евразийского сотрудничества в сфере использования природных ресурсов имеют значительный потенциал в связи с тем, что природоресурсное законодательство государств-членов ЕАЭС развивалось на общей правовой основе с учетом

особенностей, которые выработаны правовыми системами каждого государства-участника. Природные ресурсы, которые являются значимой частью экономического потенциала, одновременно гарантируют природоресурсное обеспечение совместных действий, предпринимаемых этими государствами в рамках межгосударственного сотрудничества (на двусторонней и многосторонней основе).

Современные формы интеграции позволяют государствам выбирать различные способы взаимодействия при решении вопросов устойчивого использования природных ресурсов. В указанной сфере сотрудничество государств имеет многоуровневый характер, вызванный наличием различных организационно-правовых структур (международных организаций), опосредующих это сотрудничество. Так, при заключении Соглашения о создании Содружества Независимых Государств, подписанного 8 декабря 1991 г., были определены основные направления их совместной деятельности. Согласно ст. 7 Соглашения одним из направлений сотрудничества было определено сотрудничество в области охраны окружающей среды, участие в создании всеобъемлющей международной системы экологической безопасности. Для сферы природопользования эта форма сотрудничества в основном ценна выработкой правовых рекомендаций, содержащихся в модельном законодательстве, которое в силу его рекомендательного характера не имеет существенного влияния на развитие нормативной правовой базы устойчивого природопользования. Кроме того, имеется значительная неопределенность с точки зрения места модельного законодательства среди правовых требований, предъявляемых к природоресурсным отношениям. Однако, опыт СНГ (эта организация объединяет в настоящее время 11 государств, в том числе являющихся участниками ЕАЭС) подтверждает значимость сотрудничества в эколого-правовой сфере.

Многообразие интеграционных связей постсоветских стран показывает, что в рамках этих интеграционных образований складываются свои правовые нормы, прямо или косвенно относящиеся к устойчивому использованию природных ресурсов. Например, в рамках Евразийского экономического союза эти нормы имеют значение в первую очередь для проведения согласованной экономической политики государств-членов ЕАЭС, основные направления которой предусмотрены заключенным в г. Астане в 2014 году Договором о Евразийском экономическом союзе и включают ряд областей экономической деятельности, непосредственно связанных с природопользованием. Среди основных «природоресурсных» направлений интеграции в рамках ЕАЭС следует назвать проведение согласованной (скоординированной) агропромышленной политики (ее содержание определено ст. 95 Договора о ЕАЭС); поэтапное формирование общих рынков энергетических ресурсов (ст. 79 Договора о ЕАЭС), облегчающих доступ государств-членов к этому виду ресурсов и их

перераспределение с учетом экономических интересов отдельных государств и ЕАЭС в целом и некоторые другие. Однако, эти направления имеют косвенное влияние на развитие природоресурсного законодательства.

В рамках региональной межгосударственной интеграции, проявлением которой выступает Евразийский экономический союз [5, с. 27], практически отсутствуют правовые рекомендации, направленные на гармонизацию правовых механизмов устойчивого природопользования, за исключением отдельных норм, связанных с использованием объектов животного и растительного мира, получивших закрепление в праве ЕАЭС. Природоресурсная сфера по определению является сферой преимущественно национального правового регулирования в силу принципа 21 Стокгольмской Декларации по окружающей среде 1972 г. и последующих актов, признавших суверенные права государств на природные ресурсы в пределах национальной юрисдикции, что не мешает государствам-членам ЕАЭС проводить согласованные действия в сфере природопользования и охраны окружающей среды в иных формах, вне уже существующих межгосударственных организационных объединений.

Среди них можно назвать следующие направления по обеспечению устойчивого использования природных ресурсов. Во-первых, выработка единой позиции при выполнении ими обязательств, вытекающих из международных соглашений в области охраны окружающей среды и использования природных ресурсов и закреплении ее в национальном законодательстве. Участие в качестве Стороны в международном договоре предполагает определенную заинтересованность в достижении целей устойчивого природопользования и охраны окружающей среды. В качестве отдельных примеров перспективного сотрудничества государств в сфере использования природных ресурсов можно привести ряд Конвенций, имеющих универсальную значимость для всего мирового сообщества и государств-членов ЕАЭС:

Конвенция Организации Объединенных Наций «О биологическом разнообразии», заключенная в г. Рио-де-Жанейро в 1992 году, которая оказала существенное влияние на установление правового режима объектов животного и растительного мира, в том числе общих требований в части их ввоза и вывоза на единое таможенное пространство. В Республике Беларусь в соответствии с утвержденной постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 19 ноября 2010 года № 1707 Стратегией по сохранению и устойчивому использованию биологического разнообразия разработаны Концепции устойчивого развития охотничьего хозяйства (постановление Совета Министров Республики Беларусь от 31 октября 2014 г. № 1029) и устойчивого развития рыболовного хозяйства (постановление Совета Министров Республики Беларусь от 2 июня 2015 г. № 459) (от авт. – в

названиях Концепций понятие «устойчивое» не фигурирует, а отражается в содержании целей их принятия);

Конвенция Организации Объединенных Наций «По борьбе с опустыниванием в тех странах, которые испытывают серьезную засуху и / или опустынивание, особенно в Африке», заключенная в г. Париже в 1994 г., имеет значение для обеспечения рационального (устойчивого) использования земельных ресурсов, что является общей проблемой для всех государств в связи с созданием единого рынка сельскохозяйственной продукции и продовольствия. Например, в Республике Беларусь была принята Стратегия по реализации данной Конвенции (утверждена постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 29 апреля 2015 г. № 361), которая направлена на предотвращение деградации земель, развитие органического земледелия, отвечающего принципам «зеленой» экономики, а также закрепляет стратегическую цель: мобилизовать ресурсы в поддержку реализации конвенции путем налаживания эффективного партнерства между национальными и международными субъектами. Тем самым, выполнение международных обязательств увязывается с проведением межгосударственного сотрудничества.

Во-вторых, в государствах-членах ЕАЭС природоресурсное законодательство сформировалось с высоким уровнем систематизации благодаря общей концептуальной основе, опирающейся на единообразные представления о регулировании природоресурсных отношений в государствах-членах ЕАЭС. Использование опыта правового регулирования этих отношений в разных странах ЕАЭС требует проведения системных сравнительно-правовых исследований, касающихся правового механизма устойчивого использования природных ресурсов.

Список использованных источников:

1. Шабайлов, В.И. Евразийское экономическое сообщество как особая форма интеграции и перспективы его развития / В.И. Шабайлов, Е.П. Гуйда // Право в современном белорусском обществе: сб. науч. тр. / НАН Беларуси, Ин-т государства и права; редкол.: В.И. Семенков (гл. ред.) [и др.]. – Минск: Право и экономика, 2007. – Вып. 2. – С. 24-40.
2. Малышева, Н.Р. Методологические основы развития экологического права в условиях глобализации / Н.Р. Малышева // Приоритетные направления развития экологического, земельного и аграрного права : материалы Респ. круглого стола, приуроч. к юбилею д-ра юрид. наук проф. Т.И. Макаровой / редкол. : С.А. Балащенко [и др.]. – Минск : Изд. центр БГУ, 2017. – С. 48-52.
3. Национальная стратегия устойчивого социально-экономического развития Республики Беларусь на период до 2030 г. : одобрена на заседании Президиума Совета Министров Респ.

Беларусь, 10 февр. 2015 г. // Экономич. бюл. НИЭИ М-ва экономики Респ. Беларусь. – 2015. - № 4. – С. 2-99.

4. Шингель, Н.А. Теоретико-правовые проблемы интеграции государств-участников Евразийского экономического союза в природоресурсной сфере / Н.А. Шингель // Постсоветская интеграция: итоги и перспективы : тез. докл. респ. круглого стола (Минск, 6 де. 2019 г.) / учреждение образования «Акад. М-ва внутр. Дел Респ. Беларусь» ; редкол.: В.И. Родевич (отв. ред.) [и др.]. – Минск : Академия МВД, 2019. – С. 77-79.

5. Тарасевич, С.Б. Евразийский экономический союз: проблемы и направления региональной экономической интеграции / С.Б. Тарасевич, И.А. Полякова // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия D. Экономические и юридические науки. – 2017. – № 14. – С.27-31.

**Секція 7. Адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право**

Chuban V. S.

Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor

Kricher O.Yu.

Candidate of Sciences (History)

Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chornobyl Heroes of NUCDU

**ANTI-CORRUPTION STRATEGY AS THE BASIS OF
ANTI-CORRUPTION FIGHT**

Ukraine's intention to enter the world community has caused major political, economic and social changes. Given the excessive corruption of Ukrainian society, prevention of corruption has been recognized as the main focus of the new state policy today. This is due to the fact that corruption, which is of concern of the international community, is one of the obstacles to Ukraine's integration into the European space.

The purpose of the research is to identify the features and shortcomings of the legal control of preventing and fighting corruption, taking into account the experience of other countries, in particular, the analysis of the draft of Anti-corruption strategy for 2019–2023.

Ukraine is one of the countries that cannot properly prevent corruption from spreading. It is proved by the CPI (Corruption Perception Index) global corruption rating conducted by the anti-corruption organization Transparency International, according to which, in 2018, Ukraine ranked 130th out of 176 countries. However, the Law of Ukraine “On Prevention of Corruption” and the Law of Ukraine “On the Principles of State Anti-Corruption Policy in Ukraine (Anti-Corruption Strategy) for 2014-2017”, adopted on October 14, 2014, has demonstrated some changes in this direction [2].

But as of today, the Anti-Corruption Strategy and the State Program for its implementation expired in December 2017, which is why Ukraine should have started the new 2018 year with new versions of these documents.

For over two years, Ukraine has not had a key strategic document in the field of corruption prevention. The Draft Law on 2018–2020 Anti-Corruption Strategy was withdrawn on August 29, 2019.

Therefore, anticorruption bodies act in an unbalanced and ineffective manner, and other state and local self-government bodies take anticorruption measures that they intuitively consider appropriate. Or they just chill.

The main tasks in the field of anti-corruption are envisaged in the alternative draft of 2019-2023 Anti-corruption Strategy [1]:

intensifying the activities of National Agency on Corruption Prevention (NACP):

1. ensuring the effective functioning of the NACP by changing the model of this body and enhancing its institutional capacity;
2. ensuring the effectiveness of measures aimed at obtaining complete, objective and reliable data on the corruption in Ukraine;
3. ensuring the effective functioning of authorized persons (authorized units) on the prevention and detection of corruption.

Conflict of interest prevention and conflict of interest management:

1. improvement of legislation on the conflict of interest prevention and management in the activities of persons authorized to perform the functions of the state or local self-government and equal-status persons;
2. increase of the level of efficiency of detection of facts of violation of the requirements of the legislation on conflict of interest prevention and management; uniform interpretation and application of this legislation by law enforcement agencies;
3. raising the level of knowledge of the requirements of the legislation on the conflict of interest prevention and management, development of skills to behave adequately in different life situations.

Protection of persons reporting of corruption and corruption offenses:

1. ensuring proper legal regulation of the protection of denunciators in accordance with the international standards;
2. ensuring the ability of NACP and other specially authorized entities in the field of fighting corruption to guarantee the state protection of the denunciators.

The New Strategy plans to depoliticize the Prosecutor General's post [1], which is quite a commendable and even necessary idea in itself, and to determine the procedure for appointing to the position in accordance with the results of the open competition, taking into account foreign experience, as in almost all European countries the Attorney General is appointed and dismissed by the President. For example, in Lithuania the Attorney General is appointed and dismissed by the President of the Republic with the consent of the Sejm; in Poland, the Attorney General is also appointed by the president from among the candidates nominated by the National Judicial Council and the National Prosecutor Council; in Spain, the Attorney General is appointed and dismissed by the King on the proposal of the Government, who was nominated by the General Council of the Judiciary; in Romania, the Attorney General is appointed by the President of Romania on the proposal of the Minister of Justice as approved by the High Council of Magistrates; in Germany, the

Attorney General is appointed by the President on the proposal of the Ministry of Justice as approved by the Bundesrat; in Estonia, the Attorney General is appointed by the Government on the proposal of the Minister of Justice after considering the appointment in the Parliament Committee on Legal Affairs; in Bulgaria, the Attorney General is appointed by the President on the proposal of the High Judicial Council; in the Czech Republic, they are appointed by the Government on the recommendation of the Minister of Justice. Thus, no country has a “competitive procedure” for the appointment of Attorney General.

Another thing is that in most European countries, the candidacy for the post of Attorney General is coordinated with the prosecutor and judicial self-governing bodies, which is appropriate, but such a proposal is absent in the “strategy”.

Therefore, in order to ensure the true independence of the Prosecutor General of Ukraine and their subordinate prosecutors, it is necessary, first of all, to determine by a special procedure of election and appointment, as well as dismissal. In particular, the appointment of the Prosecutor General of Ukraine should be apolitical, without the use of any quota-share distribution of positions among the pro-government political forces, as has unfortunately been the case, especially in recent years, and moreover, this person should be equally distant from both the President of Ukraine and other political forces and, of course, the oligarchs. This person should be nominated by the President of Ukraine, but this appointment should be discussed in advance at a general meeting in the regional prosecutor's offices and the central office of the Prosecutor General of Ukraine, and approved at the secret ballot at the All-Ukrainian Conference of Prosecutors of Ukraine, where the most experienced and recognized as well as veterans of prosecuting authorities should participate. And when creating a real prosecutor self-government body in Ukraine, such an appointment must be coordinated with him, especially in case if the power wants to dismiss the Prosecutor General from the office.

References

1. Проект ЗУ «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2019–2023 роки». URL: <https://www.pravo.org.ua/ua/news/20873832-nova-antikoruptsiyna-strategiya-dlya-ukrayini-yakoyu-vona-mae-buti-poglyad-ekspertiv> (дата звернення 12.02.2020)
2. Хабарова Т. В. Адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 - Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Т. В. Хабарова ; кер. роботи Т. Є. Кагановська ; офіц. опон.: Т. О. Коломoeць, С. О. Шатрава ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. - Харків : [б. в.], 2017. - 18 с.

Алябов Ю.В.

старший викладач кафедри галузевого права

Херсонського державного університету

м.Херсон, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ПРОТЯГОМ 2018-2019 НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Юридична клініка Херсонського державного університету розпочала свою роботу з надання безоплатної правової допомоги населенню 26 березня 2013 року. 28 листопада 2018 року Вчена рада Херсонського державного університету заслухала звіт про роботу юридичної клініки за 2017-2018 навчальний рік і прийняла рішення про удосконалення форм право просвітницької і право виховної роботи з населенням в умовах сучасних швидких змін у законодавстві, і в зв'язку з цим виникла потреба в розробці нового Положення про юридичну клініку ХДУ з метою націлити цей структурний підрозділ на виконання нових актуальних завдань. У грудні 2018 року проект нового Положення пройшов правову експертизу у юридичному відділі ХДУ і був затверджений керівництвом університету.

В процесі розробки нового Положення про юридичну клініку Херсонського державного університету були враховані норми діючих нормативно-правових актів, а саме: Конституції України [1], Закону України «Про безоплатну правову допомогу» [2], Закону України «Про вищу освіту» [3], Указу Президента України № 992 від 18.10.2001 р. «Про Національну програму правової освіти населення» [4], наказу Міністерства освіти і науки України № 592 від 03.08.2006 року [5] та інших актів законодавства, а також норми Статуту Херсонського державного університету.

Основними завданнями юридичної клініки ХДУ було визначено: надання студентам можливості набуття навичок практичної юридичної діяльності в процесі проходження навчальної та виробничої практики; надання громадянам із соціально вразливих верств суспільства безоплатних юридичних консультацій; надання безоплатної правової допомоги студентам, викладачам, співробітникам ХДУ; проведення заходів з правової освіти населення; здійснення правопросвітницької та право виховної роботи серед учнівських колективів закладів середньої освіти; забезпечення можливості спілкування студентів з фахівцями-практиками судових та правоохоронних органів, інших державних органів і органів місцевого самоврядування, громадських організацій; створення ефективного механізму обміну інформацією між населенням, громадськими організаціями, засобами масової інформації та юридичною клінікою.

З метою виконання цих завдань за період з вересня 2018 року до червня 2019 року юридичною клінікою ХДУ було проведено наступні заходи: здійснено 163 консультації за зверненнями клієнтів з числа соціально вразливих верств населення. Серед них – 69 звернень від пенсіонерів і осіб з інвалідністю, 34 звернення від студентів, 23 звернення від працівників університету. Більшість звернень стосуються сфери житлових правовідносин (заборгованість за житлово-комунальні послуги, порядок отримання житлової субсидії, укладення договорів з постачальниками житлово-комунальних послуг, скарги на дії правління ОСББ), а також були звернення з питань трудового, цивільного, сімейного, земельного права та права соціального забезпечення.

Прийом клієнтів і робота з ними здійснюється студентами-консультантами під наглядом керівника юридичної клініки і складається з наступних етапів: знайомство з клієнтом, встановлення його особи за допомогою паспорта або посвідчення; опитування клієнта, встановлення обставин його життєвої ситуації, ознайомлення з документами; реєстрація відомостей про клієнта в журналі; дослідження діючих нормативно-правових актів, за допомогою яких можна вирішити проблемну ситуацію; зустріч з клієнтом з метою уточнення обставин справи; підготовка проекту консультації і узгодження проекту з викладачем-наставником; надання консультації; підготовка заяви, скарги, клопотання.

В процесі прийому громадян і роботи з ними щодо надання консультацій відбувається взаємодія юридичної клініки ХДУ з органами влади та органами місцевого самоврядування, юридичними відділами зазначених структур, з територіальними органами юстиції, представниками адвокатури, прокуратури, поліції. Відбувається співпраця з іншими суб'єктами надання безоплатної правової допомоги, а саме з Регіональним центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Херсонській області (керівник – Єлісєєва М.І.), з Херсонським міським центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги (керівник – Милокостий Д.Л.), Херсонською обласною організацією Комітету виборців України (керівник- Бєлий Д.В.), Благодійною організацією «Фонд милосердя та здоров'я», Херсонським обласним благодійним фондом «Мангуст» та іншими організаціями.

Під час роботи з клієнтами студенти-консультанти орієнтовані на виконання наступних різноманітних функцій: бути радником клієнта, інформувати його про права та обов'язки за законом, пояснювати клієнту про практичну реалізацію права, бути посередниками між клієнтами (медіатором), погоджувати інтереси клієнтів, якщо вони розходяться. Студент-консультант оцінює перспективи справи клієнта з точки зору можливостей реалізації прав згідно чинного законодавства і мусить тримати у таємниці всю інформацію, що стосується особистих інтересів клієнта.

Практика в юридичній клініці допомагає студенту у виконання громадянського обов'язку щодо надання правової допомоги соціально вразливим верствам суспільства, допомагає вирішувати складні у моральному та етичному плані життєві ситуації. Робота в юридичній клініці допомагає студентам-консультантам навчатись дотримуваттю норм професійної поведінки у взаєминах «клієнт-правник»: компетентне представництво інтересів клієнта, що вимагає належних правничих знань, навичок, підготовки і життєвого досвіду; надання доцільної інформації клієнту; збереження конфіденційності інформації; уникнення конфлікту інтересів; незалежність професійного рішення і безсторонність консультанта.

Однією з форм роботи з клієнтами юридичної клініки ХДУ була діяльність «Університету третього покоління», який відвідували люди похилого віку, пенсіонери, особи з інвалідністю, які мали змогу отримати знання з питань житлового, сімейного, цивільного, земельного, пенсійного законодавства від провідних фахівців історико-юридичного факультету Херсонського державного університету: професора Стратонова В.М., професора Саїнчина О.С., професора Сотули О.С., професора Правоторової О.М., доцента Казанчана А.А., доцента Гавловської А.О., доцента Риженко І.М., доцента Проценко М.В.

Представники юридичної клініки Херсонського державного університету брали участь в таких право просвітницьких і право виховних заходах, як Правовий форум, присвячений 70-річчю Загальної декларації прав людини, що був організований 7 грудня 2018 року Регіональним представництвом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; презентація довідково-інформаційної платформи «Вікі-Легал», що була організована Регіональним центром БВПД у Херсонській області у грудні 2018 року; «Ярмарка вакансій», що була організована різними факультетами ХДУ у квітні 2019 року; у пізнавальному квесті «ХДУ запрошує» у травні 2019 року, на яких також надавались безоплатні консультації громадянам.

Надання безоплатної правової допомоги є компетенцією центрів безоплатної правової допомоги, у той час як юридичні клініки закладів вищої освіти мають працювати лише з тими справами, які становлять навчальний інтерес для студентів, адже навчальна функція є провідною у їхній діяльності. Якщо до юридичної клініки звертається особа, якій не може бути надана належна правова допомога силами здобувачів спеціальності 081«Право», студенти-консультанти можуть розповісти особі про її права, обов'язки, відповідальність та проконсультувати щодо шляхів захисту прав і пере направити клієнта до центру надання безоплатної правової допомоги.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://president.gov.ua/documents/constitution>.
2. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 р. (редакція від 16.01.2020 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.
3. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. (редакція від 09.08.2019 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Указ Президента України «Про Національну програму правової освіти населення» №992 від 18.10.2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001>.
5. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України» №592 від 03.08.2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06>.

Білик І.Ю.

здобувач вищої освіти історико-юридичного факультету

Херсонський державний університет

м. Херсон, Україна

Петренко Н.О.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри адміністративного і господарського права

та правоохоронної діяльності

Херсонського державного університету

м. Херсон, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ І ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДО МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Відповідно до положень Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст.3 Конституції України). Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. При цьому держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян

медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно (ст. 49 Конституції України) [1].

Право людини на охорону здоров'я є одним із головних прав в її житті. Воно гарантує кожній людині як члену громадянського суспільства невтручання держави у сферу її особистого і сімейного життя, захист її життя і здоров'я, особисту недоторканність й безпеку тощо. Право людини на охорону здоров'я забезпечує особисту свободу, незалежність і самостійність особи, гарантує життя і захист від будь яких форм насильства, жорстокого й такого, що принижує людську гідність, ставлення. Це право сприяє особистій свободі, тобто можливості безперешкодного вибору різних варіантів поведінки у межах соціальних відносин, що є однією з умов активної життєдіяльності. [2, с. 56].

Історично склалося так, що практично будь-яка помилка медичного працівника, що призвела до спричинення шкоди людині, засуджується суспільством. Наприклад, закони Хаммурапі (Вавілон, 1792 – 1750 рр. до н.е.) суворо карали лікаря за спричинену шкоду або смерть пацієнта.

Як відомо, перші закони кримінального права на Русі з'явилися за правління князя Ярослава Мудрого (1019 – 1054 рр.) і були названі Ярославовими або «Правдою руською». За шкоду, спричинену лікуванням, лікар ніс відповідальність як за умисний злочин. Так, лікар Леон, який лікував сина великого князя Іоанна III, після смерті князевича був вбитий за вказівкою великого князя.

Слід зазначити, що сучасна система охорони здоров'я в Україні є незадовільною, оскільки не забезпечує надання доступних та якісних медичних послуг, що негативно відображається насамперед, на незахищених, малозабезпечених верствах населення. Нажаль останнім часом спостерігаються такі негативні явища, як: продаж в аптеках фальсифікованих, неякісних лікарських препаратів; байдужість та грубе ставлення медичного персоналу до пацієнтів, що іноді призводить до лікарського недбальства та халатності. Звичайно, ці обставини є не безпідставні: значне навантаження на медичний персонал, низький рівень заробітної плати, недостатнє державне фінансування, застаріле обладнання або взагалі його відсутність тощо. Втім це не є виправданням, адже кожен медичний чи фармацевтичний працівник несе самостійну цивільну, а іноді й адміністративну чи кримінальну відповідальність за свої дії чи бездіяльність. Тому питання юридичної відповідальності у сфері охорони здоров'я сьогодні є актуальним і суспільно значущим.

Заходи адміністративної відповідальності є юридичним результатом реагування на особливий вид правопорушень – адміністративні правопорушення. Отже, такі правопорушення є підставою для адміністративної відповідальності [3, с. 31]. Адміністративна відповідальність настає у разі порушення адміністративно-правових норм,

служує найважливішим юридичним засобом забезпечення їх реального виконання, дотримання і застосування [4, с. 34].

Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [5]. Опис адміністративних правопорушень, за які можна притягти працівника у сфері охорони здоров'я до адміністративної відповідальності, міститься переважно в Кодексі України про адміністративну відповідальність [5], однак не лише в ньому.

Адміністративна відповідальність медичного працівника — це різновид юридичної відповідальності, що полягає в застосуванні до медичних працівників, які вчинили адміністративні проступки, особливих санкцій — адміністративних стягнень.

Для розумінні ролі та значення такого виду відповідальності медичних працівників наведемо загальні принципи адміністративної відповідальності. До них належать:

- Адміністративна відповідальність настає не за будь-яке правопорушення, скоєне у галузі державного управління. Перелік сфер застосування самих правопорушень наведений у Кодексі України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. (далі – КУпАП). Для медичних працівників найбільше значення мають адміністративні правопорушення у галузі охорони здоров'я населення (глава 5 КУпАП).

- Адміністративна відповідальність поширюється як на фізичних, так і на юридичних осіб, які діють у сфері, що регулюється правилами, незалежно від форми власності, підвідомчості.

- Заходи адміністративної відповідальності застосовуються спеціальними суб'єктами, уповноваженими розглядати справи про адміністративні правопорушення.

- Заходи адміністративної відповідальності застосовуються згідно з особливим процесуальним порядком - провадженням у справах про адміністративні правопорушення.

- Адміністративна відповідальність безпосередньо виражається у застосуванні до осіб, які вчиняють правопорушення, адміністративних стягнень.

Серед адміністративних правопорушень, які перелічені в КУпАП і мають найбільше значення в контексті медичної діяльності, необхідно зазначити такі:

- Ухилення від медичного огляду чи медичного обстеження (ст. 44-1);
- Ухилення від обстеження і профілактичного лікування осіб, хворих на венеричну хворобу (ст. 45);

— Порухення встановленого порядку взяття, переробки, зберігання, реалізації і застосування донорської крові та (або) її компонентів і препаратів (ст. 45-1);

— Умисне приховування джерела зараження венеричною хворобою (ст. 46) та інші [5].

Діючий КпАП визначає такі види адміністративних стягнень (ст. 23):

— попередження;

— штраф;

— оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення;

— конфіскація: предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення;

— позбавлення спеціального права, наданого громадянину;

— виправні роботи;

— адміністративний арешт;

— адміністративне видворення за межі України іноземного громадянина або особи без громадянства.

Слід зазначити, що виділення окремої глави, присвяченої адміністративним правопорушенням, які посягають на суспільні відносини у сфері охорони здоров'я, є позитивним явищем. Можна сподіватись, що це слугуватиме основою для покращання як правового забезпечення медичної діяльності, так і функціонування самої системи охорони здоров'я населення.

Дисциплінарна відповідальність медичних працівників настає при порушенні вимог трудового законодавства. Нормативно-правову базу дисциплінарної відповідальності медичних працівників складають:

— Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р.(далі - КЗпП);

— Закон України "Про охорону праці" від 14 жовтня 1992року;

— Колективний і трудовий договір у конкретному закладі охорони здоров'я.

Дисциплінарна відповідальність медичного працівника — це окремий варіант юридичної відповідальності, яка настає у випадку порушення трудових обов'язків. Слід особливо підкреслити, що мова йде саме про порушення трудових обов'язків медичного працівника. Причому, якщо розглядати дані порушення, то дисциплінарна відповідальність - найменш суворий варіант.

Важливо визначити, що ж саме може складати порушення трудового законодавства.

Відповідь на це запитання треба розглядати в контексті прав та обов'язків працівника перед роботодавцем.

Працівник зобов'язаний:

- чесно і сумлінно працювати;
- своєчасно і точно виконувати розпорядження власника або уповноваженого ним органу;
- додержуватись трудової і технологічної дисципліни;
- додержуватись вимог нормативних актів про охорону праці;
- дбайливо ставитись до майна власника, з яким укладено трудовий договір (ст. 139 КЗпП).

У зв'язку з цим за недотримання будь-якого з перелічених обов'язків медичний працівник може бути притягнений до дисциплінарної відповідальності. Протиправною є така поведінка (тобто дії або бездіяльність) працівника, яка не відповідає встановленим правилам. Наприклад, запізнення на роботу, прогул, поява на роботі в стані сп'яніння. Рівно ж протиправною є відмова від виконання законного розпорядження керівника закладу охорони здоров'я (роботодавця), недотримання правил роботи на відповідному устаткуванні, правил зберігання сильнодіючих речовин, а також отруйних, наркотичних речовин та інше.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс]// Відомості Верховної Ради України (ВВР).- 1996. – No 30.– с. 141. – Режим доступу:
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Сенюта І.Я. Медичне право: право людини на охорону здоров'я: Монографія. – Львів: Астролябія, 2007. – 224 с.
3. Матіос А. В. Адміністративна відповідальність посадових осіб : монографія / А. В. Матіос. – К. : Знання, 2007. – 223 с.].
4. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навчальний посібник / В. К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 256 с.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 груд. 1984 р. No 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – No 51. – Ст. 1122 (із змін. та доповн. ; ред. від 11 черв. 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

Даценко В.О.

*здобувач вищої освіти факультету цивільного захисту
Черкаського інституту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля
м. Черкаси, Україна*

Чубань В.С.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту
Черкаського інституту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля
м. Черкаси, Україна*

ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ

Через пандемію коронавірусу COVID-19 світ стоїть на порозі фінансової кризи. Україна – не виняток. Національний банк зосередився на 5 антикризових напрямках роботи. В числі пріоритетів – допомога позичальникам, постачання в банки готівкової валюти та поширення кешлес.

Функціонування банківської системи в період пандемічної кризи характеризується зростанням ризику ліквідності, валютних та інших ризиків, які виникають унаслідок масового впливу коштів. Ступінь впливу кризи на світову економіку загалом та на кредитну систему зокрема залежить від багатьох факторів, але основним чинником є стан банківської системи в докризових період. А саме: ліквідні позиції банків, наскільки їх зобов'язання забезпечені власним капіталом, яка якість кредитного портфеля, як ефективно працює менеджмент банку.

Відповідно до п.6 розділу IV “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України «Про споживче кредитування» п.6 у разі прострочення споживачем у період з 01 березня 2020 року по 30 квітня 2020 року виконання зобов'язань за договором про споживчий кредит (в тому числі, але не виключно, прострочення споживачем у період з 01 березня 2020 року по 30 квітня 2020 року виконання зобов'язань зі сплати платежів) споживач звільняється від відповідальності перед кредитором за таке прострочення.

В тому числі, але не виключно, споживач в разі допущення такого прострочення звільняється від обов'язків сплачувати кредитором неустойку (штраф, пеню) та інші платежі, сплата яких передбачена договором про споживчий кредит за прострочення виконання (невиконання, часткове виконання) споживачем зобов'язань за таким договором.

Також забороняється збільшення процентної ставки за користування кредитом з причин, інших ніж передбачені частиною четвертою статті 1056-1 Цивільного кодексу України, у разі невиконання зобов'язань за договором про споживчий кредит у період з 01 березня 2020 року по 31 травня 2020 року (в тому числі, але не виключно, прострочення споживачем у період з 01 березня 2020 року по 31 травня 2020 року виконання зобов'язань зі сплати платежів) [1].

Тобто, основні фінансово-правові механізми, що здійснив Національний банк України під час карантину, наступні:

- ✓ зниження облікової ставки до 10%, що означає здешевлення фінансової допомоги банкам і опосередковано – меншу вартість кредитів для бізнесу і громадян, а також зменшення ризиків від проблемних кредитів;
- ✓ надання рефінансування. З 13 по 20 березня Національний банк України виділив на підтримку фінансових установ 17 мільярдів гривень;
- ✓ скасування виїзних перевірок банків;
- ✓ зобов'язав банки не нараховувати пеню та штрафи клієнтам;
- ✓ запровадження кредитних канікул для бізнесу, який постраждав від карантину.

Фінансова криза під час пандемії стане серйозним випробуванням для світу, а для України це дуже складний період, що включає: пандемію та збройні конфлікти на сході України. Криза виникне в силу багатьох обставин, найголовніша з яких є: сильна залежність України від міжнародного ринку капіталів та слабкість вітчизняного фінансового ринку. Тому Україна буде набагато важче виходити із зазначеної фінансової кризи, що була зумовлена пандемією викликаною коронавірусом COVID-19.

Список використаних джерел:

1. Кредити під час карантину: чи каратимуть за прострочення https://zib.com.ua/ua/142006-rediti_pid_chas_karantinu_chi_karatimut_za_prostrochennya.html

Дудчик А.И.
студент юридического факультета
Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина
г. Брест, Республика Беларусь

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МЕР АДМИНИСТРАТИВНОГО ВЫЗСКАНИЯ ПРИМЕНЯЕМЫЕ К НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИМ В БЕЛАРУСИ И УКРАИНЕ

Административное взыскание является мерой административной ответственности и применяется в целях воспитания лица, совершившего административное правонарушение, в духе соблюдения законов государства. Кроме того, цель административного взыскания предупреждение совершения новых правонарушений как самим физическим лицом, совершившим такое правонарушение, так и другими физическими лицами.

Изучение мер административных взысканий, которые применяются к несовершеннолетним лицам являются на сегодняшнее время наиболее актуальным вопросом, так как несовершеннолетние составляют более 20% от общей численности населения.

Согласно действующему законодательству Республики Беларусь к административной ответственности привлекаются лица, достигшие 16 летнего возраста. Однако за совершение некоторых административных правонарушений ответственность наступает с 14 лет (например, ст. 9.1, ст. 10.5, ст. 10.9, ст. 17.1 КоАП Республики Беларусь). Также стоит отметить, что 14 летний возраст привлечения к административной ответственности в Республике Беларусь был установлен впервые на постсоветской территории [1].

В Кодексе Украины об административных правонарушениях (далее – КУоАП) возраст ответственности установлен – с 16 лет.

Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях (далее – КоАП Республики Беларусь) в ст.6.2 закрепляет ряд мер административных взысканий) таких как:

1. предупреждение;
2. штраф;
3. исправительные работы;
4. административный арест;
5. лишение специального права;
6. лишение права заниматься определенной деятельностью;

7. конфискация;
8. депортация;
9. взыскание стоимости;
10. административный запрет на посещение физкультурно-спортивных сооружений [1].

На несовершеннолетних в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет не может налагаться административное взыскание в виде административного ареста, а на несовершеннолетних в возрасте от четырнадцати до шестнадцати лет не могут налагаться также административные взыскания в виде штрафа (за исключением случаев, когда они имеют свои заработок, стипендию и (или) иной собственный доход) или исправительных работ.

Анализируя административное законодательство Украины необходимо указать виды административных взысканий. В отличии от Республики Беларусь, за совершение административных правонарушений в Украине могут применяться такие административные взыскания:

- 1) предупреждение;
- 2) штраф;
- 2-1) штрафные баллы;
- 3) возмездное изъятие предмета, который стал орудием совершения или непосредственным объектом административного правонарушения;
- 4) конфискация: предмета, который стал орудием совершения или непосредственным объектом административного правонарушения; денег, полученных вследствие совершения административного правонарушения;
- 5) лишение специального права, предоставленного данному гражданину (права управления транспортными средствами, права охоты);
лишение права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью;
- 5-1) общественные работы;
- 6) исправительные работы;
- 6-1) общественно полезные работы;
- 7) административный арест;
- 8) арест с содержанием на гауптвахте [2].

В КУоАП содержатся отдельные меры административных взысканий, применяемые к несовершеннолетним в возрасте от шестнадцати до восемнадцати лет:

- 1) обязательства публично или в иной форме попросить извинение у потерпевшего;

2) предупреждение;

3) выговор или строгий выговор;

4) передача несовершеннолетнего под надзор родителям или лицам, их заменяющим, или под надзор педагогическому или трудовому коллективу с их согласия, а также отдельным гражданам по их просьбе [2].

Но анализируя, другие нормы КУоАП, стоит указать, что к несовершеннолетним могут быть применимы и такие виды взыскания как общественные работы и общественно полезные работы [2]. Исходя из общего смысла ст.321-2 КУоАП: «Срок взыскания в виде общественных работ исчисляется в часах, в течение которых нарушитель выполнял определенную общественно полезную работу. Общественные работы выполняются не более чем четыре часа в день, а *несовершеннолетними* - два часа в день», и ст. 325-2 «Срок исполнения административного взыскания в виде общественно полезных работ исчисляется в часах, в течение которых нарушитель выполняет предназначенную ему общественно полезный труд. Общественно полезные работы выполняются не более восьми часов, а *несовершеннолетними* - не более двух часов в день».

В ст. 40 КУоАП указывается, что если в случае совершения административного правонарушения причинен имущественный ущерб несовершеннолетним лицом, который достиг шестнадцати лет и имеет самостоятельный заработок, а сумма вреда не превышает одного необлагаемого налогом минимума доходов граждан, судья имеет право возложить на несовершеннолетнего возмещение причиненного ущерба или обязать своим трудом устранить его [2].

Отметим что меры взыскания двух стран по отношению к несовершеннолетним сходны лишь в такой мере как предупреждение.

Анализируя действующие нормы, укажем, что совершение административного правонарушения несовершеннолетним является обстоятельством смягчающим административную ответственность, как по законодательству Украины, так и по законодательству Беларуси.

Сравнивая меры административного взыскания Беларуси и Украины стоит указать, что некоторые меры взыскания по украинскому законодательству являются интересными для изучения белорусским исследователям. Так как некоторые из взысканий отсутствуют в законодательстве Беларуси, такие как штрафные баллы, общественные работы, общественно полезные работы, арест с содержанием на гауптвахте, возмездное изъятие предмета, который стал орудием совершения или непосредственным объектом административного правонарушения.

Поводя итог укажем, что отличительной особенностью административного законодательства Украины является то, что меры административного взыскания, применяемые к несовершеннолетним обладают моральным аспектом. Такие меры взыскания отсутствуют в белорусском законодательстве. В свою очередь меры административных взысканий применяемых к несовершеннолетним в Беларуси более строги. Но нашему мнению такие меры как обязательства публично или в иной форме попросить извинение у потерпевшего; выговор или строгий выговор применяемые к несовершеннолетним более действенные.

Превентивная цель применения административных взысканий состоит в предотвращении совершения не только административного проступка, но и других правонарушений - дисциплинарных проступков, преступлений и иных, в том числе и их рецидивов.

Из всего вышесказанного можно сделать вывод о том, что административное взыскание является пока единственной мерой в системе мер административного принуждения и ответственности, посредством которой достигаются ее цели, в отличие от уголовного права. Полагаем, что это является не совсем обоснованным. Цель административной ответственности в отношении несовершеннолетних можно было бы достичь применением и иных мер принудительного воздействия, а не только путем наложения и исполнения административного взыскания. Для решения этой проблемы важную роль отводят системе профилактики правонарушений среди несовершеннолетних лиц.

Список использованных источников:

1. Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях [Электронный ресурс] : 21 апр. 2003 г., № 194-З : принят Палатой представителей 17 дек. 2002 г. : одобр. Советом Респ. 2 апр. 2003 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 18.12.2019 №276-З // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

2. Кодекс Украины об административных правонарушениях [Электронный ресурс]: 7 дек. 1984 г., №8073-X: – Режим доступа: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30418317#pos=219;-62/. – Дата доступа: 31.03.2020.

Козинець А.А.

*здобувач вищої освіти юридичного факультету
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

Усатенко Д.І.

*здобувач вищої освіти юридичного факультету
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

СТИМУЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ МОТИВАЦІЇ ДИПЛОМАТИЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ТЕОРЕТИЧНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Стимулювання дипломатичних службовців включає в себе різні способи впливу на поведінку. Дослідженню питання інституту стимулювання державних службовців присвячено багато наукових досліджень. Питання «мотивації» і «стимулювання» висвітлюються в роботах таких вітчизняних вчених: Л.Б. Круп'як, Т.О. Коломоець, Н.Ф. Артеменко, В.А. Яценко та інші.

На сьогодні питання стимулювання дипломатичних службовців є актуальним, адже враховуючи багатогранність державної служби, саме дипломатична служба виступає як специфічний та особливий вид служби. Враховуючи службові обов'язки дипломатичних службовців та порядок проходження служби, вони повинні будувати кар'єру не тільки в межах певного державного органу, який знаходиться на території держави, а й за межами території України.

Дипломати та інший обслуговуючий персонал можуть перебувати на територіях різних країн, в різних політичних, економічних, кліматичних та екологічних умовах і, відповідно, їх стимулювання до роботи є досить важливим питанням, адже для врівноваження положення всіх дипломатичних службовців необхідно враховувати також і особисті потреби, і особливості їх перебування.

Однією з найпоширеніших теорій мотивації можна назвати «Теорію матеріальної мотивації Маслоу» або «Піраміду потреб Маслоу», яка передбачає, що для мотивації персоналу слід створювати умови для задоволення особистих потреб [1].

Основною формою мотивації дипломатичних службовців, як окремої категорії державних службовців, є стимулювання, що виступає як певний процес, що містить в собі: форми та механізми впливу на поведінку дипломатичних службовців.

Тобто, стимулювання – це відповідний процес використання конкретних стимулів через вплив на поведінку або спонукання до дій [3].

Виходячи з вищевикладеного, базовим проявом мотивації до роботи дипломатичних службовців можна назвати стимули в їх позитивному і негативному прояві.

В позитивному сенсі стимули являють собою заохочення за якість і швидкість виконуваної роботи, які в свою чергу можуть бути як матеріальними, так і нематеріальними.

В негативному сенсі стимули проявляються як стягнення за неналежне виконання завдань або порушення дисципліни, які також можуть бути у вигляді штрафу, пониження рангу, звільнення.

Базовим чинним законодавством, яке регулює діяльність як державної, так і дипломатичної служби, у тому числі в аспекті стимулювання, є Закон України «Про дипломатичну службу» від 07 червня 2018 року та Закон України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року. Хоча законом не передбачено самого поняття «стимулювання», однак наявний перелік заохочень дозволяє виділити певну класифікацію стимулів дипломатичної служби, а саме матеріальні і нематеріальні стимули [5, 6].

Закон України «Про державну службу» передбачає, що держава забезпечує достатній рівень оплати праці державних службовців для професійного виконання посадових обов'язків, заохочує їх до результативної, ефективної, добросовісної та ініціативної роботи [5].

Стаття 50 Закону України «Про державну службу» містить в собі засоби матеріального стимулювання, яке складається з:

- 1) посадового окладу;
- 2) надбавки за вислугу років;
- 3) надбавки за ранг державного службовця;
- 4) премії (у разі встановлення).

Належна оплата праці, як фактор підвищення ефективності, відіграє одну з ключових ролей і залишається для більшості службовців досить сильним фактором для посилення мотивації діяльності [7].

Також, як показує практика, нематеріальні стимули є не менш важливим засобом підвищення мотивації діяльності дипломатичних службовців [7].

Як зазначає Н.Ф. Артеменко, слід знаходити в першу чергу такі стимули, які сприяють просуванню по кар'єрі кожного державного службовця в його трудовій діяльності, і створити йому такі умови, щоб він мав натхнення і бажання виконувати роботу і покладенні на нього функції [2].

І держава вже попіклувалась про те, щоб стимулювання дипломатичних службовців мало також нематеріальний характер.

Стаття 53 Закону України «Про державну службу» містить засоби нематеріальних заохочень і передбачає, наступне: за бездоганну і ефективну службу та за особливі заслуги перед державою можуть застосовуватись такі види заохочень:

- 1) оголошення подяки;
- 2) нагородження грамотою, почесною грамотою, іншими відомчими відзнаками державного органу;
- 3) дострокове присвоєння рангу в порядку, визначеному цим Законом;
- 4) представлення до нагородження урядовими відзнаками та відзначення урядовою нагородою (вітальний лист, подяка, почесна грамота);
- 5) представлення до відзначення державними нагородами [5].

Також, наказом МЗС від 28 серпня 2017 року № 354 було затверджено «Положення про відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства закордонних справ України», яким метою заохочення працівників дипломатичної служби України та відзначення їх трудових досягнень у професійній, службовій діяльності, було встановлено ряд відомчих заохочувальних відзнак [4].

Окрім цього, ч. 2 ст. 31 Закону України «Про дипломатичну службу» передбачено, що заробітна плата дипломатичних службовців, крім складових, встановлених Законом України «Про державну службу», включає надбавку за дипломатичний ранг. Тобто, вбачається взаємозалежність матеріальних і нематеріальних стимулів між собою [6].

Таким чином, взаємодія матеріальних стимулів з нематеріальними утворює дієвий механізм і мотивує дипломатичних службовців до продуктивної праці і ефективної діяльності [7].

Однак, окрім стимулів, що мають позитивний характер, в процесі стимулювання проявляється метод «батога і пряника», адже окрім заохочень до дипломатичних службовців можуть бути застосовані і стягнення.

Серед основних стягнень передбачених ст. 66 Закону України «Про державну службу» виділено:

- 1) зауваження;
- 2) догана;
- 3) попередження про неповну службову відповідність;
- 4) звільнення з посади державної служби [5].

Варто зазначити, що стимулювання дипломатичних службовців – досить складний процес і враховує багато нюансів пов'язаних зі специфікою служби, законодавством та рядом зовнішніх факторів, які впливають на використання інструментарію механізму стимулювання. Для підвищення ефективності мотивації дипломатичних службовців

доцільним буде створити критерії оцінки індивідуального внеску службовця в діяльність служби і підвищення престижу професії – для підкреслення значущості виконуваної роботи та особистості службовця, а також для подальшого підвищення мотиваційного потенціалу засобів стимулювання і модернізації законодавства.

Список використаних джерел:

1. Maslow A.H. Motivation and personality. N. Y.: Harper & Brothers, 1954. 411 p.
2. Артеменко Н.Ф. Особливості мотивації персоналу у сфері державної служби. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 4-5 (30-31). С. 37-47.
3. Гайдученко С.О. Тексти лекцій з навчальної дисципліни «Мотивація персоналу» (для студентів 5 курсу спеціальності 7.03060101, 8.03060101 «Менеджмент організацій і адміністрування»). Х.: Хар. нац. ун-т. міськ. госп-ва. ім. О. М. Бекетова, 2013. 111 с.
4. Про відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства закордонних справ України: Наказ Міністерства закордонних справ України №41 від 05 лютого 2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-18>.
5. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>;
6. Про дипломатичну службу: Закон України від 07 червня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19>;
7. Яценко В.А. Впровадження мотиваційного моніторингу як механізму підвищення ефективності органів публічної влади. *Публічне урядування: збірник*. 2016. №1 (2). С. 232-245.

Козловська В.А.
*здобувач вищої освіти Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ
м.Херсон, Україна*

Бондар В.В.
*завідувач кафедрою адміністративного права
та адміністративного процесу
Херсонський факультет Одеського державного
університету внутрішніх справ
м.Херсон, Україна*

ПРОБЛЕМИ РЕАГУВАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ НА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

Проведення реформ в Україні відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» потребує насамперед змін у правосвідомості громадян. В Копенгагенських критеріях членства в Європейському союзі серед політичних критеріїв виділяють верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин.

Такий підхід включає розвиток демократичних засад в різних сферах суспільних відносин, до складу яких входять і сімейні, побутові відносини. Розвиток гармонійних відносин в сім'ї, побуті передбачає проведення комплексу заходів щодо попередження, протидії домашнього, зокрема, психологічного насильства. Адже основою правової держави має бути суспільство, вільне від поневірянь, соціальної незахищеності, авторитарності, тоталітарності, насильства[1].

Домашнє насильство залишається однією з найгостріших соціальних проблем. Від нього можуть потерпати жінки, чоловіки та діти. Відповідно до положень Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», домашнім насильством є «діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [2].

Можна вважати, що на початку ХХІ сторіччя Україна стала однією з перших країн Східної Європи, яка визнала домашнє насильство важливою суспільною проблемою, позбавивши кривдників можливості ховатись за ширмою невтручання у приватне життя.

Незважаючи на високу замовчуваність домашнього насильства, масштаби проблеми залишаються досить значними в Україні. Зокрема, протягом 2019 року до органів Національної поліції України надійшло 127,5 тис. заяв та повідомлень щодо вчинених правопорушень та інших подій, пов'язаних із насильством у сім'ї (або 2,5 % від загальної кількості зареєстрованих заяв і повідомлень), з них 982 були подані особисто дітьми. Протягом року було розслідувано 893 кримінальних провадження за кримінальними правопорушеннями, скоєними в сімейному середовищі. До адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП притягнуто 87,6 тис. осіб, із яких 246 – неповнолітні[3].

Домашнє насильство зумовлює значні медико-демографічні втрати, що визначаються безповоротними втратами населення, отриманням тяжких травм та інвалідизацією постраждалих, погіршенням репродуктивного здоров'я та імовірністю тривалих психологічних розладів у жертв насильства. Окрім безпосередньої шкоди для здоров'я постраждалих, насильство в сім'ї має вагомі суспільні наслідки, які вимірюються економічними збитками, пов'язаними з непрацездатністю потерпілих, вартістю функціонування системи державних послуг для жертв насильства тощо.

Не менш вагомими є нематеріальні збитки, пов'язані з психологічними наслідками пережитого насильства для дітей, які стали його свідками, та їх можливого впливу на формування моделей майбутньої поведінки у власних родин. Це визначає високу актуальність досліджень проблематики домашнього насильства в Україні, наукового пошуку найбільш ефективних механізмів запобігання насильству та оцінювання ефективності соціальних послуг, які надаються постраждалим.

Прояви безвідповідальності по відношенню до дітей, нехтування чи неспроможність реалізувати батьківські права та обов'язки часто виступають спонукаючими факторами зародження психологічного насильства в сім'ї. Непоодинокі випадки, коли діти стають заручниками адиктивної поведінки батьків, постійно роздратованих матерів, татусів та власним стражданням платять за батьківську потребу в самоствердженні. Вразливість, необізнаність, складні життєві обставини, немічний стан, стреси, заклопотаність нерідко стають передумовами неправомірної поведінки осіб.

Тривожність та депресія, спричинені залякуваннями та знущаннями в сімейному колі, особливо в дитинстві, обумовлюють в подальшому дезадаптацію особистості та можуть призводити до формування антисоціальної спрямованості особистості.

Нерідко жертви насильства не повідомляють про факти домашнього насильства. Це обумовлено низкою чинників. Серед них центральне місце займає психологічна, моральна неспроможність особи, яка постраждала від домашнього насильства, засвідчити відкрито про наявність психологічного насильства в сім'ї, страх бути осудним серед оточуючих, страх бути незрозумілим, зневіра в допомогу.

Більшість населення намагаються приховати це, тим самим обманюючи себе. Так, безсумнівно, наша влада зробила перші кроки для протидії та запобігання домашньому насильству - прийнято відповідний закон, проте, я вважаю, що цього недостатньо, адже проблема залишається невирішеною.

Аналізуючи причини «нейтрального» ставлення до домашнього насильства, можна сказати, що причина не одна і не дві, причин десятки. Це і виховання, і досвід, і особливості сприйняття, і певне розуміння суспільством тих чи інших ситуацій/стандартів поведінки, які передаються від батьків до дітей не одне покоління, і менталітет, і рівень правосвідомості... Цей список довгий та багатогранний.

Враховуючи велику значущість окресленої проблеми для інтересів суспільства, держави, особи, вбачається доцільним запровадження циклу занять з правового виховання населення, зокрема, з напрямку правової просвіти. Активізація діяльності центрів сім'ї і молоді, формування відповідального батьківства, своєчасне виявлення ризиків та фактів домашнього насильства мають стати ефективними напрямками правового та психологічного супроводу. Вагомим внеском в реалізацію зазначених напрямків має бути формування та розвиток мережі центрів – тимчасових проживання осіб, постраждалих від домашнього насильства, своєчасне виявлення його проявів та здійснення профілактичної роботи.

Список використаних джерел:

1. Голіна В. В., Колодяжний М. Г., Шрамко С. С. та ін. Громадськість у запобіганні і протидії злочинності: вітчизняний та міжнародний досвід: монографія / за заг.ред. В. В. Голіни, М. Г. Колодяжного. Харків: Право, 2017. 284 с// https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2019/02/monogr_golina_kolodyag_2017.pdf, (дата звернення 30.03.2020)
2. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому» від 07.12.2017 № 2229-VIII // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>, (дата звернення 30.03.2020).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення// <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>, (дата звернення 28.03.2020).

Литвиненко Т.А.

*викладач кафедри суспільно-правових дисциплін
і менеджменту освіти Харківського національного
педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна*

ЩОДО ЗАСТОУВАННЯ ПРОГРЕСИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РИНКОВОМУ ПРОСТОРИ

Актуальність обраної для дослідження теми витікає з можливостей, які надає сучасний розвиток інформаційних технологій, мережі Інтернет. Зокрема, це стосується доступу до ринку валюти і товарів, які суттєво прискорюються через застосування електронних засобів ведення бізнесу. На сьогоднішній день в Європейському просторі спостерігається об'єднання майнової, віртуальної, інтелектуальної форм. Таке поєднання, на наш погляд, в сукупності значно примножує прибутки, а також підвищує динаміку ринкових процесів та якість розрахунків.

Інформаційно-технологічне суспільство інтегруючись в економічну сферу є сучасним правовим явищем, що ґрунтується на удосконаленні обігу товарів та послуг з використанням кбертехнологій, кібермереж, кіберринків, кіберкомерції, де провідне місце опановує криптовалюта (США, Японія, деякими країнами Європейського Союзу, в тому числі й Швейцарією та ін.).

На наш погляд, розвиток застосування криптовалюти потребує формування належного правового регулювання цивільно-правового обороту продукції та послуг, що засновуються на інтернет-розрахунках такого типу валютою. Зокрема, за час епідемії COVID-19, з січня по березень 2020 року зросла кількість Інтернет-розрахунків біткоїнами (Швейцарія за комунальні послуги)[1], кількість користувачів електронними банківськими послугами (Приват-24 в Україні) та ін.[2]

В Україні спостерігається прогресивний розвиток інформаційних технологій та нових методів ведення бізнесу, а прибуток кіберкомерції за даними ЗМІ виріс майже у три рази як у господарській, так і у цивільно-правовій сферах. Відповідно, питання електронної комерції стає предметом дослідження все більшого кола науковців. Зокрема, Васильєва Ю., Грабовського Є., Євтушенка Д., Маєвської А., Макарової Р., Пономаренка Є., Пушкаря А., Тардаскіної М. та інших.

Мета дослідження полягає у продовженні дослідження прогресивного розвитку інформаційних технологій та нових методів ведення бізнесу в Україні та ЄС. З дослідженням та рецепцією досвіду правового регулювання кіберкомерції з застосуванням криптовалютних розрахунків у мережі Інтернет. Завданням дослідження є поєднання теоретичних та прикладних засад кіберкомерції та перспектив використання криптовалюти в Інтернет-мережі за допомогою національно-правового регулювання.

До того ж, думки В.Черномора спрямовують нас до ведення бізнесу в online режимі в чотирьох наступних сферах: 1) прямі продажі товарів і послуг; 2) банківська справа та фактурування (платіжні системи); 3) безпечне розміщення інформації; 4) корпоративні закупівлі [2]. Зазначений автор стверджує, що в якості основних критеріїв, які визначають попит фізичних осіб на карткові банківські продукти, можна виділити наступні: вартість, часову і територіальну доступність, інформаційну і фінансову безпеку, зручність і простоту використання. Це на наш погляд, є позитивним аспектом банкінгу, як банківської системи, що дистанційно, швидко, якісно, надійно дає можливість здійснювати опосередковані розрахунки, у сфері Інтернет. Тим самим вона дає можливість задовольнити інтереси суб'єктів підприємницької діяльності опосередковано. Наприклад, через інтернет – магазин, послуги сервісу доставки «Нова пошта» тощо.

На думку А. Пушкаря, електронна комерція являє собою будь-які форми ділової угоди з використанням інформаційних мереж [3, с. 27]. Автор наполягає, що кіберкомерція, кіберрозрахунки це фундаментальні способи обміну інформацією, а також засоби забезпечення матеріалізації кібердоговорів, кіберрозрахунків, прискорений сервіс одержання результатів, наприклад, через фірму «Нова пошта», «Укрпошта»; «Кур'єрська доставка».

Аналіз дистанційної купівлі-продажі нерухомості підтверджується можливістю тільки в тому випадку, якщо в участі таких правочинів залучені не тільки представники сторін продавець та покупець, але й посередники – дилерські компанії, представники у вигляді державних органів. Природно, що законність дилерського договору, що укладається дистанційно щодо нерухомості може бути підтверджена тільки представниками органів влади або органами, які здійснюють нотаріальну функцію, державну реєстрацію, контроль за результатом розрахунків сторін.

Прогнозуючи перспективи розвитку суспільства, Генеральна Асамблея проголосила зміст Загальної декларації прав людини, як програмного документу щодо прагнення всіх народів і держав до поваги та шани прав і свобод, а також забезпечення національними і міжнародними прогресивно-правовими засобами їх ефективного застосування їх для процвітання людства у всіх сферах суспільного життя [4].

Така робота полягає в об'єктивації досліджень перспективного правового регулювання кіберкомерції за криптовалютними розрахунками в мережі Інтернет через призму Інтернет-досвіду провідних країн, наприклад, Швейцарії. Вважаємо, кіберкомерційні відносини в Інтернет-мережі є за своєю сутністю повинні бути технічно, технологічно і кібернетично захищеними. Втім, цивільно-правовий захист прав людини у віртуальній дилерській кіберкомерційній сфері суспільних відносин, що функціонують в Інтернет-мережі за людською інформаційно-кібернетичною природою та технічним, технологічним і кібернетичним захистом, наприклад, банкінгом, дилерськими, агентськими договорами. Вважаємо, що громадянське суспільство і держава перманентно удосконалюють свої кіберкомерційні та криптовалютні можливості.

Тому, доцільно розглянути і цивільно-правовий захист прав людини у віртуальній кіберкомерційній діяльності. Її доцільність визначається тим, що все більше людей звертаються до Інтернету задля проведення різного роду покупок, платежів, замовлень, що збільшує товарообіг і кількість наданих послуг на ринку інтернет-комерції. З цього виникає необхідність захисту кіберкомерційної діяльності у мережі Інтернет. Найбільшими Інтернет-магазинами є Prom.ua, Bigl.ua, Crafta.ua, Shafa.ua. Всі вище перераховані сайти є маркетплейсами. За попередній рік українці витратили на них 14,2 мільярди гривень, що майже на 70% більше в порівнянні з роком, що передував раніш [5]. Кіберкомерція в інтернет-мережі та інших електронних мережах спрямована на прискорення офертно-акцептних відносин швидкості постачання та надання послуг за миттєвим укладенням розрахунків у договорах, що викликає зміцнення економіки в цілому і її фінансову виробничо-промислову послуго-забезпечувальну діяльність. В ситуації, що склалася з боку держави виникає необхідність здійснювати нові контрольні, нотаріальні кіберфункції, які пов'язані з переходом права власності на нерухомість від одного суб'єкта до іншого, здійснювати дистанційну купівлю-продаж, обмін товарами за віртуальними розрахунками.

Інноваційний характер комп'ютерних технологій сприяє розвитку підприємств, виробництва, сфер виготовлення нової продукції, способів її зберігання, транспортування та передавання фінансових активів. Тому, криптовалюта і є новою кіберкомерційною продукцією інтернет-бізнесу. Отже, вона може використовуватися в якості електронного платіжного засобу, то кіберкомерція постає середовищем використання цього засобу, що забезпечує рух виробництва від сировини до товарів, надання послуг та створення кіберрумів їхнього переходу із віртуальної реальності сучасного ринку товарів із забезпеченням потреб та інтересів споживачів. На нашу думку, віртуальні гроші потребують правової регламентації задля їх безпечного використання. Громадяни повинні бути захищені в даній сфері відносин. Також юридичне забезпечення зазначеного надасть більше можливостей у використанні

кібергрошей. Втім, криптовалютні операції у зв'язку тим, що вони здійснюють рух товарів певних підприємств, установ, організацій забезпечують перерахування грошей за послуги перевезення пасажирів, вантажу, здійснення інших розрахунків на законних підставах, що викликає необхідність створення міжнародних мереж криптовалютних розрахунків.

Для сучасних інтернет-розрахунків виникає потреба затвердити кібернетичну валюту міжнародного масштабу, яку здатні контролювати кіберсистеми держав з постіндустріальною економікою, а отже із новими Інтернет - мережевими охоронюваними органами і комп'ютерними системами локального, міжлокального, державного, міждержавного, світового рівня. Природно, існують деякі законодавчі акти, які регулюють сферу кіберкомерційних відносин, але вони в повній мірі не забезпечують їхню регламентацію; але вони стимулюють прогресивний розвиток інформаційних технологій та новітніх методів ведення бізнесу в Україні та на Європейському просторі.

Список використаних джерел:

1. Біткоїн може обрушити Інтернет – Банк міжнародних розрахунків. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/06/18/637879/>
2. Черномор В. Розробка банківських продуктів на основі платіжних карт. Ефективна економіка. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4639>
3. Пушкарь А. И., Грбаовский Е.Н. Стратегическое управление развитием электронного бизнеса и информационных ресурсов предприятия (модели, стратегии, механизмы). Х. : Изд. ХНЭУ, 2005. 480 с.
4. Загальна декларація прав людини: Генеральна Асамблея ООН 217 А (III) від 10 грудня 1948 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
5. Федорчак В. Електронна комерція в Україні 2018: факти, цифри та цікава статистика URL: <https://ag.marketing/elektrona-komerciya-v-ukraini-2018/>

Мельник Д.С.

*здобувач вищої освіти історико-юридичного факультету,
Херсонський державний університет
м.Херсон, Україна*

Парасочкіна К. В.

*старший викладач кафедри адміністративного
і господарського права
історико-юридичного факультету,
Херсонський державний університет
м.Херсон, Україна*

ЗМІСТ ТА ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ОСВІТИ.

В умовах реформування всієї правової системи України найперше та найважливіше місце займає освіта від якої залежить подальший розвиток у першу чергу-особистості, розвитку її духовної культури, яка буде будувати правову, демократичну державу.

Конституцією України гарантується право громадян на освіту, де повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам. Крім того, громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі. Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства [1]. Виходячи із конституційних основ то безоплатне отримання освіти гарантовано тільки громадянам України і то на конкурсній основі.

Законом України «Про вищу освіту»[2] визначено, що «вища освіта - сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти». У цьому ж законі дається і визначення, що відноситься до закладу вищої освіти, а саме заклад вищої освіти - окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей [2].

На сьогодні не тільки серед вчених і працівників освіти активно досліджуються та вирішуються питання щодо місця в державі та доцільної вищої освіти як такої, особливо що стосується комерціалізації. Ще свого часу В.Каразіним було запропоновано статут у якому пропонувалась університетська автономія (незалежність ВНЗ від держави), котра передбачала виборність ректорів, проректорів, професорів при таємному голосуванні, право університетів присвоювати наукові ступені, відкривати кафедри і ін. Згідно із статутом університет визначався як ВНЗ, у якому «приготовляється юношество для вступления в различные звания государственной службы» [3, с.11]. До структури вищої освіти входять освітні й освітньо-кваліфікаційні рівні: 1) освітні рівні: неповна вища освіта; базова вища освіта; повна вища освіта; 2) освітньо-кваліфікаційні рівні: молодший спеціаліст; бакалавр; спеціаліст, магістр [2]. Тобто, систему вищої освіти України складають: вищі навчальні

заклади всіх форм власності; інші юридичні особи, що надають освітні послуги у галузі вищої освіти; органи, які здійснюють управління у галузі вищої освіти.

До державних органів управління освітою належать: Міністерство освіти України; міністерства і відомства України, яким підпорядковані навчальні заклади; Вища атестаційна комісія України; Міністерство освіти Автономної Республіки Крим; місцеві органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування і підпорядковані їм органи управління освітою [4]. Центральним органом державної виконавчої влади, який здійснює керівництво у сфері освіти є Міністерство освіти України.

Таким чином, на сьогодні в Україні вищий навчальний заклад є юридичною особою, має певну структуру, діє на підставі статуту, має відокремлене майно, від свого імені має право набувати майнових і особистих немайнових прав і мати обов'язки, а також виступати у суді в якості як позивача так і відповідача. Тобто, вища освіта забезпечується вищими навчальними закладами, які мають відповідного рівня акредитацію(технікуми, училища, коледжі, інститути, консерваторії, академії, університети).

Список використаних джерел:

1. Конституція України. URL.[https:// zakon.rada. gov.ua/ laws/show/ 254% D0% BA/ 96-%D0%B2%D1%80](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80)
2. Про вищу освіту. Закон України.URL. [https:// zakon. rada. gov. ua/ laws/show/1556-18](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18)
3. Березюк Н. М., Грамма В. Н. Слід добрий і вічний на землі Слобожанській (Іван Назарович Каразін та його нащадки). Університети. 2003. № 2.
4. Про освіту : Закон України від 23.05.1991 р. .Відомості Верховної Ради України. 1991. № 34. Ст. 451.

Муха А.А.

*Студентка I курсу економічного факультета
Брестского государственного технического университета
г. Брест, Беларусь*

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В ОБЛАСТИ ЗАЩИТЫ ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ

В середине весны 2018 года белорусский парламент принял поправки к Закону «О средствах массовой информации». В силу нововведенных законодательных требований пользователи Интернета для написания сообщений и комментирования на форумах теперь будут обязаны пройти предварительную идентификацию. Вскоре после принятия поправок в

Закон «О средствах массовой информации» [1] был разработан и профильный проект закона «О персональных данных» [2].

В ходе разработки положений нового закона проводились международные консультации с государственными органами стран – членов ЕС с наиболее развитой законодательной базой по вопросам охраны личных данных граждан.

Например, в июне группа разработчиков встречалась с представителями Комиссии по защите данных Франции (CNIL). Целью встречи были не только двусторонние обсуждения профильных вопросов, но и ознакомление белорусских законоведов с опытом их коллег в ЕС. Итогом консультаций стала ускоренная разработка законопроекта в его черновом варианте, который был представлен для ознакомления и обсуждения уже в начале июля.

Структурно законопроект разделен на 6 глав и 22 статьи. Содержание статей направлено на регламентацию правил работы с персональными данными в Беларуси.

Законопроект определяет двух участников правоотношений, регламентируемых законом:

- субъект персональных данных или гражданин, чьи персональные данные будут подвергаться хранению и обработке;
- оператор персональных данных – юридическое лицо или ИП, исполняющий обязанности по сбору, хранению и обработке персональных данных.

Законопроект вводит и определение (понятие) «персональных данных» (ПД). Под ними будет пониматься совокупность информации, делающей возможной идентификацию субъекта. В совокупность информации будут входить любые сведения, в том числе относящиеся к биометрии и генетике. Отдельные положения проекта посвящены правам и обязанностям субъектов и операторов персональных данных.

Проект предполагает, что субъект будет обладать нижеперечисленными правами:

- соглашаться или отказываться от акцепта на обработку персональных данных;
- требовать от оператора ПД внесения изменений в свои персональные данные;
- получать от оператора персональных данных сведения о том, передавались ли ПД субъекта любому третьему лицу;
- обжаловать действия оператора персональных данных.

Оператор наделен в законопроекте следующими обязанностями:

- обязательство получить согласие субъекта на обработку его персональных данных;
- обязательство сообщать субъекту о целях использования его персональных данных;
- обязательство недопущения компрометации персональных данных субъекта.

Регламентация действий оператора персональных данных представлена в статье 17 законопроекта. В частности, действия оператора должны будут включать в себя:

- разработку и применение политики безопасности персональных данных;
- разработку и применение норм доступа к персональным данным;
- разработку и применение действенных средств технической и криптографической защиты персональных данных.

Также статья 17 вводит обязательность осуществления деятельности операторов персональных данных в соответствии с Положениями главного государственного органа по защите информации – Аналитического центра при Президенте Республики Беларусь (ОАЦ).

Методика разработки и ввода системы защиты персональных данных, включает в себя более 50 номинаций, исполнение большинства из которых будет дорогостоящим и времязатратным. В силу этого стоит предположить, что малый и средний бизнес не справится с требованиями по защите персональных данных.

Законопроект содержит положение о предоставляемой оператору возможности обратиться к помощи аутсорсинга, т.е. возможности возложить сбор, обработку и хранение персональных данных на третью сторону.

Проект размещения оборудования в данном центре первоначально не был связан с законопроектом «О персональных данных». Были лишь пожелания и приглашения партнёров и клиентов из Беларуси. Необходимость размещения оборудования именно на территории Беларуси обусловлена требованиями Указа Президента Республики Беларусь «О мерах по совершенствованию использования национального сегмента сети Интернет» от 1 февраля 2010 г. № 60 [3] и Постановлением Совмина Республики Беларусь «О некоторых вопросах совершенствования использования национального сегмента глобальной компьютерной сети Интернет» от 29 апреля 2010 г. № 644 [4]. В соответствии с этими правительственными актами любые коммерческие сайты в Беларуси должны размещаться только на оборудовании, дислоцированном на территории Республики Беларусь.

В связи с разработкой Законопроекта «О персональных данных» к вышеизложенным требованиям добавились и требования, связанные с обработкой персональных данных, часть которых можно переложить на местного облачного провайдера.

Основным условием хранения персональных данных граждан Беларуси станет переход на белорусский хостинг. При этом никаких дополнительных реестров не предусмотрено. В штатном расписании потребуется учреждение должности ответственного по защите персональных данных или учреждение дополнительного отдела. Все зависит от объёма работы и возможностей оператора.

Санкции, то есть виды наказаний за неисполнение предписаний закона, пока не введены. Думается, что после принятия закона кодекс об административных правонарушениях и уголовный кодекс пополнятся новыми статьями. Пока за нарушение

правил сохранности ПД наступает либо гражданская ответственности, либо деяние квалифицируется по сходным статьям уголовного кодекса или КоАП.

В случае возможных хищений данных оператор будет обязан известить о факте хищения правоохранительные органы в течение 3-х дней с момента обнаружения «утечки». Одновременно информация должна быть направлена в орган по защите прав субъектов ПД. В случае незначительности «утечки» либо при отсутствии пагубных последствий «утечки» для субъектов извещение регулятора и правоохранительных органов не будет обязательным.

В соответствии с положениями законопроекта, будет учрежден центральный орган по защите прав субъектов ПД. На орган будут возложены обязанности:

- рассмотрения заявлений граждан по вопросам их персональных данных;
- наблюдения за исполнением закона операторами;
- защиты прав субъектов.

Положения законопроекта, в случае его принятия, повлияют на все без исключения организации, задействованные в обработке персональных данных в Беларуси.

Возникнет необходимость в разработке методик работы с ПД и политики обеспечения безопасности ПД. Потребуется разработка автоматизированных систем обработки, а также неавтоматизированных картотек и каталогов.

При этом законопроект предусматривает некоторые исключения из общих правил. К примеру, снимается директивность требования по получению согласия лица на обработку его данных в случаях:

- угрозы жизни и здоровью лица;
- угрозы жизни и здоровью населения;
- когда данные истребуются лицами, осуществляющими законную журналистскую деятельность;
- когда данные истребуются учеными, осуществляющими статистические исследования.

То есть в основе исключений лежат некие экстраординарные события, способные причинить значительный ущерб субъектам ПД. В статье 6 законопроекта приведен полный список исключений.

Большинство экспертов и специалистов, принявших участие в общественном обсуждении законопроекта, пришли к выводу, что законопроект несовершенен и некоторые его части нуждаются в доработке. Высказавшиеся по поводу законопроекта пользователи «Правового форума» Беларуси отмечают:

- излишнее отягощение текста закона специальной терминологией и избыточность формулировок;

- противоречия в статье 17, касающейся вопросов обеспечения безопасности ПД. Так, в статье пункт 3, регламентирующий организацию защиты со стороны ОАЦ, противоречит пункту 5, в котором организация защиты относится к компетенции иного госоргана;
- неполноту определения понятия оператора ПД и сферы его деятельности;
- отсутствие в законе норм, определяющих правомочия Президента и Совмина Республики Беларусь в вопросах защиты персональных данных.

Таким образом в законопроекте раскрываются принципы законности, конкретности и обоснованности целей сбора, обработки, распространения, предоставления персональных данных и так далее. Действия с ними только тогда будут признаваться законными, если будут соответствовать всем этим принципам. Базовым условием совершения каких-либо действий с персональными данными будет получение согласия гражданина (субъекта персональных данных), которое должно быть свободным, конкретным и информированным. В то же время проектом закона определяется перечень случаев, когда сбор, обработка, распространение, предоставление персональных данных будут допускаться без согласия граждан. Например, для целей ведения административного, уголовного процесса, контроля (надзора) в соответствии с законодательными актами.

Список использованных источников:

1. О средствах массовой информации: Закон Респ. Беларусь от 17 июля 2008 г. № 427-З : в ред. от 17 июля 2018 г. № 128-З // Эталон-Беларусь [Электронный ресурс] / Нац. цент правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.
2. О персональных данных: Проект Закона Республики Беларусь // Эталон-Беларусь [Электронный ресурс] / НЦПИ Респ. Беларусь. – Минск, 2020.
3. О мерах по совершенствованию использования национального сегмента сети Интернет : Указ Президента Республики Беларусь, 1 февраля 2010 г., № 60 : в ред. от 18 сентября 2019 г. № 350 // Эталон-Беларусь [Электронный ре-сурс] / НЦПИ Респ. Беларусь. – Минск, 2020.
4. О некоторых вопросах совершенствования использования национального сегмента глобальной компьютерной сети Интернет : Постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 29 апреля 2010 г., № 644 : в ред. от 31.12.2014 № 1281 // Эталон-Беларусь [Электронный ресурс] / НЦПИ Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

Новицкая Е.Н.

студент юридического факультета

Гомельского государственного университета имени Франциска Скорины

г. Гомель, Республика Беларусь

СТАНДАРТИЗАЦИЯ АУДИТА И АУДИТОРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

В настоящее время в Республике Беларусь повышение качества аудиторских услуг является одним из важнейших этапов в совершенствовании экономики государства. Стандартизация аудиторской деятельности помогает систематизировать и унифицировать деятельность аудиторских организаций, аудиторов-индивидуальных предпринимателей, определив тем самым общие качественные критерии сравнения результатов работы в зависимости от различных практик и методик сопоставления.

В настоящее время стандартизация аудита и аудиторской деятельности в Республике Беларусь происходит на следующих уровнях:

- *международный уровень* (путем составления документов – Международных стандартов аудита, которые формируют единые требования, обеспечивающие соответствующий уровень качества и стандартов аудита, аудиторской деятельности и сопутствующих им услуг);

- *национальный уровень* (путем разработки национальных правил аудиторской деятельности, которые утверждаются соответствующими постановлениями Министерства финансов Республики Беларусь);

- *на уровне профессиональных аудиторских объединений, аудиторских организаций* (определенные положения и правила аудиторской деятельности, которые в обязательном порядке подлежат утверждению руководителем аудиторской организации, разрабатываемые в целях уточнения определенных положений, возникающих при реализации национальных правил аудиторской деятельности).

В настоящее время Международные стандарты аудита разрабатываются Международной федерацией бухгалтеров, а именно Советом по международным стандартам аудита и обеспечению уверенности. Данный Совет каждый год издает Сборник документов, регулирующих профессиональную деятельность аудиторских организаций, – Международные стандарты по контролю качества, аудиту, обзорным проверкам и другим услугам по заданиям, связанным с обеспечением уверенности, и сопутствующим услугам. Данный Сборник расположен на официальном сайте Международной федерации

бухгалтеров. Он не является обязательным и носит рекомендательный характер. Вместе с этим важно будет отметить, что аудиторские организации в процессе своей деятельности обязаны руководствоваться также нормами профессиональной этики, определенными Международной федерацией бухгалтеров в Кодексе этики профессиональных бухгалтеров.

Международные стандарты аудита включает в себя 36 международных стандартов аудита, 2 международных стандарта по обзорным проверкам, 3 международных стандарта по прочим заданиям, 2 международных стандарта по сопутствующим услугам.

Поскольку бухгалтеры Республики Беларусь не представлены в Международной федерации бухгалтеров, то наше государство разрабатывает национальные стандарты аудита, составление которых началось еще в 1994 г. К настоящему времени действует 35 республиканских правил аудиторской деятельности, которые утверждены соответствующими постановлениями Министерства финансов Республики Беларусь. Они являются обязательными для аудиторских организаций и аудиторов в Республике Беларусь, за исключением тех положений, которые носят рекомендательный характер. Согласно Закону Республики Беларусь «Об аудиторской деятельности» правила аудиторской деятельности включают: национальные правила аудиторской деятельности, внутренние правила аудиторской деятельности аудиторского объединения, внутренние правила аудиторской деятельности аудиторской организации, аудитора – индивидуального предпринимателя [1].

Если детально проанализировать Международные стандарты аудита и Национальные правила аудиторской деятельности, то можно прийти к следующему заключению. Республиканские правила аудиторской деятельности, максимально приближены к Международным стандартам аудита, но также включают дополнительные нормы и положения. К ним можно отнести: «Цели и общие принципы аудита бухгалтерской отчетности»; «Внутренний контроль качества аудита»; «Документирование аудита» и т.д. Международные стандарты аудита, которые используются при отсутствии аналогичных правил аудиторской деятельности, освещают вопросы, которые не нашли отражения в республиканских правилах. К ним можно отнести: «Аудит субъектов, пользующихся услугами обслуживающих организаций»; «Аудит производных финансовых инструментов»; «Взаимодействие инспекторов по банковскому надзору и внешних аудиторов». Республиканские правила аудиторской деятельности, разработанные с учетом требований законодательства Республики Беларусь: «Профессиональная этика лиц, оказывающих аудиторские услуги»; «Оценка риска и внутренний контроль компьютерной обработки данных»; «Образование аудитора».

Таким образом, между республиканскими правилами аудиторской деятельности Международными стандартами аудита существуют различия, связанные с особенностями белорусского законодательства, уровнем развития аудита в стране. Вместе с этим с 2019 года в целях совершенствования качества оказания аудиторских услуг в национальном законодательстве произошли определенные изменения, введенные в действие Указом Президента Республики Беларусь от 26 ноября 2019 года № 429 (далее - Указ). Данный Указ обеспечивает принятие МСА и Кодекса этики профессиональных бухгалтеров на территории Республики Беларусь путем их утверждения Советом Министров Республики Беларусь как технических нормативных правовых актов, не относящихся к области технического нормирования и стандартизации [2].

Внутренние стандарты аудита аудиторских организаций более детально разрабатывают единые требования республиканских правил аудиторской деятельности, что, в свою очередь, обеспечивает рационализацию технологий проведения аудита, снижение аудиторского риска. Их система содержит в себе принятые и утвержденные в установленном порядке стандарты аудита, инструкции, методические разработки и другие документы, отражающие подходы аудиторской организации к оказанию аудиторских услуг, которые включают определённые рекомендации и положения, призванные определить четкий порядок своих действий по выполнению требований республиканских правил аудиторской деятельности на практике. В соответствии с законодательством Республики Беларусь эти требования не могут противоречить или быть ниже требований республиканских правил аудиторской деятельности. Вместе с тем, при разработке внутренних стандартов, не имеющих аналогов в системе республиканских правил аудиторской деятельности, аудиторская организация может руководствоваться положениями Международных стандартов аудита с учетом законодательства Республики Беларусь.

Таким образом, резюмируя все выше перечисленное, стоит отметить, что на сегодняшний день существует тесная взаимосвязь между МСА, национальными стандартами аудита и внутренними стандартами аудита. Данная взаимосвязь проявляется в том, что национальные стандарты аудита разрабатываются на основе МСА с учетом особенностей законодательства государства. Внутренние стандарты аудита разрабатываются аудиторской организацией на основе национальных правил аудита. При отсутствии аналогов в национальном законодательстве аудиторская организация может взять за основу МСА. Вместе с тем, мировая практика напрямую говорит о важности и необходимости стандартизации аудиторской деятельности, потому что создание и совершенствование теоретической основы для качественного проведения аудита – необходимое условие развития института аудита, являющегося неотъемлемым элементом современной мировой и

национальной экономики. Для того чтобы данная система эффективно функционировала необходимо осуществлять постоянный мониторинг применяемых в аудиторской практике национальных стандартов аудита на их соответствие международным правилам, а также внутренних стандартов на предмет их соответствия современным технологиям проведения аудита и требованиям рынка аудиторских услуг.

Список использованных источников:

1 Об аудиторской деятельности: Закон Республики Беларусь от 12 июля 2013 г., № 56-З: с изм. и доп.: текст по состоянию на 05.01. 2016 г. // Национальный центр правовой информации Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://etalonline.by>. – Дата доступа: 17.03.2020 г.

2 О международных стандартах аудиторской деятельности: Указ Президента Республики Беларусь от 26 ноября 2019 г. №429 : текст по состоянию на 26.11.2019 г. // Национальный центр правовой информации Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://etalonline.by>. – Дата доступа: 17.03.2020 г.

Норець Л.Є.

*здобувач вищої освіти Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна*

Шевченко Н. Л.

*старший викладач кафедри адміністративного права та адміністративного процесу
Херсонський факультет
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна*

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ АДВОКАТОМ

В тексті Конституції міститься належне формулювання, котре може регламентувати право людини на захист у загальному його розумінні: «Кожен має право будь - якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань».

Конституція України в статті 59 проголосила щонайважливішу соціальну функцію адвокатури - забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах [1].

Право людини на захист традиційно не розглядається в максимально широкому теоретичному та практичному обсязі його юридичного розуміння, а, як правило, охоплює виключно певний спектр суспільно-правових відносин щодо якого воно застосовується. Таке право зазвичай прямо не встановлено нормативно - правовими актами загального характеру (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Конституція України тощо), а виводиться в результаті тлумачення інших прав людини та правових позицій, встановлених спеціалізованими нормативно-правовими актами. Право людини на захист існує на перетині різного роду правових відносин і, як наслідок, – на перетині різних галузей права та законодавства. Як наслідок це право може розглядатись як основоположне та загальне поруч з правом людини на життя, особисту свободу і недоторканність, людську гідність

В тексті Конституції України відсутня спеціальна стаття, що закріплює «право кожного на захист», змість цього права ніби «розчинений» у нормах, присвячених правовій регламентації інших суспільних відносин, зокрема:

Право на звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України (ст. 8) ;

Право на страйк для захисту своїх економічних та соціальних інтересів (ст. 44) ;

Соціальний захист державою громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України (ст. 17) ;

Захист державою громадян, які перебувають за її межами (ст. 25);

Право на звернення за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, до міжнародних судових установ (ст. 55);

Право на захист обвинуваченого чи підсудного (ст. 63), право на захист від обвинувачення (ст. 59) тощо[1].

Роль єдиного незалежного недержавного самоврядного інституту, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі на закріплених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» принципах верховенства права, законності незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів, реалізується адвокатурою в складній системі правовідносин.

Основною формою захисту прав громадян в Україні являється адвокатська діяльність. На сьогодні в Україні зареєстровано понад 40 тисяч адвокатів. Їх діяльність регламентована Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» 2012 р. [2].

1) Адвокат - фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом;

Адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

2) Адвокатська діяльність - незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту;

3) Адвокатське самоврядування - гарантоване державою право адвокатів самостійно вирішувати питання організації та діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом;

4) Договір про надання правової допомоги - домовленість, за якою одна сторона (адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання) зобов'язується здійснити захист, представництво або надати інші види правової допомоги другій стороні (клієнту) на умовах і в порядку, що визначені договором, а клієнт зобов'язується оплатити надання правової допомоги та фактичні витрати, необхідні для виконання договору;

5) Захист - вид адвокатської діяльності, що полягає в забезпеченні захисту прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування у кримінальному провадженні, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення;

6) Інші види правової допомоги - види адвокатської діяльності з надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, правового супроводу діяльності клієнта, складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру, спрямованих на забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів клієнта, недопущення їх порушень, а також на сприяння їх відновленню в разі порушення;

7) Клієнт - фізична або юридична особа, держава, орган державної влади, орган місцевого самоврядування, в інтересах яких здійснюється адвокатська діяльність;

8) конфлікт інтересів - суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами і обов'язками, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а також на вчинення чи невчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності;

9) Представництво - вид адвокатської діяльності, що полягає в забезпеченні реалізації прав і обов'язків клієнта в цивільному, господарському, адміністративному та конституційному судочинстві, в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами, прав і обов'язків потерпілого під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, а також прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні.

06 вересня 2018 року Президентом України було подано до Верховної Ради проект нової редакції Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (№ 9055).

На думку експертів, серед небезпек законопроекту № 9055 є також те, що слідчі органи самі вирішуватимуть, хто захищатиме особу в разі обшуку чи затримання. Якщо раніше людина мала право запросити свого адвоката, то тепер слідчі можуть залучити адвоката з системи безоплатної правової допомоги й провести за його участі всі потрібні процесуальні дії.

Спірним моментом законопроекту, на думку юристів та експертів, також є те, що адвокат не зможе суміщати адвокатську діяльність із роботою за трудовим договором чи контрактом, крім наукової, викладацької чи творчої діяльності, що також може сприяти переходу відносин між адвокатами та роботодавцями «в тінь».

«Небезпекою» для адвокатів у законопроекті, на думку правників, є і те, що раніше підозру у вчиненні злочину адвокату міг вручити лише Генпрокурор, його заступник чи прокурор області, то тепер це може зробити звичайний слідчий чи прокурор будь-якого рівня. Фактично, слідчі чи прокурори отримали більше важелів розібратися з «незручним» адвокатом [3].

Список використаних джерел:

1. Конституція України// <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>, (дата звернення 28.03.2020).
2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>, (дата звернення 27.03.2020).
3. Адвокатський захист по-новому - позитиви та ризики// <http://www.golos.com.ua/article/309692>, (дата звернення 31.03.2020).

Правоторова О.М.,
доктор юридичних наук, професор ,
професор кафедри адміністративного і господарського права
та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна

ОНТОЛОГІЧНІ ТА ГНОСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Життя, честь, гідність, здоров'я, громадський порядок, державний кордон, природа, культурна спадщина, флора і фауна – ось лише незначний перелік цінностей, які потребують ефективної та дієвої адміністративно-правової охорони. Важливі аспекти сучасних суспільних відносин щодо адміністративно-правової охорони в різних сферах потребують подальшого вдосконалення. Не дивлячись на численні публікації в сфері адміністративно-правової охорони та захисту онтологічні та гносеологічні аспекти все ж лишаються не дослідженими, ми намагатимемося їх розкрити.

Згідно з положеннями словника іншомовних слів «онтологія» (від гр. «сущє» і «наука») – вчення про буття. За переконаннями О. Мельничука, Р. Чаговецького та Г. Самсонова, вона вживається в таких значеннях: 1) самостійна частина філософії, яка досліджує нібито вищі, такі, що досягаються не відчуттями, а тільки розумом, основи всього сущого; 2) система найзагальніших понять буття, які нібито досягаються за допомогою надчуттєвої та надраціональної інтуїції; 3) у діалектичному матеріалізмі термін «онтологія» вживається при тлумаченні явищ об'єктивної дійсності, що існують незалежно від свідомості [1, с. 481].

Тобто нашим основним завданням є з'ясування юридичної природи буття адміністративно-правової охорони. Що ж таке буття? Це одна із всезагальних філософських категорій. Евристичне значення таких широких понять, як «буття», «небуття», «реальність» та ін., полягає в тому, що вони через загальне дозволяють зрозуміти й пізнати конкретне, одиничне. Тобто, буття – це щось існуюче, те, що є, а протистоїть буттю небуття – як щось, чого немає. Воно підкоряється певній логіці, що задається вихідними основами. Основа визначає характер і межі просторово-часового перебування речей, предметів, живих істот тощо [2]. Буття права представлено у двох протилежних формах: у формі справжнього буття права (це буття природного права) і у формі несправжнього буття (це існування позитивного права). Під справжністю як самого природного права, так і його буття мається на увазі об'єктивне визнання (людьми, розумом і т. ін.) права як певної сутності, що виражає

істинний сенс того, що є право. Це об'єктивна сутність і є істинне, справжнє буття права. Справжність об'єктивної сутності включає в себе таким чином і властивість безпосереднього існування [3].

Буття природного права як справжнє буття права самодостатнє, оскільки таке буття – це одночасно і буття сутності, і безпосереднє існування (і дія) такої сутності як явища. Правова сутність існує у формі й рамках справжнього буття і для свого здійснення та дії не потребує інобуття (в інших, ніж справжнє буття, формах прояву, існування та дії). Інобуття ж права (тобто існування права поза справжнього буття, у формі зовнішнього явища, що не тотожне істинній сутності, розрізниться з нею) згідно з такою позицією представлене в недійсності бутті несправжнього (штучного, довільного) права – в існуванні та дії позитивного права. З таким підходом пов'язано й уявлення про одночасне, паралельне, незалежне один від одного існування і дії двох прав (двох форм буття права) – справжнього (природного) права і несправжнього (позитивного) права. Однак справжність права – це не тільки його істинність як сутності, але і його реальність як загальнообов'язкового правового явища [3].

З цього слідує, що буття адміністративно-правової охорони слід розглядати як динамічну структуру правової реальності, яка охоплює своїм змістом відповідь на запитання, що ж становить собою в дійсності адміністративно-правова охорона?

Славетне положення Гегеля «все розумне дійсне, все дійсне – розумне» має в основі розуміння дійсності як сутнісного існування. Зміни сутності призводять до змін дійсності. Сама сутність визначається спочатку як «рефлексія» (сутність сама в собі), сутність, що виходить з себе в сферу наявного буття у вигляді «явища», і лише потім в єдності зі своїм явищем, тобто сутність як «дійсність» [4, с. 16].

Філософська теорія пізнання полягає в її плюральному характері, учені вивчають пізнавальну діяльність, створюють власні теорії пізнання. У цьому сенсі скільки вчених – скільки й гносеологій [4, с. 5; 5, с. 83].

Доцільно вказати, що гносеологія – це розділ філософії, у якому вивчаються такі проблеми, як природа пізнання, його можливості й межі, відношення знання до реальності, суб'єкта і об'єкта пізнання, істини і неістини, умови достовірності, форми і рівні пізнання, його соціокультурні фактори та ряд інших проблем. У сучасній літературі цей термін використовується у двох основних значеннях: 1) як вчення про загальні механізми і закономірності пізнавальної діяльності людини; 2) як філософська концепція, предметом вивчення якої є наукове пізнання [6; 7].

Тобто теорія пізнання (гносеологія, епістемологія) – це філософське вчення про знання та закономірності пізнавальної діяльності людини, вчення про загальне в

пізнавальних взаємовідносинах між суб'єктом і об'єктом або між свідомістю, що пізнає, і буттям, на яке вона спрямована [8].

Гносеологія адміністративно-правової охорони у світогляді сучасного юриста більше, звичайно, має теоретичне значення, але все одно, кожний діючий практичний працівник у сфері права має усвідомлювати її сутність. Однак це ніяк не применшує її сутності, адже всі як матеріальні (цінні папери, гроші, об'єкти культурної спадщини, заповідники та багато іншого), так і нематеріальні блага (здоров'я, честь, гідність), потребують своєї ефективної адміністративної охорони.

Гносеологія адміністративно-правової охорони базується на принципі системності, який окреслений в працях Гегеля. Він має яскраво виражений характер, адже без системи немає охорони, а системи немає без методів її забезпечення.

Гносеологія права допомагає у виробленні ієрархічної системи адміністративно-правової охорони, розстановки по щаблях, одиничного в загальному, єдності в одиничному, що разом взите має забезпечити особливе місце адміністративно-правової охорони в системі юриспруденції.

Первинним елементом пізнання в адміністративно-правовій охороні є свідомість суб'єкта – як правило, дієздатної особи, яка вступила в адміністративно-правові відносини з метою забезпечення прав, свобод і законних інтересів, та інших осіб, які причетні до цих цінностей. Джерелом достовірності знань людини в гносеології є свідомість суб'єкта. Суб'єкту протистоїть об'єкт пізнання як самостійна даність. Сам суб'єкт, ізольований від об'єкта, є гарантом достовірності.

Список використаних джерел:

1. Мельничук О., Чаговець Р., Самсонов Г. та ін. Словник іншомовних слів. Київ. «Головна редакція Української радянської енциклопедії Академії наук УРСР», 1975. 775 с.
2. Вирішення проблеми буття права в руслі легістської, онтологічної та лібертарно-юридичної концепцій праворозуміння. Філософія права: мультимедійний посібник. Національна академія внутрішніх справ. 2014. URL: http://www.naiu.kiev.ua/books/mnp_fil_prava/Files/Lekcii/L4.htm
3. Проблема буття права в контексті різних типів праворозуміння. UM.CO.UA. 2010. URL: <http://um.co.ua/5/5-6/5-69069.html>
4. Бучин О. П. Гносеологія : навчально-методичний посібник. Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2006. 55 с.
5. Осадчий В. І. Гносеологія правової охорони. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. № 28. 2013. С. 81-85.
6. Теорія пізнання та принципи пізнавальної діяльності. STUDOPEDIA. 2013. URL: <http://studopedia.info/1-106629.html>
7. Кохановский В. П., Золотухина Е. В., Лешкевич Т. Г., Фатхи Т. Б. Философия для аспирантов: Учебное пособие. Изд. 2-е. Ростов н/Д: "Феникс", 2003. 448 с.
8. Гносеологія (філософська теорія пізнання). MSN.KHNU. 2010. URL: https://msn.khnu.km.ua/pluginfile.php/293130/mod_resource/content/1/Лекція%203.pdf

Правоторова О.М.,
доктор юридичних наук, професор ,
професор кафедри адміністративного і господарського права
та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна

Бєліков І.В.
здобувач вищої освіти історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ФЛОРИ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку держав, правове регулювання будь-яких відносин здійснюється на трьох рівнях. Це пояснюється рівнями укладання відповідних нормативно правових актів. У першу чергу – це міжнародний рівень, який характеризується міжнародними договорами, які держава укладає у зв'язку зі своєю зовнішньою діяльністю. Другий рівень – національний, який представляють міжгалузеві нормативні акти, які містять норми, що регулюють відносини у декількох галузях. На національному рівні також укладаються так звані спеціальні (вузькопрофільними) нормативними актами, які здійснюють регулювання у конкретній сфері. Правове регулювання адміністративно-правової охорони флори України також регулюється на цих трьох рівнях.

Міжнародні нормативно-правові акти посідають визначальне місце у системі нормативно-правових актів, що здійснюють регулювання міжнародного співробітництва у галузі охорони флори України. Зокрема, міжнародний рівень правового регулювання адміністративно-правової охорони флори в Україні здійснюється на загальному та регіональному (європейському) рівні.

На загальному міжнародному рівні регулювання здійснюється нормами Декларації Конференції ООН по проблемах оточуючого середовища (Стокгольм, 1972 р.), яка проголошує, що 26 принципів щодо сприяння розумному підходу до природокористування, зокрема, принцип 2 проголошує, що наряду з іншими природними ресурсами, флора повинна бути збережена на благо нинішнього та майбутнього поколінь шляхом планування і управління за мірою необхідності та наголошує на необхідності міжнародного співробітництва усіх країн світу [15]. Також Ріо-де-Жанейрська декларація по оточуючому

середовищу 1992 року визначає, що мир, розвиток і охорона оточуючого середовища взаємозалежні та неподільні, нею встановлюються вимоги щодо створення державами національних законів, що стосуються відповідальності та компенсації жертвам забруднень і іншої екологічної шкоди, а також розробки стандартів та ефективних законодавчих актів у сфері оточуючого середовища, які повинні відображати екологічні умови та умови розвитку, в яких вони застосовуються [16]. При цьому у Конвенції робиться акцент на тому, що норми і стандарти дієві у одній країні можуть зовсім не діяти в іншій. На нашу думку, це є слушне зауваження в умовах «копіпастного» створення нового законодавства на підставі норм права ЄС.

Важливим міжнародним документом ООН також вважається «Порядок денний на XXI століття» [17]. Цей документ був прийнятий Конференцією ООН по оточуючому середовищу та розвитку у червні 1992 року. Вона містить чотири розділи, серед яких один присвячений збереженню та раціональному використанню ресурсів з метою розвитку. Одним із пунктів даного розділу виступає збереження біологічного різноманіття та боротьба з збезлісенням, метою якої є збереження і раціональне використання усіх видів лісів, лісових угідь та лісових масивів шляхом посилення потенціалу та відповідальності урядів стосовно забезпечення даного питання, а також взаємодії урядів усіх країн щодо вирішення зазначеного питання. Положення цього документу у дії є пропозиції інших країн по допомозі Україні у тушінні пожежі, яка відбувається у Чорнобильських лісах у квітні 2020 року.

Слід також відмітити Рамкову конвенцію по захисту і стійкому розвитку Карпат, укладену 22 травня 2003 року, Конвенцію про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення від 03.03.1973 р., Міжнародну конвенцію щодо карантину та захисту рослин.

На рівні Європейського Союзу збереження флори забезпечується Конвенцією про охорону дикої фауни та флори і природних середовищ існування у Європі, яка передбачає створення «Зеленої смуги Європи». Також слід звертати увагу на Директиву Ради 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 року про охорону природних середовищ існування та дикої флори і фауни.

Основоположні правові засади збереження флори України складають: Конституція України, яка у ст. 92 визначає, що найбільш важливі екологічні відносини повинні визначатися законами України. Відповідно, правовий режим користування флорою України визначається Лісовим кодексом України від 21.01.1994 № 3852-XII, Законами України «Про оцінку впливу на довкілля» 23.05.2017 № 2059-VIII, «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-XII, «Про правовий режим території, що зазнала

радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 27.02.1991 № 791а-ХІІ, «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-ХІІ.

До підзаконних нормативно-правових актів, що впливають на розвиток адміністративно-правового захисту флори України слід віднести нормативні акти Кабінету Міністрів України. Провідне місце серед даних актів займає Концепція Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005-2025 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2004 р. № 675-р. Мета зазначеної Програми полягає у подоланні проявів деградації довкілля та максимальне відтворення первинного стану природних комплексів. Відповідно, завданнями Програми стали мінімізація негативного впливу на біорізноманіття, зміцнення його природної основи, виховання екологічно свідомого громадянина, проведення наукових досліджень тощо.

Постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 № 1286 «Про затвердження Положення про Зелену книгу України» визначає поняття та мету видання Зеленої книги та методику внесення до неї даних. Створення цього документу призначене для сприяння охороні рослинних угруповань, визначення правового режиму їх охорони, встановлення юридичної відповідальності за знищення чи пошкодження рослинних угруповань та місць їх зростання.

Також важливу роль відіграють накази та розпорядження міністерств та відомств, зокрема, Інструкція про порядок видачі дозволів на добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України від 01.02.1993, Інструкція про порядок встановлення нормативів спеціального використання природних рослинних ресурсів від 12.02.2002, Інструкція про порядок погодження та затвердження розрахункових лісосік від 05.02.2007 та інші.

Також хотілося б звернути уваги на те, що Міністерством енергетики та захисту довкілля наразі розроблено Проект Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», що є важливим кроком у розвитку правового регулювання адміністративно-правової охорони флори України.

Здійснивши аналіз нормативно-правового регулювання адміністративно-правової охорони флори в Україні, ми приходимо до висновку, що ці норми є досить розпорошеними по національному законодавству і дуже важко систематизуються. Не сприяє і формуванню цілісного уявлення й те, що на офіційних сайтах відповідальних за охорону міністерств і відомств відсутні у розділах «нормативно-правова база» міжнародні документи, окремі закони і галузеві нормативні акти, які виступають підґрунтям для адміністративно-правової охорони флори в Україні. Також зауважимо, що в Україні безпідставно припинюється роль програмних нормативно-правових актів. Зокрема, Проект Закону України «Про основні

засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» був поданий до Верховної Ради України у 2018 році і до сих пір не прийнятий.

Список використаних джерел:

1. Декларация Конференции Организации Объединенных Наций по проблемам окружающей человека среды, принята Конференцией Организации Объединенных Наций по проблемам окружающей человека среды, Стокгольм, 1972 год. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declarathenv.shtml
2. Рио-де-Жанейрская декларация по окружающей среде и развитию. Принята Конференцией ООН по окружающей среде и развитию, Рио-де-Жанейро, 3–14 июня 1992 года. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/riodecl.shtml
3. Повестка дня на XXI век. Принята Конференцией ООН по окружающей среде и развитию, Рио-де-Жанейро, 3–14 июня 1992 года. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/agenda21.shtml

Рамазанова Н.О.

аспирант факультета права

Белорусского государственного экономического университета

г. Минск, Беларусь

ГЛОБАЛЬНАЯ СИСТЕМА МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В ОБЛАСТИ ЗАЩИТЫ БЕЖЕНЦЕВ

Проблемы положения беженцев актуальны в современном мире и, так или иначе, связаны с интересами почти каждого государства. В тоже время для многих государств вопрос о правовом регулировании статуса беженцев за последнее десятилетие стал одним из самых противоречивых и болезненных. По данным ООН сейчас в мире насчитывается более 70 млн вынужденно перемещенных лиц. Это вдвое больше, чем 20 лет назад. А беженцев из них – 25 млн. [1, с. 36].

Процессы такого характера оказывают крайне негативное влияние как на экономику и другие сферы жизни общества, так и на положение самих иммигрантов [2, с. 39]. Это связано с рядом социально-политических и экономических проблем, возникающих в процессе принятия беженцев отдельным государством, помощи им в получении необходимых документов, занятости, предоставления пособий и помощи в адаптации на территории государства.

Проблема беженцев существует в мире на протяжении многих лет, и поэтому принимаются международные правовые акты, регулирующие их правовое положение. Отдельные же государства в соответствии с международными соглашениями и конвенциями

принимают на национальном уровне нормативные правовые акты, дополняющие права и обязанности беженцев.

Вместе с тем, очевидно, что наличия международных и национальных норм, правовой статус беженцев недостаточно. Международным сообществам и отдельным государствам также необходимо организовать четкие процедуры для приема беженцев на территории определенной страны, предоставления им всех необходимых документов, оказания медицинской помощи, в случае необходимости, определения количества льгот. Еще один важный вопрос заключается в расширении полномочий соответствующих государственных органов и должностных лиц, которые могут оказывать помощь беженцам.

Некоторые государства не могут применять на практике международные нормы и национальное законодательство в отношении беженцев. Создается опасность или лишения социальной и правовой защиты беженцев, или, наоборот, предоставления им слишком большой свободы, которая развязывает руки беженцам на территории принимающей страны и увеличивающий риск произвола и роста преступности в стране.

На законодательном уровне европейских стран все беженцы имеют возможность пользоваться практически равными правами с гражданами государства и иностранцами. На практике же возникает множество проблем и противоречий.

В некоторых странах беженцы воспринимаются крайне негативно: например, распространено мнение, что беженцы отнимают рабочие места, несправедливо пользуются пособиями. Так что беженцы часто сталкиваются с проблемой трудоустройства. Например, в Испании при трудоустройстве отдают предпочтение коренным жителям, а беженцы вынуждены устраиваться на тяжелые, малооплачиваемые работы.

На примере Германии можно видеть, как благоприятные условия для беженцев, в частности, высокие пособия, предоставление жилья, помощь в устройстве на работу, вызвали массовое прибытие беженцев. В 2015-2017 годах в Германию приехали около 1 миллиона беженцев, почти половина из которых – из Сирии. Власти Германии же оказались не готовы принять такое огромное количество беженцев и обеспечить их жильем, пособиями и оказать помощь в трудоустройстве, вследствие чего возникла проблема повышения уровня преступности в стране. Германия чаще других стран упоминается в средствах массовой информации в контексте «европейского миграционного кризиса». Основная масса людей осела именно в этой стране, только за 2015 год в Германии было зарегистрировано 758 тысяч беженцев, по некоторым данным еще до 200 тысяч находятся на территории страны на нелегальном положении.

Контролировать ситуацию с жалобами самих беженцев в Германии сложнее, чем в других странах, так как основная масса новостных сообщений касается инцидентов, совершенных самими беженцами, либо неонацистами.

Также важным вопросом является адаптация беженцев и вынужденных переселенцев в новой стране, ведь для многих из них выучить язык, приспособиться к непривычным традициям становится проблемой, а без должной помощи со стороны государства в этом и вовсе представляется неосуществимой задачей для беженцев.

Основные проблемы беженцев в современном мире – это найти работу и получить официальный статус. Они могут возникнуть по нескольким причинам, основными из которых являются:

1) заявители указывают на экономическую причину перехода из своей родной страны. В этом случае должностные лица имеют право отказать в предоставлении статуса беженца, поскольку мигрант не предоставляет информацию о реальной угрозе жизни;

2) недостаточная осведомленность беженцев и вынужденных переселенцев в правовых вопросах: из-за этого часто не происходит продление статуса, и беженец теряет все свои права;

3) иногда отказ в предоставлении статуса основывается на собственной воле государства; это еще раз подтверждается тем фактом, что эта отрасль законодательства требует своевременных изменений и улучшений в сторону защиты беженцев и вынужденных переселенцев;

4) бюрократические задержки значительно затрудняют работу всей системы, поэтому для получения регистрации требуется огромное количество документов и запросов, большинство из которых должны быть предоставлены с предыдущего места жительства.

В области правового регулирования проблем беженцев и вынужденных переселенцев следует предусмотреть четкую схему взаимодействия государств между собой. В настоящее время наблюдается приток беженцев в отдельные страны, как, например, в Германию, в то время как в других государствах число прибывающих беженцев и вынужденных переселенцев в разы ниже. Получается, что основная нагрузка идет на несколько государств, которые уже не способны самостоятельно справиться с огромным потоком беженцев. В итоге действующие в такой стране нормативные правовые акты, закрепляющие права и обязанности беженцев и вынужденных переселенцев, перестают применяться. И если согласно национальному законодательству государство обязуется предоставить беженцам пособия, временное жилье, помощь в трудоустройстве и изучении языка, то на практике у государственных органов не хватает средств на обеспечение беженцев этими правами. В стране в результате этого растет количество бездомных, появляется риск повышения уровня

преступности: беженцы, оказавшиеся на улице, без пособий и не получающие работу, вынуждены противоправными действиями искать способы выжить.

Другая сторона проблемы беженцев – это злоупотребление предоставленными им правами и свободами. Если в государстве, принимающем беженцев, им выплачиваются достаточно высокие пособия, предоставляется жилье, то беженцы могут перестать пытаться выучить государственный язык, приспособиться к местным обычаям, культуре, не устраиваться на работу, так как в этом у них нет необходимости – все нужное для жизни им предоставляет государство.

Очевидно, что каждому государству следует на законодательном уровне предусмотреть решение этих вопросов. В частности, предусмотреть простую процедуру получения статуса беженца или вынужденного поселенца, чтобы избежать многолетних очередей и нелегального положения таких лиц в стране. Установить пособия только на строго определенный срок по прибытию в страну. Предоставлять жилища беженцам и вынужденным переселенцам сразу по их прибытию в страну. Затем беженцу необходимо найти работу, и в этой сфере государствам также следует определить механизм трудоустройства беженцев и вынужденных переселенцев. Важным вопросом является и обучение прибывших государственному языку. В качестве гарантии недопущения роста преступности среди беженцев и вынужденных переселенцев можно назвать выдворение таких лиц, совершивших опасное преступление, за пределы государства.

Таким образом, можем сделать вывод, что глобальная система международного сотрудничества в области защиты прав беженцев на современном этапе испытывает значительные затруднения. Некоторые государства не могут применять на практике международные нормы и национальное законодательство в отношении беженцев. Создается опасность или лишения социальной и правовой защиты беженцев, или, наоборот, предоставления им слишком большой свободы, которая развязывает руки беженцам на территории принимающей страны и увеличивающий риск произвола и роста преступности в стране.

Считаем целесообразным в области правового регулирования проблем беженцев предусмотреть четкую схему взаимодействия государств между собой. Основная нагрузка идет на несколько государств, которые уже не способны самостоятельно справиться с огромным потоком беженцев.

Список использованных источников:

1. Миграция, вынужденная миграция и безгражданство: пособие по вопросам беженцев / А.В. Селиванов [и др.]. – Минск: Четыре четверти, 2020. – 200 с.
2. Васильева, Л.А. Связь между убежищем и миграцией: учеб.-метод. пособие / Л.А. Васильева [и др.]. – Минск: Асобны, 2007. – 240 с.

Самойленко О. С.

*аспірант кафедри адміністративного
та митного права Університету митної
справи та фінансів,
м. Запоріжжя, Україна*

АДМІНІСТРАТИВНА ЕТИКА В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ

Сучасна адміністративна реформа спрямована на формування публічної служби нової генерації, яка здатна забезпечувати належну взаємодію з громадянським суспільством. Означена взаємодія неможлива без певного рівня довіри, який повинен ґрунтуватися, у першу чергу, на авторитеті органів державної влади та місцевого самоврядування. Вважаємо, що одним із напрямків формування даного авторитету є наявність єдиної системи цінностей, стандартів і норм, близьких для обох груп (і для органів публічної влади і для громадянського суспільства). Саме вони забезпечують їх зближення та задоволеність спільною взаємодією, адже саме спільна система цінностей забезпечує наближеність до прийнятного для обох сторін результату співпраці. З цієї ж точки зору відбувається й оцінка ефективності органів державної влади та місцевого самоврядування та якості наданих ними послуг. Уособленням цінностей, стандартів і норм соціального існування виступає етика, категорії якої виступають тими орієнтирами, що впливають на діяльність особи, групи, сукупності груп і об'єднань загальноприйнятими. Саме етичні засади створюють систему налагоджених зв'язків, які формують підґрунтя для взаємодії між людьми, групами людей, націями та народностями. Відповідно, важливу роль етичні засади відіграють і у професійній діяльності.

Термін етика має давньогрецьке походження від слова «ethos», що визначається як місце перебування, людське житло, пташине гніздо звірине лігво, пізніше - як суть людини, її характер, темперамент. У своїх роботах Аристотель, взявши поняття етики як опис характеру чи темпераменту створив поняття «етичний» для визначення людських чеснот (мудрості, мужності, помірності), розділяючи їх з доброчесностями розуму. Відповідно і науку про чесноти ним було визначено як етику [1, с. 13]. Таким чином, етичність поведінки говорить нам про наявність у особи людських чеснот, історично оцінюваних людством в якості позитивних для особи.

На сучасному етапі розвитку етики як прикладної науки, з'явилася достатньо велика кількість її видів відповідно до напрямків професійної діяльності (професійна етика) – медична, військова, журналістська, суддівська тощо. Її особливість полягає у тому, що вона поєднує в собі етичну систему суспільства з особливостями етичних аспектів трудової

діяльності тієї чи іншої професійної спільноти. Відповідно, не дивує те, що на сьогодні, професійна етика виступає важливим елементом професіоналізму, формує деонтологічні вимоги до діяльності представників різних професій.

Важливе місце у системі професійної етики займає етика, яка регулює діяльність у адміністративно-правовій сфері, формує уявлення про етичні засади діяльності у сфері публічного управління. Вона поєднує в собі етичні вимоги щодо діяльності посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування у ході виконання ними повноважень та надання публічних послуг. Це пояснюється тим, що у цій професійній діяльності моральний аспект відіграє провідну роль, оскільки від результатів діяльності цієї особи, її ставлення до своїх повноважень залежить вирішення життєво важливих питань інших людей. Ми схильні погодитися з позиціями окремих учених [2, 3, 4], які визначають даний тип професійної етики як адміністративну (управлінську).

Відповідно, адміністративну етику слід розглядати, у першу чергу, як вид професійної етики, науку про застосування системи цінностей, стандартів і норм у поведінці посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування. Вона представляє собою сукупність етичних понять, моральних вимог до форм стилів та методів службової діяльності в органах державної влади та місцевого самоврядування.

Базуючись на позиції Р. Хеара, відповідно до якої етика представляє собою не сукупність емотивних оціночних суджень (суб'єктивне трактування моралі), а сукупність приписів (прескриптивних виразів), що визначають необхідність будь-яких дій чи їх відсутність. Схиляючись до позиції І. Канта, він ототожнює моральну повинність з логічною необхідністю, що і обґрунтовує на його думку універсальність етичних норм [5].

Відповідно, метою адміністративної етики виступає створення системи сталих уявлень, принципів, норм, спрямованих на формування, розвиток та професійну реалізацію особистості осіб, які проходять службу в органах державної влади та місцевого самоврядування.

Об'єктом адміністративної етики виступає безпосередньо публічна сфера, як окрема сфера професійної діяльності. Окрім цього об'єктом її впливу виступає й діяльність службових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування. Зі свого боку суб'єктом етичної оцінки дій службових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування є громадянське суспільство в особі суб'єктів публічно-правових відносин

Ми погоджуємося з позицією Л.Д. Полішкевич відносно того, що адміністративна етика базується на чотирьох компонентах, зокрема, це «стандарти і норми-принципи, що визначають дії посадових осіб відповідно до чинних законів, кодексів, правил; цінності – переконання, думки, взаємовідносини посадових осіб до таких понять як свобода,

справедливість, чесність, лояльність, нейтральність, відповідальність та ін.; організаційна поведінка – різні форми професійної діяльності посадових осіб, орієнтовані на цінності суспільства або окремих соціальних груп в рамках дій, визначених стандартів і норм; особливості зовнішнього середовища – умови за яких здійснюється професійна діяльність посадових осіб (політичні, соціальні, культурні тощо)» [2, с. 227]. Зі свого боку додамо, що структура адміністративної етики також потребує системи чітко встановлених адміністративно-етичних максим, таких як добро, справедливість, непідкупність, честь, долг, патріотизм.

В якості підсумку відзначимо, що у демократичній, соціальній, правовій державі адміністративна етика повинна містити наступні розроблені елементи:

- 1) моральні принципи і норми поведінки службової особи;
- 2) законодавчо-нормативні засади формування належної моралі службової особи;
- 3) суспільні механізми формування належної моральної поведінки службової особи;
- 4) механізми подолання корупції, конфлікту інтересів та правового нігілізму у діяльності службової особи (конкретні технології попередження та врегулювання).

Список використаних джерел:

1. Барлатан В.П., Гуцаленко Л.В., Здирко Н.Г. Професійна етика. Навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури». 252 с.
2. Полішкевич Л.Д. Особливості адміністративної етики посадових осіб органів місцевого самоврядування. Державне управління. 2017. № 4 (60). С. 225-230;
3. Пашкова М. Адміністративна етика в органах виконавчої влади: результати експертного опитування державних службовців. Теоретичні та прикладні питання державотворення. 2014. Вип. 14. С. 220-231;
4. Думанська К.С. Тема 11. Адміністративна етика. Етика бізнесу: навчальний курс. Хмельницький національний університет. 2019. URL: http://dn.khnu.km.ua/dn/k_default.aspx?M=k0801&T=11&lng=1&st=0
5. Ястребцева Я.В. Метаэтика: реализм и антиреализм в современных дискуссиях об основаниях нормативности. Вопросы философии. 2016. № 10. URL: http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=1503&Itemid=52

Сливко О.Я.

старший преподаватель

кафедры теории и истории государства и права

УО «Брестский государственный университет им. А.С. Пушкина»

г. Брест, Республика Беларусь

ПРИМЕНЕНИЕ ТЕХНИЧЕСКИХ СРЕДСТВ В АДМИНИСТРАТИВНОМ ПРОЦЕССЕ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

В административном процессе в Республике Беларусь при осуществлении процессуальных действий возможно применение технических средств. В Процессуально-исполнительном кодексе Республики Беларусь об административных правонарушениях (далее – ПИКоАП РБ) ст. 10.4 регламентирует основные положения применения таких средств. В первую очередь законодательно определено, что «могут применяться звуко- и видеозапись, кино- и фотосъемка, использоваться научно обоснованные способы обнаружения, фиксации и изъятия следов административного правонарушения и вещественных доказательств»[1].

Данная норма регулирует и вопросы ведения звуко- и видеозаписи проведения процессуальных действий. В том числе составление протокола об административном правонарушении, проведение осмотра места происшествия, опроса свидетелей, освидетельствования и другие. Нередко граждане делают видеозапись действий сотрудников органов внутренних дел и далее эти записи попадают в сеть Интернет. В Республике Беларусь на протяжении последних нескольких лет ведется обсуждение в правоприменительных и правотворческих кругах о защите изображения гражданина. Особую актуальность эти вопросы имеют в ходе ведения административного процесса.

Законодательство Республики Беларусь не запрещает осуществлять звуко- и видеозапись деятельности должностных лиц государственных органов. В том числе и при исполнении ими служебных обязанностей. Например, при проверке документов у гражданина, он имеет право вести видеосъемку. Кроме того, в законодательстве особо подчеркивается, что деятельность органов внутренних дел является гласной, открытой для граждан и средств массовой информации в той мере, в какой это не противоречит требованиям законодательства Республики Беларусь о защите государственных секретов и иной охраняемой законом тайны [2].

Однако, кардинально меняется ситуация с момента начала ведения административного процесса. Ч. 1. ст. 10.4 ПИКоАП регламентирует, что применение

технических средств в административном процессе возможно только по решению должностного лица органа, ведущего административный процесс, а также по ходатайству участников административного процесса.

Как видно из приведенной нормы, обязательным условием является, во-первых, ходатайство участников административного процесса. Лицо, в отношении которого начат административный процесс, обязано устно или письменно заявить ходатайство о применении технических средств. При этом имеет значение момент начала административного процесса. В соответствии с ч. 2 ст. 9.1 ПИК_оАП «основаниями для начала административного процесса являются достаточные данные, указывающие на признаки правонарушения, предусмотренного статьей Особенной части КоАП, если при этом отсутствуют обстоятельства, исключающие административный процесс». Так, например, если должностное лицо органа, ведущего административный процесс, заявляет гражданину о необходимости пройти для составления протокола, то именно с этого момента административный процесс считается начатым. В таком случае гражданин имеет право заявить о своем желании вести звуко- и видеозапись.

Вторым важным условием использования технических средств является разрешение на это должностным лицом органа, ведущего административный процесс. Ходатайства лица, в отношении которого ведется административный процесс, может быть удовлетворено или нет. Законодательство при этом не устанавливает нормы, требующие мотивированный отказ данного ходатайства. Лицо, ведущие административный процесс самостоятельно и по своему усмотрению решает вопрос об удовлетворении ходатайства или запрете на использование технических средств.

В случае положительного решения вопроса об использовании технических средств должностным лицом органа, ведущего административный процесс, должна быть сделана отметка в протоколе процессуального действия или в протоколе об административном правонарушении о применении таких средств. Если же ходатайство не удовлетворено, лицо, в отношении которого ведется административный процесс вправе обжаловать решения и действия должностного лица в соответствии со ст. 7.1 ПИК_оАП.

Законодательство не устанавливает запрет на использование технических средств в помещении, в котором осуществляется административный процесс. Однако, следует учитывать, что нормы регулирующие положение режимных объектов устанавливают подобный запрет.

ПИК_оАП не определяет конкретное лицо, которое может использовать звуко- и видеозапись. Такие действия вправе осуществляться всеми участниками административного процесса при условии разрешения должностного лица органа, ведущего административный

процесс. Если технические средства использует само должностное лицо, то все участники административного процесса должны быть заранее предупреждены о применении технических средств.

При этом как указывалось ранее, в протоколе об административном правонарушении фиксируется то обстоятельство, что перед применением технических средств все лица, участвующие в производстве процессуального действия, были уведомлены о наименовании и целях применения каждого из используемых технических средств. Факт уведомления удостоверяется подписями каждого из участников процессуальных действий.

Важность соблюдения требования ч. 1 ст. 10.4 ПИКПА учитывается в случае, когда звуко- и видеозаписи рассматриваются как доказательства при вынесении решения по делу об административном правонарушении. Доказательства, полученные с нарушением порядка, закрепленного ПИКПА, не могут являться основанием для принятия решения по делу об административном правонарушении [1, ч.3 ст. 2.2].

Если лицо, в отношении которого ведется административный процесс, продолжает вести звуко- и видеозапись без решения должностного лица, которое ведет процесс, то такое доказательство может быть признано недопустимым. За исключением, если такая запись не содержит сведения, которые устанавливают или опровергают факт совершения правонарушения. Кроме того, в случае неповиновения законному распоряжению или требованию должностного лица при исполнении им служебных полномочий (запрет на использование технических средств) гражданин может быть привлечен к административной ответственности [4, ст. 23.4].

Таким образом, в законодательстве установлены четкие условия использования технических средств в административном процессе. При этом наиболее важные моменты для законного использования таких средств являются определение момента начала административного процесса и наличие удовлетворения ходатайства должностным лицом, ведущим административный процесс.

Список использованных источников:

1. Процессуально-исполнительный кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях [Электронный ресурс] : 20 декабря 2006 г., № 194-З : принят Палатой представителей 9 ноября 2006 г. : одобрен Советом Республики 1 декабря 2006 г. : в ред. Закона от 9 января 2019 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Респ. Беларусь / НЦПИ Респ. Беларусь. – Минск, 2020.
2. Об органах внутренних дел Республики Беларусь [Электронный ресурс]: Закон Республики Беларусь от 17 июля 2007 г. № 263-З, с изм. и доп. от 23.07.2019 // ЭТАЛОН. Законодательство Респ. Беларусь / НЦПИ Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

3. Кодекс Республики Беларусь о судостроительстве и статусе судей [Электронный ресурс]: 29 июня 2006 г. : принят Палатой представителей 31 мая 2006 г. : одобрен Советом Республики 16 июня 2006 г. : в ред. Закона от 17 июля 2018 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Респ. Беларусь / НЦПИ Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

Спиця О.В.

*здобувач вищої освіти Херсонського факультету
Одеського університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна*

Кузьменко Ю. В.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного права та адміністративного процесу
Херсонського факультету Одеського університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна*

ПРОБЛЕМИ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Сучасні умови, в яких перебуває українська економіка, характеризуються певними рисами: занепад національної промисловості, розвиток тіньової економіки, постійне зростання кількості економічних правопорушень, виникнення нових схем скоєння економічних злочинів тощо. Усе це, безумовно, негативно впливає на загальну економічну ситуацію в країні та висуває на першочергове місце гостру проблему – забезпечення ефективності державного фінансового контролю, бо саме він виступає основним важелем впливу на сталий розвиток країни завдяки забезпеченню ефективного і законного керування державними фінансовими ресурсами.

Важлива проблема протидії фінансовим правопорушенням є високий рівень тіньової економіки в Україні. Це результат системної кризи економіки, що виникла через невідповідність методів здійснення ринкових перетворень. Поширення тіньової економіки в Україні відбулося на базі руйнації діючих розподільних відносин і побудови нових, які істотно порушили усталений баланс інтересів суб'єктів економіки, паритетність розвитку окремих її сфер, мотивацію ефективного господарювання.

Розвиток тіньової економіки є, з одного боку, реакцією на сам факт державного регулювання. Регулювання, в свою чергу, неможливе без обмежень, а нерозумні обмеження

провокують їх порушення, особливо якщо це вигідно. Значна кількість видів тіньової економіки (наприклад, ухилення від податків) пояснюються саме недоліками державного регулювання – бюрократизацією управління, занадто високими податками тощо [1].

Тобто, можна констатувати, що кореневою першопричиною формування тіньового сектору економіки є наявні вимоги та обмеження, які висуваються державою до суб'єктів економічної діяльності. В свою чергу, порушення цих вимог, обмежень та заборон є підґрунтям для виникнення та існування будь-якого виду тіньової економічної діяльності. Чим інтенсивнішими є дані вимоги та обмеження, тим ширший є простір потенційних можливостей для ефективного функціонування тіньового сектору.

В загальному вигляді, основними причинами, які гальмують процес виходу економіки України з тіні, є [2]:

- системні вади податкової політики (чинна податкова система фактично зосереджена на максимальному залученні надходжень до бюджету, без урахування можливих негативних наслідків надмірного фіскального тиску на суб'єктів господарювання та громадян);

- відсутність повноцінного ринкового середовища (уповільнення інституційних, структурних та економічних змін, недосконалість ринкових механізмів призводять до неузгодженості державної економічної політики з інтересами суб'єктів господарювання, які змушені самотійно розробляти неформальні механізми взаємної співпраці);

- високий рівень корупції та некомпетентність державних службовців (корупція є одним з головних чинників, який впливає на розвиток України та залишається одним з найбільших перепон на шляху її інтеграції до світового співтовариства);

- нестабільність інвестиційного та підприємницького клімату;

- недостатній захист інвесторів;

- нестабільне політичне середовище та ін.

З метою посилення контролю за державними коштами необхідно вжити наступних заходів:

- вдосконалення механізму закупівель квазідержавного сектора з метою підвищення їх прозорості;

- вдосконалення механізму виконання договорів державних закупівель і закупівель об'єктів квазідержавного сектора;

- доопрацювання методики оцінки ефективності роботи державних органів з урахуванням їх рейтингу за кількістю скарг в сфері державних закупівель.

З метою вдосконалення системи державного фінансового контролю необхідно вжити наступних заходів:

- розробка та впровадження механізмів інформаційної взаємодії органів державного фінансового контролю з інформаційними базами інших контролюючих та наглядових органів;

- внесення змін та доповнень до Податкового кодексу України про прийняття податковими органами додаткових форм податкової звітності тільки після застосування системи оцінки ризиків.

Реалізація заходів повинна включати наступні кроки протидії тінізації економіки України:

1. Підвищення ефективності управління державними фінансами.
2. Вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності та поліпшення міжвідомчої взаємодії.
3. Вдосконалення законодавства в сфері боротьби з економічними злочинами.
4. Розвиток безготівкового розрахунку.
5. Вдосконалення фіскального адміністрування.
6. Створення сприятливих та ефективних умов для ведення бізнесу.

Також багато правопорушень у сфері бюджетних відносин здійснюються через недосконалість чинного законодавства а також через обмежений вплив на розроблення проблем бюджетного контролю. Завдання протидії тінізації економіки України особливо гостро постає за умов сучасних геополітичних викликів, євроінтеграційних процесів. Протидія тінізації економіки України вимагає проведення поліпредметних досліджень, розробки комплексної стратегії протидії у співпраці із зарубіжними партнерами, насамперед з метою використання їх позитивного досвіду у боротьбі з цим загрозливим для національної безпеки явищем.

Список використаних джерел:

1. Проблеми детінізації економіки України в сфері оподаткування: шляхи вирішення. URL: <http://www.legalactivity.com.ua> (дата звернення 01.04.2020).
2. Варналій З.С. Детінізація економіки як чинник забезпечення національної безпеки України. *Науковий вісник*. Львів, 2009. С. 3–20.

Пономаренко А.О.

здобувач вищої освіти історико-юридичного факультету

Херсонського державного університету

м. Херсон, Україна

Волкович О.Ю.

доцент кафедри

адміністративного і господарського права та

правоохоронної діяльності

історико-юридичного факультету

Херсонського державного університету

ПРЕВЕНТИВНІ ЗАХОДИ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ПРИ ЕПІДЕМІЇ

На даний час запропонована нами проблематика є надзвичайно актуальною. Саме зараз в Україні і світі стрімко поширюється смертельний вірус під назвою COVID-19, який вже отримав статус пандемії. Саме зараз захист людського життя, прав та свобод громадян стоїть на першому місці в пріоритетних напрямках діяльності будь-якої держави. Україна не стоїть осторонь всього, що відбувається і миттєво відреагувала на спалах даної хвороби.

Варто відзначити, що Постановою Кабінету міністрів України (далі – КМУ) №211 від 11.03.2020 року «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої корона вірусом SARS-CoV-2» (далі – Постанова №211) відразу було роз'яснено всі головні моменти функціонування всієї країни в цілому на момент поширення даної вірусної хвороби [1].

Перелік науковців, що займалися певним чином питанням превентивної діяльності, зокрема: А. А. Благодир, С. К. Бостан, С. Г. Братель, М. М. Бурбика, Л.Д. Варунц, В. В. Гевко, В.А.Глуховеря, В. Г. Гриценко, Т.А. Денисова, Н. І. Дідик, О. Ю. Дрозд, Г. Я. Дудка, В. Ю. Жандров, О. М. Калюк, А. Й. Капська, В. В. Кікінчук, О. Д. Коломoeць, С. А. Комісаров, С.Ф.Константінов, О. В. Копан, О.В. Кузьменко, В. А. Куліков, Ю. Ф. Кравченко, В. П. Кукоба, Д. М. Ластович, М. В. Лошицький, С.Ю. Любімова, Л.І. Миськів, І. В. Міщук, К.Ю. Мураненко, В. О. Негодченко, Д. Г. Оверченко, Ю. П. Олексін, В. І. Олефір, В.М. Орлик, Г.Р. Парханов, О. М. Петровський та інші.

Під превентивними поліцейськими заходами слід розуміти дію або комплекс дій, що обмежують певні права і свободи людини, використання яких не завжди пов'язане з протиправною поведінкою конкретних осіб, і застосовуються відповідно до закону для забезпечення і виконання покладених на поліцію повноважень із дотриманням установлених законом вимог[4, с.73].

Пандемія – епідемія, що характеризується найбільшим поширенням інфекційного захворювання на території усієї країни та сусідніх держав, багатьох країн світу, континентах. Характеризується відсутністю колективного імунітету в людства, і, зазвичай, ефективних засобів профілактики (вакцини) й лікування.

І, звичайно, контроль за виконанням даної постанови покладено на органи внутрішніх справ, зокрема, на органи Національної поліції України (далі – НПУ). Даною Постановою №211 на території всієї країни було встановлено режим карантину, починаючи від 17 березня до 3 квітня 2020 року, який потім було подовжено до 24 квітня 2020 року включно. Даною Постановою №211 ввелися певні обмеження щодо переміщення громадян, функціонування суб'єктів господарювання та навчальних закладів. А для повного дотримання чинного законодавства органи НПУ були наділені додатковими повноваженнями в сфері перевірки виконання фізичними та юридичними особами Постанови №211 [1].

Важливими є зміни до Постанови №211 від 06.04. 2020, за якими правоохоронні органи мають здійснювати ряд превентивних заходів, спрямованих на запобігання вчинення правопорушень в сфері громадського порядку на час пандемії, до яких можна віднести такі:

- перевірка документів та опитування особи;
- поверхнева перевірка і огляд;
- зупинення транспортного засобу (на території кожної області встановлена достатня кількість блокпостів, які контролюють переміщення автомобільного транспорту);
- вимога залишити місце і обмеження доступу до певної території (саме з 6 квітня вводяться заборони на відвідування парків, спортивних майданчиків, прибережних зон і т.д);
- обмеження пересування особи, транспортного засобу (в даному випадку, також з 6 квітня вводяться заборона на пересування без захисної маски та групах більше двох осіб).

За даним переліком превентивних заходів ми бачимо, що органи НПУ наділені повним комплексом законних вимог щодо превенції та попередження поширенню пандемії. Але аналізуючи сучасний стан дотримання громадянами правил карантину, можемо побачити, що часто дані правила порушуються. Уряд та законодавець це передбачив, і було внесено зміни до КУпАП та Кримінального кодексу України. Особливо гостро потребує

уваги адміністративна відповідальність, а саме стаття 44-3, якою передбачено наступний склад правопорушення: «Порушення правил щодо карантину людей, санітарно-гігієнічних, санітарно-протиепідемічних правил і норм, передбачених Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб», іншими актами законодавства, а також рішень органів місцевого самоврядування з питань боротьби з інфекційними хворобами», що тягне за собою штраф у розмірі від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» [2].

Тому особливої уваги потребує саме судова практика по розгляду адміністративних правопорушень, передбачених статтею 44⁻³ КУпАП. На даний момент спостерігається тенденція щодо низької якості протоколів, які були складені працівниками поліції. З початку дії карантину, на території України, було як мінімум 32 судових рішення щодо порушення правил карантину з яких 20 рішень було про закриття або повернення справи (тобто 62%).

До основних причин, за якими справи було повернуто або закрито можна віднести наступні:

- **Відсутність доказів, що ймовірний правопорушник є суб'єктом господарювання чи посадовою особою.**
- **Заборона приймання відвідувачів, а не повне закриття закладів.** Наразі не існує норми, яка б передбачала закриття тих чи інших підприємств, установ чи організацій або введення особливого режиму їх функціонування. Кабінет Міністрів України у своїй постанові заборонив тільки роботу, яка передбачає приймання відвідувачів.
- **Відсутність конкретного опису правопорушення.** Відповідно до вимог статті 256 Кодексу про адміністративні правопорушення, обов'язковою частиною протоколу є опис правопорушення, яке інкримінується особі. Зокрема, мають бути вказані конкретні норми закону, які порушені.
- **Відсутність конкретизації виду транспортних перевезень.** Щодо категорій справ про перевезення громадським транспортом більше ніж 10 осіб, суди вказують на такі недоліки протоколів та матеріалів до них, як відсутність конкретизації які саме перевезення здійснювалися.
- **Відсутність конкретизації дій, в яких полягало правопорушення.** У справі проти продавця молочної продукції щодо скупчення людей понад 10 осіб - покупців, які вишукувались у чергу, суд зробив висновок про відсутність конкретизації дій, в яких полягало правопорушення.
- **Недостатність доказів.** По частині матеріалів поліції суд зробив висновок про недостатність доказів вчинення адміністративного правопорушення. Надання доказів на підтвердження викладених в протоколі відомостей, покладається на особу, яка має право

складати відповідний протокол, та не може бути перекладено на суд. Суди неодноразово наголошують на тому, що всі описані у протоколі обставини правопорушення мають бути підтвердженні доказами та надані суду одночасно з протоколом.

- **Неправильне оформлення протоколів.** Непоодинокі випадки, коли матеріали повертаються судами на доопрацювання з причини неправильного їх оформлення. Наприклад, протокол має не оговорені виправлення, або надані копії не засвідчені належним чином. Також є порушенням, коли сторінки матеріалів не прошиті та не пронумеровані [3].

Отже, проаналізувавши вище зазначене, можемо сказати, що питання притягнення до адміністративної відповідальності потребує негайного законодавчого вдосконалення, адже на даний час існує не мало законодавчих колізій та недосконалостей, посилаючись на які суд повертає справу або повністю її закриває. Також варто відзначити, що потребують вдосконалення теоретичні знання поліцейських щодо питання складання протоколу, адже це є основою притягнення до адміністративної відповідальності.

Підбиваючи підсумок, доцільно визначити, що нашою державою, зокрема уповноваженими органами, вчиняються суттєві кроки на попередження та профілактику поширення COVID-19. Правоохоронні органи наділені повним переліком функціональних прав та обов'язків щодо попередження правопорушень серед громадян у сфері протидії поширенню хвороби. Але на даний час існують законодавчі неточності та розмита інформація щодо процесу притягнення громадян до адміністративної відповідальності, що не дає змогу органам НПУ в повній мірі виконувати ті обов'язки, які були покладені на них державою.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету міністрів України від 11.03.2020 року №211, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-п> (дата звернення 04.04.2020 року);
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 17.03.2020 року № 530-IX, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20> (дата звернення 04.04.2020 року);
3. Як в Україні застосовується адміністративна відповідальність щодо порушення умов карантину? .: Ресурсний центр ГУРТ, URL: <https://gurt.org.ua/news/informator/59187/>
4. Адміністративна діяльність органів поліції України : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка ; [О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2017. – 432 с.

Телятицкая Т.В.

заведующая кафедрой международного экономического права

Белорусского государственного экономического университета, канд. юрид. наук, доцент

г. Минск, Беларусь

ЗАКРЕПЛЕНИЕ КОМПЕТЕНЦИИ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

В настоящее время необходимость обращения к вопросу о компетенции обусловлена обсуждением перспектив кодификации законодательства Республики Беларусь о государственном управлении. Четкое определение компетенции органов государственного управления также важно и в связи с вопросом рациональности этого управления, поскольку любые организационные решения, связанные с сокращением числа органов государственной власти или оптимизацией их структуры, должны быть результатом компетентного распределения полномочий. Кроме того, среди юристов часто возникают дискуссии о состоянии дел, связанных с нарушением (превышением) пределов компетенции государственных органов и их должностных лиц, что неизбежно сталкивается с качеством правового регулирования, а также с уровнем научной разработки этой проблемы.

Соответственно, необходимо научно разработать определение компетенции государственного органа, выявить проблемы его закрепления в законодательстве и предложить пути их решения.

Компетенция в ее понимании в качестве свойства, способности ведать каким-либо предметом (сферой) принадлежит органам государственного управления. Они обладают предоставленной им государством способностью управлять. Именно эта способность как особое публично-правовое состояние уполномочия служит основой для возникновения всех конкретных обязанностей и прав органов государственного управления по отношению к определенному предмету ведения.

Предмет ведения формируют определенная сфера (сферы), отрасли или их части, а значит, и все объекты, попадающие в их пределы. Предмет ведения закрепляется за органом и принадлежит только ему. Дублирование предметов ведения (его части) недопустимо, также как и недопустимо наличие вопросов, требующих государственного управления, но остающихся вне предмета ведения. Именно поэтому в процессе государственного управления требуется постоянное уточнение предметов ведения или связанных с ним элементов компетенции. При этом компетенция как свойство не отождествляется с самим

предметом ведения, а направлена на него. Без предмета ведения не существует компетенции, а значит, она всегда предметна.

С компетенцией напрямую связаны полномочия органа государственного управления. И чаще всего в актах законодательства компетенционные вопросы закрепляются путем перечисления конкретных полномочий, что на законодательном уровне закрепляет их идентичность. Однако компетенция и полномочия – взаимосвязанные, но не идентичные понятия, содержательно отличающиеся друг от друга.

Если компетенция определяет предоставленную государством способность управлять определенным предметом ведения, то полномочия предоставляются для реализации этой компетенции и определяются как совокупность обязанностей и прав, где исполнение обязанностей является первичным и их осуществление юридически обязательно. О том, что полномочия не идентичны компетенции, а являются своего рода юридическим средством ее реализации, свидетельствует механизм анализа разграничения компетенции между органами государственного управления, который сводится не к разграничению точно определенных прав и обязанностей, возложенных на орган, а к разграничению их предметов ведения. Более того, при идентичном восприятии компетенции и полномочий реальный объем компетенции не может быть установлен вообще ввиду многообразия и сложности решаемых органами государственного управления задач и закрепления полномочий в различных нормативных правовых актах.

В связи с изложенным полагаем, что определение компетенции следует давать через категорию «полномочие» и далее – наиболее близкую категорию, определяющую ее предметно-содержательно (предмет ведения, сфера (часть) государственной деятельности), или круг вопросов, предусмотренных законодательством, которые он должен решать.

Наибольшую проблему в юридической науке и практике правового регулирования компетенции органов государственного управления составляет ее отграничение от функций.

В административной правовой науке имеется аргументированная точка зрения о том, что не следует путать компетенцию и функции, хотя признается их взаимосвязь и взаимозависимость. Если компетенция относится к свойству органов государственного управления, определяющему их место в системе этих органов, и, как выше указано автором настоящей статьи, лежит в основе совокупности их полномочий, то функции являются материальным воплощением реализации компетенции. Однако и функции, и компетенция имеют содержательное свойство, но компетенция формирует содержание состояния органа государственного управления, а функции – содержание управленческой деятельности.

Наше представление о компетенции проявляет следующую связь и зависимость: компетенция – функции – совокупность конкретных полномочий, где компетенция

рассматривается через ее ключевое свойство – полномочие как состояние, которое для органов государственного управления выражается в полномочии на осуществление государственного управления (для других государственных органов это может быть иное полномочие – на осуществление законодательной, судебной деятельности). Указанное полномочие, в свою очередь, реализуется посредством осуществления функций. Таким образом, функции появляются в связи с полномочием на осуществление государственного управления как элемент механизма его реализации. Совокупность конкретных полномочий произведен от компетенции и вытекающих из нее функций.

Исходя из предложенного понимания компетенции и указания на ее взаимосвязь с функциями следует заключение о первооснове компетенции в связке «компетенция – функции», а значит, не функции являются определяющим моментом при установлении полномочий и ответственности, а именно компетенция. Функции же являются производными от нее. Данные выводы не умаляют значения функций, а скорее наоборот, выявляют их практическое значение для реализации государственного управления.

Таким образом, *научное определение компетенции* органа может быть дано как установленное на основе законодательства особое публично-правовое состояние уполномочия на ведение определенным предметом, реализуемое посредством функций и охватывающее конкретные обязанности и права органа, а также устанавливающее пределы его юридической ответственности.

Вариант *законодательного определения* может быть представлен следующим образом: «Компетенция органа государственного управления – предусмотренное законодательством особое полномочие на осуществление государственного управления в сфере (отрасли) или по установленному кругу вопросов, возникающему в процессе этого управления».

Непосредственно обращаясь к текстам актов законодательства Республики Беларусь, следует в первую очередь проанализировать положения Конституции Республики Беларусь [1], в которых устанавливается необходимость законодательного закрепления компетенции таких органов государственного управления, как Совет Министров (ст. 108), местные исполнительные и распорядительные органы (ст.ст. 120, 124), Комитет государственного контроля (ст. 131). В части второй ст. 59 регламентируется обязанность государственных органов, должностных и иных лиц, которым доверено исполнение государственных функций, принимать необходимые меры для осуществления и защиты прав и свобод личности в пределах своей компетенции.

В Конституции также используется термин «полномочия» в связи с совокупностью предоставляемых обязанностей и прав по поводу предмета ведения. В частности, в ст. 107 перечисляются конституционные полномочия Правительства и устанавливается, что оно

осуществляет иные полномочия, возложенные на него Конституцией, законами и актами Президента.

Конституционные положения получают дальнейшее развитие в законодательстве. В ст. 3 Закона «О Совете Министров Республики Беларусь» [2] установлено, что Совет Министров Республики Беларусь в пределах своей компетенции обеспечивает исполнение Конституции, законов, актов Президента, осуществляет контроль за их исполнением подчиненными ему республиканскими органами государственного управления и иными государственными организациями, а также местными исполнительными и распорядительными органами, физическими лицами и организациями. Компетенции Совета Министров посвящена третья глава этого Закона. Вместе с тем, статьи этой главы, определяющие конкретный предмет ведения Совета Министров в отраслях и сферах государственного управления, имеют название «полномочия». Их содержание определяется в тексте статей посредством следующих формулировок: Совет Министров «регулирует деятельность», «принимает меры», «устанавливает меры, порядок, нормативы и т.п.», «осуществляет деятельность», «обеспечивает проведение, разработку, реализацию и т.п.», «проводит государственную политику», «совершенствует механизм», «осуществляет государственное регулирование» и др. Данные общие направления конкретизируются в зависимости от сферы, отрасли, группы вопросов. Аналогичные направления, но с учетом групп подконтрольных органов (должностных лиц) выделяются также в четвертой главе Закона «Руководство Советом Министров Республики Беларусь деятельностью республиканских органов государственного управления и иных государственных организаций, подчиненных Совету Министров Республики Беларусь, Уполномоченного по делам религий и национальностей, а также деятельностью местных исполнительных и распорядительных органов». Вместе с тем, эта глава является самостоятельной, отдельной от главы, посвященной компетенции, а значит, следует полагать, что все перечисленные в ней полномочия к компетенции Совета Министров не относятся. Аналогичное замечание относится к полномочиям, урегулированным пятой главой анализируемого Закона, которые возникают в связи с отношениями Совета Министров с Национальным Собранием, Национальным банком и местными Советами депутатов.

Таким образом, в Законе «О Совете Министров Республики Беларусь» компетенция представлена как механическое объединение полномочий в управляемых отраслях и сферах. Такой механический подход к представлению о компетенции имеет право на существование для органов общей компетенции, к которым относятся Совет Министров и местные исполнительные и распорядительные органы. Однако при этом можно выделить компетенционные группы, объединяя в них родственные части общего предмета ведения

компетенции – сферы и отрасли. Называя же эти группы полномочиями, законодатель по сути не разграничивает понятий компетенции и полномочий органа государственного управления.

Для совершенствования положений Закона «О Совете Министров Республики Беларусь» в части правового регулирования его компетенции предлагается в третьей главе первоначально установить, что Совет Министров является органом общей компетенции, а предметом его ведения являются экономическая, финансовая сферы, область науки и образования, культуры, здравоохранения и другие сферы, области и вопросы, управление которыми возложено на него Конституцией, законами и актами Президента Республики Беларусь. Далее следует указать, что для реализации своей компетенции Совет Министров осуществляет перечисленные в Законе функции государственного управления, соответственно заменив в названиях статей этого Закона термин «полномочия» на термин «функции». Статью 23 следует исключить, введя новую статью, обеспечивающую логическую юридическую связь третьей главы с последующими двумя главами. Содержание этой главы своим наполнением может иметь текст, определяющий, что в пределах своей компетенции Совет Министров осуществляет функция по руководству и взаимодействию с органами государственного управления, государственными организациями и должностными лицами, указанными в четвертой главе действующего Закона. В заключении главы Закона следует указать, что для реализации компетенции Совет Министров наделяется соответствующими полномочиями.

Таким образом, следует отметить необходимость совершенствования законодательства Республики Беларусь в части четкого закрепления понятия компетенции, конкретной компетенции органов государственного управления и их структурных подразделений, а также уяснения сути и объема компетенции реализующими ее на практике субъектами.

Список использованных источников:

1. Конституция Республики Беларусь, 15 марта 1994 г., № 2875-XII (с изменениями и дополнениями, принятыми на республиканском референдуме 24 ноября 1996 г., в ред. Решения Республиканского референдума от 17 октября 2004 г. № 1 // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2004. – № 188. – 1/6032.

2. О Совете Министров Республики Беларусь: Закон Респ. Беларусь, 23 июля 2008 г. № 424-З: (в ред. Закона Респ. Беларусь 17 июля 2018 г. № 132-З)// Консультант Плюс: Беларусь. [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

Хрідочкін А.В.

завідувач кафедри загально-правових дисциплін

Дніпровського гуманітарного університету,

доктор юридичних наук, доцент

м. Дніпро, Україна

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Досліджуючи питання державної політики у сфері інтелектуальної власності, слід зазначити, що одним з ключових елементів розвитку всієї сфери інтелектуальної власності є визначення її мети. Тому, виходячи з цих концептуальних теоретичних засад розуміння сутності політики держави, мету державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності слід визначити як створення належних умов для досягнення максимально можливого рівня розвитку сфери інтелектуальної власності шляхом забезпечення функціонування ефективних механізмів охорони і захисту прав суб'єктів інтелектуальної власності, а також стимулювання інтелектуальної творчої діяльності членів суспільства. При цьому треба наголосити, що мета державної політики у сфері інтелектуальної власності сьогодні набуває особливої актуальності у зв'язку з ухваленням Президентом України Стратегії сталого розвитку «Україна - 2020», якою передбачається проведення низки соціально-економічних та політико-правових реформ, ціллю яких є наближення національних норм і стандартів до європейських [1]. Виконання цих завдань потребує поступового переходу до цивілізованих, врегульованих законодавством принципів взаємодії суб'єктів права інтелектуальної власності, впровадження сучасного механізму публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності, а також побудови національної економіки, заснованої на активному використанні в ній наукових знань та високоефективних інноваційних технологій.

Принципове значення для проведення ефективної державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності в Україні має правильна постановка її завдань, що являють собою бажаний результат діяльності суб'єктів публічного адміністрування у цій сфері на певному, відносно стабільному інтервалі або в деякий конкретний момент суспільного розвитку, пов'язаному з досягненням мети державної політики на цьому напрямі. Необхідність введення поняття «завдання державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності» зумовлена тим, що процес суспільного розвитку носить динамічний характер, обумовлений впливом як

об'єктивних, так і суб'єктивних факторів. У зв'язку з цим суб'єкт, наділений публічною владою, змушений у рамках досягнення мети державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності періодично коректувати формулювання задач, і відповідно - уточнювати і видозмінювати принципи, методи, напрямки політики та способи використання ресурсів держави [2, с. 104-105]. Наявність же завдань державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності дозволяє розбити процес досягнення мети державної політики у цій сфері на інтервали і виділити її найбільш важливі напрями, для яких можуть бути сформульовані власні «бажані» результати діяльності відповідних суб'єктів публічного адміністрування. Вважаємо, що сьогодні завданнями української державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності мають стати:

- вдосконалення національної системи охорони та захисту прав інтелектуальної власності в Україні і за кордоном з урахуванням міжнародно визнаних норм та принципів;
- прийняття законів, що передбачають використання сильних стримувальних адміністративних і кримінальних санкцій проти порушень права інтелектуальної власності та гармонізація їх з міжнародними нормами та стандартами;
- надання правоохоронним органам повноважень на проведення необхідних заходів з виявлення порушень і конфіскації незаконної продукції, а також обладнання, на якому вона виготовлена;
- представлення суду повноважень на спрощення підтвердження авторських та суміжних прав для прискорення судочинства, заборону незаконної діяльності;
- створення необхідних передумов для функціонування цивілізованого ринку об'єктів інтелектуальної власності та впровадження ефективного механізму комерціалізації інтелектуальної власності;
- стимулювання створення та швидкого введення до господарського обігу нових об'єктів права інтелектуальної власності, комерціалізація запатентованих науково-технічних досягнень; державна підтримка винахідництва, новаторства та творчої інтелектуальної праці;
- активізація процесів створення недержавних організацій з питань охорони інтелектуальної власності, сприяння громадським ініціативам правовласників, зацікавлених у охороні та захисті своїх прав, формування у населення правової культури, поваги до прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Одним із найважливіших етапів формування належної системи публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності в Україні є обґрунтування стратегічного вектору розвитку державної політики щодо нього через визначення пріоритетних напрямків. Від правильності та обґрунтованості вибору пріоритетних напрямків державної політики

щодо публічного адміністрування цій у сфері залежить ефективність реалізації цієї політики, ступінь досягнення її цілей та вирішення відповідних завдань. Аналіз же ситуації у нашій країні з визначенням і реалізацією пріоритетів змушує повертатися до осмислення самого поняття пріоритету і його ролі у здійсненні певної державної політики. Вже неодноразово відзначалося, що прийняті в нашій державі пріоритетні напрямки розвитку сфери інтелектуальної власності, так само як і стратегічні пріоритети інноваційної діяльності, є надто широкими для того, щоб бути надійним засобом концентрації інтелектуального творчого потенціалу, зусиль усього суспільства на розв'язанні найбільш актуальних на сьогодні проблем.

Крім причин, пов'язаних із недоліками нашої системи державного управління, недостатньою інноваційною культурою апарату та суто бюрократичною схильністю останнього до підміни справжньої справи її імітацією, важливу роль зіграло й те, що саме поняття пріоритету щодо сфери інтелектуальної власності не було однозначно сформульоване, як не були достатньо чітко визначені його функції в реалізації державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності. А між тим, категоріальне поняття «пріоритетні напрямки» передбачає вибір серед сукупності завдань найважливіших, реалізація яких найбільшою мірою сприятиме досягненню поставленої мети. Пріоритетні напрямки можна розглядати як формалізацію призначення різної ваги властивостям з метою надати більшої важливості одним властивостям і меншої – іншим. Вони є важливим елементом у формуванні стратегії та прийнятті рішень. Пріоритетні напрямки – це вид ієрархії, коли певним цілям віддають перевагу порівняно з іншими. При цьому керуються як політичною доцільністю, так і вимогами суспільства, поточним моментом, результатами формального аналізу [3, с. 101-102]. Більше того, складається враження, що у частини вчених і управлінців вже сформувалося уявлення про те, що запровадження державних пріоритетів означає, що взагалі тільки ті напрямки, які включені до переліку пріоритетних, можуть розраховувати на державну підтримку, а всі інші мають бути припинені. Природно, що за такого розуміння більшість експертів просто не могли собі дозволити надто звужені формулювання, адже це означало б узяти на себе відповідальність за припинення багатьох цікавих і принаймні в перспективі важливих робіт. Звідси - намагання при формулюванні пріоритетів окреслити їх якомога ширше, щоб лише когонебудь не забути [4]. Але в умовах відсутності єдиної стратегічної лінії прогнозування подальших наслідків заходи державної політики у сфері науки не мають належної ефективності, що підтверджується багаторічним як зарубіжним, так і вітчизняним досвідом.

Таким чином, державною політикою щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності є відповідна діяльність суб'єктів публічного адміністрування, яка

являє собою сукупність сформованих та законодавчо закріплених цілей, завдань, функцій та інтересів, якими керуються ці суб'єкти при вирішенні завдань розвитку сфери інтелектуальної власності, та їх практичну діяльність з реалізації та досягнення визначеної мети. Державна політика щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності виконує роль засобу, за допомогою якого в державно упорядкованому суспільстві у формі розробленої державної діяльності мають співвідноситися об'єктивно зумовлені суспільними потребами та національними інтересами цілі забезпечення сталого розвитку сфери інтелектуальної власності і його наявні матеріальні та духовні можливості, суб'єктивні бажання і цілі владарюючих соціальних сил з реальними історичними умовами, якими визначаються основна мета і завдання державної діяльності щодо забезпечення досягнення зазначених цілей.

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. URL.: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/5/2015>.
2. Khridochkin A. V. Conceptual pages of public administration in the field of intellectual property in the European Union and European communities. *Правова позиція*. 2017. № 2. С. 103-110.
3. Гурковський В. І., Друк В. В. Проблемні аспекти реалізації основних напрямів державної політики в інформаційній сфері у контексті сучасних викликів. *Публічне урядування*. 2017. № 2. С. 101-107.
4. Серьогіна Н. О. Перспективні напрями державної політики зайнятості в сфері запобігання прихованому безробіттю. *Державно-управлінські студії*. 2017. № 2. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/deruprs_2017_2_8.

Юрочкин С.М.

аспірант факультета права

Белорусского государственного экономического факультета

г. Минск, Республика Беларусь

ФУНКЦИИ, МЕТОДЫ И ОРГАНИЗАЦИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРИ ОСУЩЕСТВЛЕНИИ ПУБЛИЧНО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Теории публично-частного партнерства (далее – ПЧП) активно применяются как представителями экономического, так и юридического направлений в науке, особенно в контексте инновационного развития государства и создания имиджа государства для привлечения инвестиций, с помощью института ПЧП. Но здесь следует отметить, что ПЧП не всегда может рассматриваться как некий эффективный механизм нового направления

государственного управления, в различных сферах социального экономического развития, с учетом применения действующих норм права [1]. Особенно это явно проявляется тогда, когда идет речь о роли государства в системе экономических отношений.

К одному из признаков государства, с точки зрения теории государства и права относится наличие территории, на которой оно обладает юрисдикцией, а также системы права, которая находит свое выражение в системе санкционированных государством норм, специальных органов и учреждений, составляющих государственный аппарат, посредством которого реализуются властные функции, т.е. создание системы государственного управления [2, С. 127].

Как в историческом прошлом, так и в современных условиях, подходы к понятию государственного управления различны [3].

Под государственным управлением понимают один из видов государственно-властной деятельности.

В науке теории государства и права государственное управление рассматривается как основанная на нормах права реализация уполномоченными субъектами исполнительно-распорядительных функций в различных сферах общественных отношений.

Из этого следует, что государственное управление это ни что иное, как целенаправленное и регулирующее воздействие государства, по средством государственного аппарата на общественные отношения.

Следует отметить, что достаточно важное значение в государственном управлении имеют функции государства и его исполнительно-распорядительных органов. Применительно к ПЧП необходимо уяснить как функции государства, а соответственно и государственного управления с ним соотносятся. Это имеет существенное значение для исследования административно-правового регулирования ПЧП. Поскольку под содержанием государственного управления принято понимать цели, задачи, функции и методы государственного управления и наличие властного фактора, т.к. они построены на публичности. Данное свидетельствует о том, что функции государственного управления являются его содержанием, а поэтому и необходимо определить функции государственных органов при реализации проектов ПЧП.

В научной среде нет единого подхода к пониманию функции государства [2, С. 228]. А соответственно и государственной функции управления.

Отдельные исследователи считают, что следует уровне закона следует дать определение государственной функции, так как она имеет прямое отношение к деятельности

органов государственной власти и местного самоуправления, в части реализации государственных и муниципальных услуг. Это напрямую приводит к неправильному применению норм права [4].

Но, при осуществлении властных полномочий и реализации функций государственного управления следует в первую очередь определить последовательность действий, перед тем, как на уровне законодателя устанавливать порядок взаимодействия между органами исполнительной власти, их структурными подразделениями и должностными лицами с одной стороны, а с другой – физическими и юридическими лицами (публичными и частными партнерами), при реализации государственной функции публичного интереса [5, С. 172]. Данный механизм действий находит свое отражение в ПЧП, при исполнении функций государства, возложенных на публичную сторону, когда речь идет о привлечении частных инвестиций в государственный сектор экономики.

Поэтому важным вопросом является рассмотрение административно-правового регулирования ПЧП, а в частности – анализ методов государственного управления, в процессе реализации ПЧП.

В научной среде имеется достаточное количество определений метода государственного управления. Лишь отметим, что под методом правового регулирования принято понимать способ реализации функций.

С учетом сложившихся подходов в теории, к универсальным методам государственного управления относят убеждение и принуждение. Но, с учетом специфики механизма ПЧП (наличие публичного и частного партнеров), в современных условиях, применение данных методов будет не эффективно. Необходим новый взгляд на государственное управление. Данные отношения следует рассматривать сквозь призму взаимодействия субъекта управления с объектом управления.

Рассматривая механизм ПЧП и в частности методы государственного управления при реализации проекта ПЧП их возможно следует разделить на методы, которые используются при определении сферы общественных отношений, в которую планируется привлечь частные инвестиции, поскольку в данном механизме частная сторона проекта является инвестором и методы, которые применяет публичный партнер после заключения договора (соглашения) о ПЧП.

Среди методов государственного управления применяемых публичным партнером на этапе определения объекта инфраструктуры, разработки концепции проекта и одобрения проекта заинтересованным государственным органом ПЧП следует выделить следующие, как основные: прямой, основанный на административно-правовых способах воздействия

регулирования, с выделением внутриорганизационных и внутриведомственных и косвенный – построенный на свободе экономического выбора.

Помимо указанных методов в научной среде выделяют метод взаимодействия внутри органов исполнительной власти. Может применяться при разработке предварительной конкурсной документации.

Следует так же отметить такой метод как регулирование, который с учетом действующего законодательства в данной сфере, может использоваться на любом этапе

Но несомненен тот факт, что в первую очередь публичный партнер, формируя цели, задачи и форму реализации ПЧП руководствуется административными методами.

Более детально проблемные моменты регулирования ПЧП можно определить при изучении сфер общественных отношений, в которых законодательно возможно реализовать проекты ПЧП. На основе изучения определить проблемы, с которыми возможно столкнутся органы исполнительной власти, при желании реализовать проекты ПЧП и нюансы применения механизма в различных сферах. В первую очередь — социальной.

Список использованных источников:

1. О государственно-частном партнерстве [Электронный ресурс]: Закон Республики Беларусь от 30 дек. 2015 № 345-3 // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

2. Вишневский, А.Ф. Общая теория государства и права: учебник / А.Ф. Вишневский, Н.А. Горбатов, В.А. Кучинский; под ред. В.А. Кучинского; М-во внутр. дел Респ. Беларусь, учреждение образования «Акад. М-ва внутр. дел Респ. Беларусь» – 2-е изд. – Минск: Акад. МВД, 2014. С. 128.

3. Антонова Н.Б. Эффективность государственного управления: методологический аспект. Научные труды Академии управления при Президенте РБ. Вып. 10. – Мн.: Академия управления при Президенте Республики Беларусь, 2008. С. 6–16; Атамчук Г.В.. Теория государственного упавления: Курс лекций / Г.В. Атачук. — М., 2004. С. 293; Чиркин В.Е. Публичное управление: Учебник / В.Е. Чиркин. — М., 2004. С. 11; Охотский Е.В. Государственное управление в современной России: учебно-методический комплекс / Е.В. Охотский. – Моск. Гос. Ин-т межд. Отношений (ун-т), международный ин-т управления. — М.: МГ МО(У) МИД России, 2008. С. 34.

4. Лазарев Б.М. Компетенция органов управления. М., 1972. С. 29-44.

5. Мицкевич Л.А. Очерки теории административного права: современное наполнение: монография / Л.А. Мицкевич. – М: Проспект, 2015. С. 172.

**Секція 8. Кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право**

Бараненко Р.В.

*професор кафедри професійних та спеціальних дисциплін,
кандидат технічних наук, доцент,
Херсонський факультет Одеського державного
університету внутрішніх справ
Україна, м. Херсон*

ДО ПИТАННЯ АНАЛІЗУ СУБ'ЄКТІВ КОМП'ЮТЕРНИХ ЗЛОЧИНІВ

Важливим елементом системи заходів боротьби з комп'ютерною злочинністю є заходи превентивного характеру, або заходи попередження. Більшість іноземних фахівців вказують на те, що запобігти вчиненню комп'ютерного злочину набагато легше і простіше, ніж розкрити та розслідувати його [1, С.102].

Тому пріоритет повинен віддаватися соціальному аспекту. Профілактичні дії безпосередньо щодо особи, яка може вчинити комп'ютерний злочин, є більш ефективними, ніж профілактичні заходи щодо вдосконалення систем захисту інформації. У першому випадку результатом профілактичного впливу є відмова особи від вчинення злочину, оскільки її морально-правова свідомість підвищується. У другому випадку результатом буде, як правило, вчинення незакінченого злочину (приготування або замах на злочин), який завжди спричиняє шкоду суспільним відносинам [2, С.25].

Згідно з ч.1 ст. 18 КК України, суб'єктом злочину може бути лише особа, яка до вчинення злочину досягла встановленого кримінальним законом віку. Цей вік визначається саме до часу вчинення злочину.

Частина 2 ст. 18 КК України визначає, що спеціальним суб'єктом злочину є фізична, осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, суб'єктом якого може бути лише певна особа. Отже, спеціальний суб'єкт – це особа, яка окрім обов'язкових загальних ознак (фізична, осудна особа, що досягла певного віку) має додаткові спеціальні (особливі) ознаки, передбачені в статті Особливої частини для суб'єкта конкретного складу злочину. Ознаки спеціального суб'єкта доповнюють загальне поняття суб'єкта злочину, виступаючи як додаткові. Ці спеціальні ознаки можуть бути різними. Наприклад, службовий стан, професія (лікар), певна діяльність (підприємець), родинні відносини (мати новонародженої дитини) тощо [3, С.63].

Суб'єкт злочинів, передбачених ст.ст. 361, 361-1, 361-2, 363-1 Кримінального Кодексу України – загальний.

Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 362 КК України, спеціальний – особа, яка має право доступу до комп'ютерної інформації. Такий статус особи встановлюється відповідним наказом або розпорядженням власника інформації. Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується виною у формі прямого або непрямого умислу: особа усвідомлює суспільну небезпечність і протиправність своїх дій і бажає або свідомо допускає настання наслідків. При цьому особа має усвідомлювати, що вчиняє такі дії, які є перевищенням повноважень, наданих власником інформації [4, С.150].

Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 363 КК України, спеціальний – особа, яка відповідає за експлуатацію електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку. Такий статус особи встановлюється відповідним наказом або розпорядженням власника інформації чи засобу її автоматизованого опрацювання та закріпленими на підставі цього наказу функціональними обов'язками. Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується тим, що діяння може бути вчинено як умисно, так і з необережності, а стосовно наслідків можлива тільки необережність. Якщо настання наслідків охоплюється умислом винної особи, то склад злочину, передбачений ст. 363 КК України, відсутній [4, С.157].

Більшість злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин, систем та комп'ютерних мереж вчиняються працівниками постраждалих підприємств, установ чи організацій. Найрозповсюдженішими мотивами вчинення комп'ютерних злочинів є корисливі.

Відомі випадки несанкціонованого втручання до комп'ютерних систем і мереж юних аматорів електроніки й програмування просто через цікавість, задоволення, неправильного уявлення про свою перевагу над іншими програмістами, марнолюбних амбіцій, через прагнення показати неординарні здатності вузькому колу знавців, іншими словами, виділитися серед них, а іноді через бажання тільки пожартувати, не переслідуючи при цьому ніяких корисливих мотивів, не виключене також скоєння неправомірного доступу з метою приховання іншого злочину. Стосовно політичних мотивів, то вони характерні для екстремістських, радикальних і терористичних угруповань, оскільки як засіб політичного протесту або як інструмент політичних акцій комп'ютер виявляється надзвичайно ефективним (особливо якщо це стосується мережі Internet) [5, С.117].

Список використаних джерел:

1. Кобзев І.В., Петров К.Е. Протидія кіберзлочинності як складова національної безпеки держави. // Актуальні питання розслідування кіберзлочинів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 10 груд. 2013 р. / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2013. 272 с.
2. Гордієнко Є.Г., Карачевцев О.В. Окремі аспекти запобігання злочинам у сфері комп'ютерних технологій. // Актуальні питання діяльності правоохоронних органів у сфері протидії кіберзлочинності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 12 листоп. 2014 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Права людини, 2014. 200 с.
3. Кримінальне право України : Загальна частина. За ред. проф. М.І. Бажанова. Київ : Юрінком-Інтер, 2005. 480 с.
4. Карчевський М.В. Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки України : монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. 528 с.
5. Мазуров В.А. Компьютерные преступления: классификация и способы противодействия. Москва : Логос. 2002. 148 с.

Беницкая А.А.

*ассистент кафедры административного и хозяйственного
права и правоохранительной деятельности
историко-юридического факультета
Херсонского государственного университета
г. Херсон, Украина*

ДЕВИАНТНОЕ ПОВЕДЕНИЕ ПОДРОСТКА КАК СЛЕДСТВИЕ НЕНАДЛЕЖАЩЕГО СЕМЕЙНОГО ВОСПИТАНИЯ

Практика функционирования служб по работе с детьми свидетельствует, что многие подростки, состоящих на учете, растут и воспитываются в педагогически несостоятельных семьях. Под педагогически несостоятельными понимаются семьи, в которых родители не контролируют должным образом своих детей вследствие как выбранной стратегии взаимоотношений, так и отсутствия должных педагогических навыков. В результате между детьми и педагогически несостоятельными родителями формируются некачественные отношения, приводящие к деструктивному поведению подростков, и могут негативно отразиться на возможностях их интеграции в общество и последующих проблемах с законодательной системой государства.

Неблагополучные семьи являются «питательной средой» для формирования устойчивых асоциальных навыков. Так, принято выделять следующие **типы** педагогически несостоятельных семей [1]:

- собственно педагогически несостоятельная семья, в которой родителям свойственно неумелое воспитание из-за недостатка знаний, навыков и низкой собственной культуры поведения в обществе;

- педагогически пассивная семья, в которой в силу определенных причин (недопонимание между родителями, проблемы со здоровьем, частое и длительное отсутствие дома) ребенок не получает надлежащее воспитание;

- антипедагогическая семья, взрослые члены которой собственным негативным асоциальным примером (аморальное поведение, алкоголизм, наркомания) пагубно влияет на формирование взглядов на жизнь в обществе и поведение ребенка.

У педагогически несостоятельных семей существует определенная форма поведения и общения и жизни, что обуславливает принятый стиль воспитания ребёнка, а именно:

- *попустительско-снисходительный стиль* характеризуется тем, что родители игнорируют вину ребенка, не видят в его неправильном поведении ничего предосудительного. Результатом такой позиции родителей является склонный к обману ребенок с проявлениями жестокости. Как правило, такие дети плохо поддаются коррекции.

- *демонстративный стиль* присущ тем родителям, которые постоянно недовольны своим ребенком и выставляют его вину напоказ, жалуясь окружающим. При этом рассказы сильно преувеличены. В таких семьях ребенок становится озлобленным и без всякого смущения совершает не очень хорошие поступки.

- *педагогическо-подозрительный стиль*, когда родители окружают ребенка стеной недоверия, ограждая его от коллектива сверстников, полностью контролируя и управляя его жизнью, что в будущем приводит к отсутствию у подростков привязанности, их нервозности и ожесточенности.

- *жестко-авторитарный стиль* наблюдается в семьях с частыми физическими наказаниями. Дети, претерпевшие такое воздействие, вырастают злобными, безжалостными, часто обижают людей, уступающих им по силе.

- *увещательный стиль*, при котором родители проявляют слабость характера, уговаривая ребенка, задабривая и не применяя никаких мер наказания; такие дети помыкают родителями и пытаются применить эту модель поведения в обществе.

- *отстраненно-равнодушный стиль*, когда родители заняты личной жизнью, собственными интересами и уделять внимание ребенку, заниматься его воспитанием нет желания, полное безразличие к ребенку, как к личности, и тому, какие действия он совершает. Чувство ненужности, нежелание бывать дома, обида на равнодушие близких – это главные критерии при формировании девиантного поведения у таких детей.

- *воспитание по типу “кумир семьи”* возникает в семьях, где ребенок был долгожданным, «выстраданным». Желания и требования удовлетворяются без ограничений и незамедлительно, ни одна просьба не ставится под сомнение. В семье воспитывается божество. Ребенок становится самовлюбленным, не принимающим отказа и возражений.

- *непоследовательный стиль*, когда воспитание отличается переменчивостью в тактике воспитания, абсолютной непоследовательностью (ограничения, скандалы сменяются нежностью и вседозволенностью, и наоборот).

В результате таких непростых и, порой, неправильных взаимоотношений, у детей сначала появляются незначительные погрешности в воспитании в виде баловства, непослушания, капризов, выходок, а с возрастом, например, со вступлением в подростковый период, это перерастает в более серьезные действия в виде проступка, правонарушения. А всякое действие, которое выходит за рамки общепринятых норм поведения в обществе, называется девиантным поведением [2].

Так, рассмотрев разные виды семей, стили их воспитания и влияние этого на формирование девиантного поведения у подростков, следует сделать вывод, что таким семьям необходима социально-педагогическая помощь. Такая помощь состоит из семейной оздоровительной реабилитации, сопровождения семьи и социально-педагогического сопровождения семьи, которая находится в зоне риска.

Задачей этих мероприятий является разработка профилактических и реабилитационных мероприятий для детей и их родителей, которые находятся в зоне риска; медицинские и психологические методы оздоровления нуждающихся членов семьи; внедрение программы по оказанию помощи подросткам, которые оказались в сложных жизненных ситуациях. Только при условии надлежащего внимания со стороны государства к педагогически несостоятельным семьям может быть обеспечено упреждение и коррекция девиантного поведения их воспитанников, что можно рассматривать как действенную профилактику потенциальных правонарушений подростков.

Список использованных источников:

1. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах. – Ч. 1. Теоретична частина. – 2-ге вид., перероб і доповн. – К., 2016. – 188 с.
2. Головка Н. І. Соціальна профілактика правопорушень: навч. посіб. /Л. Головка. — К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2017. — 174 с.

Березніков О. В.

*аспірант кафедри галузевого права
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 436-1 КК УКРАЇНИ

Стаття 436-1 КК України передбачає відповідальність за виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністам та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів [1].

Об'єктом цього злочину є мир як складова міжнародного правопорядку. Комуністичний і нацистський тоталітарні режими завжди прагнули до війни як способу вирішення зовнішньополітичних питань з іншими державами.

Важливим елементом складу цього злочину є предмет злочину – відповідна символіка. Символіка комуністичного тоталітарного режиму включає: а) будь-яке зображення державних прапорів, гербів та інших символів СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних або автономних радянських республік у складі СРСР, держав так званої «народної демократії» (наприклад, Німецька Демократична Республіка) крім тих, що є чинними (діючими) прапорами або гербами країн світу; б) гімни (їх фрагменти) СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних або автономних радянських республік; в) прапори, символи, зображення або іншу атрибутику, в яких відтворюється поєднання серпа та молота, серпа, молота та п'ятикутної зірки, плуга (рала), молота та п'ятикутної зірки; г) символіку комуністичної партії або її елементи; ґ) зображення, пам'ятники, пам'ятні знаки, написи, присвячені особам, які обіймали керівні посади в комуністичній партії (посаду секретаря райкому і вище), особам, які обіймали керівні посади у вищих органах влади та управління СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних або автономних радянських республік, органах влади та управління областей, міст республіканського підпорядкування, працівникам радянських органів державної безпеки всіх рівнів; д) зображення, пам'ятники, пам'ятні знаки, написи, присвячені подіям, пов'язаним з діяльністю комуністичної партії, із встановленням радянської влади на території України або в окремих адміністративно-територіальних одиницях, переслідуванням учасників боротьби за незалежність України у XX ст. (крім пам'ятників та пам'ятних знаків, пов'язаних з опором і вигнанням нацистських окупантів з України або з розвитком української науки та культури); е) зображення гасел комуністичної партії, цитат осіб, які обіймали керівні посади в цій партії (посаду секретаря райкому і вище),

осіб, які обіймали керівні посади у вищих органах влади та управління СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних або автономних радянських республік, органах влади та управління областей, міст республіканського підпорядкування (крім цитат, пов'язаних з розвитком української науки та культури), працівників радянських органів державної безпеки всіх рівнів; є) назви областей, районів, населених пунктів, районів у містах, скверів, бульварів, вулиць, провулків, узвозів, проїздів, проспектів, площ, майданів, набережних, мостів, інших об'єктів топоніміки населених пунктів, підприємств, установ, організацій, у яких використані імена або псевдоніми осіб, які обіймали керівні посади в комуністичній партії (посаду секретаря райкому і вище), вищих органах влади та управління СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних або автономних радянських республік, працювали в радянських органах державної безпеки, а також назви СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних або автономних радянських республік та похідні від них, назви, пов'язані з діяльністю комуністичної партії (включаючи партійні з'їзди), річницями Жовтневого перевороту, встановленням радянської влади на території України або в окремих адміністративно-територіальних одиницях, переслідуванням учасників боротьби за незалежність України у ХХ ст. (крім назв, пов'язаних з опором та вигнанням нацистських окупантів з України або з розвитком української науки та культури); ж) найменування комуністичної партії.

Символіка націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режиму включає: а) символіку Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини; б) державний прапор нацистської Німеччини 1939-45; в) її державний герб; г) найменування Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини; г) зображення, написи, присвячені подіям, пов'язаним з діяльністю зазначеної партії; д) зображення гасел Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини, цитат осіб, які обіймали керівні посади в ній або у вищих органах влади та управління нацистської Німеччини та на окупованих нею територіях у 1935-45 р.р. [2, с. 1328–1329]. Відповідна символіка може мати вигляд сувенірної продукції.

Об'єктивна сторона злочину охоплює альтернативні діяння: 1) виготовлення; 2) поширення; 3) публічне використання символіки, яка є предметом злочину; 4) публічне виконання гімнів СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних та автономних радянських республік або їх фрагментів на всій території України, - крім випадків, передбачених частинами 2 і 3 ст. 4 Закону «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки» [3].

Диспозиція ст. 436-1 є бланкетною. Для вирішення питання про те, чи належать ті чи інші предмети, назви, зображення, написи, пісні або атрибутика до числа символіки комуністичного чи націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів необхідно звертатися до положень Закону «Про засудження комуністичного та націонал-

соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки».

Його частинами 2 і 3 ст. 4 передбачено, що вказана заборона не поширюється на випадки виготовлення та використання символіки комуністичного тоталітарного режиму та символіки націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режиму: 1) на документах державних органів та органів місцевого самоврядування (місцевих органів державної влади і управління), прийнятих чи виданих до 1991; 2) на документах, виданих закладами освіти і науки, підприємствами, установами, організаціями до 1991; 3) в експозиціях музеїв, тематичних виставках, Музейному фонді України, а також бібліотечних фондах на різних носіях інформації; 4) у творах мистецтва, створених до набрання чинності Законом «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки»; 5) у процесі наукової діяльності, у тому числі під час наукових досліджень та поширення їх результатів у не заборонений законодавством України спосіб; 6) на оригіналах бойових знамен; 7) на державних нагородах, ювілейних медалях та інших відзнаках, якими нагороджувались особи до 1991 та протягом 1991-2015 у зв'язку з річницями подій періоду Другої світової війни, а також на документах, що посвідчують нагородження ними; 8) на намогильних спорудах, розташованих на території місць поховань, місць почесних поховань; 9) під час викладення або реконструкції історичних подій; 10) у приватних колекціях та приватних архівних зібраннях; 11) як об'єктів антикварної торгівлі [2, с. 1329].

Зазначена кримінально-правова заборона не поширюється також на випадки використання символіки комуністичного тоталітарного режиму, символіки націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режиму (за умови, що це не призводить до пропаганди злочинного характеру комуністичного тоталітарного режиму 1917-91 р.р., злочинного характеру націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режиму): 1) у посібниках, підручниках та інших матеріалах наукового, освітнього і навчального характеру, які використовуються у навчальному, навчально-виховному і освітньому процесах; 2) у творах мистецтва, створених після набрання чинності Законом «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки» [3].

Оскільки символіка комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів вже давно (із 1-ї половини XX ст.) об'єктивно існує, то її виготовлення у ст. 436-1 – це створення об'єктів матеріального світу (наприклад, написи, пісні, прапори, плакати, листівки тощо), які її відображають, закріплюють чи містять на собі її зображення, а також нанесення такої символіки на вже створені матеріальні об'єкти (наприклад,

транспортні засоби, одяг). Поширення цієї символіки – це дарування, продаж, обмін тощо об'єктів матеріального світу, які містять відповідну символіку. Публічне використання символіки – це відкрите (у присутності невизначеного, але значного кола осіб) використання об'єктів матеріального світу, які відображають, закріплюють чи містять на собі зображення, написи, пісні та інші об'єкти, віднесені до числа відповідної символіки (наприклад, носіння чи демонстрація прапора чи іншої забороненої атрибутики).

Установлення всіх зазначених ознак у конкретному суспільно небезпечному діянні особи свідчитиме про наявність підстави для настання кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 436-1 КК України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 18.03.2020).
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Бойко А. М. та ін. ; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Вид. 10-ге, переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1360 с.
3. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки : Закон України від 09 квітня 2015 р. № 317-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19> (дата звернення: 18. 03. 2020).

Бібленко В. С.

*аспірант кафедри галузевого права
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ НЕЗАКОННОГО ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДІВ НАД ЛЮДИНОЮ

Стаття 142 КК України передбачає відповідальність за незаконне проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною, якщо це створювало небезпеку для її життя чи здоров'я [1].

На Нюрнберзькому процесі стала відома правда про страшні діяння нацистських лікарів. Встановлено, що вони умертвили 70 тис. людей. Серед закатованих були душевнохворі, люди з фізичними вадами, що вважалися «марними» для суспільства, цигани і ін. Фашистами була розроблена надзвичайно ефективна програма умертвіння військовополонених. Світу стало відомо, що деякі лікарі, всупереч даної ними клятві

Гіппократа, ставили злочинські досліди на військовополонених і на обличчях, депортованих із зайнятих нацистами країн. Одним із прикладів є замовлення військово-повітряних сил фашистської Німеччини, за яким проводилися досліди по тривалості виживання в холодній воді, в залежності від характеру занурення людини. В ході Нюрнберзького процесу було також встановлено, що частина порожнинних операцій проводилася без будь-якого знеболення. Тим самим нацистські лікарі збезчестили свою професію. На Нюрнберзькому процесі світ вперше поставив під сумнів сумлінність лікарів і лікарську етику. Надалі стало відомо, що такого ж роду злочинські досліди ставилися лікарями в Японії під час Другої світової війни [2, с. 103].

Кілька років по тому громадськості стали відомі нові скандальні випадки порушення лікарської етики. На цей раз вони відбулися в США. Це було особливо обурливо, так як ця країна оприлюднила відомості про злочини нацистських лікарів і пишалася своїм повагою прав людини. Два з них особливо вразили громадську думку. У 1963 р в Брукліні, в Єврейській лікарні для страждають хронічними захворюваннями, в якості експерименту престарілим пацієнтам без їх згоди були введені активні ракові клітини. У період між 1965 і 1971 в державній лікарні Уіллоубрук, в Нью-Йорку, проводилися дослідження вірусного гепатиту. В ході цих досліджень вірус гепатиту вводився дітям з фізичними вадами, які перебували в цій лікарні.

Після цих та інших скандалів людям стало ясно, що біолого-медичні дослідження при тому, що для цих досліджень необхідні клінічні експерименти, можуть призводити до подібних ексцесів.

Широко відомим є і той факт, що фармацевтичні компанії часто ставлять свої експерименти в інших країнах. При цьому вони користуються тим, що законодавство цих країн не забороняє проведення тих експериментів, які заборонені їх власним законодавством. Експериментальна апробація протизаплідних вакцин «Антібебі» проводилася на людях в Індії, так як в США це було неможливо.

Це призвело до необхідності введення у КК України 2001 р. відповідальності за незаконне проведення дослідів над людиною [1].

Основним безпосереднім об'єктом злочину є життя або здоров'я особи, його додатковим обов'язковим об'єктом - порядок проведення дослідів над людиною як складова порядку забезпечення здоров'я населення.

Об'єктивна сторона злочину характеризується: 1) діями у виді незаконного проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною; 2)

наслідками у виді створення небезпеки для її життя чи здоров'я; 3) причинним зв'язком між вказаними діями і наслідками.

Відповідно до Конституції та інших законів України незаконними, зокрема, є:

1) медичні, наукові та інші дослідження над хворими, ув'язненими, військовополоненими, а терапевтичні експерименти - над людьми, захворювання яких не має безпосереднього зв'язку з метою дослідження;

2) будь-які дослідження, які проводяться без вільної згоди людини та повної і об'єктивної поінформованості дієздатного пацієнта про стан його здоров'я, мету запропонованих досліджень, прогноз можливого розвитку захворювання, наявність ризику для життя та здоров'я. Якщо пацієнт не досяг 15-річного віку, визнаний судом недієздатним або за фізичним станом не може повідомити про своє рішення, дослідження можливі лише за згодою його законних представників (про поняття законних представників див. коментар до ст. 141), а щодо особи віком від 15 до 18 років чи визнаної обмежено дієздатною – також і за її згодою;

3) будь-які дослідження над людиною, що проводяться особами, які не мають на це права;

4) медико-біологічні дослідження над людиною, які не відповідають сукупності таких умов: а) наявність суспільно корисної мети; б) наукова обґрунтованість; в) переваги їх можливого успіху над ризиком спричинення тяжких наслідків для здоров'я або життя (у ч. 3 ст. 42 зазначено, що ризик не визнається виправданим, якщо він завідомо створював загрозу для життя інших людей); г) гласність; д) проведення їх тільки в акредитованих закладах охорони здоров'я [3, с. 424].

Поняття медико-біологічних і психологічних досліджень чинне законодавство України не містить і порядок їх проведення не визначає.

Установлення всіх зазначених ознак у конкретному суспільно небезпечному діянні особи свідчитиме про наявність підстави для настання кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 142 КК України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 18.03.2020).
2. Зелинская Н. А. Политические преступления в системе международной преступности. Одесса : ФЕНИКС, 2003. 400 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Бойко А. М. та ін. ; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Вид. 10-те, переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1360 с.

Біляєва К.О.

*студентка історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

Стратонов В.М.

*доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
професор кафедри галузевого права
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ДЕПАРТАМЕНТУ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИНАМИ ПОВ'ЯЗАНИМИ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Зі здобуттям Україною незалежності, на ряду з такими видами кримінального бізнесу як торгівля наркотиками і зброєю, активно проявився ще один вид злочинної комерції як торгівля людьми. З постійними процесами інформатизації і комп'ютеризації суспільства, злочинці також почали активно розвиватися і удосконалювати свою незаконну діяльність. Ми вважаємо, що динаміка зростання злочинів пов'язаних з торгівлею людьми напрямку залежить від можливостей використання сучасних технологій та процесів анонімізації. Соціальні мережі значно спрощують доступ до особистого життя потенційних жертв, що відповідно полегшує процес вербування жертви злочинцями.

На нашу думку, подолати проблему торгівлі людьми в Україні в умовах сьогодення можливо лише шляхом налагодженої взаємодії між державними органами і службами, а також громадськими організаціями, які реалізують політику держави щодо протидії торгівлі людьми. Але, все ж таки, невід'ємним у боротьбі з торгівлею людьми у нинішній час залишається застосування новітніх інформаційних технологій, залучення спеціалістів з аналітики певної галузі та створення нових методик розкриття та попередження злочинів даної категорії, які враховують реалії сьогодення.

Відповідно до статистичної інформації оприлюдненої у звітах Офісу Генерального прокурора України: від злочинів пов'язаних з торгівлею людьми за період 2013-2019 рр. усього постраждало 1211 осіб [1]; за даними Міжнародної організації з міграції: починаючи з 1991 року від торгівлі людьми постраждало більше 230 тисяч українців [2].

Ми бачимо суттєву різницю в інформації наданій державними органами України та міжурядовою організацією. На нашу думку, це пов'язано, як із високим відсотком латентності злочинів пов'язаних з торгівлею людьми, так і тим, що методи роботи правоохоронних органів у попередженні та розкритті даної категорії злочинів є дещо неефективними і, певною мірою, застарілими.

Зазначається, що нині до 90% вербувальників (торгівців людьми) почали шукати жертв через мережу інтернет [3]. Тому, відповідно, і протидія торгівлі людьми повинна бути налагоджена, насамперед, у кіберпросторі.

Основним оперативним підрозділом, який реалізує державну політику у сфері протидії незаконній торгівлі людьми слід вважати Департамент боротьби зі злочинами пов'язаними з торгівлею людьми Національної поліції України. Але, на жаль, у його складі відсутній спеціалізований відділ, який був би укомплектований компетентними спеціалістами в галузі протидії кіберзлочинності.

Слід зазначити, що важливим напрямком оперативно-розшукової профілактики є контроль Інтернету. У зв'язку з тим, що глобальна мережа Інтернет активно використовується торговцями людьми для вербування жертв через оголошення, розміщені на сайтах шлюбних агентств і фірм з працевлаштування, правоохоронним органам слід здійснювати систематичний моніторинг глобальної мережі [4, с. 86].

Основне завдання – виявляти кримінальні сайти, встановлювати їх господарів і вживати всіх заходів для своєчасного їх видалення з каталогу. За виявленими комп'ютерними адресами можливе встановлення фізичних адрес, за якими, як правило, зареєстровані ліцензовані оператори. З їх допомогою провайдер завжди може надати правоохоронним органам необхідну інформацію [4, с. 86].

Враховуючи вищевикладене, ми можемо зробити висновок, що Департамент боротьби зі злочинами пов'язаними з торгівлею людьми у своєму складі потребує окремого спеціалізованого підрозділу по веденню оперативної роботи в кіберпросторі. Звісно, суттєвою і ефективною стала б співпраця з Департаментом кіберполіції, але останній, більшою мірою, реалізується по злочинам у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, а також по злочинам типу ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів і т.ін. Що ж стосується протидії безпосередньо торгівлі людьми, то, на нашу думку, ефективністю роботи в даній галузі Департамент кіберполіції похвалитися не може.

Звісно, в теорії подібна співпраця має місце і регулюється відповідними внутрішніми відомчими наказами, інструкціями, але на практиці взаємодія між двома оперативними

підрозділами, кожен з яких має свої показники роботи і сферу діяльності, зустрічається дуже рідко.

Ми вважаємо за доцільне – створення в складі Департаменту боротьби зі злочинами пов'язаними з торгівлею людьми окремого відділу, який займався б викриттям інтернет-ділків торгівців людьми. Тобто, на нашу думку, вищезгаданий Департамент потребує скорішого реформування і реалізації напрямків оперативної роботи в мережі Інтернет.

Список використаних джерел:

1. Статистична інформація – Генеральна прокуратура України. URL: <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>
2. Протидія торгівлі людьми // Міжнародна організація з міграції. URL: <http://iom.org.ua/ua/protidiya-torgivli-lyudmi>
3. Торгівля людьми: 90% вербувальників працюють в Інтернеті // «Голос України». URL: <http://www.golos.com.ua/article/297176>
4. Чекмезова. Е.И., Пестерева Ю.С. Торговля людьми: уголовно-правовые и криминологические аспекты: учебное пособие. Омск: Омская юридическая академия, 2016. 96 с.
5. Стратонов В.М. Актуалізація проблем незаконної торгівлі людьми в Україні. *Протидія незаконній міграції та торгівлі людьми: матеріали III Міжнародного науково-практичного симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 12-13 квітня 2019 року)*. 2019. С. 168-170.

Бурцева І. В.

*здобувач вищої освіти Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна*

ЩОДО ОЗНАК ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ: НАУКОВИЙ ТА НОРМАТИВНИЙ ПІДХІД

Організована злочинність з часів стародавніх державницьких утворень і до сучасності супроводжує соціально-економічний розвиток та занепад держав. Вона іде поряд з такими негативними соціальними явищами як корупція та насилля, стимулюючи їх та виживаючи за їх рахунок. Нині організована злочинність не обмежена державними кордонами, часто вона має транснаціональний, міжнародний характер і загрожує не лише окремим фізичними чи юридичним особам, але і державам та суспільству в цілому.

Все більше вона посилює свої позиції через монополізацію багатьох видів протиправних діянь, використовуючи відсутність надійних механізмів захисту суспільних

відносин, активно укорінюється в усіх сферах суспільного життя. Організована злочинність і боротьба з нею в нашій країні — проблема надзвичайно важлива та актуальна.

Зазначену проблему висвітлювали у своїх працях такі вчені, як Р Галіакбаров, П Тельнов, А Піонтковський, П Гришаєв, Г Крігер, М Панов, А Закалюк, А Трайнін, Ф Бурчак, М Шнайдер, Н Невідома, Л Демидова, О Піонтковський, В Робак, А Савченко.

Кримінально-правове визначення поняття злочинної організації базується на розкритті змісту сенсу та ознак організованої групи, сформульованому у ч. 3 ст. 28 КК України, де зазначено, що злочин вважається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувались у стійке об'єднання для вчинення цього та інших злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функціональних дій учасників групи, спрямованих на досягнення поставленої мети, відомого всім учасникам групи. [1, с.120]

У юридичній літературі поняття форм співучасті здійснюється за різними критеріями, зокрема за наявністю або відсутністю розподілу ролей:

1) при простій формі всі її учасники-суб'єкти виконують роль виконавця, а отже є співвиконавцями злочину. Співвиконавці виконують однорідну роль, тобто вони виконують повністю або частково об'єктивну сторону складу злочину;

2) при складній форма співучасті має місце розподіл ролей співучасників, тобто співучасники виконують різні ролі, спільно реалізують об'єктивну сторону складу злочину неоднорідними діями. У такому випадку має місце такий розподіл ролей: один або кілька виконавців, інші – організатор, підбурювач, пособник. Варто пам'ятати, що без виконавця кримінальне правопорушення не може бути вчинено, тобто наявність лише організатора, підбурювача та пособника не створює юридичної конструкції для заповнення суб'єкта як елемента складу злочину.

До складної співучасті належить і злочинна організація. Її нормативне визначення закріплене у ч. 4 ст. 28 КК України, зокрема злочин визнається вчиненим злочинною організацією, якщо він скоєний стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (п'ять і більше), учасники або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувались для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, керівництва чи координації злочинної діяльності інших осіб, забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так й інших злочинних груп. Також в особливій частині Кримінального кодексу України передбачений окремий вид злочину «Створення злочинної організації». Необхідність виділення такого злочину в окрему статтю було обумовлено його суспільною небезпечністю.

У науці кримінального права до терміну «злочинна організація» прирівнюють також такі синоніми, як «співучасть особливого роду» та «злочинна спільнота». Існування декількох понять щодо одного й того ж правового явища негативно позначається як на теоретичних розробках, так і у практичній діяльності щодо правової кваліфікації. [2, с. 158].

У нормі Особливої частини Кримінального кодексу України “створення злочинної організації” назва статті не відповідає її диспозиції, оскільки в останній перелічено не лише створення, але й керівництво, участь у такій організації, або вчинюваних нею злочинах, а також сприяння та координація діяльності структурних одиниць такої організації.

Узагальненим терміном для позначення осіб, що беруть участь у злочинній діяльності організованого злочинного об’єднання, є «учасник».

Такі суб’єкти логічно розділити на три категорії: 1) члени організованих злочинних об’єднань; 2) особи, які беруть участь в окремих злочинах, учинених цими об’єднаннями; 3) особи, причетні до участі в організованих злочинних об’єднаннях [3, с. 67].

У постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об’єднаннями» від 23 грудня 2005 р. № 13 надано тлумачення положенням кримінального закону щодо злочинної організації.

На нашу думку, зазначені в ній відмінні риси злочинної організації слід класифікувати на:

- 1) суб’єктні - наявність організаторів і виконавців; розподіл функцій і ролей в об’єднанні,
- 2) організаційні - поділ злочинної організації на структурні частини;
- 3) поведінкові - наявність правил поведінки, побудованих на субординації, підзвітності її учасників;
- 4) дисциплінарні - обов’язковість рішень, ухвалених керівниками та/або єдиним центром, для всіх членів злочинної організації та її структурних частин [4, с. 58].

Отже, у сучасному українському законодавстві формується кримінально-правова основа протидії злочинній організації. Злочинна організація є однією з найнебезпечніших форм співучасті. На основі проаналізованих ознак можна зробити висновок, що злочинна організація має лише їй притаманні ознаки та її обґрунтовано нормативно закріпили як окрему форму співучасті.

Список використаних джерел:

1. Сухонос В. Кримінальне право: Особлива частина. Суми: Університетська книга. 2020. 672 с.

2. Носко Н.В. Форма співучасті: проблеми визначення та класифікації. *Бюлетень Міністерства юстиції*. 2013. № 10. С. 153–159.
3. Вознюк А.А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій: моногр. Київ, 2015. 191 с.

Васильева М.С.

студентка юридического факультета

Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина

г. Брест, Беларусь

ВИКТИМНОСТЬ ЖЕНЩИН ПРИ ДОМАШНЕМ НАСИЛИИ

За последние несколько лет проблема насилия в семье стала все более обсуждаемой во всем мире. Около 80 стран приняли законы о домашнем насилии с целью защитить в первую очередь женщин и детей. Ежегодно в Республике Беларусь в органы внутренних дел поступает более 90 тыс. сообщений о насилии в отношении членов семьи. В результате реагирования правоохранительных органов к административной ответственности было привлечено около 50 тыс. граждан, а к уголовной – более 2,5 тыс., при этом от рук близких людей в 2019 году погиб 91 человек [1]. В Украине ежегодно с физической и сексуальной агрессией в семье сталкиваются около 1,1 млн. граждан, при том, что обращений с сообщением о домашнем насилии в полицию, к примеру, за 2018 год составило около 115 тыс. [2]. Таким образом, можно сделать вывод, что данное явление обладает высокой латентностью.

Необходимо отметить, что семейно-бытовому насилию подвергаются как женщины, так и мужчины. Однако в силу психоэмоционального состояния, поведенческих и физиологических особенностей наиболее уязвимыми являются именно женщины и дети. По данным Организации экономического сотрудничества и развития, законодательство ни одной из стран мира полностью не защищает от домашнего насилия. Самый высокий процент представительниц слабого пола, которые хотя бы раз в жизни подвергались физическому и (или) сексуальному насилию в семье числится в Пакистане (85 %), при том, что 42,2 % женщин в возрасте 15–49 лет оправдывают применение насилия в семье в определенных случаях. Далее следует Гвинея, в которой процент женщин, подвергшихся насилию в семье (80 %), значительно меньше процента представительниц, которые оправдывают насилие (92,1 %). В Турции 42 % женщин хотя бы раз в жизни испытывали физическое или сексуальное насилие со стороны партнера, а 25 % считают его оправданным

при определенных обстоятельствах. В США на 35,6 % партнерш, подвергшихся домашнему насилию, приходится 11 % женщин, считающих это допустимым при определенной ситуации. В России и Украине удельный вес женщин, которые оправдывают применение насилия в семье в отдельных случаях (22 % и 25 %), является выше процента тех, кто хоть раз в жизни испытывал его (21 % и 13 %). В Беларуси на 25 % подвергшихся домашнему насилию представительниц слабого пола, только 4 % считают иногда его допустимым, а в Германии на 22 % женщин, испытывавших насилие в семье, 19,6 % оправдывают данное деяние. Страной, с минимальным процентом женщин, оправдывающих избиение партнером при определенных обстоятельствах, является Мальта, однако 15 % из них хотя бы раз в жизни испытали насилие в семье. Наименьшее количество женщин, которые хотя бы раз испытывали любую форму домашнего насилия, отмечено в Канаде (1,9 %) [3].

Таким образом, статистические данные показывают, что домашнее насилие существует во всем мире. Принято считать, что основная причина насилия в семьях в отношении женщин обусловлена гендерным неравенством, неодинаковым распределением ролей между женщиной и мужчиной, патриархальным укладом общества и семей, при которых женщины не имеют равные с мужчинами возможности для самореализации. Также необходимо отметить, что практически все страны признают наличие виктимного поведения жертвы. Важную роль в конфликте, наравне с лицом, применяющим насилие, играет сама жертва и ее поведение. Для более целостного выявления причин насилия в семье, изучения поведения только субъекта преступления недостаточно. Необходимо понимать, что проблема семейно-бытового насилия может быть решена только в комплексном активном участии государства, общества и отдельных индивидов.

Основными детерминантами виктимного поведения женщин являются: гиперболизированные культурные и семейные ценности, призывающие сохранить семью любой ценой; отсутствие финансовой помощи и проблема трудоустройства, особенно для жертв с детьми; отсутствие необходимого жилья, которое стало бы надежной защитой для жертвы и ее детей; иммобилизация в результате психологической и физической травмы; мнение окружающих и близких, которые убеждают жертву в ее собственной виновности и утверждают, что та может остановить негативное посягательство путем подчинения требованиям партнера. Таким образом, окружение еще больше стигматизирует жертву и не дает ей возможности прекратить травмирующую ситуацию. Однако самым основным мотивом поведения женщин, которые являются жертвами домашнего насилия, является страх, который делает женщин еще более виктимными.

Как правило, физическому насилию в семье предшествует психическое, во время которого партнер лишает средств к существованию, жилья, профессии, также разрывает

родственные и дружеские связи жертвы. Далее партнер начинает формировать комплекс вины, следом за этим применяются запугивания и угрозы, что непосредственно и формирует страх, а именно: остаться никому не нужной, лишиться детей, получить осуждение от общества и новый всплеск агрессивных эмоций от партнера, а еще хуже – применение физической силы. У женщин, которые подвергаются насилию в семье длительное время, вырабатывается так называемый «синдром избиваемой жены» [4]. В результате данного синдрома женщина ощущает себя абсолютно беспомощной, зависимой от своего мучителя, порой даже оправдывает его поступки. Во многих странах женщина может свободно уйти от обидчика, однако, в некоторых странах Азии, Африки, Латинской Америки, а также в большинстве мусульманских стран, это сделать не так просто. Данное явление обусловлено гендерным неравенством, гиперболизированными семейными ценностями, призывающие сохранить семью любой ценой, страх осуждения со стороны близких, финансовая зависимость от мужа. В странах Европы процент женщин, которые хоть раз в жизни ощутили на себе семейно-бытовое насилие, значительно ниже. В первую очередь это обусловлено тем, что государство обеспечивает содействие и надлежащую правовую защиту жертвам. К примеру, в Швеции насилие со стороны супруга считается грубым нарушением неприкосновенности женщины и подлежит более суровому наказанию, нежели те же действия со стороны незнакомцев. В Австрии и Венгрии за сексуальное насилие со стороны мужей в отношении своих супругов введена уголовная ответственность. Также практически во всех центрах Европы существуют убежища для женщин, подвергшихся домашнему насилию, которые оказывают юридическую, психологическую, медицинскую и социальную помощь.

Таким образом, личностную предрасположенность женщин к превращению их в жертву насилия в семье обуславливают совокупность внутренних и внешних факторов. В Республике Беларусь, отсутствует специальный закон о насилии в семье, который, основываясь на международном опыте, мог бы закрепить права и обязанности супругов, а также определить функции правоохранительных органов и специальных служб по сохранению и восстановлению прав каждого члена семьи. Также если сравнивать систему правосудия Республики Беларусь и Швеции, то можно выявить нюанс, который заключается в том, что в Беларуси насилие, совершенное в общественном месте по отношению к незнакомому человеку, рассматривается как деяние, представляющее значительно большую общественную опасность, по сравнению с семейной агрессией. Принято считать, что конфликты в семье – это проявление частной жизни, в которую государство и общество не должно вмешиваться без серьезных оснований.

В целях обеспечения безопасности жертв от преступных посягательств в семейно-бытовой сфере правоохранительным органам необходимо ставить в приоритет профилактику

и контроль со стороны государства перед его карательной функцией. К таким профилактическим мероприятиям виктимологического характера можно отнести регулярные беседы с психологом вне зависимости от наличия конфликта или его отсутствия, обязательные психологические курсы для молодых семей и родителей, школьное воспитание, психологическое тестирование детей в школах и детских садах для выявления насилия в семье, а также усиление контроля правоохранительных органов за семьями, которые стоят на учете как находящиеся в социально опасном положении.

Список использованных источников:

1. Главная задача – сохранить жизнь и семью. *МВД Республики Беларусь* : веб-сайт. URL: <https://mvd.gov.by/ru/news/6717> (дата обращения: 21.03.2020);
2. Ежегодно в Украине от домашнего насилия погибают 600 женщин. *УНИАН* : веб-сайт. URL: <https://www.unian.net/society/2233769-ejegodno-v-ukraine-ot-domashnego-nasiliya-pogibayut-600-jenschin-infografika.html> (дата обращения: 21.03.2020);
3. База данных по гендерным вопросам, институтам и развитию (GID-DB) 2019. *OECD. Stat* : веб-сайт. URL: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=GIDDB2019> (дата обращения: 21.03.2020);
4. Замалчивая проблему домашнего насилия, его жертвы порождают новый виток жестокости. *SB.BY* : веб-сайт. URL: <https://yandex.by/turbo?text=https%3A%2F%2Fwww.sb.by%2Farticles%2Fpole-bitvy-semya.html> (дата обращения: 21.03.2020).

Василяка О.К.

*доцент кафедры галузевого права
Херсонського державного університету
кандидат юридичних наук,
м. Херсон, Україна*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

Реформування економічних відносин та становлення нової економічної системи України на початку та у середині 90-х років минулого століття викликало нагальну потребу в перегляді системи кримінально-правової охорони цих відносин з боку кримінального законодавства України та в кардинальній зміні не лише окремих положень кримінального закону, а і векторності названої системи. Саме з цією метою та в цілях посилення захисту економіки України від протиправних посягань 28 січня 1994 р. Кримінальний кодекс України 1960 року було доповнено ст. 148-6 «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю» та 148-7 «Розголошення

комерційної таємниці» [1, с. 577–581]. З незначними змінами вказані норми були включені до нового Кримінального кодексу України 2001 р., відповідно, у ст. 231 «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю» та ст. 232 «Розголошення комерційної таємниці» [2].

Визначення в законі про кримінальну відповідальність такого предмету злочину, як інформація з обмеженим доступом, не було та не є новелою кримінального законодавства. Питанням кримінально-правової охорони інформації з обмеженим доступом завжди приділялося багато уваги. Але такого роду інформація є неоднорідною за своїм змістом, соціальним значенням та правовим режимом. Так, відповідно до інформаційного листа Вищого Господарського Суду України № 01-8/184 від 28 березня 2007 року, інформація з обмеженим доступом за своїм правовим режимом поділяється на таємну і конфіденційну [3].

До таємної інформації відноситься інформація, що містить відомості, які становлять державну та іншу передбачену законом таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі, а тому доступ до неї здійснюється відповідно до законів про таку інформацію.

Конфіденційна інформація – це відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов. Особи, які володіють конфіденційною інформацією, самостійно визначають режим доступу до неї, включаючи належність її до категорії конфіденційної, та встановлюють для неї систему (способи) захисту.

У разі незаконного розголошення таємної інформації або незаконного поширення чи незаконного використання конфіденційної інформації третіми особами вчинене розглядається як правопорушення, а винні особи підлягають юридичній відповідальності відповідно до рівня та ступеня суспільної небезпеки (шкідливості) вчиненого. Так, кримінальне законодавство України передбачає наявність складу злочину та встановлює кримінальну відповідальність за протиправні дії щодо державної таємниці (ст. 114, 328 та 329 КК), лікарської таємниці (ст. 145 КК), таємниці голосування (ст. 159, ч. 3 ст. 160 КК), таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції (ст. 163 КК), таємниці усиновлення (удочеріння) (ст. 168 КК), конфіденційної інформації про особу (ст. 182 КК), комерційної або банківської таємниці (ст. 231 та 232 КК), інсайдерської інформації (ст. 232-1 КК), професійної таємниці захисника чи представника особи (ст. 397 КК), відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю (ст. 422 КК), економічних, науково-технічних або інших відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави (ст. 330 КК) а також за погрози розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці, – як спосіб

вчинення вимагання (ст. 189 КК) Але незважаючи на те, що у всіх зазначених випадках наведені види інформації з обмеженим доступом є або предметом посягання, або предметом злочину, або безпосередньо пов'язані з посяганням на інші права, свободи та інтереси особи, законодавство чітко диференціює кримінальну відповідальність в залежності саме від суб'єктивного ставлення (суб'єктивної інкримінації), тобто в залежності від того, на який саме об'єкт здійснюється посягання винною особою. У разі вчинення діяння, що порушує суверенітет, територіальну цілісність, недоторканність, обороноздатність, державну, економічну чи інформаційну безпеку України, поєднане із передачею або збиранням відомостей, що становлять державну таємницю, скоєне розглядається як злочин проти основ національної безпеки України (розділ I Особливої частини КК). В інших випадках розголошення відомостей, що становлять державну таємницю, розглядається як злочин у сфері охорони державної таємниці (розділ XIV Особливої частини КК) або злочин проти встановленого порядку несення військової служби (розділ XIX Особливої частини КК).

Таким чином, диференціація кримінальної відповідальності залежить не від змісту та особливостей певної інформації з обмеженим доступом, з певними властивостями якої закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу злочину, а від характеристики певних відносин, благ, цінностей, прав і свобод (об'єкта злочину), на які безпосередньо здійснюються посягання. Вказане обумовлено тим, що предмет злочину як самостійна ознака злочину завжди існує поряд з об'єктом. Саме об'єкт і предмет у своїй сукупності утворюють самостійний елемент складу конкретного злочину. Вказаний підхід є основоположним, тобто таким, на якому побудована вся галузь кримінального права, окремі її інститути, правотворча і правозастосовна діяльність в нашій державі.

Список використаних джерел:

1. Уголовный кодекс Украины: Научно-практический комментарий / Александров Ю. В и др. ; отв. ред. С. С. Яценко, В. И. Шакун. Киев : Правові джерела, 1998. 1088 с.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 24.03.2020).
3. Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію : Лист Вищого господарського суду України від 28 березня 2007 р. № 01-8/184. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_184600-07 (дата звернення: 24.03.2020).

Вербицкая А.С.

студентка юридического факультета

Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина

г. Брест, Республика Беларусь

СЛОЖНАЯ ВИНА: ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ В УГОЛОВНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Возникновение концепции сложной вины связывают с немецким криминалистом П. А. Фейербахом, который еще в начале 19 в. отметил, что деяния человека могут вызывать не только желаемые последствия, но и сопутствующие им, имеющие негативное к ним отношение со стороны самого деятеля. Данная идея послужила основанием для возникновения концепции преступлений с двумя формами вины. Несмотря на это, даже в середине 20 в. в Уголовном кодексе Российской Советской Федеративной Социалистической Республики, как и в Уголовном кодексе Белорусской ССР 1960 г., положение о сложной вине отсутствовало, разрабатывалось лишь в теории. Сам вопрос о том, может ли в одном деянии сочетаться как умысел, так и неосторожность, являлся дискуссионным в среде научного сообщества вплоть до законодательного определения сложной вины [3, с. 14].

Исследователи имеют различные взгляды на такое явление, как двойная вина: одни считают, что существование двойной вины возможно лишь в случае, когда совершено одно преступление, другие – что двойная форма вины вовсе не имеет право на существование. К слову, противник теории смешанной формы вины Г. А. Кригер высказывал свою позицию о том, что вина бывает в форме либо умысла, либо неосторожности, а указание на две формы вины при характеристике субъективной стороны сложного преступления говорит о наличии множественности вины, что априори не представляется возможным, поскольку в одном преступлении может быть только одна вина. В связи с этим психическое отношение субъекта к сложному преступлению Г. А. Кригер назвал сложной виной, состоящей из умысла и неосторожности [4, с. 6]. Однако, оппоненты Г. А. Кригера по данному вопросу (В. Григорьев, П. С. Дагель и другие) упрекали его в непоследовательности, поскольку считали, что он возражает сторонникам смешанной формы вины не по существу, а лишь ведет спор в области используемой терминологии. С позицией Г. А. Кригера можно не согласиться в связи с тем, что спорным моментом выступают не сами термины, употребляемые разными учеными, а то, какое значение в каждый из них вкладывает тот или иной деятель науки. Сторонники двойной формы вины рассматривают ее не как простое сочетание умысла и неосторожности, а как такое соединение этих форм, которое обнаруживает новое качество,

т. е. новую, третью, наряду с умыслом и неосторожностью, форму вины. Таким образом, Кригер вкладывал в понятие сложной вины следующий смысл: двойная вина – всего лишь такое столкновение умысла и неосторожности, которое не приводит к образованию новой, третьей формы вины. В случае с двойной виной, когда имеют место прямые и более тяжкие по сравнению с ними производные последствия, формы вины (умысел и неосторожность) не смешиваются, а устанавливаются самостоятельно, не образуя при этом новую форму вины, а существуя понятийно обособленно, но сочетаясь в одном деянии [4, с. 5].

Несмотря на все споры о правильно или абсурдности введения в правовую среду такого явления, как сложная вина, на современном этапе развития белорусского уголовного права и законодательства Уголовный кодекс Республики Беларусь (далее – УК) в ст. 25 четко определено его содержание. Так, сложная вина характеризуется умышленным совершением преступления и неосторожностью по отношению к наступившим в результате этого преступления последствиям, с которыми закон связывает повышенную уголовную ответственность. В целом такое преступление признается совершенным умышленно.

Как отметил Н. А. Бабий, неверно рассматривать сложную вину как разное сочетание видов умысла (прямого и косвенного) или видов неосторожности (легкомыслия и небрежности). Нельзя говорить о сложной вине при одновременном совершении двух преступлений. Сложная вина представляет собой один состав преступления со сложным характером объективной стороны [1].

Как показало исследование доступных источников информации, касающихся судебной практики в Республике Беларусь, сравнительно малое число деяний квалифицируется судами как преступления, субъективная сторона которых характеризуется сложной виной. Ввиду того, что составы со сложной виной обладают дополнительной сложностью в их исследовании и доказывании, а санкции по ним выше, чем по иным преступлениям, нередки случаи подачи осужденными апелляционной жалобы с просьбой о переквалификации преступления с одной статьи УК, субъективная сторона которой характеризуется сложной виной, на иную, санкция по которой несколько ниже.

Стоит отметить, что включение в УК Республики Беларусь и стран ближнего зарубежья положения о сложной вине не остановило дискуссии по данному вопросу. В юридической литературе регулярно появляются предложения о совершенствовании нормы, закрепляющей сочетание умысла и неосторожности при совершении одного преступления, либо об отмене ее вовсе. Кроме того, в соответствии с точкой зрения В. А. Нерсисянца, «научный поиск, проводимый в течение более чем трех десятков лет, и изменения в уголовной законодательстве свидетельствуют о том, что рассматриваемая идея не утратила свою актуальность» [5, с. 37].

В первую очередь возникает вопрос о том, насколько оправдано наличие нормы о сложной вине в законодательстве. Ученые в данной области и, в частности, В.В. Лукьянова разъясняют нормы о сложной вине в негативном ключе, поскольку не считают ее решением проблем в данной сфере, а всего лишь их научным прикрытием. Из такой позиции и возникло предложение ученых исключить нормы о сложной вине из текста уголовных кодексов, чтобы она не вносила путаницу в установление субъективной стороны значительной части составов преступлений и не перекрывала дорогу поиску полноценного решения проблем.

Преступление с двойной формой вины по своей структуре также объединяет два самостоятельных состава: умышленно и неосторожно совершенного посягательства. Каждое из них может влечь ответственность по отдельным статьям УК. Вместе с тем, в отличие от учтенной законодателем совокупности, имеющей одну форму вины, наличие конструкций составов со сложной виной ставит некоторые практически трудно разрешимые вопросы.

Во-первых, в закреплённой в законе ситуации, когда умышленно совершенное преступление и причиненный им по неосторожности более тяжкий вред, с которым связывается повышенная уголовная ответственность и которые оцениваются в целом как совершенные умышленно, не учитывается различное социальное содержание умышленного и неосторожного преступления. Так, при первом имеет место отрицательное отношение к нарушенным общественным отношениям, а при втором – пренебрежительное или недостаточно внимательное отношение.

Видится, что данные противоречия не удастся устранить путем признания в законе преступления со сложной виной как совершенного в целом по неосторожности [5, с. 26].

Во-вторых, если вышеуказанное преступление расценивается как совершенное в целом умышленно, то это означает вменение неосторожных последствий в умышленную форму вины, а это не соответствует действительной опасности деяния. Этот вывод подтверждается, если сравнить размеры наказаний некоторых уголовно-правовых норм. Например, причинение смерти по неосторожности влечет максимальное наказание в виде лишения свободы на срок до трех лет (ч. 1 ст. 144 УК); умышленное причинение тяжкого телесного повреждения максимально может наказываться лишением свободы на срок от четырех до восьми лет (ч. 1 ст. 147 УК); умышленное тяжкое телесное повреждение, повлекшее по неосторожности смерть потерпевшего, влечет наказание от пяти до пятнадцати лет (ч. 3 ст. 147 УК); убийство может наказываться лишением свободы на срок от шести до пятнадцати лет (ч. 1 ст. 139 УК).

В связи с этим закономерно возникает вопрос: может ли причинение смерти по неосторожности увеличивать размер наказания тяжкого телесного повреждения до пределов умышленного причинения смерти? [2, с. 189]

Будет справедливо отметить, что в конструкции ст. 25 УК в одном преступлении происходит объединение двух разных посягательств: умышленного и неосторожного. Как уже отмечалось ранее, при совершении умышленного и неосторожного деяния у субъекта наблюдаются совершенно разное социально-психологическое отношение к своему поведению. Несмотря на это, все преступления в соответствии с законодательной моделью ст. 25 УК признаются умышленными. В этой связи можно сделать вполне определенный вывод – конструкция ст. 25 УК не соответствует предписаниям принципа личной виновной ответственности [2, с. 189].

С точки зрения доктрины уголовного права спорными представляются также вопросы, касающиеся возможности покушения на преступление, совершаемое с двумя формами вины и соучастия в данных преступлениях.

Учитывая эти обстоятельства, считаем возможным поддержать предложение ряда ученых об исключении из УК нормы о совершении преступления со сложной виной. Вместе с тем, полагаем, что предложенное решение не исключит всех проблем, существующих в данной сфере.

Дело в том, что суды в своей деятельности (после исключения ст. 25 УК) по-прежнему будут сталкиваться с вопросом, как квалифицировать умышленное причинение тяжкого телесного повреждения, повлекшего смерть по неосторожности. Белорусский исследователь Н. А. Бабий решение этого вопроса видел в следующем. После исключения ст. 25 УК квалифицировать деяния как совершение умышленного преступления и причинение им по неосторожности другого более тяжкого последствия по совокупности преступления [1, с. 49]. Считаем такое предложение разумным и заслуживающим внимания со стороны законодателей.

Кроме того, И. О. Грунтов высказывал предложение о том, чтобы дополнить ст. 42 УК частью 3 следующего содержания: «совокупностью преступлений признается умышленное совершение преступления и причинения им по неосторожности другого более тяжкого последствия. При этом лицо несет уголовную ответственность за каждое совершенное преступление по соответствующей статье настоящего Кодекса» [2, с. 190].

Таким образом, последние несколько десятилетий научные разработки в области института вины, в частности сложной вины, показывают, что последнюю следует исключить из законодательства Республики Беларусь, поскольку он противоречит иным нормам уголовного законодательства (принципу личной виновной ответственности), затрудняет

правоприменительную деятельность и квалификацию деяний. Наиболее заслуживающим внимания видится предложение об исключении существующей нормы из УК. Квалификацию преступлений с умыслом по отношению к деянию и неосторожностью к наступившим последствиям предлагается после этого проводить по совокупности преступлений.

Список использованных источников:

1. Бабий, Н. А. О квалификации причинения смерти по неосторожности в результате причинения смерти по неосторожности? / Н. А. Бабий // Судовы веснік. – 2005. – № 2. – С. 47–50.
2. Грунтов, И. О. Принцип личной виновной ответственности в уголовном законодательстве / И. О. Грунтов. – Минск : Тесей, 2012. – 366 с.
3. Кириченко, В. Ф. Смешанные формы вины / В. Ф. Кириченко // Советская юстиция. – 1966. – № 19. – С. 13–15.
4. Кригер, Г. А. Определение формы вины / Г. А. Кригер // Советская юстиция. – 1979. – № 20. – С. 4–6.
5. Нерсисянц, В. А. Неосторожная вина: проблемы и решения / В. А. Нерсисянц // Государство и право. – 2000. – №4. – С. 60–61.

Вербицкая А.С.

студентка юридического факультета

Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина

г. Брест, Республика Беларусь

СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ УГОЛОВНО-ПРАВОВОГО ИНСТИТУТА ВИНЫ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ И СТРАНАХ МУСУЛЬМАНСКОЙ ПРАВОВОЙ СЕМЬИ

Семья романо-германского права, как известно, была сформирована в континентальной Европе. Республика Беларусь наряду с другими европейскими странами также относится к ней. Рассматриваемой семье присуща четкая структурированность права, его деление на частное и публичное, а также на отдельные отрасли и институты. Кроме того, именно романо-германская семья характеризуется высокой кодифицированностью законодательства по отдельным отраслям права. Так, основой для применения уголовного права в Республике Беларусь является Уголовный кодекс Республики Беларусь от 9 июля 1999 г. № 275-3 (далее – УК Республики Беларусь).

В странах романо-германской правовой семьи установлено верховенство закона. Судебные прецеденты при этом не являются источниками права, однако именно в решениях

судов находит свое воплощение определенная норма законодательства. На основе таких решений в последующем складывается судебная практика конкретного государства, что дает основание некоторым авторам считать ее источником права [2, с. 285–287].

Мусульманская правовая семья представляет собой довольно интересное юридическое явление, основывающееся на теологических взглядах, поскольку для стран, ей принадлежащих, характерен симбиоз закона и религиозных догм. Сегодня термин «семья мусульманского права» приравнивается к понятию «семья религиозного права», где в качестве основного источника формирования и развития правового поля и законности служит религия, а точнее, святое писание. К мусульманской правовой семье относятся страны, где государственной религией является ислам различных течений, а именно: ОАЭ, Ливан, Марокко, Иран, Ирак, Оман, Пакистан, Тунис, Иордания, Албания, Алжир и другие. Ислам имеет очень большое влияние на все сферы жизни мусульман, в том числе и социальную жизнь. Все дело в том, что в мусульманстве уголовные нормы являются своеобразным продолжением религиозных запретов, поскольку практически все деяния, оцениваемые в странах, проповедующих ислам, рассматриваются с точки зрения религии, «Божественного законодательства».

В целом, к источникам мусульманского уголовного права относятся Коран, сунна, кияс и иджма. Шариат выступает как формальным источником уголовного права (Саудовская Аравия), так и материальным (Судан, Йемен). Его роль варьируется в зависимости от степени кодификации законодательства: чем выше степень кодификации, тем менее значительна роль шариата как источника права, а также в зависимости от официальной признанности шариата как источника правовых норм.

В различных странах мусульманской правовой семьи имеются свои особенности конструкции уголовного законодательства. Так, в Бахрейне источниками уголовного права являются Конституция и Уголовный кодекс, в ОАЭ – Конституция, Уголовный кодекс и шариат, а следовательно, в ОАЭ имеет место смешанная система источников уголовного права [1, с. 35].

Отметим, что, в отличие от уголовно-правовой доктрины романо-германской правовой семьи, доктрине мусульманской правовой семьи (Иордания, Бахрейн и ОАЭ) неизвестно понятие общего состава преступления. Данная доктрина определяет, что основанием уголовной ответственности является наличие совокупности трех элементов: легального, материального и морального, появившихся под влиянием французской концепции уголовного права. Вместе с тем, в уголовном законодательстве Иордании, Пакистана и Ливии закреплено, что субъективная сторона преступления включает в себя такие элементы, как вину, возраст уголовной ответственности и вменяемость. Уголовно-

правовая доктрина Республики Беларусь, наоборот, очень подробно описывает элементы состава преступления. Только при наличии всех элементов состава преступления (объект, объективная сторона, субъект, субъективная сторона), согласно теории права, возможно привлечение к уголовной ответственности провинившегося лица. Законодательное закрепление состава преступления и его элементов в Республике Беларусь отсутствует.

Наиболее полно доктринальное учение о вине как элементе субъективной стороны преступления разработано в уголовном законодательстве Иордании. Четкого определения вины в законодательстве нет, однако, исходя из содержания статей, можно сделать вывод о том, что вина – психическое отношение лица к совершенному деянию и его последствиям. Однако, УК Республики Беларусь в ч.1 ст. 21 определяет вину как психическое отношение лица к совершаемому общественно опасному деянию, выраженное в форме умысла или неосторожности. Таким образом, белорусское законодательство более конкретно определяет понятие вины, но само понятие вины схоже с мусульманским законодательством.

Мусульманскому уголовному праву, как и уголовному праву Республики Беларусь, присуще выделение различных форм виновности: умышленной и неосторожной (неумышленной). Причем вторая является основанием для смягчения наказания.

Неосторожность деяния может иметь место в тех случаях, когда, во-первых, умысел субъекта был направлен на меньшие общественно опасные последствия, чем те, что наступили после совершения деяния, и, во-вторых, когда у виновного вообще отсутствовал умысел на совершение преступления (врачебная ошибка).

В мусульманской уголовно-правовой доктрине выделяют такие разновидности умысла, как определенный и неопределенный (в зависимости от условий преступления), общий и частный в соответствии с законом [1, с. 53]. Деление умысла на прямой и косвенный (как в ст. 22 УК Республики Беларусь) для мусульманского права не характерно [1, с. 40], однако в шариате существовало понятие «злой умысел». Отметим, что ст. 63 Уголовного кодекса Иордании содержит понятие прямого умысла, определенного как «желание совершить преступление», что тождественно с понятием прямого умысла в п. 2 ст. 22 УК Республики Беларусь: преступление признается совершенным с прямым умыслом, если лицо, его совершившее, сознавало общественную опасность своего действия или бездействия, предвидело их общественно опасные последствия и желало их наступления.

В мусульманской доктрине умыслу приписываются три признака, его характеризующих: 1) воля лица, совершившего деяние (при ее отсутствии ответственность наступает за неумышленное преступление); 2) желание наступления результата (при недостижении результата умысел все равно присутствует); 3) предвидение причинной связи (субъект должен предвидеть преступный результат как следствие своих действий) [1, с. 42].

Прямой умысел подразделяется на прямой умысел первой степени, когда субъект заранее запланировал преступные последствия и осознает сопутствующие результаты внутри самого умысла в соответствии с этой преступной деятельностью, и второй степени, когда лицо намеревается совершить поступок, с которым могут быть тесно связаны другие его действия, так как оно осознает, что не достигнет своей цели без совершения этих действий [1, с. 58]. При косвенном умысле, согласно мусульманскому праву, преступник, совершая деяния, допускает наступление возможных последствий [1, с. 71].

Уголовно-правовая доктрина Республики Беларусь и при умышленной, и при неосторожной форме вины предусматривает наличие таких характеризующих признаков как волевой и интеллектуальный момент умысла. Интеллектуальный элемент является одинаковым при прямом и косвенном умысле. Он подразумевает осознание опасности деяния и предвидение его последствий. Различаются прямой и косвенный умысел по содержанию волевого элемента. Так, при прямом умысле лицо желает наступления общественно опасных последствий, стремится к ним и совершает для этого преступление. При косвенном умысле лицо не желает наступления таких последствий, но сознательно их допускает, не стремится их предотвратить, безразлично относится к их наступлению.

Что касается неосторожной формы вины, то, в частности, в уголовных кодексах Иордании и Ливана отсутствует четкое определение неумышленной формы вины. В них перечислены лишь различные формы отношения лица к своему поведению, с которыми связывается понятие этой формы вины. Так, в Иордании под косвенным умыслом понимается наступление преступных последствий совершенного деяния, которые превзошли намерение исполнителя, если он предвидел их и брал на себя риск их наступления (ст. 64 Уголовного кодекса Иордании). В Иране же под ним понимается наступление преступного результата вследствие ошибки виновного, независимо от того, была ли ошибка следствием небрежности, необдуманности, невнимания, неосторожности или несоблюдения законов, порядков и постановлений (ст. 35 Уголовного кодекса Ирана). В то же время, уголовные кодексы Ливана (ст. 191) и Сирии (ст. 190) закрепляют, что «деяние является неумышленным как в тех случаях, когда лицо не предвидело результата своего действия или бездействия, но могло или должно было бы предвидеть, так и в тех случаях, когда оно предвидело этот результат, но полагало, что может его избежать». В шариатском законодательстве дается разъяснение термина «неосторожность» со слов некоторых ученых. В ст. 18 Уголовного кодекса Йемена определены три довольно странных вида неосторожности, а именно: то, что произошло по какой-либо причине; то, что было совершено недееспособным; то, что было совершено без умысла по отношению к

потерпевшему [1, с. 99]. Очевидно, что эти определения не согласуются ни с принципами (положениями) неосторожности, ни с ее нормами.

Наиболее серьезным видом неосторожных преступлений является легкомыслие, так как оно близко к косвенному умыслу. Разница лишь в том, что лицо не желало наступления подобных последствий и не предвидело их. Что касается халатности и небрежности, то этот вид преступлений представляет собой пассивное отношение к действительности, когда лицо небрежно относится к мерам предосторожности, которые требуются по технике безопасности [1, с. 101]. Этот вид преступлений по неосторожности является менее опасным, чем предыдущий, так как лицо не ведет себя безрассудно и неводержанно, а только небрежно относится к своим действиям, независимо от того, связана ли его небрежность с ожиданием подобных последствий, хотя оно посчитало невозможным их осуществление или не предвидело их. Разница между двумя вышеназванными видами преступлений по неосторожности состоит в том, что при легкомыслии само поведение человека является положительным, при халатности и небрежности – отрицательным.

Говоря о неосторожности как виде преступления стоит отметить, что мусульманские правоведы применяют к неосторожному деянию классификацию, отличающуюся от той, которая используется в других правовых семьях. Так, выделяются две формы неумышленной неосторожности: абсолютная (полная) неосторожность и «произошедшее в результате неосторожности». При абсолютной неосторожности лицо целенаправленно совершает деяния, но не предвидит последствий. При «произошедшем в результате неосторожности» лицо не намеревается совершить деяние и не предвидит результатов [1, с. 105].

Согласно ст. 23 УК Республики Беларусь у неосторожной формы вины выделяются две формы: легкомыслие или небрежность. Преступление считается совершенным по легкомыслию, если лицо, его совершившее, предвидело возможность наступления общественно опасных последствий своих действий или бездействий, но без достаточных оснований рассчитывало на их предотвращение. Совершенным же по небрежности считается преступление, когда лицо, его совершившее, не предвидело возможности наступления общественно опасных последствий своего действия или бездействия, хотя при необходимой внимательности и предусмотрительности должно было и могло их предвидеть. При сравнении стоит отметить, что понятия видов неосторожной формы вины в мусульманском уголовном праве и уголовном праве Республики Беларусь имеют существенную разницу.

Таким образом, в мусульманском уголовном праве вина – один из основных признаков субъективной стороны преступления. От формы вины (умышленная и неосторожная) зависят тяжесть совершенного преступления и вид наказания, как и в уголовном праве Республики Беларусь. Умысел подразделяется на определенный и

неопределенный, а также общий и частный. Деления умысла на прямой и косвенный для мусульманского права, в отличие от белорусского, не характерен. Наиболее серьезный вид неосторожных преступлений – легкомыслие. Также выделяют халатность и небрежность. Мусульманские правоведы выделяют две формы неумышленной неосторожности: абсолютная (полная) неосторожность и «произошедшее в результате неосторожности».

Список использованных источников:

1. Аль-Баити Мухтар Авад Абдулла. Судебное рассмотрение дел по заявлениям на нотариальные действия и отказ в их совершении : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / М. В. Аль-Баити Мухтар Авад Абдулла. – Махачкала, 2014. – 160 с.
2. Вишневский, А. Ф. Общая теория государства и права : учебник / А. Ф. Вишневский, Н. А. Горбатов, В. А. Кучинский; под общ. ред. проф. В. А. Кучинского. – Изд. 2-е, переработ. и доп. – М. : Изд-во деловой и учеб. лит-ры, 2006. – 656 с.

Гуляков К. В.

*аспірант кафедри галузевого права
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ТЕРМІН

Термінологічне коло культурної спадщини складається з безлічі визначень культурної спадщини. Як відліком скористаємося загальноприйнятим визначенням Конвенції ЮНЕСКО 1972 року по захисту всесвітньої культурної спадщини. Стаття 1 даної Конвенції класифікувала поняття матеріальної культурної спадщини по трьох категоріях:

«пам'ятки: твори архітектури, монументальної скульптури й живопису, елементи та структури археологічного характеру, написи, печери та групи елементів, які мають видатну універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва чи науки;

ансамблі: групи ізольованих чи об'єднаних будівель, архітектура, єдність чи зв'язок з пейзажем яких є видатною універсальною цінністю з точки зору історії, мистецтва чи науки;

визначні місця: твори людини або спільні витвори людини й природи, а також зони, включаючи археологічні визначні місця, що є універсальною цінністю з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології» [1, с. 176].

Дане визначення обґрунтовано і може бути застосоване для визначення внутрішнього складу матеріальної культурної спадщини і для організаційних цілей, пов'язаних із правовими і майновими відносинами, але не відображає його роль і місце в сучасному світі.

На інформаційну складову спадщини звертає увагу М.Є.Кулешова: «спадщину можна розглядати як інформаційний потенціал, відбитий у явищах, подіях, матеріальних об'єктах, і необхідний людству для свого розвитку, а також, що зберігається для передачі майбутнім поколінням» [2, с. 41]. Інформаційно-часовий аспект у визначенні поняття спадщини підкреслював також Д.С.Лихачов у своєму проекті Декларації прав культури. Він розуміє під нею форму закріплення і передачі сукупного духовного досвіду людства. При цьому він чітко виділяє дві її складові: духовні (мова, ідеали, традиції) і матеріальні (музейні, архівні, бібліотечні фонди, пам'ятники археології, архітектури, науки і мистецтва, пам'ятні знаки, спорудження, ансамблі, визначні місця і інші свідчення історичного минулого, унікальні ландшафти, спільні творіння людини і природи, сучасні спорудження, що представляють особливу цінність із погляду історії, мистецтва або науки) [3].

Дуже часто матеріальна культурна спадщина сприймався практично як синонім терміна «пам'ятник». У теперішній час пам'ятник розглядається в основному лише як синонім об'єкта спадщини.

Разом з тим, як відзначила Т.М.Миронова, «дефініція «пам'ятник», насамперед, орієнтується на збереження пам'яті, спогаду; він виключений з активної господарської діяльності; спадщина ж - це те, що передали нам предки, але передали не просто на збереження, але для інтерпретації і збільшення» [4, с. 77]. Звідси робимо висновок, що, на відміну від пам'ятника, що є категорією нединамічною, об'єкт спадщини виступає частиною цілісної і системи спадщини, що розвивається.

До того ж все більше поширення в професійних колах теоретиків і практиків менеджменту спадщини і менеджменту культурних ресурсів, як на глобальному, так національному і регіональному рівнях, набуває застосування дефініцій і визначень, вироблених у практиці роботи фахівців ЮНЕСКО і пов'язаних з ним інших організацій глобального рівня. У найбільш загальному і стислому виді вони містяться в дослідженні «Культура в стійкому розвитку», виконаному за замовленням Всесвітнього банку і виглядають наступним чином:

«Культура: комплекс певних духовних, матеріальних, інтелектуальних і емоційних рис, які характеризують суспільство або соціальну групу. Вони містять у собі не тільки мистецтво і писемність, але також способи життя, фундаментальні права людського буття, ціннісні системи, традиції і вірування.

Культурна спадщина: складається з таких аспектів минулого, які люди зберігають, культивують, вивчають і передають наступному поколінню. Ці досягнення втілені в матеріальних формах, таких, як, наприклад, будинки, і в нематеріальних формах, наприклад, у різних видах виконавського мистецтва. Культурна спадщина - це те, що придбало цінність

у минулому і цінність чого очікується в майбутньому. Оскільки ця цінність і її очікування змінюються із часом, це затвердило саму культурну спадщину як суб'єкт динамічної зміни.

Культурне надбання: відноситься до місць, структур, об'єктів і природних ландшафтів, що мають археологічну, історичну, релігійну, естетичну або іншу культурну цінність.

Матеріальна або «побудована» спадщина: будинки, історичні пам'ятники, об'єкти і сільськогосподарські пейзажі.

Жива або «експресивна» спадщина: соціальні практики, життя в співтоваристві, цінності і вірування, форми вираження, такі, як мова, мистецтва і ремесла, музика, танець, поезія і література.

Культурна значимість: використовується для оцінки цінності об'єкта або місця. Вона містить у собі естетичну, історичну, наукову (дослідницьку), соціальну або економічну цінність.

Збереження: спрямоване на всі аспекти захисту об'єкта або його залишків, щоб зберегти його культурну значимість. Воно містить у собі і використання. І може залежати від значимості культурного артефакту або супровідних обставин, включаючи консервацію, реставрацію, реконструкцію, пристосування або будь-яку комбінацію із цих дій» [5, с. 1–2].

Крім цього, сюди ж включені і інші визначення, які показують включеність спадщини в процеси соціального і економічного розвитку. Цим вони принципово відрізняється від понятійного апарата, що використовується в підходах багатьох інших дослідників, коли культурна спадщина і пов'язане з нею коло понять розглядаються як самоцінність, поза контекстом поточних соціальних, економічних і інших проблем життя, а також перспектив розвитку суспільства.

В Україні 8 червня 2000 р. Верховною Радою України було прийнято Закон «Про охорону культурної спадщини», що містить ряд новел порівняно з попереднім законодавством. Насамперед, це стосується зміни об'єкта правового регулювання. Відповідно до міжнародно-правових традицій замість терміна «пам'ятки історії та культури», який традиційно вживався у радянському законодавстві, застосовано — «культурна спадщина», який за змістом значно ширший від попереднього. Під культурною спадщиною в цьому Законі розуміють сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини, до яких належать місця, споруди (витвори), комплекси (ансамблі), їхні частини, пов'язані з ними території чи водні об'єкти, інші природні, природно-антропогенні чи створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з антропологічного, археологічного, естетичного, етнографічного, історичного, мистецького, наукового чи художнього погляду і

зберегли свою автентичність. Закон закріплює нові критерії класифікації об'єктів культурної спадщини: за типами (споруди (витвори), комплекси (ансамблі), визначні місця) та видами (археологічні, історичні, монументального мистецтва, архітектури та містобудування, садово-паркового мистецтва, ландшафтні).

Закон став своєрідним ядром системи законодавства України у цій галузі. Його можна характеризувати як акт, що кодифікував правові акти, які вже діяли в сфері охорони пам'яток.

З наведеного можна зробити висновок, що Україна знаходиться у процесі реорганізації законодавства стосовно кращого захисту її культурної спадщини, у відповідності з новими національними та міжнародними пропозиціями. Але проблемою залишається незадовільний стан із поширенням та популяризацією Конвенцій ЮНЕСКО в Україні, це є по суті показником ставлення держави як до виконання міжнародних зобов'язань, так і до виконання власних законів.

Список використаних джерел:

1. Україна в міжнародно-правових відносинах / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького / Ю.С. Шемшученко (відп.ред.), В.І. Акуленко (упоряд.), В.І. Акуленко (відп.ред.). К. : Юрінком, 1996. Кн. 2 : Правова охорона культурних цінностей. К. : Юрінком, 1997. 863с.
2. Кулешова М.Е. Понятийно-терминологическая система «Природное и культурное наследие»: содержание и основные понятия. *Уникальные территории в культурном и природном наследии регионов*. Сб. науч. тр. М.: РНИИ культурного и природного наследия, 1994 . С. 40–46.
3. Лихачёв Д.С. Раздумья о России . СПб.: Logos, 1999. С. 635–640.
4. Миронова Т. Н. Сохранение природного и культурного наследия как императив культурной политики постиндустриального общества: дис. ... канд. культурол. наук : 24.00.01 / Москва, 2000. 168 с.
5. Community Foundations A Tool for Preservation of Cultural Heritage. *Social development notes*. No. 108 /April 2007. P. 1–4.

Дмитренко Н.А.

*аспірант кафедри галузевого права
історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м.Херсон, Україна*

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Злочинність проникає в усі верстви суспільства, всі соціальні сфери. Не є винятком і Збройні Сили України. Військова злочинність знаходиться в центрі уваги політиків та

широкої громадськості – чим вище її рівень, тим менше можливостей використання армії як ефективного інструменту вирішення зовнішньополітичних і внутрішніх проблем.

Злочинність у Збройних Силах України - це сукупність злочинів, вчинених військовослужбовцями, а також прирівняними до них за статусом і кримінальною відповідальністю, військовозобов'язаними під час проходження ними навчальних або спеціальних зборів.

Перелік видів Збройних Сил, інших військ і військових формувань, а також різних категорій військовослужбовців і прирівняних до них осіб показує, що злочинність в армії являє собою складну сукупність протиправних дій. Вона неоднорідна і неоднакова за характером, рівнем і структурою стосовно різних військ і різних категорій [1, с.127].

Українська кримінологічна енциклопедія визначає військову злочинність як сукупність передбачених кримінальним законом суспільно небезпечних діянь, учинених особами із Збройних Сил, інших військ і військових формувань, а також громадянами, що перебувають у запасі, під час проходження ними військових зборів, і персоналом військових частин, з'єднань та установ у зв'язку із виконанням ними службових обов'язків або в розташуванні цих частин, з'єднань і установ, за певний період часу і в певному просторі.

Цей вид злочинності виділяється в структурі загальної злочинності за суб'єктивним критерієм, тобто являє собою сукупність тих протиправних діянь, які вчиняються спеціальними суб'єктами права – військовослужбовцями [2, с. 254].

Під військовою злочинністю в широкому сенсі слова розуміють систему злочинів, скоєних військовослужбовцями, що включає:

- загальні злочини, тобто ті, стосовно яких кримінальним законом не передбачений спеціальний суб'єкт - військовослужбовець, вони можуть відбуватися і цивільними особами, і військовослужбовцями;

- власне військові - злочини зі спеціальним суб'єктом - військовослужбовцем. Специфічний і їх об'єкт - військовий правопорядок.

До власне військових відносяться злочини проти порядку підлеглості, проти порядку проходження військової служби, проти порядку експлуатації військової техніки, несення бойового чергування, вартової, прикордонної та інших спеціальних служб, а також військові посадові злочини.

Сучасна військова злочинність в Україні характеризується високим рівнем і несприятливою динамікою та структурою. Кримінально-правова статистика свідчить про різке й велике (в 10 разів) зростання в Україні впродовж п'яти років кількості зареєстрованих злочинів, що вчиняються військовослужбовцями [3, с. 137].

При цьому рівень латентності злочинності військовослужбовців залишається високим, що пояснюється: небажанням потерпілих карати винних; відсутністю у командирів будь-якого стимулу у виявленні злочинів (оскільки, як правило, за це їх карають в дисциплінарному порядку); круговою порукою, яка існує в армійському колективі; наявністю значного проміжку часу між моментом вчинення злочину та його виявленням; незадовільною роботою контрольно-ревізійних служб; недоліками в діяльності органів військової юстиції.

Будь-який злочин військовослужбовця, на який би об'єкт він не посягав, завжди є ще й порушенням військової дисципліни. Військовослужбовець, переступаючи закон, так чи інакше робить замах на боєготовність, боєздатність частин і підрозділів, на військові правовідносини. Передумовою злочинів військовослужбовців найчастіше служать безконтрольність з боку командирів, відсутність в частинах і підрозділах належного статутного порядку. Природно, що усунення причин кожного вчиненого злочину покладається на військове командування. А їх виявлення в ході судового слідства - на військовий суд, який би розглядав ту чи іншу кримінальну справу [4, с. 348].

При аналізі детермінації і причинності цієї злочинності звертають увагу і на умови служби, включаючи побутові, і на характеристики військового колективу, командування. Велике значення має оцінка тривалості перебування винних у військах, бо нерідко за цією злочинністю проглядаються загальні причини та умови злочинів.

Причини злочинності військовослужбовців криються в двох взаємопов'язаних площинах: в суспільстві і в армії.

Серед ознак злочинності військовослужбовців можна виділити наступні:

- відносна стабільність;
- розбіжність основних показників зростання або зниження злочинності порівняно з загальнокримінальною злочинністю;
- збільшення латентності;
- більш низький коефіцієнт злочинності порівняно з коефіцієнтом загальнокримінальної злочинності;
- пріоритетний вплив на злочинність військовослужбовців інших факторів, відмінних від факторів, які впливають на загальнокримінальну злочинність.

Так чи інакше всі ці злочини підривають, послаблюють військову дисципліну, без якої неможливо забезпечення належної боєготовності військ. У цьому полягає перш за все їх небезпека, не кажучи вже про те, що вони можуть завдавати істотної шкоди інтересам особистості, відносинам власності та іншим охоронюваним кримінальним законом об'єктам.

Таким чином, поняття злочинності серед військовослужбовців можна трактувати як у широкому, так і у вузькому сенсі. При схожих рисах з загальнокримінальною злочинністю вона володіє певними, притаманними лише їй рисами.

Список використаних джерел:

1. Кримінологія: Навчальний посібник / Упорядники: Джужа О.М., Василевич В.В., Іванов Ю.Ф., Опанасенко П.М., Сюрвачик В.Г.; за заг. ред. О.М. Джужа. – К.: НАВСУ, 2014. – 2013 с.
2. Злочинність військова. Українська кримінологічна енциклопедія / за заг. ред. В. В. Чернея, В. В. Сокурєнка; упоряд. О. М. Джужа, О. М. Литвинов. Київ; Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ; Нац. акад. внутр. справ; Кримін. асоц. України; Золота миля, 2017. С. 254–257.
3. Казначєєва Д.В. Військова злочинність: аналіз та прогнозування/Д.В. Казначєєва// Вісник кримінологічної асоціації України. - 2018. - № 2(19). –С. 132-140.
4. Кримінологія : підручник / А.М. Бабенко, О.Ю. Бусол, О.М. Костенко та ін.; за заг. ред. Ю.В. Нікітіна, С.Ф. Денисова, Є.Л. Стрельцова. – 2-ге вид., перероб. та допов. – Харків : Право, 2018. – 416 с.

JULr. Доланская Рената,

Riaditelka EDUKACNENO CENTA,

Mimosudneho Riesenia Sporov

lektorka a odborný garant,

advokátka a mediátorka, vysokoškolský pedagóg

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В СФЕРЕ ПРИМЕНЕНИЯ МЕДИАЦИИ В СЛОВАКИИ.

Для современного общества характерно возрастание количества споров, которые, как правило, решаются посредством суда. Но опыт судебной практики часто указывает на то, что для полноценного урегулирования определённого спора правовые нормы и судебная охрана не всегда достаточны, поскольку неудовлетворённость судебным приговором может вести к его несоблюдению или к дополнительным судебным разбирательствам.

Суд регулирует только юридическую сторону дела и не занимается психологическими аспектами спора. Но именно отсутствие учёта таких неюридических факторов в процессе урегулирования может привести к неэффективности решения дела только правовым путём. Поэтому чем дальше, тем больше юристов осознаёт, что для решения проблемы клиента и для достижения удовлетворяющих его результатов необходимо выбрать более широкий

междисциплинарный подход, который полностью учитывает и правовую сторону вопроса, и личные интересы и нужды клиента, обеспечивая при этом принятие эффективного, своевременного, реального и удовлетворяющего решения. Такой широкий межотраслевой подход к урегулированию спора предоставляет медиация, которую в качестве варианта, альтернативного судебному процессу разрешения спора, использует большинство членских стран Европейского Союза. В том числе и Словацкая Республика.

В медиации исходят из познания того, что конфликты являются естественной неотъемлемой частью жизни. В медиации не ищут виновника или лицо, ответственное за возникновение конфликта. Медиация подчиняется действующему законодательству, но, в то же время, берёт во внимание и личное восприятие конфликта его участниками, их личные интересы и потребности.

Кроме первичного предназначения, которым является разрешение спора, медиация имеет и вторичные эффекты, к которым можно отнести и воспитание сторон к взаимной толерантности и к соблюдению ранее согласованных правил. Процесс медиации осуществляет независимый, беспристрастный и нейтральный медиатор, который является ключевым субъектом в процессе медиации. В качестве квалифицированного специалиста в области права, коммуникации и решения споров, медиатор способствует разрешению спора и поиску взаимоприемлемого решения.

Главным «рабочим инструментом» медиатора является разговор, который, в случае его правильного ведения, является ключом к достижению соглашения. Задачей медиатора является не только выслушать стороны конфликта. Хороший медиатор должен иметь способность переквалифицировать жалобы сторон в их требования и, в клубке эмоций, которыми сопровождается большинство споров, найти и определить суть проблемы.

В правовое законодательство Словацкой Республики медиация впервые была внесена в соответствии с законом № 550/2003 З. к. (Законодательного кодекса) «О пробационных и о медиационных исполнителях» в связи с внедрением так называемого ресторативного (восстановительного) правосудия в системе уголовной юстиции. В последствии, в области гражданского и частного права 1 сентября 2004 был введён в силу закон № 420/2004 З. к. «О медиации и о внесении дополнений в отдельные законодательные акты». Проект закона был предложен по инициативе тогдашнего министра юстиции, а в его разработке приняли участие эксперты из Великобритании, в рамках двухстороннего сотрудничества в проекте «Поддержка доступа к правосудию».

Уже в относительно короткие сроки после принятия закона о медиации оказалось, что база ценностей, на которых основан институт медиации, находит применение в урегулировании конфликтов и споров, возникающих в разных областях общественной

жизни. Поэтому институт медиации постепенно начали продвигать в разных областях общественной жизни в качестве специального метода, направленного на решение конфликтов. На этот факт отреагировало и законодательство, которое медиацию постепенно ввело в разные правовые директивы, связанные с урегулированием проблем. Так медиация закрепились, например, в законе № 305/2005 З. к. «О социально-правовой охране детей, о социальном кураторстве и о внесении изменений и дополнений в отдельные законодательные акты» в качестве специального метода решения конфликтных ситуаций в семьях. В дальнейшем медиацию, в качестве формы правового содействия, предоставляемой малоимущим лицам, освоил и закон № 327/2005 З. к. «О предоставлении правового содействия малоимущим и о внесении изменений и дополнений в закон № 586/2003 З. к. «Об адвокатуре и о внесении изменений и дополнений в закон № 455/1991 Кодекса «О предпринимательской деятельности и о внесении изменений и дополнений», т.н. «закон о предпринимательстве». В то же время вошло в практику и применение методов медиации в школах или в разных сообществах, в связи с чем вошли в обиход понятия: «школьная медиация», «медиация сверстников», «медиация общин» или «межкультурная медиация».

Во всех названных направлениях медиация представляет собой институцию, построенную на тождественных принципах: принцип добровольности; принцип конфиденциальности и доверия; принцип нейтральности, независимости и беспристрастности медиатора; принцип направленности в будущее; принцип осознания отличий; принцип преобразования соперничества в сотрудничество; принцип приятия на себя ответственности; принцип свободного решения; принцип окончания спора в положении „win – win“ – победа без проигравших. Её главной целью является урегулирование конфликтного состояния или спора, но при этом организация, воздействие и статус лиц, осуществляющих процесс медиации, бывают в каждой из этих ситуаций разными.

Оказалось, что само о себе правовое регулирование, допускающее возможность использования медиации для её реального применения, не является достаточным. Прошло почти 15 лет с тех пор, пока парадигма в вопросах разрешения споров начала меняться в направлении поддержки современных подходов, включая медиацию. Но, несмотря на то, что в последнее время дошло к выразительному прогрессу в восприятии медиации и профессии медиаторов в глазах профессиональной и непрофессиональной общественности, апликационный потенциал медиации в Словакии полноценно не используется. К счастью, прибывающие примеры хорошей медиационной практики чем дальше, тем больше способствуют изменению направления в решении споров в сторону медиации. Использование медиации чрезвычайно удачно подходит для решения почти всех споров в

области гражданского и семейного права и, чем дальше, тем чаще используется и в сфере права торгового и трудового.

Список использованных источников:

1. Сванова Б. – Баллова Д. – Доланска Р. : «Медиация – практический путеводитель права». Братислава: Волтерс Клувер, 2016, ISBN 978-80-8168-434-0
2. Галагова Е. – Волкова Н. : «Компендиум (справочник) по медиации». Прешов: Греко – католический теологический факультет, Прешовский Университет в Прешове, 2017, ISBN 978-80-555-1819-0.

Зорін О.О.

*здобувач вищої освіти історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

Стратонов В.М.

*доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
професор кафедри галузевого права
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ НЕЛЕГАЛЬНОГО МІГРАНТА

За останні декілька років у світовій спільноті активно почали обговорюватися проблеми нелегальної міграції, які супроводжуються паралельним зростанням кількості вчинених злочинів, зокрема, тими самими нелегальними мігрантами. Не залишилась осторонь і Україна, спостерігається наступне: багато громадян України виїжджають на роботу за кордон в країни Європейського союзу, а на їх місце приїжджають представники бідніших країн, зокрема, Азіатського регіону. У великій кількості випадків мігранти потрапляють до нашої країни шляхом незаконного переміщення через практично відкритий кордон з Російською Федерацією на сході нашої держави, а також через певні недоліки в системі контролю на інших ділянках кордону.

Без можливості знайти достатньо оплачувану роботу, незаконні мігранти дуже часто обирають шлях криміналу, діючи як поодиночки, так і в складі організованих злочинних груп,

що несе в собі загрозу для громадського порядку і національної безпеки України. З нашої точки зору, доцільним є аналіз особи злочинця нелегального мігранта, особливо, на тлі суттєвого, за останні декілька років, збільшення кількості виявлених незаконних мігрантів в Україні і постійного зросту рівня злочинності, у тому числі й організованої.

У Законі України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» визначено термін «нелегальний мігрант», під яким розуміється іноземець або особа без громадянства, які перетнули державний кордон поза пунктами пропуску або в пунктах пропуску, але з уникненням прикордонного контролю і невідкладно не звернулися із заявою про надання статусу біженця чи отримання притулку в Україні, а також іноземець або особа без громадянства, які законно прибули в Україну, але після закінчення визначеного їм терміну перебування втратили підстави для подальшого перебування та ухиляються від виїзду з України [1].

Для нелегального мігранта характерні наступні ознаки: по-перше, це стан особи, яка вирішила здійснити переміщення нелегальним шляхом; по-друге, це спосіб перетину кордону; по-третє, це використання підроблених чи зіпсованих документів або їх відсутність взагалі [2, с. 176].

Слід виділити осіб, які потрапляють на територію іншої держави з використанням підроблених документів. Вони ніби на легальних підставах потрапляють в іншу країну, проходячи митницю, але за своєю суттю є незаконними мігрантами. На нашу думку, даний спосіб переходу кордону найчастіше використовують особи, які знаходяться у розшуку своєї країни і маючи можливість отримати фальшиві документи намагаються сховатися на території іншої держави. Також даний спосіб активно застосовують так звані «злочинці-гастролери», вчиняючи кожен новий злочин, або серію злочинів, у новому місті, або навіть іншій країні, при цьому зустрічаються непоодинокі випадки їх зорганізованості.

На підставі двох концепцій американських учених: Т. Селліна, який розглянув як криміногенний фактор конфлікт між культурними цінностями різних співтовариств і А. Коена, який дослідив особливості культурних цінностей кримінальних об'єднань [3], можна охарактеризувати особу злочинця незаконного мігранта.

Загалом суть теорії конфлікту культур Т. Селліна полягає в тому, що різні погляди на життя, звички, стереотипи мислення і поведінки, різні цінності ускладнюють взаєморозуміння людей, ускладнюють співчуття і співпереживання, можуть викликати озлоблення по відношенню до представників інших культур. В окремих випадках правові та моральні норми, що панують у суспільстві, можуть оцінюватися як вигідні лише певним соціальним групам, тому їх заперечення не вступає в протиріччя з цінностями, які поширені на інших поверхах суспільства [3, с. 169].

Що стосується А. Коена, то він ще більше зменшив масштаб соціальних груп і розглянув особливості культурних цінностей кримінальних об'єднань. У цих мікрогрупах можуть формуватися свої мінікультури (погляди, звички, вміння, стереотипи поведінки, норми спілкування, права і обов'язки, міри покарання порушників норм, вироблені такими мікрогрупами) - цей феномен отримав назву субкультури. Як правило, кримінальна субкультура знаходиться в протиріччі з пануючими в суспільстві цінностями. Потрапляючи в злочинну групу, сприйнявши її субкультуру, людина нібито звільняється від інших соціальних заборон, більше того, їх порушення нерідко буває однією з норм кримінальної субкультури [3, с. 168-169].

Спочатку нелегальних мігрантів доцільно поділити на дві категорії. До першої групи слід віднести тих, які змогли працевлаштуватися і не збираються осідати в іншій країні на довгий час, тобто – трудові мігранти. Навіть, якщо деякі з них і вчиняють кримінально-карані діяння, то їх слід відносити до ситуативного типу особи злочинця, суспільна небезпека яких виражена нечітко, але проявляється в певних ситуаціях, найчастіше це вчинення одиничних злочинів у зв'язку з виникненням матеріальних труднощів.

До другої групи ми відносимо тих незаконних мігрантів, які не змогли влаштуватися в чужій країні і були втягнуті в злочинне середовище, чи самі створили його навколо себе. Таких осіб слід відносити до послідовно-криміногенного типу, усталена злочинна діяльність яких має характер активної опозиції суспільству, його цінностям і нормам, вони наполегливо втягують у таку діяльність інших осіб, серед яких особливо слід виділити професійних злочинців, для яких кримінально-карані дії є єдиним або головним джерелом існування, тощо [4, с. 86-87].

Ні в якому разі не можна доводити думку, що всі нелегальні мігранти, які тим чи іншим чином потрапили на територію України і стали на шлях криміналу, зробили це цілеспрямовано. Ряд різнопланових факторів, починаючи від неможливості знайти нормальну роботу до відчуття ненависті до жителів тієї країни в якій вони знаходяться, служать причиною вчинення злочинів.

У статистичному звіті Офісу Генерального прокурора України про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2018 рік частка нелегальних мігрантів є чи не найменшою, особливо на фоні злочинів, які вчинили громадяни України. Найбільш характерними для нелегальних мігрантів є злочини проти власності (крадіжки, грабежі), які не потребують особливої підготовки та професіоналізму. У відповідному звіті за 2019 рік спостерігається така ж сама тенденція [5].

З іншого боку, в юридичній літературі зазначається, що характер злочинів, які вчиняють нелегальні мігранти, показує, що обсяг та їх види є дуже різноманітними, як

правило переважають корисливо-насильницькі посягання: розбійні напади, вимагання, заподіяння тілесних ушкоджень, зґвалтування, вбивства, шахрайство, контрабанда, корупція, торгівля людьми, торгівля зброєю, підробка документів, вчинення терористичних актів, захоплення заручників, незаконна трансплантація органів і тканин людини тощо [2, с. 182-183]. Так як через Україну проходить міжнародний наркотрафік, нелегали, особливо транзитні, ймовірно за все, активно використовуються транснаціональною мафією для транспортування наркотичних речовин.

Внесок мігрантів у злочинність окремих регіонів – різний. Він визначається насамперед масштабами самого потоку мігрантів, який, здебільшого, тим вищий, чим більший населений пункт. Великі міста з їх широким спектром можливостей завжди були привабливішими для приїжджих. Зазначається, що у Києві та Одесі, наприклад, їх частка, за окремими оцінками фахівців, серед усіх злочинців сягає майже третини. Контингент мігрантів також неоднорідний за своїм складом, мотивацією і метою приїзду, тривалістю перебування, етнічними та соціальними ознаками. Отже, різний і характер впливу цих мігрантів на криміногенну ситуацію [6, с. 349].

Підсумувавши, можна стверджувати, У більшості випадків, проживаючи лише з представниками своєї національності, нелегальні мігранти сповідують погляди на життя, моральні норми відмінні від населення тієї країни, де вони знаходяться, що ускладнює їх взаєморозуміння, і тим самим провокує конфлікти, детермінуючи кримінальні правопорушення.

Характеризуючи особу злочинця нелегального мігранта ми виділяємо два типи: ситуативний, який характерний для нелегальних мігрантів, що вчиняють одиничні злочини, переважно з корисливих мотивів, і послідовно-криміногенний, до якого слід відносити тих осіб, які цілеспрямовано стали на шлях криміналу, і здебільшого є професійними злочинцями.

До категорії злочинів, які вчиняють незаконні мігранти, характерні як і примітивні злочини типу крадіжки, грабежі, так і діяння, що потребують професійної підготовки типу вбивства на замовлення, розбійні напади, злочини у сфері наркообігу, до яких повинна бути прикута особлива увага. Високий відсоток латентності злочинів, вчинюваних мігрантами, і їх налагоджені міжнародні зв'язки часто дають змогу нелегалам уникнути покарання.

Список використаних джерел:

1. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17> (дата звернення: 03.04.2020).

2. Міграційне право України : підручник / С.М. Гусаров, А.Т. Комзюк, О.Ю. Салманова та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, чл.-кор. НАПрН України С.М. Гусарова. Харків: Дім реклами, 2016. 296 с.
3. Иншаков С.М. Зарубежная криминология: Учеб. пособие для вузов. 2-е изд. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. 383 с.
4. Криминологія: Підручник / Ю.В. Нікітін, Л.С. Сміян, П.Г. Хоменко та ін.; за заг. ред. Л.С. Сміяна, Ю.В. Нікітіна. Київ: Національна академія управління, 2010. 496 с.
5. Статистична інформація – Генеральна прокуратура України. URL: <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 03.04.2020).
6. Профілактика злочинів: Підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. О.М. Джужи. Київ: Атіка, 2011. 720 с.
7. Стратонов В.М., Зорін О.О. Нелегальна міграція: криминологічні поняття, причини, наслідки. *Правові, економічні та соціокультурні засади регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 10 грудня 2019 року)*. Полтава: Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна», 2019. С. 121-126.

Корунчак Л.А.

доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін

Херсонського факультету Одеського державного

університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

м.Херсон, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ СИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ ЯВИЩА КОРУПЦІЇ

Корупція є складним багаторівневим соціальним явищем. Вона має соціальні витоки, відображає найбільш значущі для держави й суспільства проблеми. Розуміння корупції як явища та її трактування в законах та інших джерелах права обумовлюється національною та історичною специфікою.

Як відмічає Губарєв О.О., аналіз міжнародно-правових документів свідчить про наявність різних підходів до визначення поняття «корупція». У Довідковому документі ООН про міжнародну боротьбу з корупцією це поняття трактується наступним чином: «Корупція – це зловживання державною владою для отримання вигоди в особистих цілях». У керівництві, яке було підготовлено секретаріатом ООН, поняття «корупція» включає: 1) крадіжку, розкрадання і привласнення державної власності посадовими особами; 2) зловживання службовим становищем для отримання невиправданих особистих вигід у результаті неофіційного використання офіційного статусу; 3) конфлікт інтересів між громадським обов'язком і особистою користю.

У Німеччині відсутнє загальне визначення корупції, проте німецькі науковці і практики не вважають це істотним недоліком законодавства. Вони вважають, що корупція – це суспільно небезпечне явище, яке складається з конкретних корупційних діянь, за які законом передбачено юридичну відповідальність. Правоохоронні органи Німеччини у своїй діяльності користуються робочим визначенням цього поняття, сформульованим спеціально створеною групою фахівців Міністерства внутрішніх справ і Міністерства юстиції, відповідно до якого під корупцією розуміють дії, під час вчинення яких державні службовці використовують своє посадове становище, щоб збагатитися матеріально чи нематеріально або збагатити третіх осіб. На практиці під корупцією німецькі правоохоронці розуміють хабарництво, розкрадання з використанням посадового становища, нецільове витрачання коштів, інші дії, вчинені державним службовцем всупереч службі з метою збагачення, розголошення службової таємниці, дії, вчинені з дотриманням службових приписів, але в інтересах певних фірм, а також будь-які вчинки, несумісні зі статусом державного службовця [1, с.26].

Відповідно до ч.1 ст.1 Закону України «Про запобігання корупції» під корупцією розуміється використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [2].

Іншими словами, юридичне визначення корупції в різних країнах є різним. У той же час причини виникнення цього явища в будь-якій державі завжди одні і ті ж: корупція з'являється тоді, коли регулювання суспільних відносин державою дає збій. У системі взаємодії держави й суспільства (державно-суспільному континуумі) вона виникає як реакція суспільства, зумовлена самоорганізацією, на неефективність діючих інститутів держави. Зазначена неефективність змушує суспільство (або його елементи - окремих індивідів) шукати паралельні шляхи, розробляти новий механізм для реалізації власних інтересів. В подальшому, якщо механізм дії санкціонованих державою норм є недостатньо ефективним, суспільство (окремі його елементи) використовують уже звичний, найбільш широко розповсюджений і знайомий всім порядок регулювання - корупційний.

Виникнення, формування та закріплення корупції в суспільстві дуже схоже за своїм характером зі звичаєм, оскільки обидва ці явища є виробленою реакцією соціуму на певні

зміни з метою зменшення ентропії в системі або на окремому її рівні. Однак, закріплення звичаю (зокрема, правового) може санкціонуватися державою, а закріплення корупції – навпаки, нею переслідуються через руйнівні наслідки.

Звичай слугує індикатором, лакмусовим папірцем тих проблем, які виникають в суспільстві, і найкращим чином показує варіант виходу із кризи (проблеми). Цей шлях є досить тривалим за часом, однак, сприяє встановленню міцних зв'язків між елементами системи, оскільки є природним для неї. При створенні звичаю як реакції суспільства на конкретно визначену ситуацію при біфуркаційному галуженні виробляється своя індивідуальна схема-алгоритм реагування, яка дозволяє легко і з найменшими затратами встановлювати зв'язки між відносно самостійними частинами, які в майбутньому, використовуючи цей алгоритм, стають елементами нової ними ж створеної системи. При чому, зворотній зв'язок будь-який елемент цієї системи не завжди отримує від «свого сусіда» - елемента, з яким контактує безпосередньо.

На відміну від звичаю, який як стандартна реакція формується відкрито, корупція формується приховано. Головна причина такого «прихованого» генезису – порушення уже вироблених в державно-суспільному континуумі правил заради можливості отримання окремими особами (елементами системи) певних переваг для себе або третіх осіб. При чому, в отриманні переваг зацікавлені всі сторони корупційного правопорушення, тут завжди є безпосередній зворотній зв'язок, що значно спрощує та сприяє утворенню корупційної взаємодії. При створенні корупційних зв'язків загальна схема реагування завжди найпростіша: «ти – мені, я – тобі», що дозволяє зв'язкам утворюватися легко, з найменшими затратами енергії, речовини, інформації. Своєрідними «каталізаторами реакції» виступають, з однієї сторони, бажання незаконного збагачення, а з іншої, - бажання у будь-який спосіб отримати дефіцитний ресурс.

У Преамбулі Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції відмічено, що корупція вже не є локальною проблемою, а перетворилася на транснаціональне явище, яке впливає на суспільства й економіки всіх країн [3]. За своїми обсягами та масштабами поширення, універсальністю застосування корупція є суперзвичаем. За таких умов швидко відбувається латентний перерозподіл ресурсів, наносячи шкоду елементам раніше створеної, уже функціонуючої системи, оскільки звичайний порядок функціонування в ній при цьому порушується, збільшуючи рівень ентропії та, відповідно, і хаосу в системі.

У зазначеній вище Конвенції також наголошується на серйозності породжуваних корупцією проблем і загроз для стабільності й безпеки суспільств, що підриває демократичні інститути й цінності, етичні цінності й справедливість та завдає шкоди сталому розвитку й принципу верховенства права; на зв'язках між корупцією та іншими

формами злочинності, зокрема організованою злочинністю й економічною злочинністю, у тому числі відмиванням коштів; на випадках корупції, пов'язаних з великими обсягами активів, які можуть складати значну частку ресурсів держави та які ставлять під загрозу політичну стабільність і сталий розвиток цих держав. Звертається також увага, що незаконне придбання особистого майна може завдати серйозної шкоди інститутам демократії, національним економікам та принципу верховенства права [3].

В Преамбулі Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS173) зазначено, що корупція загрожує правопорядку, демократії та правам людини, руйнує належне управління, чесність та соціальну справедливість, перешкоджає конкуренції та економічному розвитку і загрожує стабільності демократичних інститутів і моральним засадам суспільства [4].

Отже, оскільки в утворенні та дії корупційних зв'язків одночасно задіяні інститути і держави, і суспільства, то причини появи, поширення, а також варіанти зменшення та подолання корупції необхідно шукати в державно-суспільному континуумі, як єдиному цілому. Зазначене також зумовлює винятково важливе значення співробітництва міжнародної спільноти в галузі запобігання корупції та контролю за нею.

Список використаних джерел

1. Губарєв О.О. Інституційні засади запобігання і протидії корупції в Україні та країнах світу. *Науковий вісник5 Херсонського державного університету*. Херсон, 2015. Серія Економічні науки. Вип.15. Ч.1. С. 25-28.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. №1700-VII. Дата оновлення: 02.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення 04.04.2020).
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 31.10.2003 р. №995_c16. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення 04.04.2020).
4. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173): Конвенція Ради Європи від 27.01.1999 р. № ETS173. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101 (дата звернення 04.04.2020).

Максимчук І.Р.

*здобувачка вищої освіти Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна*

Новікова М.М.

*викладач кафедри професійних та спеціальних
дисциплін Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна*

ЩОДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «СТВОРЕННЯ ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ»

Сучасні перетворення, які відбуваються в Українському суспільстві створюють сприятливі умови для розвитку злочинності. Військові події на Сході України, криміналізація економіки, підвищення рівня кіберзлочинності, зростання професійної злочинності виступають підставами для розвитку організованих форм злочинності. Одним із найскладніших рівнів організації злочинності виступає злочинна організація. При цьому особливість її структуризації полягає у тому, що вони діють конспіративно, виявляють та використовують помилки правоохоронної системи, підвищують рівень професіоналізму своїх суб'єктів, а також залучають до своєї діяльності фахівців високого рівня як серед правоохоронців, державних службовців, високопосадовців, так і юристів-професіоналів. Все це, зазначає І.В. Сервецький, сприяє підвищенню складності вивчення цих структур сучасними науковцями [1, с. 101].

Не дивлячись на це, питання кримінальної відповідальності досить актуальним для вивчення. Ним займалися такі науковці: М. І. Бажанов, В. В. Голіна, Л. М. Демидова, Н. О. Гуторова, В. С. Комісаров, Є. К. Марчук, М. І. Мельник, А.А. Музичук, В. Я. Тацій, М. І. Хавронюк та інші.

Вивчаючи історичні аспекти криміналізації створення злочинної організації слід відмітити, що Кримінальний кодекс 1960 року передбачав відповідальність за організацію таких злочинних утворень: 1) банди (ст.69); 2) незаконного воєнізованого формування (групи) (ст.187-6); 3) нелегітимних об'єднань громадян (ст.187-8 КК); 4) релігійної та псевдорелігійної групи, діяльність якої поєднана із заподіянням шкоди здоров'ю громадян або статевою розпустою (ст. 209); 5) злочинного угруповання, метою якого є тероризування

у місцях позбавлення волі засуджених, що стали на шлях виправлення, або напад на адміністрацію (ст.691).

На сьогодні ст. 255 Кримінального кодексу України передбачено кримінальну відповідальність безпосередньо за створення злочинної організації. Саме ж поняття «злочинна організація» міститься у ч. 4 ст. 28 розділу VI Загальної частини КК України. Під нею розуміється стійке ієрархічне об'єднання декількох осіб (три і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп. Відповідно, підставою криміналізації дій щодо створення злочинної організації є необхідність притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які безпосередньо створили злочинну організацію, здійснюють загальне керівництво чи координацію злочинної діяльності, не пов'язану з підготовкою та вчиненням конкретних злочинів. Однак, поняття «створення злочинної організації» викликає певні дискусії. Під «створюванням» у тлумачному словнику розуміється «Класти початок існуванню чого-небудь, організовувати щось; засновувати; робити можливим, наявним, підготовляти що-небудь, забезпечувати чимсь» [2]. Однак, проблема полягає у тлумаченні цього поняття через призму конкретних діянь, що відповідно, викликає наукові дискусії.

Так, В.Г. Кундеус акцентує увагу на тому, що «Створення злочинної організації як форму вчинення злочину, передбаченого ст. 255 КК України, можливо поділити на три її складові: 1) злочинна організація; 2) дії, що утворюють таку організацію (створення); 3) мета утворення (створення) такої організації - вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину» [3, с. 136].

В.П. Ковальчук, досліджуючи диспозицію частини першої ст. 255 КК України зауважує, що вона охоплює сім альтернативних діянь. При цьому автором підкреслюється, що вид і міра покарання за наведені форми об'єктивної сторони визначені у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до дванадцяти років. Тобто, робиться автором висновок, за ступенем тяжкості такі дії на законодавчому рівні визнаються особливо тяжким злочином, попри те, що за характером і ступенем суспільної небезпечності суттєво відрізняються [4, с. 159].

Відповідно, зазначена нормативна прогалина в урегулюванні питань боротьби з організованою злочинністю має бути усунена. В.П. Ковальчук пропонує низу змін шляхом до конструкції диспозицій ст. 255 КК, за якими окремо б передбачалася кримінальна відповідальність за такі діяння: «а) створення злочинної організації з метою вчинення тяжких

чи особливо тяжких злочинів, а також керівництво такою організацією (з визнанням таких дій особливо тяжким злочином); б) участь у злочинній організації або участь у злочинах, вчинюваних такою організацією (такі дії пропонується віднести до тяжких злочинів); в) організація або керівництво зустріччю (сходкою) представників злочинних організацій або організованих груп для розроблення планів і умов спільного вчинення злочинів, матеріального забезпечення злочинної діяльності чи координації дій об'єднань злочинних організацій або організованих груп (такі дії мають визнаватися тяжкими злочинами); г) сприяння зустрічі (сходці) представників злочинних організацій або організованих груп для розроблення планів і умов спільного вчинення злочинів тощо (з оцінюванням як злочин середньої тяжкості)» [4, с. 159-160]. На нашу думку, зазначена пропозиція значно розширює зміст поняття «створення злочинної організації». Це не є негативним, оскільки дає можливість більш повно охарактеризувати зміст поняття «створення».

Л.М. Демидова вважає, що для повного з'ясування складових «створення злочинної організації» слід визначити момент закінчення цієї форми злочину, оскільки від цього залежить не тільки з'ясування її ознак але вирішення питання щодо кримінальної відповідальності за закінчений або незакінчений злочин у випадку створення злочинної організації. Авторка наголошує, що створення злочинної організації визнається закінченим злочином, коли злочинна організація реально існує [5, с. 10]. Отже, створення злочинної організації в цілому слід визнавати закінченим злочином, коли внаслідок сукупності дій з організації формування або заснування злочинної організації таке об'єднання набуло всіх обов'язкових ознак злочинної організації.

Таким чином, можна говорити, що створення злочинної організації представляє собою сукупність дій, спрямованих на досягнення конкретної мети – вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів певною спільнотою людей. Відповідно, виникає проблема у тому, що перелік таких дій може бути найрізноманітнішим і викладати його у змісті норми ст. 255 КК України є недоречним. Ми вважаємо за необхідне зупинитися на тому, що норма повинна містити тільки поняття створення виражене через його мету. Всі ж дії, які спрямовані на створення злочинної організації повинні визначатися як такі під час реалізації норми на практиці.

Список використаних джерел:

1. Сервецький І.В., Чуфрін Ю.Ю. Деякі проблеми кримінальної відповідальності організатора злочинної діяльності. *Юридична наука*. 2015. № 4. С. 101-107.
2. Створювати. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970—1980). URL: <http://sum.in.ua/s/stvorjuvaty>

3. Кундеус В.Г. Щодо визначення ознак створення злочинної організації як однієї з форм вчинення злочину, передбаченого ст. 255 КК України. Форум права. 2016. № 1. С. 135-140.
4. Ковальчук В.П. Кримінально-правові засоби протидії створенню злочинної організації: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 224 с.
5. Демидова Л. М. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації : автореф. Дис.. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Л. М. Демидова. – Х., 2003. – 21 с.

Новікова М.М.

*викладач кафедри професійних та спеціальних
дисциплін Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна*

Венгер Т.О.

*здобувачка вищої освіти Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна*

ДО СОЦІАЛЬНОЇ ПРИРОДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ

Розуміння сутності та призначення покарання виступає одним із ключових питань кримінально-правової науки. Усвідомлення сутності покарання, його значення для суспільства та особи, що вчинила злочин відіграє важливу роль у суспільному розвитку та протидії злочинності. Взяття суспільством на себе відповідальності за покарання особи, яка пішла своїми вчинками проти загальноприйнятих норм поведінки, слід вважати досить відповідальним кроком, який балансує між інтересами суспільства та однієї особи. Обрання виду покарання та його змісту, відповідальність за вплив на подальше життя особи, відносно якої застосоване покарання є не тільки юридичним питанням, але й містить в собі морально-етичні елементи. Саме тому можна говорити про соціальну природу покарання, адже вона торкається безпосередньо суспільства, його суті, ставлення до його членів. Відповідно, дослідженням соціальної природи покарання, займались юристи, філософи, соціологи.

Зокрема, слід виділити роботи таких авторів як: Т.А. Денисова, О.В.Євдокімова, В.І.Борисов, В.В.Сташис, М.І.Хавронюк, Г.А.Кригер та інші.

Центральним питанням, на яке намагаються знайти відповідь сучасні науковці це індивідуалізація покарання особи, що вчинила суспільно небезпечне діяння та вина якої встановлена судом. Це питання включає в себе такі ключові поняття як «справедливість», «гуманізм», «відповідність», «неупередженість», «об'єктивність». Усі ці поняття спрямовані на реалізацію принципу відповідності покарання вчиненому. Отже покарання є реакцією суспільства на дії особи, які завдають його членам фізичної чи моральної шкоди під час вчинення делікту. У цьому світлі досить природними є висновки О.Г. Фролової стосовно того, що покарання має наступні ознаки: «є мірою примусу; є мірою державного примусу; застосовується лише за вироком суду; може бути застосоване тільки до особи, яка визнана винною у вчиненні злочину; полягає в передбачених законом втратах та обмеженнях прав і свобод засудженого; тягне за собою судимість» [1, с. 65].

У ст.65 Кримінального кодексу України виокремлено положення, що характеризує загальні засади призначення покарання, які розуміються ученими як система встановлених істотних правил, а також основних критеріїв і положень, які передбачені кримінальним законом та якими повинен керуватися суд під час його призначення [2, с.268].

Аналізуючи кримінальне покарання слід зазначити, що його соціальна сутність найбільш повно відбивається у меті покарання. Саме мета покарання відбиває ступінь розвитку суспільства. Відтоді не дивно, що протягом розвитку сучасного суспільства формувалися та продовжують формуватися різні позиції стосовно змісту покарання. На їх зміст впливають різні критерії: рівень розвитку культури та науки (у тому числі й юридичної), політичні сили, рівень розвитку законодавства та судової системи, правовий режим в конкретній країні тощо. Ці позиції розвиваючись від філософських засад (концепцій) формуються у загальнодержавну політику і, в окремих випадках відбиваються у кримінально-правовій політиці світового співтовариства. Як визначає М.І. Бажанов, наприкінці ХІХ століття нараховувалося більше ніж 24 філософські і більше 100 юридичних концепцій, що були присвячені цілям покарання [3, с. 144]. Однак не дивлячись на їх різноманітність всі вони можуть бути приведені до декількох основних позицій – «покарання як відплата», «покарання як превентивна міра (заякування)», «покарання як виправлення».

Концепція відплати була переважною досить довгий час. Ґрунтуючись на історично закріпленому у праві принципі талону, концепція відплати визнавала тільки покарання рівне за своїм змістом спричиненій шкоді від злочину. І дійсно, аналізуючи давні правові джерела можна побачити реалізацію концепції відплати у законах Ману, Хамурапі, Руській правді

тощо. Найбільш палким прихильником цієї концепції слід визначити І. Канта, який підкреслював важливість принципу відповідності покарання вчиненому злочину.

Однак чимало філософів (Г. Гроцій, Дж. Локк, Ч. Беккарія та ін.) схилилися до концепції покарання (утилітарна концепція), яка розглядає його як страхання чи попередження. Ця концепція вважається більш «людяною» у співвідношенні з концепцією відплати. Науковці стверджували, що у разі реального застосування покарання, останнє виступає як стримуючий ефект, який впливає як на психіку, так і на фізичний стан злочинця.

Концепція покарання як виправлення є не новою хоча отримала популярність починаючи з кінця XIX - початку XX століття. Її витоки простежують іще у вченнях Платона, який вважав злочинців хворими людьми, які потребують не суворого покарання, а лікування їх душ. Відповідно філософ вважав, що мета покарання полягає у тому, щоб зробити злочинця після покарання більш кращим, ніж він був до нього. Ця концепція на сьогоднішній день стала підґрунтям для розвитку відновного правосуддя та формування у світі нового погляду на покарання. Цей підхід отримав назву ретрибутивізму. При цьому, ставлення акторів міжнародних відносин багато у чому змінилося. Позиція ООН стосовно сутності покарання чітко схиляється до збільшення ролі відновного правосуддя та застосування альтернативних засобів вирішення кримінально-правового конфлікту.

Позитивність ретрибутивної позиції полягає у тому, що вона ставить на перше місце особу з її потребами та інтересами. При цьому метою держави в першу чергу є захист не її власного інтересу, а інтересів осіб – учасників кримінально-правового конфлікту (потерпілого та правопорушника).

О. Коваль звертає нашу увагу на те, що на сьогоднішній день в Україні відбувається процес, який ученими називається «криза покарання». що вимагає доскональної зміни існуючої парадигми покарання у кримінальному праві [4, с. 139]. Це і не дивно, адже Україна відходить від радянських позицій ставлення до кримінального покарання і впевнено крокує до європейських позицій, а також формує свою кримінальну політику у контексті позицій світового співтовариства. Всі ці зміни знаходять своє відбиття у нормативних актах системи законодавства України. В якості прикладу застосування відновної концепції призначення покарання можна визначити появу інститутів примирення винного з потерпілим (ст. 46 КК України), інституту договору у кримінальному процесі (ст. 468 КПК) тощо.

Відповідно покарання набуває іншого сенсу, а саме – встановлення справедливості в суспільстві, відновлення прав та свобод потерпілого, виховання винного, гармонізація суспільних відносин.

Отже, зважаючи на вищесказане, можна дійти висновку, що соціальна природа покарання є базовим аспектом його розвитку. Вона впливає на його мету, завдання, функції

та обумовлює види покарань, які застосовуються до особи, яка вчинила злочин. Слід зазначити, що соціальна природа покарання впливає на оцінку скоєного діяння з точки його суспільної небезпеки та підбір і визначення конкретного виду покарання. При цьому методи, прийоми та способи реалізації покарання напряму залежать від кримінальної політики суспільства і держави, що у свою чергу ґрунтується на конкретній філософсько-правовій концепції мети покарання.

Список використаних джерел:

1. Фролова О.Г. Злочинність і система покарань (соціальні, правові та кримінологічні проблеми й шляхи їх вирішення за допомогою логіко-математичних методів). Навчальний посібник. К.: «АртЕк», 1997. 208 с.
2. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник. / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, О.О. Дудоров та ін. – Вид. 4-те, пререробл. та допов./ За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – К.: Атіка, 2008. – 376 с.
3. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник для юрид. вузів і фак. / М.І.Бажанов, Ю.В.Баулін, В.І.Борисов та ін.; За ред. професорів М.І.Бажанова, В.В.Сташиса, В.Я.Тація. - Х.: Право, 2001. - 368 с
4. Коваль О. Альтернативні способи врегулювання кримінально-правових відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 10. С. 139-143.

Пришляк О.В.

*Консультант з юридичних питань
товариства з обмеженою відповідальністю
«Науково-виробниче підприємство «Опті»
м. Дніпро, Україна*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ГУМАННЕ СТАВЛЕННЯ ДО ТВАРИН В УКРАЇНІ

За останні роки особливого загострення набула проблема жорстокого поводження до тварин. Підставами для таких висновків стало зростання таких випадків, скоєних неповнолітніми громадянами, які покладаючись на свою кримінальну безкарність масово викладають докази свого жорстокого поводження з тваринами у мережу Інтернет. Разом з тим мережу Інтернет наповнюють відео- та фотофайли, які пропагандують жорстоке поводження особами, які можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за такими діями. Тобто ефективність законодавства з гуманного ставлення до тварин (зокрема, до собак і котів) є низькою.

Проблематика законодавчого урегулювання гуманного ставлення до тварин розглядалася науковцями у працях О.В. Буткевич, Т.Р. Короткого, Н.І. Зубченко. За останні роки було захищено багато дисертації, пов'язаних з дослідженням проблематики жорстокого поводження з тваринами та притягнення за це до відповідальності: І. А. Головка «Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами» (2010р.), С. Г. Кулик «Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти моральності» (2016р.), О.О. Шуміло «Кримінологічна характеристика та запобігання жорстокому поводженню з тваринами» та інші.

Активні дослідження науковців у сфері жорстокого поводження з тваринами не супроводжуються змінами у суспільстві, навпроти активно розповсюджуються серед населення різні форми знущання над тваринами, різні способи розповсюдження інформації про це, набувають різні морально-психологічного мотиви для здійснення таких актів жорстокості. Разом з тим законодавча база для ефективного захисту тварин майже не змінюється, застосування покарання у повній мірі є поодиночним, у більшості випадків судді виявляють невинуватість до тих, хто скоїв злочин без аналізу впливу такого злочину на суспільство. Відчуття безкарності призводить до розповсюдження дій з жорстокого поводження з тваринами. Теоретичні дослідження науковців не враховують усіх спектрів мотивів здійснення правопорушень у цій сфері та способів їх усунення.

Найяскравішими прикладами нехтування вимогами законодавства з гуманного ставлення до тварин та Кримінального кодексу України є розповсюдження дитячої жорстокості до тварин. Небезпека криється у тому, що 80% маніяків та вбивць з особливою жорстокістю у дитячі роки займалися знущаннями над тваринами. Крім того, неповнолітній громадянин, який у період становлення психіки, соціальних норм поведінки здійснює дії із знущання над беззахисним життям та відчуває від цього задоволення, формує свій певний збочений світогляд, який переносить у майбутньому на суспільство, оточуючих. Тому ми можемо бачити зростання знущання над людьми похилого віку, людьми без місця проживання, неповнолітніми і т.д. Формування у підростаючого покоління морального гену жорстокості не сприятиме прогресивному розвитку Української держави, а отже проблему необхідно вирішувати нагальним чином.

Так у 2019 році у засобах масової інформації було багато публікацій про факти знущання дітей над тваринами, так у м. Нікополь: багатодітна мати наказала позбавитися цуценятка, яке забігло на їх подвір'я. Діти душили і жорстоко били цуценя, і викинули вмирати. У м. Суми: дві неповнолітні студентки ПТУ з радістю кинули у колодязь і втопили маленьких кошенят і т.д.

Наразі пройшов перше читання законопроект №2351 “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо імплементації положень деяких міжнародних угод і директив ЄС у сфері охорони тваринного і рослинного світу)”. Згідно цього законопроекту посилюється відповідальність за негуманне поводження з тваринами:

- забороняється винищення з метою регулювання чисельності безпритульних тварин, заборонено бити, вбивати, отруювати або калічити бездомних і домашніх тварин;
- забороняється жебракувати з безпритульними, свійськими та дикими тваринами;
- виключається можливість регулювати чисельність тварин за допомогою евтаназії, залишиться тільки стерилізація;
- забороняється примушувати одних тварин нападати на інших, в тому числі і при тестуванні тварин;
- забороняється використання тварин як мішені в тирі або для тренувань зі стрільби;
- забороняється дарувати домашніх тварин в якості призів, нагород чи премій;
- забороняється замурувати тварин в підвалах будинків;
- забороняється надавати фотопослуги з дикими тваринами, крім зоопарків, цирків і дельфінаріїв;
- забороняється пропаганда жорстокого поводження з тваринами;
- забороняється залишати тварин в салоні автомобілів, якщо на вулиці температура вище 20 градусів тепла і нижче 5 градусів морозу;
- адміністративна відповідальність за жорстоке і безвідповідальне ставлення до тварин настає з 16 років, а кримінальна з 14 років;
- тварину, з якою жорстоко поводитися, зможуть конфіскувати;
- вводиться обов’язкове проведення експертизи для встановлення причини смерті тварини;
- що стосується використання тварин у сільському господарстві, то вони повинні жити в нормальних приміщеннях з гарним освітленням і циркуляцією повітря, крім цього забороняється утримувати тварин в тих же приміщеннях, де їх забивають, або там, де знаходяться туші забитих тварин;
- забороняється проводити забій тварин до втрати ними свідомості, а також вводиться заборона на патрання, обпалення, зняття шкіри, копчення і відділення частин у тварин до того, як у них не припиниться серцебиття;
- при проведенні таврування, біркування і кастрації обов’язково повинно застосовуватися знеболювання.

Введення в дію таких змін у законодавство України повинно супроводжуватися відповідною реакцією правоохоронних органів і суддів.

Також необхідно враховувати, що у тварин немає можливості замовити собі правову допомогу. На захист тварин, як правило, виходять волонтери та зоозахисні організації. Як правило, у них немає вільних коштів на сплату адвокатів. Крім того, представництво у судах з кримінального провадження можливе лише через адвоката, що ще більше ускладнює матеріальний бік справи. Також у разі виявлення правопорушення правоохоронцями, питання про покарання правопорушника з жорстокого поводження з тваринами виникає питання: хто буде займатися притягненням до відповідальності.

Вважаю за необхідне наділити повноваженнями та зобов'язати юристів, які надають безоплатну правову допомогу населенню залучати до діяльності з притягнення до відповідальності осіб, які були затримані при правопорушенні з тваринами поліцією.

Як показав аналіз випадків дитячої жорстокості над тваринами, основним мотивами, які дитину штовхають на такі дії є приклад та спонукання батьків (родичів, авторитетних дорослих) та виклики однолітків, в інших випадках, це психологічні відхилення, які потребують лікування.

Тому вважаю за необхідне ввести, щоб кожна неповнолітня людина, яку було вперше викрито у жорстокому поводженні з тваринами, пройшла огляд у психіатра разом із батьками у примусовому порядку. Повтор таких діянь або викриття у неодноразовому жорстокому поводженні з тваринами повинен супроводжуватися обов'язковим примусовим оглядом неповнолітнього громадянина психіатром в умовах стаціонару. При цьому вартість знаходження такої дитини та послуги лікаря з дослідження психічного її стану покладається повністю на батьків.

У разі виявлення фактів спонукання батьками до жорстокого поводження з тваринами необхідно провести роботу не тільки про притягнення до відповідальності батьків за це, а також провести психіатричне дослідження такої людини (як наприклад, якби дорослий спонукав до вбивства немовля) та провести роботу з аналізу придатності такої людини до виконання батьківських прав.

Також нерідкі випадки жорстокості дітей з багатодітних неблагополучних сімей, коли народження дитини є підставою для отримання коштів на дитину, а тому про виконання батьківських обов'язків мова взагалі не йде. Такі випадки повинні бути дослідженні і повинні бути прийняті міри.

Необхідно зазначити, що однією з важливих причин розповсюдження знущань над тваринами, особливо кошенятами і цуценятами, є те, що люди не розцінюють тварин як тих, які мають життя, людина має цінність тільки власного життя, а інші живі істоти прирівнюються до неживих предметів, і їх болі і страждання взагалі не усвідомлюються. Разом з тим кожна тварина, як і людина відчуває страждання і біль від знущань, може

відчувати моральні страждання, готова захищати ціною свого життя свого господаря та цуценят, як людина. Крім того, для багатьох людей, особливо самотніх, коти і собаки є рівноцінними членами сімей, і їх смерть наносить такі ж самі страждання людині, як би помер член їх сім'ї – людина.

Тому розглядаючи жорстоке поводження з твариною (спонукання) необхідно виходити з того, що тварина (незалежно від того чи вона домашня, чи вона безхатня) є живою істотою, як і людина. Кошенята і цуценята так само беззахисні, як маленькі діти, тому знущання над ними, викидування на призволяще повинно бути оцінено як знущання над малою дитиною.

Статистика показує, що діти, як правило знущаються над кошенятами і цуценятами. Тобто вони проєктують свою агресію до однолітків на «дітей» тварин.

Безперечно, що виховання у людини усвідомлення рівноцінності життя як людини, так і тварин повинно здійснюватися комплексно зусиллями держави. Оскільки дії волонтерів та активістів можуть сприйматися суспільством як особистий вибір людини за уподобанням, якому не зобов'язані слідкувати ті, хто вважає себе єдиним, хто має цінність і вагу у природі. Однак законотворці, правоохоронці, судді та спеціалісти у галузі права є рушійною силою яка засобами примусу спрямовує суспільство до її ж блага.

Сотула О. С.

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри кримінального права

Національного університету «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СПІВУЧАСТІ У ЗЛОЧИНІ, ПЕРЕДБАЧЕНОМУ СТАТТЕЮ 117 КК УКРАЇНИ

Діяння, передбачене статтею 117 КК України, виражається в умисному вбивстві матір'ю своєї новонародженої дитини під час пологів або відразу після пологів. Як зазначено у санкції статті 117 КК України, карається зазначене діяння обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Віднесення цього злочину до привілейованих пов'язано з тим, що під час пологів та деякий час після них жінка знаходиться у особливому фізичному та психічному стані, який послаблює її здатність повністю усвідомлювати свої дії або керувати ними [1, с. 362].

Треба відмітити, що немає єдиного підходу і щодо кваліфікації дій матері-вбивці. На думку вітчизняної дослідниці А. О. Драгоненко, мати новонародженої дитини відповідає за привілейоване вбивство, крім одного випадку, коли вона виступає в якості підбурювача до вбивства її новонародженої дитини або в якості пособника такому вбивству (ч. 4 або 5 ст. 27 і п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України) [2, с. 12]. Дослідник С. Е. Петрова вважає, що якщо мати є виконавцем злочину, а інша особа, наприклад, батько – пособником, то відповідальність матері настає за статтею про вбивство матір'ю новонародженої дитини, а батька – за цією ж статтею, але з посиланням на статтю про співучасть, але якщо мати надає допомогу в вчиненні вбивства, а батько є виконавцем, то батько відповідає за умисне вбивство при обтяжуючих обставинах, мати – за цією ж статтею, але з посиланням на статтю про співучасть, а якщо мати та батько були співвиконавцями, то дії батька повинні бути кваліфіковані як умисне вбивство при обтяжуючих обставинах, а матері – за статтею про вбивство матір'ю новонародженої дитини [3, с. 316]. На думку дослідника Д. М. Молчанова, кваліфікація злочину повинна бути наступною: якщо матір не була безпосереднім виконавцем злочину, вона повинна відповідати як за співучасть в умисному вбивстві при обтяжуючих обставинах, а якщо вона виконувала об'єктивну сторону вбивства новонародженої дитини, а інші були пособниками, підбурювачами або організаторами, то вони також повинні відповідати за вбивство матір'ю новонародженої дитини з посиланням на відповідну частину статті за співучасть [4, с. 279].

Треба погодитися з тими дослідниками, які вважають, що коли мова йде про спільне вчинення злочину, то мається на увазі його спільна фактична складова, тобто суспільно небезпечне діяння та заподіювані ним суспільно небезпечні наслідки. Що ж стосується правової складової спільного злочину, то кваліфікація дій співучасників може бути різною залежно від наявності або відсутності на їхній стороні конкретних обставин, що мають юридичне значення. Отже, єдиний для всіх співучасників злочин відносно до різних співучасників може бути кваліфікований за різними статтями Кримінального кодексу [5, с. 68].

На нашу думку, той факт, що співучасники знають про особливий стан матері, не скасовує та не змінює зміст їх вини: вони умисно беруть участь в вбивстві саме безпомічної новонародженої дитини. І не тільки із суб'єктивної, але й з об'єктивної сторони підбурювач, організатор і пособник при співучасті в вбивстві матір'ю новонародженої дитини беруть участь у вбивстві малолітнього дитини (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України). За співучасть саме в цьому вбивстві співучасники й повинні відповідати, оскільки на жодного з таких співучасників не тільки не поширюється, але навіть теоретично не може поширюватися положення про матір-породілля, яка не може повною мірою віддавати звіт своїм діям або

керувати ними, оскільки перебуває в стані зменшеної осудності, обумовленої пологами. При цьому викладена оцінка дій співучасників повинна бути такою незалежно від їхньої конкретної ролі у вбивстві, чи то підбурювання, організація, пособництво або співвиконавство.

Складніша ситуація з кваліфікацією дій самої матері, яка при наявності всіх передбачених законом обставин виступає співучасницею у вбивстві її новонародженої дитини у ролі, наприклад, підбурювача до такого вбивства. Дії виконавця злочину будуть оцінені як вбивство із кваліфікованим складом, дії матері-підбурювачки, за логікою чинного Кримінального кодексу України, слід кваліфікувати як підбурювання до вбивства із привілейованим складом за статтею 117 КК України.

Однак, відповідно до частини другої статті 29 КК України відповідальність організатора, підбурювача й пособника наступає за відповідною частиною статті 27 і тією статтею (частиною статті) Особливої частини Кодексу, яка передбачає злочин, вчинений виконавцем. Оскільки виконавець притягається до відповідальності за вбивство із кваліфікованим складом, так і матір-підбурювачка повинна б була притягатися до відповідальності за цією статтею.

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Бойко А. М. та ін. ; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Вид. 10-те, переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1360 с.
2. Драгоненко А. О. Співучасть у вчиненні вбивства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / А. О. Драгоненко. – Харків, 2011. – 19 с.
3. Петрова С. Е. Некоторые вопросы квалификации убийства матерью новорожденного ребенка (ст. 106 УК РФ) в аспекте системности уголовного права / С. Е. Петрова // Системность в уголовном праве: материалы II Рос. Конгресса уголовного права, состоявшегося 31 мая-1 июня 2007 г. / редкол.: В.С. Комиссаров (отв. ред.) [и др.]. – М.: ТК Велби, Изд-во «Проспект», 2007. – С. 313-317.
4. Молчанов Д. М. Соучастие в преступлении со смягчающими обстоятельствами: вопросы квалификации / Д. М. Молчанов // Системность в уголовном праве: материалы II Рос. Конгресса уголовного права, состоявшегося 31 мая-1 июня 2007 г. / редкол.: В.С. Комиссаров (отв. ред.) [и др.]. – М.: ТК Велби, Изд-во «Проспект», 2007. – С. 277-279.
5. Бабий Н. А. Квалификация соучастия в убийстве матерью новорожденного ребенка / Н. А. Бабий // Проблемы укрепления законности и правопорядка: наука, практика, тенденции. – 2011. – № 4. – С. 64-71.

Сухова В.В.

*старший преподаватель кафедры общепрофессиональных
и специальных юридических дисциплин факультета бизнеса и права
Белорусской государственной орденов Октябрьской Революции
и Трудового Красного Знамени сельскохозяйственной академии
г. Горки, Республика Беларусь*

УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦИАЛЬНОЙ ИНЖЕНЕРИИ КАК НОВОГО ВИДА МОШЕННИЧЕСТВА

Современная жизнь человека практически не представляется без использования интернета. Там содержится все: начиная от кулинарных рецептов, заканчивая объяснениями теорий квантовой механики и т.п.

Вся жизнь человека в настоящее время связана с использованием различного рода поисковых программ, мобильных приложений и т.д. В большинстве из них, конечно же, необходима своего рода авторизация пользователя: введение имени, фамилии, года рождения и т.д. Сейчас мы даже не замечаем опасности разглашения подобной личной идентификационной информации в большинстве случаев, не придавая значимости предоставляемой даже самой мизерной информации. Именно эта информация зачастую становится объектом преступных посягательств. Ведь зная даже самую минимальную информацию, обученный человек может найти свою цель для дальнейшей работы с ней.

В настоящее время все чаще в средствах массовой информации освещаются случаи незаконного доступа к личной информации граждан из различных банков данных и дальнейшее ее использование для преступных целей злоумышленников.

Чтобы получить какую-либо выгоду от этих данных злоумышленники прибегают к использованию различных средств и уловок. Для обозначения таких средств и появилось такое понятие как социальная инженерия.

Сам термин был введен американцем Джеромом Вейснером. Термин имеет весьма широкое толкование и сферу применения. Изначально он предполагал использование всех знаний о поведении человека в целях управления им для достижения определенных целей, неприемлемо в масштабах всего общества. Поэтому предлагается несколько трансформированная современная трактовка понятия социальной инженерии.[1, с. 61-62]

Социальная инженерия – это совокупность методов несанкционированного доступа к информации, которые не предполагают использование технических средств, только слабостей человеческого фактора.[2]

Именно человеческий фактор является своеобразным ключом мошенника. Недаром говорят, что человек – слабейшее звено в любой защите. Основными факторами, позволяющими злоумышленникам достигнуть преступного результата являются:

- потеря бдительности жертвы;
- недооценивание значимости информации, которую предоставляет жертва;
- искренне желание помочь каждому, кто об этом просит;
- недостаточная осведомленность в нюансах работы часто используемых приложений, зачастую связанных с финансами жертвы и т.д.

Однако даже наличие этих факторов не гарантирует достижение преступных целей злоумышленников. Единственная сложность – найти правильный подход к каждому человеку. Хотя, профессиональные синжеры (искусные социальные инженеры) почти всегда действуют экспромтом, полагаясь на свою интуицию и навыки психолога.

В целом, формы и методы злоумышленников, использующих приемы социальной инженерии для достижения своих преступных целей, различны. Однако практика выделяет следующие способы, используемые злоумышленниками: претекстинг, фишинг, «тройанский конь», «дорожное яблоко», «кви или кво».

Далее, считаем необходимым раскрыть суть каждого из них.

Претекстингом являются действия, отработанные по заранее составленному сценарию (претексту). В результате цель должна выдать определенную информацию или совершить определенное действие. Этот вид атак обычно применяется по телефону. Часто эта техника включает в себя больше чем просто ложь и требует каких-либо предварительных исследований (например, средств персонализации лица: дата рождения, место проживания, последние платежи и т.д.), с тем, чтобы войти в доверие к цели. К этому же виду относятся атаки по онлайн-мессенджерам.[2]

Фишинг является техникой направленной на неправомерное получение конфиденциальной информации. Обычно злоумышленник посылает цели e-mail, подделанные под официальное письмо от банка или платежной системы, требующее «проверки» определенной информации или совершения определенных действий. Это письмо содержит ссылку на фальшивую веб-страницу, имитирующую официальную (с корпоративным логотипом и наполнением), и содержащую форму, требующую ввести конфиденциальную информацию, начиная от домашнего адреса и заканчивая номерами банковских карточек.[2]

«Тройанский конь» как метод достижения преступного результата основывается на интересе и (или) алчности цели. Злоумышленник отправляет e-mail, содержащий во вложениях предложение получить огромный выигрыш в лотерею, посмотреть самую

сенсационную новость и т.п. Применение этой техники будет эффективно, пока существуют люди, слепо загружающие все вкладки.

«Дорожное яблоко» представляет собой адаптированный метод троянского коня с использованием физических носителей. Злоумышленник подбрасывает зараженный флеш-носитель или CD в места, где он легко может быть найден (туалеты, парковки и т.д.). Носитель подделывается под официальный и содержит какую-либо информацию, призванную вызвать интерес у нашедшего такой носитель.

«Кви или Кво» представляет собой метод, при котором злоумышленник звонит по случайному номеру в компании и представляется лицом, ответственным за какие-либо неполадки. Если они имеются, то он предлагает по телефону попытаться их решить. В процессе их «решения» цель вводит команды, которые вводят в их систему вредоносное программное обеспечение, позволяющее злоумышленнику получить доступ к конфиденциальной информации компании для дальнейшего ее использования.

Исходя из вышеописанного материала, можно сделать вывод о том, что данные действия и вред, причиненный такими действиями, содержит признаки состава преступления предусмотренного ст. 209 Уголовного кодекса Республики Беларусь, а именно мошенничество, которая предусматривает ответственность за завладение имуществом или правом на него путем обмана или злоупотреблением доверием.[3]

В целях правильной квалификации преступлений, предусмотренных главой 24 Уголовного кодекса Республики Беларусь исходя из их специфики, 21 декабря 2001 года было принято Постановление Пленума Верховного Суда Республики Беларусь № 15 «О применении судами уголовного законодательства по делам о хищении имущества » (далее – Постановление).[4]

Согласно п. 12 Постановления, при мошенничестве потерпевший либо иное лицо, которому имущество вверено или под охраной которого оно находится, сами добровольно передают имущество или право на имущество виновному под влиянием обмана или злоупотребления доверием.

Закон не содержит прямого указания на то, что мошенничество не может осуществляться с использованием сети Интернет.

Специфика преступлений с использованием сети Интернет состоит в том, что для достижения преступного результата злоумышленником используется техника (компьютеры, мобильные и сотовые телефоны и т.д.). Зачастую, найти такого злоумышленника становится невозможным из-за мер предосторожности, которые им применяются (частая смена телефонов, сим-карт, IP-адресов и т.д.).

В Российской Федерации наблюдается следующая ситуация. Уголовным кодексом Российской Федерации ответственность за мошенничество предусмотрена статьями 159-159.6 (статья 159.4 исключена).[5]

Изучив вышеуказанные статьи, приходим к выводу о том, что российский законодатель выделил особенности мошенничества в различных сферах экономической деятельности. Такой подход законодателя мы считаем достаточно обоснованным и правильным, т.к. преступления, предусмотренные данными статьями несут различную степень угрозы нормальному функционированию системы экономических отношений, имеют свою специфику совершения и, соответственно, должны иметь соразмерную ответственность. Следовательно, считаем необходимым закрепление подобного подхода в белорусском законодательстве исходя из необходимости установления различных видов ответственности в зависимости от общественной опасности способа и методов совершения такого преступления как мошенничество.

Следовательно, можно говорить о том, что в настоящее время мошенничество с применением методов социальной инженерии несет большую угрозу экономической составляющей жизни граждан и общества, т.к. целями такого преступления зачастую становятся социально незащищенные слои населения (пенсионеры, люди с низким доходом, многодетные семьи т.д.). Механизм раскрытия данных преступлений довольно сложный и долгий, что не дает каких-либо гарантий потерпевшему на возмещение причиненного ему вреда, что является еще одним доказательством социальной опасности подобных преступлений.

Список использованных источников:

1. Пазухина А. П. Социальная инженерия, ее техники и меры противодействия // А.П. Пазухина / Молодой ученый, 2019. №22, с. 61-62.
2. Методы социальной инженерии, или атаки на человеческий фактор [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.a1qa.ru/blog/sotsialnaya-inzheneriya-ili-ataki-na-chelovecheskiy-faktor/> – Дата доступа: 10.03.2020.
3. Уголовный кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс]: принят Палатой представителей 2 июня 1999г., одобрен Советом Республики 24 июня 1999г г.: с изм. и доп. по состоянию на 11ноября 2019 г. // Консультант Плюс: Беларусь, Технология 3000 / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.
4. О применении судами уголовного законодательства по делам о хищении имущества [Электронный ресурс]: Постановление Пленума Верховного суда Республики Беларусь, 21.12.2001 г., № 15: в ред. Постановления Пленума Верховного Суда от 31.03.2016 № 2 // Консультант Плюс: Беларусь, Технология 3000 / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

5. Уголовный кодекс Российской Федерации: 13 июня 1996 г., № 63-ФЗ: принят Государственной Думой 24 мая 1996 года: Одобрено Советом Федерации 5 июня 1996 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ppt.ru/kodeks.phtml?kodeks=20//> – Дата доступа: 01.03.2020.

Устюжанінова О.Т.

викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін

Херсонського факультету Одеського державного

університету внутрішніх справ

м. Херсон, Україна

ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність проблеми. У системі державних правоохоронних структур значне місце займає Державна кримінально-виконавча служба (далі – ДКВС) України, що зумовлено насамперед кримінально-виконавчими засадами виправлення і ресоціалізації засуджених й протидії рецидивній (пенітенціарній) злочинності, використовуючи як кримінологічні, так і оперативно-розшукові заходи. Водночас, після передачі у 2016 р. повноважень щодо виконання кримінальних покарань і пробації до Міністерства юстиції України постало питання про збереження правоохоронного статусу кримінально-виконавчої служби. Зазначене питання, як і потреба у стабілізації оперативної обстановки у процесі функціонування ДКВС України, актуалізуються в силу низки надзвичайних подій в установах виконання покарань Міністерства юстиції України протягом 2017-2019 рр. За таких обставин на сучасному етапі реформування пенітенціарної системи України постає науково-практичне завдання щодо визначення кримінально-виконавчих засад функціонування ДКВС України як комплексної категорії кримінально-виконавчого права.

Будь-яке поняття у праві визначається через визначення сутності та змісту системоутворюючих його ознак. Відтак, ми вирішили звернутися до доктринальних положень сучасної пенітенціарної науки. Тому теоретичною основою розроблення поняття та змісту кримінально-виконавчих засад функціонування ДКВС України стали праці вітчизняних учених у галузі кримінально-виконавчого права, таких як: І. Г. Богатирьов, О. І. Богатирьова, Є. М. Бодюл, О. М. Джужа, О. Г. Колб, Н. В. Коломієць, В. Я. Конопельський, І. М. Копотун, В. О. Корчинський, М. С. Пузирьов, Г. О. Радов, А. Х. Степанюк, В. М. Трубников, С. Я. Фаренюк, В. П. Філонов, О. І. Фролов, С. І. Халимон,

О. В. Хорошун, С. В. Царюк, Ю. В. Шинкарьов, О. О. Шкута, О. В. Щербина, Д. В. Ягунов, І. С. Яковець, А. О. Яровий, М. М. Яцишин та ін.

Погоджуємося з В. Я. Конопельським, що в науковій літературі з питань кримінально-виконавчого права словосполучення типу «кримінально-виконавчі засади» є широко вживаними, проте їх автори досі не визначили їхній зміст у вигляді окремого поняття [1, с. 128]. Також визначення поняття й детальна розробка змісту категорії «кримінально-виконавчі засади функціонування ДКВС України» не міститься в українській пенітенціарній доктрині. Єдине лише потребує корегування судження, зроблене В. Я. Конопельським щодо відсутності відповідного понятійного апарату, оскільки на рівні окремих захищених дисертацій зі співзвучної тематики наводяться авторські судження на цей рахунок.

Інші вчені також оперують поняттям «кримінально-виконавчі засади», проте не наводять їх дефініцію під час авторського пошуку з того або іншого предмета дослідження [1].

Вважаємо, що відповідні теоретичні положення прийнятно використовувати для виведенні цілісної дефініції «кримінально-виконавчі засади функціонування ДКВС України». Переконані, що запровадження до наукового обігу відповідної правової категорії сприятиме усуненню прогалин у теоретичних та правових положеннях функціонування ДКВС України.

Результати дослідження. Найпершим елементом кримінально-виконавчих засад функціонування ДКВС України є передбаченість їх нормами кримінально-виконавчого права. При цьому не варто зводити кримінально-виконавче право виключно до кримінально-виконавчого законодавства, котре виступає лише однією з форм першого. Дійсно, ми усвідомлюємо при цьому вживання терміну «кримінально-виконавче законодавство» як у вузькому (ст. 2 КВК України, відповідно до якої кримінально-виконавче законодавство України складається з цього Кодексу, інших актів законодавства, а також чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [3]), так і в широкому розумінні (за яким воно охоплює всю систему нормативно-правових актів у сфері виконання/відбування кримінальних покарань та пробації).

Саме тому на сьогодні правову основу кримінально-виконавчих засад функціонування ДКВС України становить триєдина система джерел, а саме: 1) законодавчі акти; 2) підзаконні (відомчі й міжвідомчі) нормативно-правові акти; 3) міжнародні правові акти.

Другий елемент кримінально-виконавчих засад функціонування ДКВС України зводиться до дуалізму суб'єктів виконання кримінальних покарань і пробації й відповідно суб'єктів відбування цих заходів державного примусу. Варто зазначити, що такий поділ і

водночас змістовна ознака кримінально-виконавчих засад функціонування ДКВС України відіграє важливу роль, оскільки:

- по-перше, впливає із предмета правового регулювання кримінально-виконавчого законодавства й теорії кримінально-виконавчого права;

- по-друге, вирізняє кримінально-виконавчі засади функціонування ДКВС України від інших, таких як організаційно-правових, адміністративно-правових, фінансових, господарських тощо.

Із позицій другого змістовного елемента кримінально-виконавчих засад функціонування ДКВС України варто зазначити, що саме дуалізм суб'єктів виконання кримінальних покарань і пробації й відповідно суб'єктів відбування цих заходів державного примусу дає підстави прослідкувати повноту правового регулювання кримінально-виконавчої сфери.

Саме тому на сьогодні як щодо засуджених, так і щодо пенітенціарного персоналу наявні профільні галузеві законодавчі акти: з одного боку – це КВК України 2003 р., з іншого – Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» 2005 р. Проте варто зауважити, що такий стан законодавчого забезпечення був наявний не завжди.

Зважаючи на окреслені вище моменти й в силу їх значимості, доречно говорити про наступний – третій елемент кримінально-виконавчих засад функціонування ДКВС України – це правовий статус суб'єктів виконання/відбування кримінальних покарань і пробації. При цьому варто наголосити, що окрім Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» й КВК України правові статуси відповідних суб'єктів визначено також законами України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» та «Про пробацію».

Ураховуючи те, що будь-який вид державної діяльності є цілеспрямованим, тобто орієнтованим на досягнення певної мети, то четвертий елемент кримінально-виконавчих засад функціонування ДКВС України утворює соціально значимий результат у виді виправлення і ресоціалізації засуджених й запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень під час відбування покарань. Розглядаючи цей елемент, ми поділяємо позицію професора І. Г. Богатирьова про те, що громадськість і держава покладають на персонал органів та установ виконання покарань особливі сподівання й висувають важливі вимоги – виправлення та ресоціалізації засуджених, а також запобігання вчиненню ними нових кримінальних правопорушень. Із практики роботи із засудженими відомо, що більшість із них – це «брак» виховання в сім'ї, школі, з боку громади, дільничних інспекторів тощо. Таким чином, на установи виконання покарань покладається надзавдання

– змінити світогляд і поведінку злочинця. Але ці професійні ролі суспільством належно не оцінюються [4, с. 72].

Зважаючи на сучасні трансформаційні процеси, варто зазначити, що саме четвертий елемент кримінально-виконавчих засад функціонування ДКВС України є фундаментальним при вирішенні питання про трансформацію кримінально-виконавчої системи України в пенітенціарну систему нового європейського типу із необхідністю розроблення Пенітенціарного кодексу України.

Саме з огляду на процеси глобалізації й інтеграції світових кримінально-виконавчих систем, розвиток міжнародних пенітенціарних стандартів, п'ятим елементом кримінально-виконавчих засад функціонування ДКВС України ми розглядаємо міжнародне співробітництво в пенітенціарній сфері. Варто звернути увагу, що таке співробітництво відобразилося і на сучасному правовому полі функціонування ДКВС України, оскільки прийняття КВК України свідчить про послідовне та цілеспрямоване виконання нашою державою своїх зобов'язань у сфері реформування кримінально-виконавчої системи з метою максимального наближення умов тримання засуджених до міжнародних стандартів і правил поводження із засудженими.

На сучасному етапі перед законодавцем постає складне завдання – удосконалення чинного кримінально-виконавчого законодавства з метою забезпечення ефективної діяльності органів і установ виконання покарань та приведення умов тримання засуджених у відповідність із міжнародними стандартами та правилами [5, с. 90-91]. У свою чергу, одним із важливих напрямів діяльності ДКВС України є співробітництво з міжнародними організаціями, пенітенціарними відомствами, неурядовими фундаціями та інституціями зарубіжних країн, що передбачено ст. 5 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України».

Звичайно, було б неправильно стверджувати, що за обсягом змісту та сферою дії кримінально-виконавчі засади функціонування ДКВС України не можуть розрізнятися. Певна їх відмінність можлива, наприклад, залежно від того, реалізуються вони органом або установою виконання покарань, залежно від виду покарання, категорії засуджених, на різних стадіях кримінально-виконавчого процесу (приймання до установи виконання покарань, умовно-дострокового звільнення від відбування покарання тощо), залежно від мети функціональної діяльності (виправлення, ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень під час відбування покарань) та інших критеріїв. Тому кримінально-виконавчі засади функціонування ДКВС України ми не поділяємо на основні та другорядні. Будучи в тісній взаємодії, одні засади сприяють реалізації інших й лише

застосування всіх засад у їх сукупності, в системі, у взаємозв'язку та взаємодії може сприяти виконанню завдань ДКВС України.

Висновки. Узагальнюючи вищевикладене, надаємо наступне визначення кримінально-виконавчих засад функціонування ДКВС України – це вихідні нормативно-керівні положення, які забезпечують реалізацію завдань ДКВС України за різними функціональними напрямками шляхом застосування норм кримінального, кримінально-виконавчого та кримінального процесуального законодавства, а також відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, що регулюють порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань і пробації.

Сформулювавши визначення кримінально-виконавчих засад функціонування ДКВС України, ми наголошуємо на тому, що вітчизняні вчені у галузі кримінально-виконавчого права єдині в поглядах на факт зменшення сфери застосування покарань, пов'язаних з позбавленням волі, і розширення практики застосування покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, зокрема пробації, а також впровадження прогресивних моделей зарубіжного пенітенціарного досвіду виконання покарань, пов'язаних з ізоляцією особи від суспільства, з метою підвищення особистої безпеки під час відбування покарань та мінімізації негативних наслідків пенітенціарної ізоляції.

У свою чергу, зміст кримінально-виконавчих засад функціонування ДКВС України утворюють такі елементи, як: 1) правова основа функціонування ДКВС України; 2) дуалізм суб'єктів виконання кримінальних покарань і пробації й відповідно суб'єктів відбування цих заходів державного примусу; 3) правовий статус суб'єктів виконання/відбування кримінальних покарань і пробації; 4) соціально значимий результат у виді виправлення і ресоціалізації засуджених й запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень під час відбування покарань; 5) міжнародне співробітництво в пенітенціарній сфері.

Список використаних джерел

1. Конопельський В. Кримінально-правові та кримінально-виконавчі засади протидії рецидивній злочинності у виправних і виховних колоніях України. Юридичний вісник. 2014. № 5. С. 127-133.

2. Конопельський В. Я. Особливості кримінально-виконавчих засад протидії організованій злочинності в Україні. Актуальні проблеми держави і права. 2014. Вип. 73. С. 468-475.

3. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 3-4. Ст. 21.

4. Богатирьов І. Г. Пенітенціарні установи України (теоретико-правове дослідження): наукове видання (трьома мовами). Київ: [б. в.], 2013. 444 с.

5. Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С. Кримінально-виконавче право України: навч. посіб. / за ред. проф. А. Х. Степанюка. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 624 с.

Фреїв В.В.

студент історико-юридичного факультету

Херсонського державного університету

м. Херсон, Україна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВА НА ОСВІТУ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННІ ВОЛІ

Досвід багатьох держав, на жаль, демонструє, що перебування в місцях позбавлення волі замість виправлення засуджених перетворює більшість з них на найнебезпечніших злочинців. У зв'язку з цим у багатьох країнах світу докладаються великі зусилля для вдосконалення режиму виконання й відбування покарання і забезпечення його позитивного впливу на ув'язнених. Україна ж як учасниця багатьох міжнародних організацій та договорів також прийняла на себе зобов'язання щодо вживання необхідних заходів задля виправлення та ресоціалізації засуджених.

Конституцією України, а саме у ч. 3 ст. 63, встановлено, що: «засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду» [1]. Кримінально-виконавчим законодавством, зокрема Кримінально-виконавчим кодексом України (далі – КВК), визначено перелік основних прав, якими наділені засуджені. Метою ж кримінально-виконавчого законодавства є саме виправлення та ресоціалізація засуджених, а одним із засобів досягнення такої мети є загальноосвітнє і професійно-технічне навчання. Більш конкретно про право засуджених на освіту зазначено у ч. 1 ст. 107 КВК, а саме: «засуджені, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, мають право одержувати освіту відповідно до законодавства про освіту» [2]. Про таке право засуджених йдеться й у міжнародно-правових актах, таких як Європейські пенітенціарні правила та Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими.

Основу правового регулювання отримання освіти у містах позбавлення визначено у ст. 125 КВК. Частиною 2 цієї статті встановлено, що: «засудженим, які бажають підвищувати свій загальноосвітній рівень, незалежно від віку створюються умови для самоосвіти, надається змога навчатись у загальноосвітніх навчальних закладах колоній, які створюються місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування відповідно до потреб у них і за наявності необхідної матеріально-технічної та науково-методичної бази, педагогічних кадрів у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України» [2].

Згідно з ч. 3, 4 ст. 125 КВК, зазначається про наступне: «у виховних колоніях утворюються середні загальноосвітні школи трьох ступенів. Засуджені, які навчаються в таких закладах освіти, підручниками, зошитами та письмовим приладдям забезпечуються безоплатно. Для засуджених, які не мають робітничої професії, за якою вони можуть бути працевлаштовані в цій колонії, надається можливість підготовки на курсах професійного навчання робітників на виробництві» [2].

Організація навчального процесу закріплено у ст. 126 КВК: «організація загальноосвітнього і професійно-технічного навчання засуджених, у тому числі професійно-технічного навчання на виробництві, здійснюється відповідно до законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» і «Про професійно-технічну освіту» в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. На період проходження державної підсумкової атестації засуджені, які навчаються, звільняються від роботи на строк, передбачений законодавством. Заробітна плата їм за цей період не нараховується, харчування надається безоплатно» [2].

Відповідно до ст. 126 КВК: «засудженим, які займаються самоосвітою, адміністрація колонії створює необхідні умови для занять у вільний від роботи час. Загальноосвітнє і професійно-технічне навчання засуджених заохочується і враховується під час визначення ступеня їхнього виправлення. Педагогічні працівники загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів надають допомогу адміністрації колонії в соціально-виховній роботі із засудженими» [2].

З огляду на зміст розглянутих статей можемо дійти висновку, що у вказаних нормах КВК не врегульовують питання отримання вищої освіти засудженими. У виправних установах впроваджено лише обов'язкову початкову професійну освіту або професійну підготовку засуджених. Вони отримують змогу працювати у виправній установі під час відбування покарання, а також після звільнення з неї. Такий підхід є прийнятним у сучасних умовах, оскільки 80% засуджених або втратили професійні навички через відсутність практики під час відбування покарання, або зовсім не мали професії.

Що стосується стосовно отримання вищої освіти у процесі виконання кримінального покарання у вигляді позбавлення волі, існують певні складнощі. Зокрема, більшість засуджених осіб не можуть її здобути через те, що перебувають в умовах ізоляції від суспільства, а тому відвідування ними навчального закладу фактично унеможлиблюється, оскільки, насамперед, засуджені зобов'язані дотримуватися режиму установи виконання покарань. На це порушення прав засуджених неодноразово звертали увагу правозахисники, хоча учені вважають, що здобуття вищої освіти засудженими є одним із важливих чинників зниження криміногенності в суспільстві, запобігання рецидиву злочинів та сприяє

ресоціалізації і адаптації засуджених у суспільстві після їх звільнення. Тому у разі виникнення труднощів із забезпеченням засуджених роботою у виправних установах здобуття вищої освіти є альтернативою праці і має позитивний виправний вплив, а здобута під час позбавлення волі вища освіта може значно полегшити засудженому працевлаштування після звільнення.

У зв'язку з цим, здобути вищу освіту засуджені можуть за допомогою дистанційної форми навчання, яка відображена в Наказі Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 року «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» (далі – Положення). Так, згідно з п. 2.4 Положення про дистанційне навчання: «дистанційне навчання організовується для учнів (вихованців), які з будь-яких причин (стан здоров'я, проживання за межею пішохідної доступності до ЗНЗ, надзвичайні ситуації природного або техногенного характеру, воєнний конфлікт, проживання (перебування) за кордоном (для громадян України), на тимчасово окупованій території України або у населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження тощо) не можуть відвідувати навчальні заняття в ЗНЗ» [3]. Варто врахувати і те, що в організації дистанційного навчання в місцях позбавлення для засуджених значну роль відіграє воля адміністрації установи виконання покарань і матеріально-технічне забезпечення навчального процесу. З огляду на умови матеріально-технічного забезпечення навчального процесу в місцях позбавлення волі, це може бути серйозною перешкодою у реалізації цього права, бо нині фінансування установ виконання покарань бажає бути кращим.

Наостанок виділимо основні міжнародні нормативно-правові акти у сфері прав ув'язнених, серед яких основоположним є Мінімальні стандартні правила поведінки з в'язнями ООН 1955 р. Так, у п. 77 і в коментарі до процедур 5 зазначається: «в'язням, які здатні мати з цього користь, варто забезпечувати можливість подальшої освіти, включно з релігійним вихованням у країнах, де таке допускається. Навчання неграмотних і молоді слід вважати обов'язковим, і органи тюремного управління мають звертати на це особливу увагу. Високі Договірні Сторони зобов'язуються як у мирний, так і в воєнний час якомога більше поширювати текст цих Конвенцій в країнах і, зокрема, включити вивчення їх до навчальних програм військової і, якщо можливо, цивільної освіти, щоб з її засадами було ознайомлено все населення загалом і збройні сили зокрема, що воюють, санітарний персонал та священнослужителі» [4].

В свою чергу, за п. 28 Європейських пенітенціарних правил: «кожна пенітенціарна установа мусить прагнути надати всім ув'язненим доступ до освітніх програм, які мають бути максимально всебічними та відповідати індивідуальним потребам ув'язнених та їхнім

прагненням. Пріоритет треба приділяти ув'язненим, які не вміють читати, писати та рахувати, а також ув'язненим, які відчують брак базової освіти або професійної підготовки. Особливу увагу варто приділяти освіті молодих ув'язнених, а також ув'язнених з особливими потребами. За внутрішнім режимом статус освіти мусить бути не нижчим за статус праці, і ув'язнені не мають піддаватися утискам у фінансовому плані або, інакше, через участь в освітніх програмах. Кожна установа повинна мати бібліотеку для користування усіма ув'язненими, відповідним чином укомплектовану різноманітними популярними та навчальними матеріалами, книгами та іншими інформаційними ресурсами. За можливості, роботу бібліотек пенітенціарних установ треба організовувати у координації з місцевими бібліотечними службами. Наскільки це реально зробити, освіта ув'язнених має бути інтегрована до загальнонаціональної системи освіти та професійного навчання, аби після звільнення вони могли без перешкод продовжити своє навчання та професійну підготовку, та має відбуватися під егідою зовнішніх навчальних закладів» [5].

Узагальнюючи, зазначимо, що здобуття вищої освіти засудженими – один із важливих факторів зниження криміногенності в суспільстві, запобігання рецидиву злочинів, сприяння ресоціалізації та адаптації засуджених у суспільстві після їх звільнення. Здобута під час позбавлення волі вища освіта значно полегшить засудженому працевлаштування після звільнення.

Проте чинне кримінально-виконавче законодавство України належним чином не врегульовує правовідносин, пов'язаних з отриманням вищої освіти засудженими до позбавлення волі, хоч у засуджених фактично є змога отримувати вищу освіту дистанційно. Міжнародні нормативно-правові акти загального і регіонального характеру більш змістовно регулюють право на освіту в місцях позбавлення волі. Тому, на нашу думку, вирішити це питання можна лише шляхом внесення відповідних змін до КВК України та законів щодо права отримання освіти особами, засудженими до позбавлення волі, і детально визначити процедуру отримання вищої освіти в підзаконних нормативно-правових актах кримінально-виконавчого законодавства.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96–ВР (останні зміни: 01.01.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11 липня 2003 року № 1129-IV (останні зміни: 16.01.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3(4). Ст. 21.

3. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 року № 466 / Міністерство освіти і науки України. *Офіційний вісник Верховної Ради України*. 2013. № 466.

4. Мінімальні стандартні правила поведінки із засудженими: Правила, Міжнародний документ від 30 серпня 1995 року / [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212 (дата звернення: 31.03.2020).

5. Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила (Рекомендація № R (2006)2 Комітету Міністрів держав-учасниць) : Рекомендації, Правила, Доповідь, Рада Європи від 12 лютого 1987 року / [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032 (дата звернення: 31.03.2020).

Христюк В.В.

аспірант історико-юридичного факультету

Херсонський державний університет

м. Херсон, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЛЮДИНИ ВІД БІОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ

Розбудова сучасної демократичної держави, активне запровадження в українське законодавство міжнародних стандартів в галузі прав людини вимагає від законодавця не лише декларування основних прав і свобод людини і громадянина, але й реального забезпечення механізму їх реалізації та захисту. Одним із основоположних прав людини є право на життя. Ключовим у визнанні права людини на життя за Конституцією України є положення, згідно з яким це право є невід'ємним (частина перша статті 27), невідчужуваним та непорушним (стаття 21). Право на життя належить людині від народження і захищається державою [3]. Обов'язковою умовою реалізації зазначених конституційних приписів є забезпечення якісної і кваліфікованої медичної допомоги, яка є критерієм, що фактично обумовлює якість життя людини в цілому, визначає стан захищеності кожного члена громадянського суспільства. За останнє століття людство досягло значних успіхів в розвитку медицини, проте нові можливості призвели не тільки до покращення надання медичної допомоги, а й до нових способів вчинення злочинів. Саме тому однією з правових гарантій, що забезпечує реалізацію права громадян на отримання належної медичної допомоги є Кримінальний кодекс України (далі – КК України) [4]. Він містить низку норм, що охороняють життя та здоров'я особи у медичній сфері, в тому числі захисту від біологічної експлуатації.

Дослідженнями у сфері кримінально-правового забезпечення охорони людини від біологічної експлуатації займалися такі вчені як: М. О. Васильєва, В. О. Глушков, С. В. Гінчак, В. О. Єгорова, А. С. Мусієнко, А. М. Орлеан, О. В. Швед та інші. Проте, зважаючи на відсутність єдиного підходу до поняття та видів біологічної експлуатації, питання кримінально-правового забезпечення охорони людини від біологічної експлуатації потребує подальшого розроблення.

Центральним поняттям в механізмі охорони людини від біологічної експлуатації, в тому числі і кримінально-правової, є біоетика.

Біоетика або етика життя — це розділ прикладної етики, філософської дисципліни, яка вивчає проблеми моралі стосовно людини та всього живого, вона визначає, які дії, спрямовані прямо чи опосередковано на об'єкт живої природи з моральної точки зору, є можливими, а які — неприпустимі [5, с. 200].

У кримінально-правовій літературі біоетичним проблемам приділено недостатньо уваги. Ми погоджуємось із думкою А. Орлеана, що цей факт пов'язаний тим, що дана тематика є досить новою, а дискусії навколо неї можна спостерігати переважно в літературі з біоетики та медицини [5, с. 199]. Проте фундаментальний зв'язок біоетики та кримінального права проявляється в тому, що саме біоетика захищає фундаментальні людські цінності — право на життя, автономію та свободу вибору тощо, які, в свою чергу підлягають кримінальній охороні.

Досліджуючи питання кримінально-правової охорони людини від біологічної експлуатації, ватро розкрити основні поняття та з'ясувати їх зміст.

Кримінально-правову охорону можна визначити як заходи по збереженню існуючих суспільних відносин та інтересів та утримання громадян від злочинних посягань шляхом визначення в кримінальному законі небезпечних для особи, суспільства та держави злочинних діянь та встановлення за їх вчинення кримінальних покарань та інших заходів кримінально-правового характеру.

Під експлуатацією слід розуміти корисливе протиправне використання людини [5, с. 198]. За сферами неправомірного використання доцільно виділяти три основні види експлуатації людини: трудову, сексуальну та біологічну.

Перші два види є більш мають історичне та міжнародно-правове підґрунтя для забезпечення кримінально-правової охорони, тоді як для біологічної експлуатації не вироблено єдиної концепції в даній галузі.

Аналізуючи сучасні дослідження, ми прийшли до висновку, що біологічна експлуатація може проявлятися у наступних сферах:

- 1) репродукція та використання репродуктивних матеріалів людини;

- 2) вилучення та використання органів, тканин, клітин людини та її крові;
- 3) використання людського організму для дослідів.

В чинному КК України передбачена лише одна стаття, яка безпосередньо встановлює кримінальну відповідальність за втручання в репродуктивну функцію. Так, стаття 134 КК України передбачає кримінальну відповідальність за незаконне проведення абортів або стерилізації.

Однак, законодавець залишає поза увагою питання проведення репродуктивного клонування людини, неправомірного запліднення жінки, ввезення клонованих ембріонів на територію України, незаконне вилучення репродуктивних матеріалів, донорства гамет та ембріонів, створення ембріонів та проведення репродуктивних програм із метою подальшої вилучення для трансплантації органів або тканин новонародженої дитини чи зародку, незаконної зміни ДНК людини тощо.

Варто також відзначити, що ключовою проблемою у сфері кримінально-правового забезпечення охорони людини від експлуатації у сфері репродукції та використання репродуктивних матеріалів людини є відсутність в законодавстві чіткого визначення початкового моменту, з якого кримінальне право починає забезпечувати охорону життя людини. Аналіз правової та медичної літератури із зазначеного питання дають змогу дійти висновку, що повноцінна кримінально-правова охорона життя людини здійснюється або з моменту початку природних пологів або з моменту штучного вивільнення плоду з утроби матері.

До цього часу відповідно до чинного законодавства життя ембріона та плода людини може бути лише додатковим факультативним об'єктом у складах злочину, спрямованих на захист життя та здоров'я вагітної жінки.

Щодо другої групи біологічної експлуатації - вилучення та використання органів, тканин, клітин людини та її крові, то можна зробити наступні висновки, щодо кримінально-правової охорони у цій сфері.

Чинним КК України передбачена кримінальна відповідальність за порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини (ч. 1. ст. 143 КК України), вилучення у людини шляхом примушування або обману її анатомічних матеріалів з метою їх трансплантації (ч. 2. ст. 143 КК України), незаконна торгівля анатомічними матеріалами людини (ч. 4. ст. 143 КК України), насильницьке або шляхом обману вилучення крові у людини з метою використання її як донора (ч. 1 ст. 144 КК України), торгівля людьми вчинена з метою експлуатації (ст. 149 КК України) [4].

За визначенням Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я, трансплантація – це перенесення живої чи мертвої тканини чи органу між особами одного чи різних видів. Орган

і тканини що пересаджуються можуть бути взяті як у померлої так і у ще живої людини [1, с. 207]. Варто наголосити на тому, що диспозиція ч. 1 ст. 143 КК за способом визначення кримінальної протиправності є бланкетною та за детальним роз'ясненням поняття, змісту, суб'єктів трансплантації визначені в спеціалізованому законодавчому акті – Законі України Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині, який по суті, передбачає вилучення органів та тканин як у живих, так і померлих людей. Тобто це дає змогу зробити висновок, що вилучення органів та тканин померлої людини підпадає під склад злочину, передбаченого ст. 143 КК України.

Варто також звернути увагу, що поширеною серед дослідників є думка, про необхідність зняття законодавчого обмеження відповідальності за незаконне вилучення та використання органів чи тканин – метою трансплантації, а крові – метою використання особи в якості донора, оскільки вони залишають поза межами криміналізації суспільно-небезпечні діяння, що можуть вчинюватись із будь-якою іншою метою. При цьому необхідно забезпечити належне розмежування сфери дії зазначених норм із кримінально-правовими нормами, що передбачають відповідальність за тілесні ушкодження.

Наступною групою потенційної біологічної експлуатації людини, що підлягає кримінально-правовій охороні є використання людського організму для дослідів, кримінальна відповідальність за яке передбачено ст. 142 КК України.

Проте слід звернути увагу на те, що в Україні відсутня судова практика за ст. 142 КК України за весь період дії нового КК України, що може свідчити про серйозні проблеми з процесуальною здійсненністю переслідування за цей злочин. Загалом розслідування медичних злочинів має серйозні труднощі, які окремі науковці пов'язують не лише із зазначеними вище обставинами, а й з використанням специфічного понятійного апарату медичного чи фармацевтичного характеру, а також з відсутністю спеціальних медичних знань у працівників слідства й суду.

Таким чином, досліджуючи питання сучасного стану кримінально-правового забезпечення охорони людини від біологічної експлуатації, ми прийшли до наступних висновків. Життя людини визнається найвищою цінністю, саме тому особливо актуальним є використання біоетичних напрацювань при вдосконаленні кримінально-правових норм, спрямованих на протидію саме біологічній експлуатації людини. Аналіз сучасного стану досліджень дають змогу виокремити наступні групи біологічної експлуатації людини:

- 1) експлуатацію у сфері репродукції та використання репродуктивних матеріалів людини;
- 2) експлуатацію у сфері вилучення та використання органів, тканин, клітин людини та її крові;
- 3) експлуатацію у сфері використання людського організму для дослідів.

Кожна із зазначених груп знайшла своє відображення в нормах чинного КК України, однак, зважаючи

на стрімкий розвиток медицини, науки та техніки, удосконалення понятійного та термінологічного апарату, потребує подальшого вдосконалення та внесення відповідних змін.

Список використаних джерел:

1. Дунаєвська Л. Г., Лушпієнко В. М. Трансплантація органів і тканин людини: правовий та криміналістичний аналіз *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право.* 2012. № 3. С. 206-209.
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 25.05.2019)
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv> (дата звернення: 25.05.2019)
4. Кучера Т. Біоетика: огляд найактуальніших проблем *Університетська кафедра.* 2014. № 3. С. 67 – 91.
5. Орлеан А. Вплив біоетики на формування та розвиток кримінально-правових норм *Вісник Національної академії правових наук України.* 2013. № 4 (75). С. 198 – 204.

Секція 9
***Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність***

Андрікевич Е.Г.
*студентка Брестського державного
університету імені А.С.Пушкіна
г.Брест, Беларусь*

**РАССЛЕДОВАНИЕ ВЗЯТОЧНИЧЕСТВА: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ ИХ
РЕШЕНИЯ**

Одной из наиболее распространённой формой коррупции является взяточничество.

Действующий Уголовный Кодекс Республики Беларусь предусматривает ответственность за такие преступления, как получение взятки (ст.430), принятие незаконного вознаграждения (ст.433), дача взятки (ст.431) и посредничество во взяточничестве (ст.432) [1].

Расследование данных преступлений имеет свою специфику и сложность, которая недостаточно исследована в криминалистической литературе. Причинами слабой раскрываемости данного вида преступления служит недостаточная теоретическая и практическая база расследования взяточничества, что приводит к неосведомленности, а порой и к неграмотности правоохранительных органов в расследовании данного вида преступлений [2].

Ряд важнейших проблем возникает перед следствием при расследовании дел о взяточничестве, которыми являются следующие:

Во-первых, потерпевший в данной категории дел отсутствует, а обе стороны заинтересованы в том, что бы скрыть факт передачи взятки одним и получения ее другим, что значительно сокращает возможность следователя выявить преступление и получить достаточное количество доказательств по делу. В данной ситуации большее количество обвинений строится на косвенных доказательствах, оценка которых представляет значительные трудности.

Во-вторых, данное преступление в большинстве случаев совершается без очевидцев.

В-третьих, передача взятки из рук в руки часто подразумевается в качестве основного способа совершения преступления, однако данная точка зрения является ошибочной. В

современном обществе существуют достаточно завуалированные способы приема-передачи взятки.

В-четвертых, во многих областях борьба с коррупцией свелась к борьбе с злоупотреблениями и взяточничеством внутри самой системы. Достаточно большое количество сотрудников правоохранительных органов получают взятки под прикрытием вознаграждения за нелегкий труд, который достаточно низко оплачивается государством [3].

Для успешного расследования взяточничества необходимо осуществить следующее:

1. Оптимизировать методику расследования взяточничества.

2. Проводить предварительные проверки по сообщениям о фактах взяточничества в кратчайшие сроки наиболее оптимальными способами.

3. Уголовные дела возбуждать немедленно по установлению признаков состава преступления.

4. В целях изобличения взяточников с поличным в должной мере использовать взаимодействие следователя с органами дознания; как можно шире использовать результаты оперативно-розыскной деятельности.

В ходе доследственной проверки орган дознания в первую очередь должен установить:

- является ли должностным (понятие должностного лица, а также должностного лица, занимающего ответственное положение, приведено в ст. 4 УК);
- имел ли место факт получения взятки должностным лицом за действия либо бездействия, указанные в диспозиции ст. 430 УК;
- место, время, способ передачи взятки, включая меры по ее маскировке;
- предмет взятки;
- добровольность обращения гражданина с заявлением о даче взятки, ее вымогательстве;
- направленность умысла лица, получившего взятку;
- понимание противозаконности лицом, получившим взятку;
- обстоятельства, смягчающие и отягчающие вину, а также причины и условия, способствующие совершению преступления;
- взаимоотношения между субъектами преступления – обстоятельства знакомства, установления контакта, способы формирования и поддержания взаимоотношений (для пресечений возможного ложного алиби о получении денег в долг и т.п.);
- интерес взяткодателя, который он хотел удовлетворить за счет дачи взятки;

- факт сговора относительно дачи-получения взятки, и роль инициатора и других лиц;
- источники добывания предмета взятки (получение в долг, снятие денег в банке и т.п.) ;
- использование взяткодателем или иным лицом, в чьих интересах он действовал, результатов дачи взятки;
- деятельность должностного лица, выполненная или не выполненная за взятку, меры по ее сокрытию (компетенция, возможность выполнить данные действия самому или привлечь к этому других лиц, их должностное положение и полномочия);
- каков порядок выполнения этой деятельности, регламентирующие ее правила;
- действия должностного лица в отношении данного события, допущенные им отступления от установленного порядка;
- должностные лица, обязанные контролировать правильность проверяемой деятельности;
- нормативный порядок контроля и его фактическое состояние;
- точное наименование, ведомственная принадлежность места работы взяткополучателя; предмет, цель деятельности; связь с подразделениями и с другими организациями; схема руководства; условия и порядок работы; нормативы, регулирующие деятельность;
- занимаемая взяткодателем должность; период работы в ней; соблюдение требований при назначении на должность, круг обязанностей и полномочий; нормативные материалы регулирующие его деятельность;
- признаки вымогательства взятки: наличие деятельности должностного лица, предшествующей выполненной за взятку; осуществление неправомерных действий, провоцирующих дачу взятки и т.д. [4].

5. Ввести профилактическую работу, используя для этих целей средства массовой информации.

6. Привлекать общественность к участию в расследовании и раскрытии данных преступлений. Следование этим требованиям на практике сократило бы пути к изобличению взяточников, повысило потенциал предварительного следствия, а равно существенно повысило бы раскрываемость преступлений во взяточничестве.

В заключение необходимо отметить, что эффективность предупреждения взяточничества напрямую зависит от качества обычной прокурорско-следственной деятельности по возбуждению уголовных дел о взяточничестве, изобличению лиц, виновных в совершении преступления, доказывании их вины. На стадиях возбуждения уголовного

дела, проведения предварительного следствия предупредительные меры могут заключаться в выявлении и изучении фактов, указывающих на возможность совершения других преступлений данным лицом или другими лицами и в выделении таких дел в отдельное производство.

Высокая результативность деятельности по выявлению случаев взяточничества и привлечению виновных к ответственности, как и широкая огласка результатов такой деятельности, формируя в общественном сознании представление о неотвратимости наказания за каждое совершенное преступление, является едва ли не лучшим средством предупреждения преступлений [5].

Таким образом, указанные рекомендации позволят проводить предварительное расследование по делам о получении взятки в кратчайшие сроки, исключают необходимость проведения повторных аналогичных следственных действий (например, повторных допросов), будут способствовать предотвращению противодействия предварительному расследованию и тем самым повысят эффективность расследования данной группы преступлений.

Список использованных источников:

1. Уголовный кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : 9 июля 1999 г., № 275-З : принят Палатой представителей 2 июня 1999 г. : одобр. Советом Респ. 24 июня 1999 г. : (с изм. и доп.) // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.
2. Баранова З. Т. Расследование взяточничества// З. Т. Баранова. — М: Юрид. Лит. — 2007. — 96 с.\
3. Кибальник А. Г. Иммунитеты в уголовном праве. — Ставрополь: Ставропольсервис — школа. — 1999. — 228с.
4. Организация и методика расследования взяточничества : методическое пособие / Коллектив авторов ; под общ. ред. В.М.Рыбкин. – Москва, 2001. – 64 с.
5. Кушниренко С. П. Особенности расследования взяточничества: Учебное пособие. — СПб.: СПб юридический институт Ген. прокуратуры РФ. — 2002. — 108с.

Бурлакова В.С.

*здобувач вищої освіти Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ТАКТИКИ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ТРУПА ТА ЙОГО ЧАСТИН

Процес пред'явлення для впізнання являється загальновідомим засобом збирання криміналістичної інформації у практиці розкриття кримінальних правопорушень. Дана проблематика досліджувалася і досліджується багатьма вітчизняними вченими – криміналістами, серед яких можна виділити: Н. Бритвіча, М. Головецького, Г. Зоріну, В. Шепітька та багато інших, що зайвий раз доводить надзвичайну актуальність даної теми.

Взагалі, пред'явлення для впізнання є слідчою дією, яка полягає а пред'явленні особи, речей, предметів, трупа з метою їх ототожнення або встановлення групової належності з раніше встановленими об'єктами та фактами. Але хотілося би виокремити саме пред'явлення для впізнання трупа та його частин, адже хоч даний інститут є досить сталим, проте він потребує певних практичних та наукових уточнень.

Важливим аспектом є те, що варто відрізняти пред'явлення трупа для впізнання відповідно до статті 230 Кримінального процесуально кодексу України, від упізнавання трупа поза визначеними процесуальними нормами.

У першому випадку відмінною ознакою є те, що перед процесом пред'явлення трупа до впізнання слідчим проводиться допит близьких або родичів, де необхідно в'яснити: прізвище, ім'я, по батькові; вік, фах; зовнішні прикмети та коли особу бачили востаннє; як вона була одягнена та які речі мала при собі; інші особливі риси зовнішності, які можуть конкретизувати особу [1, с.267].

Відповідно у другому випадку процес проводиться інакше. Є випадки коли особа не встановлена і є відсутніми особи, які можуть її упізнати. Тоді можливість упізнання надається широкому колу осіб, наприклад, мешканцям будинку біля якого було знайдено труп. Таке впізнання являє собою оперативно-розшуковий захід і проводиться в поза процесуальному порядку.

Також варто відзначити, що перед пред'явленням для впізнання передусє «туалет трупа». Ця дія полягає у приведенні трупа до прижиттєвого вигляду. Тобто з трупа змивається кров, бруд, зашиваються можливі порізи на обличчі та оброблюються пудрою, зачіску приводять в звичайний вигляд. Також при значних пошкодженнях обличчя, може

проводитися його реставрація. Всі ці дії здійснює судово-медичний експерт або інший медичний працівник.

Варто відзначити думку В. Шепітька, який наголошує на тому, що впізнання трупа повинно проводитися в тому самому одязі, в якому його було знайдено [2, с.146]. Ми вважаємо, що труп та його частини потрібно пред'являти окремо від одягу, хоча таке поєднання стимулює пам'ять, але можуть приховатися певні анатомічні ознаки, тобто, шрами, родимки та ін.

Для впізнання слід пред'являти труп в роздягнутому вигляді, але прикритому тканиною, задля того, щоб не порушувати етичні норми. Бувають випадки, коли особи можуть впізнати труп за прикметами, які знаходяться на животі або сідницях, в такому разі труп можна оголитися. Також можлива зміна положення трупа. Важливим фактом є те, що труп та його частини повинні пред'являтися для впізнання лише за участю судово-медичного експерта і за присутності двох понятих.

Далі, якщо особа заявила, що впізнала загиблого за наявними ознаками, то слідчий перевіряє обґрунтованість впізнання і впевнюється в наявності названих ознак. На практиці частими є випадки, коли особа надає фотознімки загиблого за його життя, в такому разі вони додаються до матеріалів кримінального провадження [3, с.96].

Якщо труп не було впізнано, його повинні сфотографувати за правилами сигналітичної зйомки та дактилоскопувати. Також доцільним буде взяти зразки крові, волосся, а при необхідності виготовити посмертну маску.

Отже, з вищезазначеного можна зробити висновок, що сучасний стан пред'явлення трупа та його частин до впізнання врегульовано на законодавчому рівні статтею 230 Кримінального процесуального кодексу і становить собою невід'ємний та важливий криміналістичний інститут, який полягає в швидкому та оптимальному розслідуванні кримінальних правопорушень при вбивствах та нещасних випадках.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика : підручник / [В. В. Пяковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Самодін та ін.] ; за заг. ред. В. В. Пяковського. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Київ : Філія вид-ва «Право», 2020. – 752 с
2. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / [В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. 456 с
3. Криміналістика [текст] : підручник. / В. В. Пяковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 544 с.

Галуцько В.М.

*доктор юридичних наук, професор кафедри професійних
та спеціальних дисциплін Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ,
м.Херсон, Україна*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИ ОСВІДУВАННІ ОСОБИ

Відповідно статті 2 Закону України «Про Національну поліцію» завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [1]. Особливої уваги заслуховують слідчі підрозділи при проведенні ряду слідчих дій в рамках кримінального провадження, особливо це стосується освідування.

Так, розглянемо статтю 241 Кримінального процесуального кодексу України освідування особи. Законодавець наділяє певними повноваженнями слідчого, прокурора, які можуть здійснювати освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу.

Освідування проводиться за мотивованою постановою прокурора. У постанові, крім загальних даних, викладаються обставини, які зумовили проведення освідування, зазначається, хто підлягає освідуванню і з якою метою. Ця мета - виявлення на тілі освідуваної особи слідів кримінального порушення або особливих прикмет. Цими слідами можуть бути сліди на тілі від об'єктів, з якими оглянутий стикався при обставинах, що цікавлять слідчого: пил, ґрунт, фарба, паливно-мастильні матеріали, губна помада, кров, сперма, волосся, частини волокон тканини чи інші мікрочастинки. Особливими прикметами можуть бути: родимі плями, татуювання, шрами, рубці, бородавки, відсутність будь-яких частин тіла, сліди колишніх хвороб, тощо. Цією ж статтею передбачено, що перед початком освідування особи, яка підлягає освідуванню, пред'являється постанова прокурора. Після цього особі пропонується добровільно пройти освідування, а в разі її відмови освідування проводиться примусово. При цьому ж частина четверта тлумачить, що при освідуванні не допускаються дії, які принижують честь і гідність особи або небезпечні для її здоров'я [2;3].

Однак, норма цієї статті є досить суперечливою у частині проведення примусового освідчення свідку чи потерпілого, оскільки суперечить вимогам Конституції України так як це є практично методом примусу.

Так, законодавець статтями 3 та 28 закріпив, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, та кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідом [4]. У такому разі виникає питання про яку добровільність піде мова якщо свідок або потерпілий відмовляється від добровільного проходження цієї процедури. У чинному законодавстві статус даних осіб не несе відповідальності, щоб можливо було до них застосувати такий примус. У подальшому до уповноваженої особи яка примусово освідчує вищеназваних осіб можливо застосувати також заходи впливу але вже кримінального характеру.

Підтримуємо точку зору Д. Савицького, який з урахуванням рішень Європейського суду прийшов до висновку, що освідчення потерпілого і свідка може проводитися у виняткових, чітко визначених законом випадках. Оскільки закон таких випадків не визначає, що слід вважати абсолютно слухним, автор пропонує власне їх бачення: наявність обґрунтованої підозри щодо неправдивості показань потерпілого, якщо є достатні підстави вважати, що проведення примусового освідчення виявить фактичні дані на підтвердження або спростування такої підозри; якщо є достатні підстави вважати, що на тілі свідка можуть бути знайдені сліди злочину або інші докази, що мають значення у кримінальному провадженні, а також для оцінки правдивості його показань [5].

Тому на сьогодні в кримінально-процесуальному законодавстві необхідно вносити певні зміни щодо чіткого визначення проходження освідчення особи, що мають статус свідка або потерпілого у кримінальних провадженнях та щодо зміни у подальшому їх статусу. Крім того, до статті щодо визначення допустимості доказів чітке поняття щодо визнання такого освідчення як доказ у судах, а також яким протоколом (чітку його назву) оформляється дане освідчення, особливо у частині першочергових слідчих дій. Також, до повноважень слідчого необхідно чітко прописати можливість застосування заходів примусу у частині, що стосується освідчення потерпілого та свідка вже при проведенні першопочаткових слідчих дій, таких як оглд місця події тощо.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію. Закон України. URL. [https:// zakon.rada. gov .ua/ laws/show/580-19](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19)

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL [https:// zakon .rada. gov. ua/ laws / show/4651-17](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17)

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред.: С.В.Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. Харків.: Одіссей, 2013. 1104 с.

4. Конституція України. URL. [https://zakon .rada.gov. ua/laws/ show/254% D0% BA/96-%D0%B2%D1%80](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80)

5. Савицький Д. О. Захист прав особи при проведенні освідчування. Розкриття злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 8 листоп. 2012 р.). Київ.: Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 24-26.

Зубенко В.В.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління

Херсонського державного аграрно-економічного університету

м. Херсон, Україна

СТАНОВЛЕННЯ РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ПІСЛЯ КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ

Період існування Запорозької державності став важливим етапом становлення правоохоронних органів в цілому і розшукових підрозділів зокрема. Державні інституції цієї “християнської козацької республіки” були генетичними нащадками державотворчих і правоохоронних традицій Київської Русі. Попри розчленованість українських земель між різними державами на території України побутували риси правового життя.

Історичні документи свідчать про високий рівень правосвідомості запорожців. Вони брали участь у розв’язанні різних майнових конфліктів, розшукових та слідчих діях. І хоча в ті часи правоохоронні органи ще остаточно не відокремились від виконавчої та судової влади, все ж таки в цьому напрямку було зроблено подальший впевнений крок. Адже основні правоохоронні функції не лише займали чільне місце в діяльності органів влади, але й були чітко розподілені як у вертикальному, так і в горизонтальному плані [1].

Цілком слушно головні зусилля правоохоронців спрямовувались на боротьбу з крадіжками, грабіжництвом та бандитизмом. Поступово викристалізовувались певні форми та методи їх діяльності щодо розкриття злочинів та розшуку злочинців.

На російській території в цей же час також відбувалися процеси становлення та вдосконалення розшукової роботи. Починаючи з перетворень Петра I, спрямованих на формування нової державності, стає більш значимою тенденція на посилення регламентації таємної розшукової роботи, пізніше названої оперативно-розшуковою. До перших правових актів, що закріплювали використання таких методів, може бути віднесений царський Указ від

2 вересня 1695 року, який приписував воєводам у містах “про воров и разбойников проведывать тайно всякими мерами”. Саме в роки правління Петра I проводяться заходи щодо створення регулярної поліції – Таємної канцелярії розшукових справ (1718 р.), створюється інститут розшуковців (сищиків) [2].

Слід відзначити, що в період правління цього самодержця відбувається значна переорієнтація розшукової діяльності з боротьби із загально-кримінальною злочинністю на боротьбу з державними та посадовими злочинами.

У виявленні та переслідуванні передусім державних злочинців таємні методи розслідування отримують найбільше розповсюдження. Для виконання цих функцій в 1701 році створюється Преображенський приказ, який трансформувався в 1718 році в Таємну розшукових справ канцелярію. Доносити про державні злочини царські укази зобов’язують усіх підданих.

Одним із перших розпоряджень створеного органу державної влади – Сенату – стало прийняття заходів проти карних злочинців. 12 жовтня 1711 року Сенат видав Указ “О беспрепятственном розыске, преследовании сыщиками воров, разбойников и их сообщников”, за яким відновлявся інститут сищиків. Слід відзначити, що вже тоді на службі перебували так звані донощики, яких можна порівняти з особами, що конфіденційно співпрацюють з розшуковими підрозділами на контрактній основі.

Пізніше, в 1782 році був прийнятий основний нормативний акт тогочасного періоду – Статут благочинія, або Поліцейський. Він містив важливі правила організації поліції. Саме Статут відділив судову владу від слідчо-розшукової, яка була передана загальній поліції. Відповідно до вказаного Статуту замість поліцмейстерських канцелярій скрізь стали створюватись Управи благочинія, яким було передано функції розкриття та розслідування злочинів. Виконували їх посадові особи – пристави карних справ, які були зобов’язані при перевірці повідомлень про злочини встановлювати докази гласними та негласними свідченнями. Таким чином, Статут передбачав можливість використання в діяльності негласних єдиний орган управління, що об’єднав поліцію в державному масштабі.

Крім правоохоронних функцій Міністерство відало багатьма адміністративно-господарськими справами. Різноманітність завдань МВС перешкоджала керуванню поліцією, і тому 17 серпня 1810 року з нього було виділено самостійне Міністерство поліції. В ньому була створена організаційна структура для здійснення політичного методів роботи.

У 1802 році, в результаті чергової реформи державного управління були створені міністерства, серед яких і Міністерство внутрішніх справ. Таким чином, вперше було створено підрозділ розшуку – Особливу канцелярію, хоча при цьому не виділявся підрозділ

карного розшуку. Отже, оперативно-розшукова функція Міністерства була спрямована передусім на вирішення завдань боротьби з політичними злочинами [3].

У царській Росії злочинність була безперервно хронічною соціальною вадою. За кількістю вчинених злочинів імперія займала одне з провідних місць у світі. Тенденція до значного збільшення кількості злочинів виявилась у другій половині XIX ст., коли Росія вступила в стадію капіталістичного розвитку. Високий рівень злочинності не міг не порушити встановлений в державі правопорядок, не спричиняти матеріальних, моральних і фізичних збитків всьому суспільству, зокрема і пануючим класам. В умовах, коли рівень злочинності збільшився у великих масштабах, вона набула професійного характеру, основний тягар боротьби зі злочинністю, як і раніше, лягав на зовнішню поліцію і судово-слідчі органи. Підрозділу, спорядженого спеціальними засобами боротьби зі злочинами, не було; його елементи започатковуються лише в 60-х роках XIX ст.

Список використаних джерел:

1. Пашенко О.Ю., Водотика С.Г. З історії правоохоронних органів Півдня України. – Херсон: АЙЛАНТ, 1999.- 74 с.
2. Линовский В. Опыт исторических разысканий о следственном уголовном судопроизводстве в России. – М., 1902. – 124 с.
3. Горяинов К.К., Овчинский В.С., Шумилов А.Ю. – Оперативно-розыскная деятельность: Учебник – М., 2002. – 794 с.

Кіріченко А. В.

*здобувач вищої освіти Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ,
м. Херсон, Україна.*

Андрусенко О.А.

*викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Херсон, Україна.*

ПОНЯТТЯ ТА ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ. ДОСВІД КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.

Актуальність теми. У сучасному світі головні пріоритети роботи поліцейських структур постійно змінюються. Після прийняття Кримінального процесуального кодексу України у 2012 році, виявлення та попередження злочинів стали головними завданнями

оперативно-розшукової діяльності. Як і в Україні, так і в інших країнах, зустрічається застосування концепцій та інститутів діяльності поліції, щодо виявлення і попередження злочинів. Аналіз наукових та практичних джерел [1-5] свідчить про те, що у теперішній час в усьому світі набуває популярності впровадження правоохоронними органами кримінальної розвідки. Відповідно до ст. 8 Закону України 2135-XII 1992 року «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативні підрозділи наділені правом мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників (п. 13) та використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями статті 275 Кримінального процесуального кодексу України (п. 14). Тому якісне використання можливостей конфіденційного співробітництва є найголовнішою причиною для ефективного виконання працівниками покладених на них завдань. Дослідження питань впровадження кримінальної розвідки в Україні, та аналіз моделей кримінальної розвідки зарубіжних країн, дозволять нам впроваджувати корисний досвід один одного до національного законодавства, а також покращити відповідну міжнародну взаємодію.

Мета полягає в тому, щоб проаналізувати зміст терміну «кримінальна розвідка», визначити її головні завдання. Дослідити моделі кримінальної розвідки інших країн для переймання корисного досвіду, і покращення міжнародної взаємодії між країнами у сфері негласного співробітництва.

Виклад основного матеріалу. Агентурно-оперативна робота є центральним елементом в системі боротьби з організованою злочинністю. Впровадження агентів кримінальної розвідки дозволить документувати злочини ще на стадії їх готування. В такий спосіб ми зможемо виявляти усіх співучасників, виконавців, організаторів, підбурювачів та пособників, а також запобігати нанесенню ними шкоди в певній сфері.

Враховуючи вищевикладене, відповідно до ст. 1 законопроекту, «Про кримінальну розвідку», кримінальна розвідка — форма внутрішньої розвідки, вид діяльності державних органів, спеціально створених для боротьби з організованою злочинністю, яка здійснюється шляхом використання системи розвідувальних, пошукових, інформаційно-аналітичних заходів, у т.ч. із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, спрямованих на своєчасне запобігання, виявлення і нейтралізацію реальних та потенційних загроз національним інтересам України від організованої злочинності, поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики [1]. Проаналізувавши вищевказане поняття, одразу хочеться наголосити на тому що, кримінальна розвідка повинна здійснювати свою діяльність шляхом проведення окремих оперативно-розшукових заходів, операцій, які в свою чергу мають яскраво виражений розвідувальний характер.

Для кримінальної розвідки характерним є наявність специфічних завдань, які суттєво відрізняються від завдань оперативно-розшукової діяльності, ними являються:

- добування, аналітична обробка та надання визначеним даним законом органам державної влади інформації про стан та можливий розвиток організованої злочинності та корупції в державі для її використання в законодавчій, правоохоронній та виконавчій діяльності держави;
- сприяння спеціальними заходами здійсненню державної політики України з викорінення організованої злочинності з економічної, соціальної та гуманітарної, інформаційної, екологічної, науково-технологічної, енергетичної та політичної сфер суспільства, ліквідації корумпованості в діяльності органів державної влади, відмежування їх від бізнесу, зменшення тінізації економіки;
- протидія діяльності організованих злочинних угруповань, проникненню їх членів до органів державної влади та поширенню їх впливу на процеси, що відбуваються в державі та суспільстві;
- запобігання реалізації реальних загроз національним інтересам з боку організованої злочинності та корупції, упередження явищ і чинників, що ними викликаються і створюють потенційну загрозу національним інтересам і національній безпеці України;
- розробка і реалізація заходів із нейтралізації та ліквідації організованих злочинних угруповань, створення необхідних умов для їх викриття іншими оперативно-розшуковими та кримінально-процесуальними засобами;
- сприяння спеціальними заходами здійсненню державної політики України в економічній, політичній, воєнній, військово-технічній, екологічній та інформаційній сферах, зміцнення обороноздатності, економічного і науково-технічного розвитку;
- участь у боротьбі з міжнародною організованою злочинністю, в тому числі з тероризмом та іншими формами екстремістської діяльності, незаконним обігом наркотичних засобів, незаконною торгівлею зброєю і технологією її виготовлення, торгівлею людьми, незаконною міграцією [1]. В такому разі, хочеться наголосити на тому, що розмежування кримінальної розвідки та її заходів від оперативно-розшукових заходів у межах оперативного обслуговування можливо на ґрунті завдань. Наслідком виконання завдань кримінальної розвідки є отримання відомостей суб'єктами кримінальної розвідки, яка фіксується у встановленому законом порядку. Тому здійснення кримінальною розвідкою завдань, передбачається у дослідженні отриманої інформації, та в формах впровадження нових механізмів боротьби зі злочинами.

Проналізавши зміст кримінальної розвідки інших країн світу, з'ясували, що Північно-Американська модель кримінальної розвідки (США) змістовно складається із наступних стадій: планування та визначення напрямів (цілей); збирання інформації; обробка інформації; аналіз інформації; поширення інформації; повторна оцінка інформації [2, с. 16]. Правоохоронні органи США надають велику увагу, саме візуалізації інформації, під час виконання завдань кримінальної розвідки, адже так відомості легше сприймаються працівниками.

Британська модель кримінальної розвідки складається з системи засобів отримання, обробки та накопичення розвідувальної інформації: обліки, що охоплюють всі інформаційні масиви правоохоронних органів, інших державних та громадських організацій, які вирішують завдання протидії злочинності; системні засоби – програмні продукти, що використовуються для збирання, обробки, зберігання, аналізу та використання інформації отриманої під час моніторингу криміногенної ситуації; джерела, за допомогою яких одержується різна інформація, яка належить до правоохоронної сфери, на національному та міжнародному рівнях: конфіденти, постраждалі та свідки, громадські об'єднання та представників громадськості, фахівці з протидії злочинності, засуджені, обліки криміналістичної інформації, узагальнені результати негласної роботи, результати спостереження; сили, які застосовуються для підтримки функціонування Національної розвідувальної моделі [3, с. 7]. У британській версії моделі зміст кримінальної розвідки описано більш докладно аніж в американській.

Важливо, що британська модель оперативно-розшукової діяльності не відмежовує сили та засоби правоохоронної діяльності, на відміну від вітчизняної моделі, тому корисним буде запровадження досвіду цієї країни, під час виконання функцій та завдань оперативно-розшукової діяльності та кримінальної розвідки в Україні.

Аналіз змісту кримінальної розвідки інших країн світу (Канада, Франція, ФРН, Хорватія, Польща та ін.) дозволяє констатувати, що вона полягає у: стратегічному аналізі, криміногенної обстановки та тенденцій кримінальної активності у державі, за допомогою якого формується стратегія та довготермінові плани діяльності правоохоронних органів щодо здійснення кримінальної розвідки; тактичного аналізу, на підставі якого здійснюється розробка короткотермінових планів діяльності поліції з метою вирішення конкретних завдань відповідно до пріоритетів стратегії протидії злочинності; цільових заходів стосовно конкретної особи (підозрюваного чи жертви) або групи осіб у відповідності до стратегічних пріоритетів; проблемного профілю, в якому проаналізовано конкретний злочин або серію подій тощо [4, с. 67].

Мета кримінальної розвідки у всіх національних поліцій однакова. Тому, відповідно до ст. 2 законопроекту, «Про кримінальну розвідку» Метою кримінальної розвідки є своєчасне запобігання, виявлення і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам України від організованої злочинності, поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу та політики шляхом використання системи розвідувальних, пошукових, інформаційно-аналітичних заходів, у т.ч. із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [1].

На теперішній час правоохоронними органами багатьох країн світу визнаються наступні принципи стосовно кримінальної (поліцейської) розвідки: – дані поліцейської розвідки, які є своєчасними, дають підстави для вживання заходів, необхідних для результативного попередження, скорочення і розслідування серйозних злочинів і дій організованої злочинності, особливо, якщо вони мають транснаціональний характер (визначення «своєчасні» означає, що відомості надаються в належний час, а визначення «дають підстави для вживання заходів» припускає, що відомості є достатньо докладними і достовірними для проведення відповідних заходів); – поліцейська розвідка може грати важливу роль у справі сприяння розподілу ресурсів і встановленню відповідних пріоритетів під час попередження, скорочення і розслідування всіх форм злочинної діяльності на основі виявлення і аналізу тенденцій, способів вчинення злочинів, «гарячих точок» і злочинців як на національному, так і на транснаціональному рівнях; – розвідка служить наріжним каменем ефективної моделі поліцейської діяльності, відповідно до якої розвідка необхідна для забезпечення стратегічного управління і грає ключову роль у справі розподілу кадрів для всіх форм тактичної поліцейської діяльності, включаючи роботу з громадами і звичайне патрулювання [5, с. 2].

Висновки. За результатами проведеного аналізу понять та завдань «кримінальної розвідки», ми з'ясували, що вона, дещо схожа з оперативно-розшуковою діяльністю, але їх розмежування можливе на основі завдань, об'єктів, та суб'єктів. Впровадження кримінальної розвідки дасть можливість документувати злочини ще на стадії готування, виявляти усіх фігурантів та співучасників у вчинених злочинах. Виклики сьогодення та закордонний досвід впливають на формування нових підходів в науці та правоохоронній практиці нашої країни, щодо оперативно-розшукової діяльності, та впровадження кримінальної розвідки.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону України «Про кримінальну розвідку». № 9187 від 02.03.2006.

2. Ивахин А.Е. Оперативная деятельность и вопросы конспирации в работе спецслужб (По материалам открытой печати и литературы). А.Е. Ивахин, П.Я. Прыгунов. Т. 4. [2-е изд. стереотип.]. К.: КНТ, 2008. 242 с.

3. Кондратьев Я.Ю. Національна кримінальна розвідувальна служба. Досвід роботи правоохоронних органів Великобританії: Лекція. МВС України. НАВСУ. Я.Ю. Кондратьєв, А.І. Плясецкий, П.Я. Кондратьєв. К., 2000. 30 с.

4. Орлов Ю.Ю. Співвідношення оперативно-розшукової, розвідувальної та контррозвідувальної діяльності. Ю.Ю. Орлов, В.В. Матвійчук. Науковий вісник КНУВС. № 2. ч. 2. 2006. С. 61–74.

5. Работа полиции. Системы полицейской информации и разведки: пособие по оценке систем уголовного правосудия. Нью-Йорк: Управление Организации Объединенных Наций по наркотикам и преступности, 2010. 36 с.

Коваленко О.В.

здобувач вищої освіти історико-юридичного факультету

Херсонського державного університету

м. Херсон, Україна

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ДЕТЕКТИВА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

Для формування та розбудови демократичної держави потреба боротьби з корупцією завжди була в пріоритеті. Україна як держава, що обрала європейський вектор розвитку, не є виключенням. З метою подолання корупції 14 жовтня 2014 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» № 1698-VII, яким був створений новий правоохоронний орган, спрямований на протидію корупції. Цим же законом в Україні була започаткована діяльність детективів щодо протидії злочинам, пов'язаним з корупцією. Інститут детектива став новелою для українського законодавства, а його кримінально-процесуальний статус викликав жваві дискусії серед науковців.

Абзацом третім частини першої ст. 10 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» визначено, що оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених законом до підслідності Національного антикорупційного бюро, а також в інших справах, витребуваних до Національного бюро прокурором, що здійснює нагляд за додержанням законів під час

проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування працівниками Національного бюро, проводять старші детективи та детективи, які є державними службовцями [1, с.99]

Водночас кандидат юридичних наук В.І. Чечерський вважає, що окрім технічного закріплення назви «детектив» шляхом доповнення відповідних положень кримінально-процесуального законодавства будь-яких інших власне системних змін не запропоновано [2, с.146].

З цього приводу О.В. Гейко зазначає, що у ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України, яка дає визначення основних термінів кодексу, немає окремого визначення терміна «детектив». Натомість, пункт 17 частини першої статті 3 КПК визначає, що слідчий – це службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, органу Державної кримінально-виконавчої служби України, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень [1, с.100]

Тобто діюче кримінально-процесуальне законодавство не містить чіткого визначення поняття «детектив», більше відносячи його до змісту терміна «слідчий». Проте у науковій літературі ми можемо знайти наступні погляди науковців на це питання.

У юридичному розумінні детектив (англ. Detective - «агент з розшуку», з лат. detectio «розкриття») – спеціаліст з виявлення і розкриття злочинів. Це особа, яка працює у штаті поліцейських органів країн, здебільшого організованих на основі англосаксонської системи права, а останнім часом закріпилися і в законодавстві України, яка зазвичай поєднує традиційні функції слідчого і сищика, здійснюючи доказову та розшукову діяльність [3, с.98].

На переконання Р.В. Войтюк, детектив – це новий суб'єкт досудового розслідування, який, на відміну від слідчого, здійснює не лише досудове розслідування, а також оперативно-розшукову діяльність у кримінальних провадженнях. Інститут детектива є новим у кримінальній процесуальній діяльності як у контексті організаційних форм, так і підходу до його функціонування [4, с.110].

С.В. Рокунь зазначає, що детектив – це посадова особа Національного антикорупційного бюро України чи іншого створюваного на таких засадах правоохоронного органу, яка отримує особливий статус і уповноважена в межах компетенції, передбаченої кримінально-процесуальним законодавством, здійснювати, окрім оперативно-розшукових

дій, також досудове розслідування злочинів й інших кримінальних правопорушень[3, с.99-100]

Отже, детектив, як новий суб'єкт законодавства у сфері протидії корупції, наділений повноваженнями здійснювати досудове розслідування, (як слідчі), та проводити оперативно-розшукову діяльність (як працівники оперативних підрозділів).

В.І. Жидков підкреслює, що особливістю кримінально-процесуального статусу детектива правоохоронного органу (наразі це детективи Національного антикорупційного бюро України) є те, що уперше законодавчо було об'єднано співробітника оперативного підрозділу та слідчого підрозділу, оскільки відповідно до п. 2 ч.1 ст.38 Кримінально-процесуального кодексу України, до органів досудового розслідування відносяться підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного бюро, яких відповідно до ст.41 Кримінально-процесуального кодексу України, також віднесено до оперативних підрозділів [5, с.162].

На думку Войтюк Р.В., поєднання функцій слідчого й оперативного працівника в особі детектива сприяє всебічному дослідженню обставин кримінального провадження. Водночас запровадження нового суб'єкта призводить до дискусій у теорії кримінального процесу, оскільки суперечить загальній концепції досудового розслідування, відповідно до якої повноваження слідчого та оперуповноваженого розділені між різними особами [4, с.111].

З цього приводу Л.Д. Удалова підкреслює, що наділення детективів Національного бюро повноваженням зі здійснення як оперативно-розшукових заходів, так і досудового розслідування не відповідає концепції порядку проведення цього розслідування, оскільки виконання обох цих функцій одними і тими ж посадовими особами неминуче призведе до зменшення якості в роботі детективів, зокрема для тих, хто прийшов до Національного бюро із оперативних підрозділів – у частині проведення слідчих (розшукових) дій, складання документів досудового розслідування, обґрунтування прийняття процесуальних рішень, охорони прав і свобод учасників кримінального провадження [5, с.162].

Якщо таку проблему розкривати глибше, то законодавці, передбачаючи здійснення оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих дій службовими особами Національного бюро, не визначили, як саме буде створена й функціонуватиме в Бюро система забезпечення згаданих заходів. На сьогодні відповідне технічне устаткування має здебільшого Служба безпеки України, яка навряд чи в сучасних умовах зможе їх надавати Національному бюро [2, с.146].

З іншого боку, слідчий, наділений повноваженнями здійснювати оперативно-розшукові заходи та негласні слідчі (розшукові) дії, володіє більш повним об'ємом

інформації від початку до кінця досудового розслідування, що надає йому кращі можливості отримувати (збирати) докази або здійснювати перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Належна взаємодія таких співробітників, які працюють в одній слідчій групі під час розслідування конкретного кримінального провадження, забезпечить виконання завдань кримінального провадження [5, с.163].

Ми погоджуємось з думкою С.Р. Рокунь, про те, що така форма поєднання повноважень дала можливість в одних руках зосередити відомості, які здобувалися детективом під час реалізації функцій оперуповноваженого, та продовжувати пізнавальний процес, націлений на документування протиправної діяльності, але вже шляхом проведення слідчих дій [3, с.100].

Отже, детектив Національного антикорупційного бюро є новим учасником кримінальних процесуальних відносин. Інститут детектива є нововведенням і тому існують прогалини у визначенні його кримінально-процесуального статусу. На нашу думку поєднання в особі детектива повноважень слідчого та оперуповноваженого має позитивно вплинути на результати його діяльності. Така особливість кримінально-процесуального статусу надасть можливість детективу скласти більш повну картину про антикорупційне правопорушення, що прискорить процес розслідування злочину.

Список використаних джерел:

1. Гейко О. В. Проблемні питання реалізації процесуального статусу детектива НАБУ у кримінальному процесі України. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2019. № 1. С. 98-103. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iblsd_2019_1_14 (Дата звернення: 19.03.2019)
2. Чечерський В. І. Окремі проблеми нормативного регулювання статусу національного бюро розслідувань України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія. Право*. 2015. № 32(3). С. 145-148. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_32%283%29__37 (Дата звернення: 18.03.2019).
3. Рокунь С.В. Юридична визначеність повноважень та діяльності детектива в кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018 №2. URL: http://apnl.dnu.in.ua/2_2018/tom_2/26.pdf (дата звернення: 21.03.2019).
4. Войтюк Р. В. Кримінальна процесуальна діяльність детектива Національного антикорупційного бюро України: питання теорії та практики. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. №1. С. 108-119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2017_1_12 (Дата звернення: 18.03.2019).
5. Жидков В. Л. Становлення інституту детектива Національного антикорупційного бюро у кримінальному процесуальному законодавстві України. *Правовий часопис Донбасу*. 2017. №2. С. 161-168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppd_2017_2_25 (Дата звернення: 19.03.2019).

Колтуннік С.В.

*здобувач вищої освіти Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ
м.Херсон, Україна*

АКТУАЛЬНІ ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОГО НАРКООБІГУ В УКРАЇНІ

Сучасні реалії людського співіснування в масштабах нашої планети свідчать про те, що наркотрафік являється загрозою не лише для національної безпеки кожної окремо взятої держави, а й для всього світового порядку, адже на даному етапі міжнародне співробітництво з питань наркообігу є недостатньо ефективним та діючим порівняно зі сферою роботи даного незаконного бізнесу як на локальному, так і глобальному рівнях. Якщо брати до прикладу Євросоюз, то в ньому взаємодія органів поліції та судових відомств об'єднує сумісні зусилля правоохоронних органів в Європейських країнах. З цього можна визначити, що на перший план у протидії наркотрафіку повинна виходити співпраця між органами державної влади щодо обміну інформаційними та розвідувальними даними у цій сфері.

І саме тому, в умовах, коли на світ з'являється безліч нових видів синтетичних наркотиків, методики виявлення яких ще повністю не розроблено, важливими умовами підвищення рівня ефективності протидії незаконному обігу наркотичних речовин є такі:

- взаємодія між Міністерством охорони здоров'я, Національною поліцією України та Службою безпеки України щодо зміни підходу до переліку, тобто, від індивідуального переліку наркотичних засобів перейти до загальної системи;
- співпраця поліцейських і судових відомств щодо процесу отримання й обміну інформаційними та розвідувальними даними про наркообіг;
- створення цілісної системи щодо координації дій та обміну інформації з європейською базою даних щодо нових наркотичних засобів [2, с.140-142].

Однією із найважливіших галузей щодо боротьби з наркотрафіком є узагальнення експертної практики, ефективність якої залежить від удосконалення методико-матеріальної бази судово-експертних лабораторій та надання узагальнених даних про найбільш поширені наркотичні засоби в Україні. Ефективність протидії наркотичній загрозі залежить від інтеграції зусиль партнерів, від ступеню взаємодії в межах спеціальних програм і стратегій.

Надзвичайно важливим етапом протидії наркотрафіку та удосконаленню сфери судової експертизи щодо наркообігу було затвердження Україною плану заходів на 2019-

2020 роки з реалізації Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 № 56-р). Даним планом визначено основні шляхи й заходи вирішення питань щодо активізації діяльності суб'єктів політики щодо наркотиків у частині протидії злочинності та прийняття нормативно-правових актів щодо удосконалення системи контролю за обігом наркотичних засобів та подальше вдосконалення й переоснащення судово-експертних лабораторій [1].

Ефективність протидії правоохоронними органами незаконному наркотрафіку в нашій державі залежить від матеріального оснащення науково-дослідницьких судово-експертних установ. Нині держава сприяє оновленню існуючих та розробці нових методик з використанням сучасних засобів дослідження наркотичних засобів, серед яких варто виділити: тонкошарову хроматографію, оптичну мікроскопію, газорідинну та рідинну хроматографію, ІЧ – спектроскопію, УФ – та видиму спектроскопію, рентген – фазову та рентген – флуоресцентний методи.

На сьогодні існує необхідність у створенні чутливих і малозатратних методів дослідження психоактивних речовин для зменшення строків і швидкого реагування при проведенні хімічних і токсикологічних досліджень. При цьому треба відмітити, що використання якісних реакцій не є остаточним результатом, і для подальшого глибокого експертного дослідження необхідне використання інструментальних методів аналізу. Одним з таких методів є відносно недорогий метод дослідження – тонкошарова хроматографія. Крім тонкошарової хроматографії, серед інструментальних методів доцільним є використання методу молекулярного спектрального аналізу в ІЧ-ділянках спектру. На відміну від інших інструментальних методів, ІЧ-спектри досліджуваних речовин можуть не давати правильних результатів щодо вмісту активних компонентів. Це пов'язано із тим, що для дослідження зазначеним методом необхідна екстракція (виділення) наркотичних речовин. На основі отриманих експериментальних даних підбирають найбільш селективні хімічні реакції, визначають хроматографічні характеристики та параметри ІЧ - спектроскопії найбільш поширених наркотичних речовин [3, с.136-149].

У висновку можна відзначити те, що протидія наркотрафіку в Україні була, є і буде пріоритетним завданням. Задля повної оптимізації даного напрямку, необхідно оновити підхід до взаємодії між органами державної влади щодо забезпечення повного обміну інформацією між всіма відомствами, які мають відношення до протидії наркотрафіку. Також варто приєднатися до європейських ініціатив щодо своєчасного виявлення, вилучення та знищення нових видів наркотичних засобів. І чи не найважливішим є вдосконалення та модернізація устаткування та обладнання науково-дослідницьких судово-експертних

установ, адже своєчасна та правильна експертиза наркотичних засобів є запорукою швидкого подолання поширення нових видів наркотичних засобів на території нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження плану заходів на 2019–2020 роки з реалізації Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 № 56-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-%D1%80> (дата звернення: 16.03.2020р.)
2. Горпинюк О. П. Сучасний стан наркозлочинності в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. №4. 2017. С. 140–143
3. Політова Г. С. Сучасний стан протидії наркозлочинності в Україні. *Правовий часопис Донбасу*. № 3 (64). 2018. С. 136–145.

Крамаренко С. М.

здобувач вищої освіти історико-юридичного факультету

Херсонського державного університету

м. Херсон, Україна

СИСТЕМА СТАДІЙ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Однією із важливих цілей, які стоять на шляху до становлення України як правової та демократичної держави є вжиття відповідних заходів щодо вдосконалення кримінально-процесуального законодавства, подальшої демократизації його положень та приведення його у відповідність до Конституції України й міжнародно-правових стандартів. Їх реалізація потребує створення надійного правового механізму, який забезпечить не лише відповідальність громадян перед державою, а й держави перед своїми громадянами. А це неможливо без чіткого правового закріплення стадій кримінального процесу. Євроінтеграційні процеси та активна участь України в міжнародних відносинах актуалізує питання дослідження іноземних моделей побудови кримінального провадження для запровадження в національну системи найбільш дієвих та ефективних положень кримінального процесуального законодавства країн світу.

Дослідженням питання поняття та системи стадій кримінального процесу займалися такі вчені як: Ю.П. Аленін, Ю.М. Грошовий, Л.М. Лобойко, М.І. Леоненко, О.В. Капліна, А.В.Молдован, В. Т. Нор, В.М. Стратонов, та інші. Однак, дослідження їх напрацювань дозволяє зробити висновок, що система стадій кримінального процесу неоднозначно

тракується в юридичній літературі, а серед вчених немає єдиного підходу щодо розуміння даного питання.

Стадії кримінального процесу є пов'язаними між собою етапами які утворюють єдину систему. Виходячи з принципів кримінального процесуального права порушення норм законодавства на одній стадії тягне за собою порушення на всіх інших, тому навіть виходячи з цього бачимо важливість стадій кримінального процесу.

Стадії кримінального процесуального права, в процесі еволюційного розвитку змінювались. Аналіз Кримінального процесуального закону України 2012 року, дозволяє виокремити наступні стадії:

- 1) досудове розслідування;
- 2) підготовче провадження;
- 3) судовий розгляд;
- 4) провадження в суді апеляційної інстанції (апеляційне провадження);
- 5) виконання судових рішень;
- 6) провадження в суді касаційної інстанції (касаційне провадження);
- 7) провадження у Верховному Суді України;
- 8) провадження за ново виявленими обставинами [1].

На нашу думку, виключення такої стадії, як порушення кримінальної справи, привело до того, що внесення до ЄРДР більше 2 млн. заяв призводить до великої завантаженості на слідчого, послабленню контролю за ходом кримінальних проваджень, затягуванню процесу розслідування.

Досліджуючи зарубіжні моделі побудови кримінального провадження, вважаємо доцільним почати з країн континентальної правової системи, яскравими прикладами якої є законодавство Франції та Німеччини. Кримінальний процес Франції є зразком класичної континентальної, так званої змішаної, моделі кримінального судочинства. Кримінальний виконавчий кодекс Франції був прийнятий у 1959 році та містить понад 800 статей і характеризується високим рівнем законодавчої техніки. Кримінальне процесуальне законодавство Німеччини вплинуло на розвиток багатьох країн, зокрема й України. Основою кримінального процесу Німеччини є система принципів, реалізація яких передбачена в усіх стадіях і формах кримінального провадження – як звичайних, так і спрощених [2, с. 118].

Судочинство Франції, як і Німеччини, має 4 класичні стадії:

- 1) попереднє розслідування (досудове провадження);
- 2) судовий розгляд;
- 3) оскарження вироку в апеляційному і касаційному порядку;
- 4) виконавче провадження.

Цікавим, на нашу думку, є те, що досудове провадження має три стадії: дізнання (поліцейське розслідування), порушення кримінального переслідування, попереднє розслідування (судове розслідування).

У Франції існує звичайна і надзвичайна форми оскарження судових рішень. До звичайної належать: апеляція та оскарження рішень, ухвалених при заочному розгляді справи. До надзвичайної форми належать касація і ревізія (перегляд справи касаційним судом за заново відкритими обставинами за поданням міністра юстиції).

Яскравим прикладом англо-саксонської (звичаєвої) правової системи є Велика Британія та Сполучені Штати Америки.

Кримінально-процесуальне право Англії є найстарішою процесуальною системою, її правила характеризуються деякою архаїчністю. Так, наприклад, англійські юристи обґрунтовують право кожної людини бути судимою собі рівною згідно з положеннями "Великої хартії вольностей" 1215 р., а також багаторазово застосовують положення "Хабеас корпус акт" 1679 р., яким обґрунтовується право кожного обвинуваченого бути залишеним до суду на волі під заставу [3, с.80].

За своєю формою кримінальний процес Англії та США є обвинувальним, або змагальним, але на відміну від Англії в США кримінально-процесуальне право частково кодифіковано, оскільки вироблені та прийняті Конституція США і конституції штатів. У штатах (Іллінойс, Каліфорнія, Нью-Йорк та ін.) діють кримінально-процесуальні кодекси. Однак, необхідно підкреслити, що у США кримінальне й кримінально-процесуальне право федерації і штатів – автономні системи, вони не доповнюють одне одного, а існують паралельно

В звичаєвому праві не закріплено на законодавчому рівні чіткої системи стадій кримінального процесу. Однак, зважаючи на положення джерел кримінального процесуального законодавства, можна стверджувати, що і для країн англо-саксонської правової системи притаманні такі стадії як:

- 1) досудове розслідування (здійснюване органами поліції: констебелями, коронерами тощо);
- 2) судовий розгляд судами першої інстанції;
- 3) оскарження рішення в порядку апеляції чи касації;
- 4) виконання вироку суду.

Таким чином, проведене дослідження системи стадії кримінального провадження в Україні, а також окремих країнах романо-германської та англосаксонської правових систем, дають змогу зробити висновок про те, що в більшості країн система стадій кримінального провадження є максимально схожою. Кримінальне провадження складається із досудового

розслідування, судового розгляду, стадії оскарження рішення (апеляційне та касаційне) та виконання рішень. Також можливим є перегляд рішень суду за нововиявленими обставинами. Більшість розбіжностей стосуються форми кримінально-процесуального закону (єдиний акт чи їх сукупність) та особливостями застосування його положень заснованих на історичних правових традиціях.

Аналізуючи напрацювання теоретиків кримінального процесу, ми прийшли до висновку, що стадії кримінального провадження – це відносно самостійні етапи кримінально-процесуальної діяльності визначеного кола суб'єктів, які характеризуються безпосередніми завданнями, властивою їм кримінально-процесуальною формою та відповідними заключними рішеннями.

Ватро наголосити також на тому, що поділ кримінального провадження на стадії сприяє більш ґрунтовному дослідженню всіх обставин доведення, що мають значення для справи на кожному етапі її руху, забезпечує послідовність розвитку кримінального провадження, а також створює гарантії здійснення належного контролю з боку компетентних органів за порядком реалізації учасниками процесу своїх прав та обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 20.03.2020).
2. Молдован А.В. Кримінальний процес: Україна, ФРН, Франція, Англія, США: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 352 с.
3. Гриненко А. В. Кримінальний процес: підручник і практикум для прикладного бакалаврату. М.: Юрайт, 2018. 286 с

Крет Г.Р.

кандидат юридичних наук, доцент,

суддя Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду

м. Київ, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ СУДАМИ ПРАВИЛА «ПЛОДІВ ОТРУСНОГО ДЕРЕВА» У КОНТЕКСТІ СТАНДАРТІВ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ

Стандарти допустимості доказів являють собою закріплені нормами кримінального процесуального закону та сформовані у судовій практиці правила, які забезпечують формування судами допустимих доказів. Вітчизняний законодавець закріплює систему стандартів допустимості доказів, яка, з однієї сторони, значною мірою ґрунтується на

міжнародних стандартах доказування, набуваючи більш широкого розуміння, а з іншої сторони, знаходить широке використання у судовій практиці, в якій відбувається істотне уточнення змісту окремих з них.

Значна частина стандартів допустимості доказів ґрунтується на нормах ст. 87 КПК України, присвячених підставам визнання недопустимими доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. Відповідно до частини 1 вказаної статті, недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. Зазначена норма кримінального процесуального закону у частині покладення на суб'єктів доказування обов'язку визнавати недопустимими докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, визначається як правило (доктрина, концепція) «плодів отруєного дерева» як у доктрині кримінального процесу [1, с. 43; 5, с. 83-84], так і у судовій практиці [3; 4].

З огляду на норму ч. 1 ст. 94 КПК України, допустимість доказів є їх індивідуальною процесуальною властивістю та підлягає встановленню стосовно кожного окремо взятого доказу. Водночас, специфіка застосування правила «плодів отруєного дерева» полягає у його використанні в ході оцінки допустимості сукупності взаємопов'язаних доказів. Як відзначає Верховний Суд, зазначена доктрина передбачає оцінку не лише кожного засобу доказування автономно, а і всього ланцюга безпосередньо пов'язаних між собою доказів, з яких одні впливають з інших та є похідними від них. Критерієм віднесення доказів до «плодів отруєного дерева» є наявність достатніх підстав вважати, що відповідні відомості не були б отримані за відсутності інформації, одержаної незаконним шляхом (постанова Верховного Суду від 13.11.2019 р. у справі № 1-07/07) [3].

Правило «плодів отруєного дерева» вченими нерідко піддається розширеному тлумаченню за рахунок його поширення на будь-які докази, отримані на основі визнаних недопустимими доказів [5, с. 84]. Аналогічний підхід використовується й окремими судами, які визнають докази недопустимими у зв'язку з їх отриманням на основі доказів, визнаних недопустимими з підстав, які не передбачені у ч. ч. 1 – 3 ст. 87 КПК України. Вказуючи на необґрунтованість такого підходу до оцінки допустимості доказів, Верховний Суд зазначає, що тлумачення ч. 1 ст. 87 КПК у частині визнання недопустимими похідних доказів призводить до висновку, що це правило може бути застосовано до похідних доказів лише у разі, якщо первісні докази визнані недопустимими на підставі ч. ч. 1 – 3 ст. 87 КПК. Визнання недопустимими первісних доказів за іншими правилами допустимості,

передбаченими КПК, саме собою не дає підстав для визнання недопустимими похідних доказів на підставі ч. 1 ст. 87 КПК. Крім того, застосовуючи правило ч. 1 ст. 87 КПК в частині визнання недопустимими похідних доказів, суд має встановити не лише те, що первісний доказ отриманий з порушенням фундаментальних прав і свобод людини і використовувався в процедурах, які призвели до отримання похідного доказу, а що похідний доказ здобутий саме завдяки тій інформації, яка міститься в доказі, що визнаний ним недопустимим відповідно до ч. 1 ст. 87 КПК (постанова від 08.10.2019 р. у справі № 639/8329/14-к) [2].

Поряд із випадками визнання доказів недопустимими у зв'язку з їх отриманням на основі доказів, одержаних внаслідок істотного порушення прав людини та основоположних свобод, правило «плодів отруєного дерева» підлягає застосуванню до висновків експерта, складених на основі недопустимих доказів, незалежно від істотності порушень норм кримінального процесуального закону під час отримання останніх. Так, ч. 5 ст. 101 КПК України передбачає, що висновок експерта не може ґрунтуватися на доказах, які визнані судом недопустимими.

У разі визнання доказів недопустимими суди першої та апеляційної інстанцій, виходячи зі змісту ч. ч. 1 і 4 ст. 370, ч. 3 ст. 374, ч. 1 ст. 419 і ч. 2 ст. 420 КПК України, повинні навести мотиви такого рішення. Вимога вмотивованості поширюється й на випадки застосування судами першої та апеляційної інстанцій правила «плодів отруєного дерева». Як вказує Верховний Суд, стосовно визнання доказу недопустимим за правилом «плодів отруєного дерева», то у рішенні суду має бути чітко доведено похідний характер інформації, яка стала фактичною підставою для проведення відповідної слідчої (розшукової) дії, від дій, якими були істотно порушені права та свободи людини (постанова Верховного Суду від 04.02.2020 р. у справі № 311/1110/18) [4].

Таким чином, аналіз норм кримінального процесуального закону та сформованої на їх основі судової практики дозволяє стверджувати, що правило «плодів отруєного дерева» повинно застосовуватися з урахуванням таких стандартів допустимості доказів:

1) вказане правило підлягає застосуванню виключно до: а) доказів, здобутих на основі доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав людини та основоположних свобод; б) висновків експерта, складених на основі недопустимих доказів, незалежно від істотності порушень норм кримінального процесуального закону під час отримання останніх;

2) у разі визнання доказів недопустимими, у тому числі у зв'язку із застосуванням правила «плодів отруєного дерева», суд повинен навести мотиви такого рішення.

Список використаних джерел:

1. Панова А.В. Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Х., 2016. 226 с.
2. Постанова Верховного Суду від 08.10.2019 р. у справі № 639/8329/14-к (провадження № 51-8259км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85238666>.
3. Постанова Верховного Суду від 13.11.2019 р. у справі № 1-07/07 (провадження № 13-36зв019). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85869105>.
4. Постанова Верховного Суду від 04.02.2020 р. у справі № 311/1110/18 (провадження № 51-4150км19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87517442>.
5. Сергєєва Д.Б. Допустимість доказів в теорії та КПК 2012 року. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 80-87.

Савельєва І.В.

старший викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін

Херсонського факультету

Одеського державного університету внутрішніх справ

м. Херсон, Україна

Островська А.О.

здобувач вищої освіти Херсонського факультету

Одеського державного університету внутрішніх справ

м. Херсон, Україна

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ТАКТИКИ ПРИЗНАЧЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

В сучасних умовах відомо, що в судових органах та органах правопорядку перебуває понаднормова кількість проваджень, що в свою чергу унеможливорює оперативне та ефективне здійснення ними своїх обов'язків щодо їх вирішення. З кожним роком використання сучасних науково-технічних засобів, методів, прийомів, які постійно удосконалюються допомагає підвищити якісно-кількісні характеристики судово-слідчої діяльності. Необхідною або, в деяких випадках, обов'язковою умовою судового провадження справ й результативного розслідування кримінальних правопорушень та вирішення цивільних спорів є призначення та проведення судових експертиз. Кожна судова експертиза здійснюється в ході застосування спеціальних знань особою, яка виступає експертом [3, С.199].

Правова основа призначення судових експертиз, в тому числі лінгвістичної, передбачена Законом України «Про судову експертизу», Кримінально процесуальним

кодексом (КПК), Цивільно-процесуальним кодексом (ЦПК), Кодексом адміністративного судочинства (КАС), Господарсько процесуальним кодексом (ГПК), Наказом Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» тощо.

Положення статей ГПК, ЦПК, КАС дають зрозуміти, що лінгвістична судова експертиза призначається судом за клопотанням одного з учасників справи або з власної ініціативи для того, щоб з'ясувати необхідні обставини для вирішення справи для яких необхідні спеціальні знання, котрі не стосуються сфери права. Лінгвістична експертиза доручається експертній установі чи особам, які відповідають вимогам, встановленим Законом України «Про судову експертизу» (ст.10), котрих визначають учасники справи за взаємною згодою або суд [1]. Згідно ч. 4 ст. 99 ГПК України, судом визначаються питання стосовно яких повинна бути проведена експертиза, якщо хтось зі сторін захоче надати свої запитання то спершу вони затверджуються судом. Також досить важливого значення має той факт, що у своєму висновку експерт може висловити свої власні міркування стосовно проведеної експертизи навіть якщо цих питань до нього поставлено не було [2].

Ознайомившись с нормами КПК України можна дійти висновку, що призначення експертизи проводиться тим самим шляхом, а саме постановленням ухвали на проведенням експертизи в якій необхідно зазначити такі відомості як: підстави проведення; установа проведення; строк; матеріали, які направляються; перелік питань, щодо яких необхідно дати відповідь. Такими матеріалами можуть бути: 1) тексти писемного мовлення (друковані, рукописні, електронні); 2) тексти усного мовлення які можуть зберігатися на різних цифрових носіях(флеш-карти, жорсткі диски та ін..). Якщо текст стосовно якого необхідно провести експертизу надруковано у періодичному виданні, то необхідною умовою є надання такого примірника чи його повної копії. Також лінгвістичному дослідженню підлягають тексти усного мовлення (інтерв'ю, промови, виступи і т.д.) [4, С.199-204].

У межах судово-лінгвістичної експертизи також успішно вирішуються питання про наявність різного роду порушень в оформленні документації процесуального і непроцесуального характеру, котрі мають важливе значення з позицій доказування: формулювання слідчим навідних питань під час допиту, участь слідчого у створенні явки з повинною, дізнавача в складанні заяви потерпілого тощо, а також юридична оцінка інформації, яка є у мовленнєвому повідомленні [5].

Лінгвістична експертиза за своїм змістом сприяє отриманню доказової інформації про певні обставини справи, які є необхідними під час розслідування кримінальних правопорушень або вирішенню цивільних та інших справ. Для ефективного здійснення та

отримання необхідної інформації від експерта потрібно якісно сформулювати та підготувати матеріали справи, що в свою чергу дає змогу правильно сформулювати завдання перед експертом.

Список використаних джерел:

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII Дата оновлення: 20.03.2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#n65> (дата звернення: 28.03.2020р.)
2. Господарський процесуальний кодекс України Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII Дата оновлення: 13.02.2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#n2211> (дата звернення: 28.03.2020р.)
3. Шерстюк В. Організаційно-правові та морально-психологічні засади судово-експертної діяльності: Дис. ... канд. юрид. наук спец. : 12.00.09. Харків. 2007. 199 с.
4. Дідушок Н., Дробишева О. Особливості призначення та проведення лінгвістичних досліджень у межах експертизи писемного мовлення. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Харків. 2014. Вип. 14 С. 199-204.
5. Литвин Т. Можливості судово-лінгвістичної експертизи на початку XXI ст. Право України. 2001. № 1. URL: <http://www.info-library.com.ua/index.php?page=magazine&show=text&article=118> (дата звернення: 28.03.2020р.)

Савельєва І.В.

старший викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін

Херсонського факультету

Одеського державного університету внутрішніх справ

м. Херсон, Україна

Пилипчук А. С.

здобувач вищої освіти Херсонського факультету

Одеського державного університету внутрішніх справ

м. Херсон, Україна

КВАЛІФІКОВАНИЙ ЕЛЕКТРОННИЙ ПІДПИС У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Сучасний світ в цілому і Україна зокрема стрімко змінюються. У зв'язку із розширенням кола використання електронних документів з'явилася необхідність в їх завіренні «аналогом власноручного підпису».

Для прискорення та спрощення процесу документообігу були винайдені електронні довірчі послуги, які дозволили позбутися недоліків особистого підпису на паперових

документах і перейти до безпаперового документообігу. Оскільки саме це економить час та ресурси більшості зайнятих людей, адже більше немає потреби друкувати документи та передавати їх особисто або ж поштою. Зменшується таким чином час на погодження певного рішення або ж вчинення дії, яка потребує підпису уповноваженої особи. Саме тому, нині використовують в більшості випадків електронну форму та на них залишають електронний підпис, аби за юридичною силою вони прирівнювалися до паперових документів.

Сьогодні порядок надання та використання кваліфікованого електронного підпису визначається Законом України «Про електронні довірчі послуги».

Кваліфікований електронний підпис (далі КЕП) – удосконалений електронний підпис, який створюється з використанням засобу кваліфікованого електронного підпису і базується на кваліфікованому сертифікаті відкритого ключа [1].

КЕП призначений для використання фізичними та юридичними особами, а саме для підтвердження особи та для підтвердження цілісності даних в електронній формі.

Завдяки електронному підпису сьогодні люди в різних галузях мають змогу перевіряти та підписувати документи в лічені хвилини, а тому вони розуміють, що даний підпис володіє всіма основними властивостями власноручного підпису:

1) захист цілісності документа – тобто як тільки електронний підпис був накладений на електронний документ, з цього моменту неможлива будь-яка зміна тексту даного документа без перевірки даного підпису;

2) засвідчення авторства підпису – підпис накладається особистим ключем, який вважається унікальним для створення електронного підпису та доступний тільки підписувачу, і може бути використаний тільки відкритий ключ для перевірки електронного підпису, що і являється парою до особистого;

3) неможливість відмови від авторства підпису – особа, яка отримала електронний підпис не має можливості передати його іншій особі, саме тому якщо на документі є підпис, це свідчить про те, що він накладений особою, якій і належить. Це і не дає змоги відмовитися від обов’язків, що покладені на особу з моменту підписання документа.

Не дивлячись на те, що КЕП має властивості звичного для нас підпису, він має й свої переваги, які проявляються у:

1) зручності використання, що проявляється у доступному та простому використанні комп’ютера при накладені електронного підпису;

2) безпеці інформації, що гарантується надійними засобами, які проходять спеціальну експертизу в Державній службі спеціального зв’язку та захисту інформації України;

3) можливістю обміну даними через електронні документи (звіти) з усіма міністерствами та відомостями на всій території країни;

4) зростанні швидкості вирішення питань на зустрічах та переговорах через Інтернет.

Новітні технології є ефективним рішенням для усіх учасників документообігу, оскільки вони отримують рівні можливості користуватися електронним підписом.

Розгляд даного питання в аспекті розслідування кримінального провадження у сучасних умовах пов'язаний з електронною інформаційною системою: досудове розслідування – єдиний реєстр досудових розслідувань; судове провадження – автоматизована система документообігу суду.

Саме тому перехід до електронного досудового розслідування в усіх аспектах є економічним за часом та ефективним для реалізації мобільності процесу. Сьогодні процесуальний діалог може відбуватися між такими суб'єктами, як прокурор – підозрюваний, слідчий – потерпілий та ін., що значно ускладнює проведення досудового розслідування через витрачання часу на пояснення правової процедури, роз'яснення юридичних аспектів певних процесуальних дій та конфліктів, викликаних нерозумінням особливостей юридичної діяльності, а також можлива значна територіальна віддаленість учасників досудового розслідування один від одного. Таким чином, процесуальна модель професійного діалогу «слідчий – прокурор – суд – адвокат» є більш оптимальною, адже здатна забезпечити рівні можливості для обстоювання сторонами провадження власної правової позиції без зайвих витрат часових, матеріальних ресурсів та процесуальних порушень [2, с. 171].

Однак практика досудових проваджень та її нормативне підґрунтя доводять, що є необхідним реформування кримінальної процесуальної діяльності в напрямку розвитку його інноваційної складової, оскільки законодавчий процес не встигає за розвитком технологій [3, с. 67]. Через це завершальним етапом модернізації кримінального провадження щодо електронного процесуального діалогу є запровадження електронного формату взаємодії всіх професійних суб'єктів провадження, а саме між суб'єктами судочинства та суміжних правових інститутів.

Повинен бути перехід процесуального діалогу в електронну форму в повному обсязі: протоколи (глава 5 КПК України), повідомлення (глава 6 КПК України), виклики (ст. 133-137 КПК України), постанови (ст. 110, 169, 216, 218, 220, 232, 239, 241, 251, 268, 269, 272, 280-282, 284, 295 КПК України), повідомлення про підозру (глава 22 КПК України), обвинувальний акт (ст. 290-293 КПК України) тощо – сприятиме: зменшенню строків підготовки й виконання документів та кількості рутинних операцій; прискоренню руху документів та їх своєчасному розгляду; забезпеченню ефективного контролю виконання завдань і прийняття рішень, підвищенню ефективності роботи як окремих посадових осіб, так і органу в цілому; зниженню витрат на розмноження, передачу і збереження безлічі копій

паперових документів; забезпеченню прозорості та оперативної взаємодії учасників досудового розслідування; створенню інструментів контролю; істотній економії часу та коштів тощо [5, с. 129].

Автоматизація створення процесуальних документів під час досудового провадження реалізуватиметься через автоматичне формування на основі внесених уповноваженою службовою особою даних та посвідчення кваліфікованим електронним підписом автора, а за потреби – погодження керівником або підписання учасниками процесуальної дії додатково.

Ефективне керування електронними документами потребує створення системи електронного документообігу – організаційно-технічної системи, яка забезпечує процес створення, керування доступом і розповсюдження електронних документів у електронній системі, а також контроль над потоками документів в організації.

Дана система повинна: охоплювати весь цикл діловодства – від постановки завдання на створення документа до його списання в архів; забезпечувати централізоване збереження документів у будь-яких форматах, зокрема складних; поєднувати розрізнені потоки документів територіально віддалених органів у єдину систему і забезпечувати гнучке керування ними як за допомогою чіткого визначення маршрутів руху, так і шляхом вільної їх маршрутизації; автоматично відслідковувати зміни в документах, терміни їх виконання; чітко розмежовувати доступ користувачів до різних документів залежно від їхньої компетенції, займаної посади і призначених повноважень через «Особистий віртуальний кабінет», що буде собою являти робоче місце суб'єкта кримінального провадження; налаштовуватися на наявні організаційно-штатну структуру і систему діловодства органів кримінальної юстиції, а також об'єднуватися з іншими електронними системами, реєстрами, базами даних [3, с. 25-26].

Отже, кваліфікований електронний підпис має великий потенціал у досудовому розслідуванні, підвищення ефективності кримінального процесу шляхом переведення в електронний формат й автоматизації ряду кримінальних процесуальних процедур. Пропоновані нововведення значно спростять та пришвидшать здійснення кримінального провадження, електронний діалог зробить процесуальну взаємодію дистанційною, а сам процес – динамічним.

Список використаних джерел:

1. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII (з подальшими змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>
2. Столітній А. В. Електронне кримінальне провадження на досудовому розслідуванні: дис. канд. доктора юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика, судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність». К., 2018. – 648 с.

3. Правова інформація та комп'ютерні технології в юридичній діяльності: навч. посіб. / В.Г. Іванов, С.М. Іванов, В.В. Карасюк та ін.; за заг. ред. В.Г. Іванова. Харків: Право, 2014. – 240 с.

4. Кримінально процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (з подальшими змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

5. Фараон О.В. Процесуальна форма письмового повідомлення про підозру у кримінальному провадженні // Науковий вісник Харківського національного університету. 2014. Вип. 1, Т. 8. С. 204-207.

Савельєва І.В.

Старший викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін

Херсонського факультету

Одеського державного університету внутрішніх справ

м. Херсон, Україна

Ясинська А.В.

здобувач вищої освіти Херсонського факультету

Одеського державного університету внутрішніх справ

м. Херсон, Україна

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ТА МАЛОЛІТНІХ ОСІБ

Впродовж останніх десяти років має місце складна соціально-економічна ситуація в українському суспільстві, у зв'язку з чим зростає злочинність серед такої категорії громадян як неповнолітні та малолітні особи.

Досить часто при затриманні правоохоронними органами неповнолітніх осіб, порушують їхні права та законні інтереси, яка проявляється в тому числі і при проведенні слідчих дій за участі таких осіб.

Однією з найчастіше застосованих слідчих дій, які проводяться з неповнолітніми є допит. У результаті цієї слідчої дії, здобувається та перевіряється значна частина відомостей про злочин, тому вона є надзвичайно важливою за умови правильного проведення.

Як у теорії кримінального процесу, так і практичній діяльності слідчих підрозділів, є ряд проблемних аспектів, які стосуються особливостей допиту.

Свої наукові праці дослідженню особливостей проведення допиту присвятили ряд вчених-процесуалістів, таких як О. Васильєв, Л. Карнесьва, В. Коновалов, М. Коченов, Н. Осіпова, С. Кузнєцова, Т. Кобцова, В. Печерський, В. Печерський, Т. Авер'янова, та В. Тертишник тощо.

В. Тертишник, на нашу думку, найбільш влучно охарактеризував допит як це слідчу дію, в процесі якої слідчий отримує від особи, яка володіє відомостями, що мають значення у кримінальній справі, словесну інформацію про обставини події злочину та інші факти, які мають значення для встановлення об'єктивної істини, і забезпечення правильного застосування закону [1, С.316].

Порядок проведення допиту регламентується нормами Кримінального процесуального кодексу України, зокрема у статтях 223-227 та 351-354. Зазначені статті також передбачають особливості допиту малолітнього або неповнолітнього обвинуваченого, свідка чи потерпілого, та участі законного представника, педагога, психолога або лікаря у слідчих (розшукових) діях за участю малолітніх або неповнолітніх осіб [2].

Неповнолітні та малолітні особи належать до такої соціальної групи, як діти. Згідно чинного законодавства дітьми є особи які не досягли 18-річного віку. У віковій психології прийнято розподіляти дітей на такі вікові категорії: дитячий вік (до 1 року), раннє дитинство (від 1 до 3 років); дошкільний вік (від 3 років до 7 років), молодший шкільний вік (від 7 років до 11-12 років); підлітковий вік (11-12 до 14-15 років); старший шкільний вік (від 14-15 до 18 років). Малолітні особи, тобто діти до 14 років за жодних обставин не підлягають кримінальній відповідальності, а отже можуть бути допитані під час кримінального провадження як свідки чи потерпілі. Неповнолітні особи, тобто діти від 14 до 18 років можуть нести за певних обставин кримінальну відповідальність, а отже можуть бути допитані під час кримінального провадження не лише як свідки чи потерпілі, але і як підозрювані, обвинувачені, підсудні. [3, С.85].

Складність проведення допиту неповнолітніх та малолітніх осіб полягає в тому що, слідчий при допиті повинен враховувати не лише тактичний, організаційний та етичний, а ще і педагогічний аспект. Всі вони взаємопов'язані та взаємозалежні, тому слідчий повинен в суворій послідовності дотримуватися вимог кримінального процесуального закону і норм моралі з урахуванням вікових, психологічних і індивідуальних особливостей неповнолітніх та малолітніх осіб.

В таких випадках під час допиту за участі малолітніх чи неповнолітніх осіб повинні бути присутні їхні законні представники, якими згідно ст.ст. 44, 59 КПК України, можуть бути батьки, усиновлювачі, опікуни чи піклувальники, інші близькі родичі чи члени сім'ї, а також представники органів опіки й піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває малолітній або неповнолітній, педагога або психолога, а під час допиту неповнолітніх підозрюваних та обвинувачених обов'язкова участь захисника [1].

Слідчий при плануванні та підготовці допиту неповнолітніх та малолітніх осіб повинен приділити психологічним особливостям допитуваного, його характеру,

темпераменту, мисленню, звичкам, способу життя, колу знайомств, вихованню в сім'ї. Часто для встановлення психологічного контакту з неповнолітнім допитуваним допомагає обізнаність та зацікавленість слідчого у хоббі та захопленнях допитуваного.

Дані, що характеризують особу неповнолітнього, дозволяють прогнозувати його поведінку під час допиту, вибирати тактично правильний напрямок, оцінювати достовірність показань допитуваного.

В. Коновалова пропонує під час допиту неповнолітніх дотримуватись таких рекомендацій: створювати обстановку допиту, найбільш сприятливу для встановлення психологічного контакту; бути вічливим та уважним, маючи на увазі підвищену самооцінку неповнолітнього відчуття честі, особливу увагу звертати на формування запитань, вони повинні мати зрозумілу, чітку форму, бути доступним і зрозумілим неповнолітньому, враховувати віковий інтелектуальний розвиток, не вживати складні термінів, та роз'яснювати присутнім стороннім особам їх роль у допомозі слідчому, акцентуючи увагу на тому, що оцінюючі функції не входять в компетенції допитуючого [4, С.101].

Також потрібно враховувати, що допит доцільно проводити в звичайній для них обстановці та в умовах, найбільш наближених до їх повсякденного життя: у школі, вдома або в дитячому садку. Це дозволить уникнути додаткового стресу від зміни оточення, а також уникнути відчуття страху та невпевненості, які негативно впливають комунікативні здібності неповнолітніх, а особливо малолітніх осіб.

Отже, виходячи з вище зазначеного слідчому потрібно дотримуватись певних правил при проведенні допиту неповнолітніх та малолітніх осіб. Від правильного застосування тактичних прийомів допиту, дотримання режиму проведення допиту, вміння встановити психологічний контакт, здійснити вплив та оцінити показання залежить досягнення мети допиту, а саме з'ясування необхідних обставин, отримання правдивої доказової інформації, для встановлення істини у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. Тertiшник В. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Київ: Алерта, 2014. 1026 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 13.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 15.03.2020).
3. Сергєєва Д., Старенький О., Слідчі (розшукові) дії як засоби отримання доказів у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх: до визначення поняття. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С.81-89.
4. Коновалова В. Допрос: тактика и психология. Харьков: Издатель СПД ФЛ Вапнярчук Н. 2017. 176с.

Соловей О. М.

кандидат юридичних наук

Херсонський факультет

Одеського державного університету внутрішніх справ,

м.Херсон, Україна

ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ ДІЙ В УМОВАХ COVID-19.

В будь-яких умовах перше завдання держави це дотримання прав та свобод громадян, не допущення їх порушення злочинними посяганнями. Статтею 3 Конституції України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Одними із основних органів на кого покладаються ці завдання є слідчі підрозділи, і у першу чергу – Національної поліції України. Саме вони є низовою ланкою, хто починає розслідування з моменту виїзду на місце пригоди і до направлення провадження до суду для винесення вироку судом з метою відновлення порушеного права від злочину.

Момент досудового розслідування починається відповідно з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності [2]. Але, для того щоб прийняти остаточне рішення слідчому необхідно провести ретельне, повне, об'єктивне розслідування, виконати необхідні слідчі дії, що потребує інколи великого скупчення людей, що в умовах введення в країні обмежувальних заходів у зв'язку з розповсюдженням захворювання COVID-19 викликає певні труднощі. Так, як постановою Кабінету Міністрів України від 16 березня 2020 р. № 215 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211» «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2», та Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19)» установлено з 12 березня 2020 р. до 3 квітня 2020 р., а у подальшому продовжено до 24 квітня 2020р. на усій території України карантин та заборонено

відвідування закладів освіти її здобувачами ; проведення всіх масових (культурних, розважальних, спортивних, соціальних, релігійних, рекламних та інших) заходів, у яких бере участь понад 10 осіб, крім заходів, необхідних для забезпечення роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування; роботу суб'єктів господарювання, яка передбачає приймання відвідувачів тощо; регулярні та нерегулярні перевезення пасажирів автомобільним транспортом у приміському, міжміському внутрішньообласному і міжобласному сполученні (крім перевезення легковими автомобілями); перевезення понад 10 пасажирів одночасно в одному транспортному засобі у міському електричному (трамвай, тролейбус) та автомобільному транспорті, що здійснює регулярні пасажирські перевезення на міських маршрутах у звичайному режимі руху; перевезення понад 10 пасажирів одночасно в автобусах, які виконують регулярні пасажирські перевезення на міських автобусних маршрутах в режимі маршрутного таксі; заїзд на територію автостанцій автобусів, які здійснюють перевезення пасажирів у приміському, міжміському внутрішньообласному і міжобласному сполученні, та реалізацію власниками автостанцій квитків автомобільним перевізникам, які виконують такі перевезення; перевезення пасажирів метрополітенами; перевезення пасажирів залізничним транспортом в усіх видах внутрішнього сполучення (приміському, міському, регіональному та дальньому) [3].

Тобто, для проведення необхідних слідчих дій слідчому необхідно за декілька днів повідомити особу, щоб у тої була можливість своєчасності прибуття до місця призначення. Крім того, слідчому необхідно забезпечити безпечні умови перебування у відповідному приміщенні та убезпечити себе від можливого зараження. Тому, з метою покращання роботи слідчих необхідно внести коректування до кримінального процесуального кодексу де чітко прописати механізм проведення слідчих дій в умовах запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19).

Список використаних джерел.

1. Конституція України. URL.[https:// zakon.rada. gov.ua/laws /show/ 254% D0% BA/96-%D0%B2%D1%80](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80)
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL. [https:// zakon .rada. gov. ua/ laws / show/4651-17](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17)
3. Зміни що вносяться до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211. URL. [https:// sed-rada. gov. ua/novini –mista /informuiemo –gromadyan –shchodo – zahodiv –peredbacheni-h –zakonodavchimi –aktami -pro-zapobigannya -poshirennyu-na-teritoriyi-ukrayini-gostroyi-respiratorno](https://sed-rada.gov.ua/novini-mista/informuiemo-gromadyan-shchodo-zahodiv-peredbacheni-h-zakonodavchimi-aktami-pro-zapobigannya-poshirennyu-na-teritoriyi-ukrayini-gostroyi-respiratorno)

Степанов О.В.

*Доцент кафедры международного экономического права
Белорусского государственного экономического университета
г. Минск, Республика Беларусь*

ВЛИЯНИЕ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ ЗНАНИЙ И ПОЛОЖЕНИЙ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК В ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Как свидетельствует изучение статистических сведений Министерства внутренних дел Республики Беларусь, в январе-декабре 2019 г. в республике зарегистрировано 88,4 тыс. преступлений, или 105,4% к уровню января-декабря 2018 г. Из них, в январе-декабре 2019 г. было зарегистрировано 10 175 особо тяжких и тяжких преступлений, что составило 11,5% в общем числе зарегистрированных преступлений (в январе-декабре 2018 г. – 11 245 преступлений, или 13,4%) [1]. Эти цифры и имеющиеся публикации авторов свидетельствует о криминализации того или иного поведения субъекта права, наличии в криминогенной среде ряда негативных тенденций, которые выражаются устойчивым количественным ростом преступности, распространенности ее организованных форм, появлением новых видов общественно опасных деяний, совершаемых с применением современных уникальных технических средств, тщательным сокрытием следов противоправного поведения как результата нарастающего криминального профессионализма [2].

В этих условиях в оперативно-розыскной практике нередко возникает необходимость, с одной стороны, улучшения качества информационно-аналитического обеспечения деятельности оперативных подразделений, с другой стороны - разрешения вопросов, касающихся специфики различных областей знаний в процессе борьбы с криминальными деяниями. Ведь совершенно очевидным и бесспорным нам представляется тот факт, что как бы хорошо ни были подготовлены и квалифицированы лица, осуществляющее оперативно-розыскное производство, они не могут обладать достаточно глубокими знаниями для разрешения всего комплекса вопросов, относящихся к различным отраслям научных знаний и техники. Именно поэтому в ходе розыскной работы следственных и оперативных подразделений органов внутренних дел и иных правоохранительных органов издавна привлекаются для консультации сведущие лица, подготавливаются и проводятся с их помощью отдельные оперативно-розыскные и оперативно-технические мероприятия, выполняются необходимые экспертные исследования [3]. Таким образом, как ранее, так и в

современных условиях, в процесс противоборства с преступниками интегрируются все новые и новые достижения естественных, технических и общественных наук. Это предопределяет процесс интеграции в оперативно-розыскной деятельности специальных знаний и положений юридических наук.

В свете вышесказанного, полагаем, что очевидное расширение сферы применения достижений данных наук в непосредственном или преобразованном виде в современной оперативно-розыскной практике должно влечь за собой дальнейшее творческое развитие положений теории оперативно-розыскной деятельности. В свете сказанного мы не только разделяем имеющиеся в данном направлении научные суждения, но и настойчиво сами проводим в жизнь идею о необходимости теоретического обоснования новых научных категорий, организации их комплексных исследований с последующим внедрением в практику полученных результатов. Творчески развивая сказанное, полагаем, что научный поиск должен вестись не только относительно разработки понятийного аппарата теории ОРД, но и в целом затрагивать ранее не разработанные направления. К числу таких относится и направление, связанное с возможностями эффективного использования специальных знаний и положений юридических наук в процессе информационно-аналитического обеспечения деятельности оперативных подразделений.

Анализ научных работ в контексте излагаемого статейного материала, позволяет сделать вывод: как ранее, так и в настоящее время в теории оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел активно ведутся поиски всеобъемлющей научной категории, которая включала бы в себя исчерпывающий перечень информационных элементов относительно источников криминогенных процессов, а также фактов преступной деятельности. Для решения указанных задач в специальной литературе с начала 80-х гг. прошлого века стали появляться публикации, посвященные изучению сущности и содержания оперативно-тактической характеристики, а в последствии и структуры оперативно-розыскной характеристики.

Описываемый подход к оперативно-розыскной характеристике (далее – ОРХ), как системе информации прослеживается в работах российских и белорусских авторов. А именно: И.И. Басецкого, В. И. Корбут, А.А Лапина, Е.Д. Лукьянчикова. А.Г. Маркушина А.В. Малахова В.Ч. Родевича, Д.Л. Харевича и других ученых [5]. Многообразие дефиниций позволяет констатировать, что некоторые авторы вкладывают в содержание ОРХ комплекс уголовно-правовых, криминологических, криминалистических и иных признаков или весь комплекс характеристик, разработанных различными науками. Такой подход, на наш взгляд, является весьма спорным, поскольку криминологические, криминалистические, уголовно-правовые аспекты не трансформируются в оперативно-розыскные, даже если будут

использоваться одноименной наукой для характеристики общественно опасных деяний. Указанная позиция может привести к выводу об отсутствии в теории ОРД предмета познания. Однако рассматриваемая наука, имея свой предмет исследования, не сливается с другими отраслями юридических знаний, имеет с ними тесную связь и взаимовлияние. В этой связи, характеризуя вид или группу преступлений с позиций теории ОРД, мы солидарны с мнением В.П. Шиенка о том, что теория ОРД, исследуя преступление, не может не учитывать его уголовно-правовых, криминологических и криминалистических аспектов. Но говорить, что описание преступления с точки зрения ОРД базируется, вырастает и полностью зависимо от выводов, сделанных в теориях перечисленных наук, означало бы не что иное, как отрицание самостоятельного оперативно-розыскного подхода к изучению преступления, подхода, базирующегося на теоретических предпосылках и понятийном аппарате теории ОРД

В число содержательной стороны ОРХ в качестве составляющих элементов по мнению И.И. Басецкого и В.Ч. Родевича, чью позицию мы поддерживаем, входят следующие составляющие: уголовно-правовая характеристика (состав преступления, обстоятельства совершения, общественно опасные последствия и т.п.); криминологическая характеристика (статистические данные о преступлениях, лицах их совершивших); криминалистическая характеристика (способы совершения, следы преступлений и способы их сокрытия); оперативно-тактическая характеристика (обстоятельства, связанные с совершением преступлений). При этом, исходя из анализа дальнейшей перспективы развития оперативно-розыскной науки в XXI веке и современных практических потребностей деятельности оперативных подразделений интеграция достижений правовых наук, происходящая в рамках становления уголовно-розыскного права, должна обеспечиваться синхронным развитием и совершенствованием оперативно-розыскного процесса.

Востребованность специальных знаний и достижений смежных отраслевых наук, особенно, в ходе документирования преступных действий разрабатываемых лиц, возрастает, тогда, как теоретическое их исследование в различных видах оперативной деятельности происходит медленно. В том числе, и развития в рамках этого процесса, института специальных знаний в структуре документирования преступных действий разрабатываемых лиц, образующего главное содержание рассматриваемой процессуальной деятельности. В силу чего, нахождение вышеперечисленных элементов в составе оперативно-розыскной характеристики представляет собой процедуру интеграции юридических знаний в понятийный аппарат теории оперативно-розыскной деятельности.

Таким образом, подводя итог вышесказанному следует отметить, что значимыми направлениями дальнейшего развития теории оперативно-розыскной деятельности являются:

с одной стороны, совершенствование содержательной стороны оперативно-розыскной характеристики преступления, аккумулирующей достижения различных базовых правовых наук в процессе познания преступности (уголовно-правовой анализ, криминологическая и криминалистическая характеристики) применительно к предупреждению и раскрытию отдельных видов уголовно наказуемых деяний; с другой стороны, всесторонний учет достижений смежных отраслевых юридических наук в целях эффективного решения задач не только качественного информационного обеспечения оперативных служб, но и повышения эффективности проводимых оперативно-розыскных мероприятий.

Список использованных источников:

1. Министерство внутренних дел Республики Беларусь. Официальный сайт МВД Республики Беларусь. Статистика. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <https://www.mvd.gov.by/ru/page/statistika>. — Дата доступа: 15.02.2020.
2. Желобкович А. Г. Понятие оперативно-розыскного противодействия преступности // Борьба с преступностью: теория и практика : тезисы докладов VI Межд. научно-практич. конференции, посвященной 70-летию образования Могилевского института МВД (Могилев, 2–3 апреля 2018 года) / Министерство внутренних дел Республики Беларусь, учреждение образования «Могилевский институт Министерства внутренних дел Республики Беларусь»;– Могилев : Могилев. институт МВД, 2018.-С.437-439; Хилjuta, В. В. Уголовно-правовая политика противодействия преступлениям против порядка осуществления экономической деятельности // Уголовная политика Республики Беларусь: состояние и пути совершенствования Сборник материалов II Межд. научно-практич. конференции (Барановичи, 12—13 мая 2016 года). / Барановичи. БарГУ.- 2016 С.25-28.
3. Шиенок В.П., Степанов О.В., О необходимости разработки социально-ориентированной стратегии деятельности органов внутренних дел по борьбе с преступностью // Вопросы криминологии, криминалистики и судебной экспертизы: сборник научных статей. -№17.-2003.С. 175-179.
4. Басецкий И.И. Преступность: опыт изучения и координации противодействия. // Юстиция Беларуси.-2002.-№5.-С.34-38; Басецкий И.И., Степанов О.В. О значении знания элементов оперативно-розыскной характеристики преступлений в профессиональной подготовке сотрудников оперативных аппаратов органов внутренних дел // Проблемы борьбы с преступностью в Центральном федеральном округе Российской Федерации: Материалы науч.-практ. конф. 28-29 нояб.2001 г.Ч.3. Брянск: ЮИ МВД России, 2002. С.142-147; Шиенок В.П., Степанов О.В. О необходимости разработки социально-ориентированной стратегии деятельности органов внутренних дел по борьбе с преступностью // Вопросы

криминології, криміналістики і судової експертизи: збірник наукових статей. -№17.- 2003.С. 175-179.

5. Лапин А.А. Деятельность криминальной милиции по раскрытию преступлений, совершаемых по мотивам этнической вражды : автореф. ... дис. канд. юрид. наук : 12.00.09 / А.А. Лапин ; Омск. акад. МВД России. Омск, 2000.; Лукьянчиков, Е.Д. О соотношении криминалистической и оперативно-тактической характеристик преступлений / Е.Д. Лукьянчиков // Вестн. Акад. МВД Респ. Беларусь. Минск: Акад. МВД Респ. Беларусь. 2001. № 1 (3); Малахов А. В. Некоторые теоретические аспекты оперативно-розыскной характеристики умышленных причинений тяжких телесных повреждений // Вестник Академии МВД Республики Беларусь. - 2007. - № 1 (13). - С. 114 – 119; Маркушин, А.Г. О научных проблемах ОРД / А.Г. Маркушин // Некоторые проблемы оперативно-розыскной деятельности / Нижегород. юрид. ин-т МВД России. Н. Новгород, 1996. Басецкий И.И., Родевич В.Ч. Квартирные кражи: теория и практика борьбы: Моногр.- Мн.:Акад.МВД Республики Беларусь, 1999. Шиенок, В.П. Оперативно-розыскные ситуации и их значение для тактики раскрытия умышленных убийств : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / В.П. Шиенок. М., 1985.

Темніков О.В.

*доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук
м. Херсон, Україна*

ЩОДО ЗАКОНОДАВЧОГО АЛГОРИТМУ ТА ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості, це ті стандарти внутрішньої політики, які мають бути забезпечені Україною відповідно до взятих на себе міжнародних зобов'язань [1, с. 12].

Зазначене вище, перш за все стосується антикорупційної реформи, реалізація якої, безперечно, впливатиме і на кримінальний процесуальний закон, адже пріоритетну роль у забезпеченні дотримання основоположних прав людини відіграє наявність в державі

ефективного механізму регулювання діяльності її органів, покликаних здійснювати розслідування та розгляд питань, пов'язаних із притягненням особи до кримінальної відповідальності [2, с. 7].

5 вересня 2019 року розпочав свою роботу Вищий антикорупційний суд (далі ВАКС), який відповідно до прийнятої у жовтні 2003 року Конвенції ООН проти корупції, повинен відігравати вирішальну роль в боротьбі з цим ганебним явищем.

Отже, він (ВАКС) потрібен перш за все для того, щоб ефективно, спеціалізовано і швидко розглядати справи про вчинення корупційних та пов'язаних з ними злочинів. Спеціалізована судова інстанція дозволить розвантажити загальні суди, які, окрім справ про корупційні злочини, розглядають велику кількість інших (цивільні, про адміністративні правопорушення), отже дозволить прискорити завершення процесу притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які обвинувачуються у вчиненні особливо небезпечних корупційних злочинів.

Згідно з прийнятим 7 липня 2018 року законом Вищий антикорупційний суд є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судустрою України. Його завданням є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні [3].

Крім названого закону, правову основу діяльності Вищого антикорупційного суду становлять: Конституція України, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Закон України «Про Вищу раду правосуддя», а також Кримінальний кодекс та Кримінальний процесуальний кодекс (далі КПК).

Вищий антикорупційний суд здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом.

Територіальна юрисдикція (підсудність) Вищого антикорупційного суду поширюється на всю територію України, за правилами якої кримінальне провадження у першій інстанції здійснюють місцеві загальні суди, а також Вищий антикорупційний суд (ч. 1 ст. 33 КПК); кримінальне провадження в апеляційній інстанції здійснюють відповідні апеляційні суди, а також Апеляційна палата (ч. 2 ст. 33 КПК).

За правилами предметної підсудності Вищому антикорупційному суду підсудні кримінальні провадження стосовно корупційних злочинів, передбачених в примітці статті 45 Кримінального кодексу України.

У разі об'єднання в одному провадженні матеріалів досудових розслідувань щодо декількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального правопорушення, або щодо однієї особи, підозрюваної у вчиненні кількох кримінальних правопорушень, серед яких є кримінальні провадження, підсудні Вищому антикорупційному суду, судове провадження здійснює Вищий антикорупційний суд, якщо виділення в окреме провадження матеріалів кримінального провадження, які не віднесені до підсудності цього суду, може негативно вплинути на повноту судового розгляду.

Питання про направлення кримінального провадження з Вищого антикорупційного суду до іншого суду вирішується колегією у складі п'яти суддів Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду за поданням складу суду, визначеного для розгляду кримінального провадження, або за клопотанням сторін не пізніше п'яти днів з дня внесення такого подання чи клопотання, про що постановляється вмотивована ухвала.

Крім того, Кримінальний процесуальний кодекс України закріплює такі основні положення щодо діяльності зазначеної судової інстанції у сфері кримінального судочинства:

-по-перше, кримінальне провадження у Вищому антикорупційному суді здійснюється в суді першої інстанції та апеляційному порядку – колегіально судом у складі трьох суддів, хоча б один з яких має стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років;

-по друге, кримінальне провадження у Вищому антикорупційному суді під час досудового розслідування здійснюється слідчим суддею одноособово, а в разі оскарження його ухвал в апеляційному порядку – колегіально судом у складі не менше трьох суддів;

-по-третє, до загальних правил застосування заходів забезпечення кримінального провадження внесені положення про те, що у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження на підставі ухвали слідчого судді подається до Вищого антикорупційного суду;

-по-четверте, у разі затримання без ухвали про дозвіл на затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, віднесеного до підсудності Вищого антикорупційного суду, відповідне клопотання подається до Вищого антикорупційного суду;

-по-п'яте, клопотання про продовження строку тримання під вартою в кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, як і про зміну запобіжного заходу, проведення експертизи, надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, про встановлення строків на ознайомлення з матеріалами, до яких надано доступ, подається на розгляд відповідного слідчого судді Вищого антикорупційного суду;

-по-шосте, в кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора розглядаються слідчим суддею Вищого антикорупційного суду згідно з правилами судового розгляду, передбаченими статтями 318-380 КПК.

На тепер слід констатувати, що ВАКС все ще є новоствореною інституцією і тільки проходить фазу становлення та розвитку. На цьому етапі дуже важливо володіти повними, об'єктивними та достовірними даними щодо поточної ситуації з інституційною та організаційною розбудовою Суду для того, щоб врахувати їх під час подальшої роботи, а також при формуванні та реалізації антикорупційної політики в Україні [4, с. 5].

Так, зокрема, у резюме звіту за результатами моніторингу здійснення правосуддя Вищим антикорупційним судом станом на березень 2020 року були висвітлені такі нагальні проблеми: законодавча невизначеність порядку направлення кримінального провадження до ВАКС; неузгодженість автоматизованої системи документообігу суду з положеннями КПК; можливість багаторазового відкладання підготовчого судового засідання; відсутність законодавчо встановлених правил визначення пріоритетності розгляду кримінальних проваджень; відсутність незалежної Антикорупційної палати у складі Верховного Суду.

Крім того, як на проблемні чинники, вказувалось на значну кількість випадків неприбуття в судові засідання адвоката чи обвинуваченого, технічні складнощі при проведенні засідань у режимі відеоконференції, а також, досить спірно, на високу завантаженість суддів, у той час як за інформацією відділу судової статистики, аналітичної роботи та узагальнення судової практики, за період із 5 вересня 2019 року по 28 люте 2020 року до ВАКС надійшло 234 кримінальних провадження, з яких тільки 3 справи завершилися ухваленням вироку (дві з них за угодою про визнання винуватості). Наявна статистика також свідчить, що суддями ВАКС в одній справі було відмолено в затвердженні угоди про визнання винуватості, один обвинувальний акт повернуто прокурорам, три кримінальних провадження закрито у зв'язку з закінченням строків давності притягнення до відповідальності, а п'ятдесят три справи надіслано за підсудністю до інших судів. Отже, як бачимо, кінцевий результат кількості розглянутих кримінальних проваджень не є вражаючим.

За цей же час на розгляд слідчих суддів надійшло 5 513 матеріалів: 1 425 скарг, 108 заяв, 3980 клопотань. Цікаво, що серед таких клопотань, переважали клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів (982), проведення негласних слідчих дій (624), проведення обшуку (343), арешт майна (1565) та скасування арешту майна (143), продовження строку дії обов'язків, покладених судом (64), проведення експертизи (45) тощо.

На розгляд Апеляційної палати ВАКС за період з 5 вересня 2019 року по 5 березня 2020 року надійшло 734 матеріали: апеляційні скарги, заяви, клопотання та подання про визначення підсудності, з яких розглянуто 641 [5, с.13-38].

Список використаних джерел:

1. Божик В. І. Ефективність судової реформи в контексті законодавчих новел щодо суддівського врядування. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 24-25 жовтня 2019 р.); [редкол.: О. В. Щербанюк (голова), А. С. Цибуляк-Кустевич (відпов. секр.) та ін.]. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2019. С. 12-13.
2. Барабаш Т.М. Антикорупційна реформа і кримінальне провадження: законотворчі ініціативи. *Антикорупційна політика України: актуальні проблеми забезпечення ефективності*: збірник матеріалів інтернет-конференції (Київ, 29 травня 2015 року). – К.: Національна академія прокуратури України, 2015. С. 7- 11.
3. Про Вищий антикорупційний суд [Електронний ресурс]: Закон України № 2447-VIII від 07.07.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19>. (дата звернення: 30.03.2020).
4. Валько В. І., Хавронюк М. І. Звіт за результатами моніторингу процесу інституційної та організаційної розбудови Вищого антикорупційного суду. – Київ, 2020. – 62 с.
5. Валько В. І., Хавронюк М. І. Звіт за результатами моніторингу здійснення правосуддя Вищим антикорупційним судом. – Київ, 2020. – 39 с.

Секція 10
Судоустрій; прокуратура та адвокатура

Бурякова А.В.

магістрант

*історико-юридичного факультету,
Херсонський державний університет,
м. Херсон, Україна*

Захарова С.І.

*доцент кафедри історії та теорії національного
і міжнародного права
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна*

ПРИНЦИПИ ЗАХИСТУ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ.

В основні будь-якої діяльності лежать принципи, як основні механізми виконання будь-яких правових норм, не є виключенням і адвокатська діяльність.

Юристи вважають, що принципи спрямовують розвиток і функціонування всієї правової системи; зумовлюють напрями правотворчої, правозастосовної та іншої юридичної діяльності, виступають найважливішим критерієм законності дій громадян, посадових осіб та інших суб'єктів права, сприяють подоланню прогалин у праві, впливають на рівень правосвідомості в суспільстві [1, с. 193].

Словник української мови дає такі тлумачення слова “принцип”: 1) основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і таке інше; засада, основний закон якої-небудь точної науки; 2) особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства і т. ін.; 3) переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці; канон [2]. Юридичну природу принципів Ю.Битяк розкриває як вихідні, об'єктивно зумовлені основоположні засади, відповідно до яких формується та функціонує відповідна система та її зміст. За межами соціальної активності та практичної діяльності суб'єктів принципи не можуть бути сформовані й закріплені, а тим більше реалізовані [3]. А, словник іншомовних слів визначає слово “принцип” як основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеології;

засаду; особливість, покладену в основу створення або здійснення чогось; переконання, норму, правило, яким керується хтось у житті й поведінці [4].

Тобто, виходячи із вищевказаного, ми вважаємо, що принципи в своїй основі містять норми закону за допомогою яких можна впливати та керувати поведінкою іншої особи не порушуючи при цьому їх права.

У Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» статтею 4 визначено основні принципи адвокатської діяльності. Так, адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів. Адвокат України здійснює адвокатську діяльність на всій території України та за її межами, якщо інше не передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або законодавством іноземної держави. Адвокат може здійснювати адвокатську діяльність індивідуально або в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання (організаційні форми адвокатської діяльності). Адвокат іноземної держави здійснює адвокатську діяльність на території України відповідно до цього Закону, якщо інше не передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України [5].

Виходячи із норми цієї статті всі вищеперераховані принципи виходять із засад Конституції України. Так, принцип верховенства права полягає у тому, що здійснення та надання адвокатської допомоги особам здійснюється тільки у відповідності до норм національного та міжнародного права у спосіб, передбачений законодавством.

Принцип незалежності у діяльності адвокатури полягає у тому, що особа, у першу чергу добровільно вирішила обрати професію адвоката, виконавши при цьому ряд вимог встановлених законодавцем. По друге-адвокат при здійсненні захисту особи, особливо у кримінальних провадженнях обирає самостійно поведінку захисту, тобто якими законами буде керуватися, яку доказову базу надавати тощо. Крім того, не повинно бути впливу на адвоката з боку у першу чергу, слідчого та інших зацікавлених осіб. Відповідним чином принцип гуманізму полягає у визнанні людини найвищою цінністю, дотриманні і забезпеченні її прав, умов всебічного розвитку, а також стимулюванні людських відносин між громадянами, виражених в правових і моральних формах. Принцип гуманізму виражається в поєднанні вимогливості і довіри, любові і поваги до людини, яка виконує свої громадські обов'язки, з нетерпимістю до всіх форм приниження і пригноблення особи [6]. Принцип конфіденційності полягає у тому що, адвокат не має права розголошувати інформацію яка стала йому відомою від клієнта, крім того адвокат має право самостійно здійснити зустріч із підзахисним до моменту першого його допиту тощо.

Таким чином, діяльність адвокатури як будь-якого органу базується на основних принципах, що витікають із конституції, як основного закону України та норм національного та міжнародного права у спосіб, передбачений законодавством.

Список використаних джерел:

1. Загальна теорія держави і права: Підручник / М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова, О.В. Петришин та інш.. Харків. Право, 2002. 432 с.
2. Словник української мови в 11 т. АН УРСР. Інститут мовознавства. Київ. *Наукова думка* 1970 – 1980. 671 с.
4. Битяк Ю. П., Гаращук В. М. та ін. Адміністративне право України: підручник. Харків. *Право*, 2000. 520 с.
5. Словник іншомовних слів, за ред. О. С. Мельничука. Київ, 1974. с 328
6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : закон України від 05.07.2012 № 5076-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 27. Ст. 282.
7. Тертишник В.М. Кримінальний процес України. підручник. Загальна частина. Академічне видання. Київ. Алерта, 2014. 440 с.

Козлович А.В.

*здобувач вищої освіти
історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО СКАСУВАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ МОНОПОЛІЇ

Адвокатура – це недержавна інституція, яка здійснює функцію, що несе в собі особливу державну вагу, бо направлена на захист прав громадян та сприяє зміцненню законності, демократизації, а також гуманізації правосуддя. Відповідно до Конституції України – ключовою задачею адвокатури є забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги під час вирішення справ у судах та інших державних органах. Отже, положення Конституції покладає на адвокатуру обов'язок врівноважити інтереси суспільства з нормами права. Однак, безліч проблемних питань не дають можливості реалізувати конституційні норми і гарантії, що в свою чергу, свідчить про потребу удосконалити організацію функціонування адвокатури в Україні.

У липні 2016 року Верховна Рада прийняла закон «Про зміни до Конституції України (щодо правосуддя)» і оновлений закон «Про судоустрій та статус суддів». Основний закон було доповнено ст. 131-2, відповідно до якої: «Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення» [1]. По суті, це

говорило про наступне: після того, як ця норма набула законної сили, кожна людина, у якої виникала необхідність представляти її в суді, мала змогу звернутись виключно до особи, у якої є посвідчення адвоката або захищати себе самостійно.

Ці зміни хоч і були введені в 2016 році, проте їх дещо відтермінували. У Верховному Суді вони почали діяти в 2017 році, в апеляційних судах – в 2018 році, у судах першої інстанції – в 2019 році. А вже з 2020 року, виключно адвокати та прокурори повинні були представляти в судах органи державної влади та місцевого самоврядування..

В цілому, така ініціатива стосовно закріплення адвокатської монополії в Конституції України, зумовила жваву дискусію ще на початковому етапі, коли розроблявся відповідний законопроект. Дискусії загострювалися після реєстрації проекту в парламент, навіть на сьогоднішній день – це питання є неоднозначним, тому ще не усі сприймають таку «новелу» з позитивної сторони. Зокрема, експерти в цьому питанні говорять про пряме порушення діючого законодавства, посилаючись на ст. 59 Конституції України, відповідно до якої: «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав» [1]. Також вони вказують на порушення ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Основних принципів щодо ролі юристів, які були прийняті VIII Конгресом ООН [2, с. 62]. Не в захваті від таких новел і правозахисники, юридичні організації, а тим більше, звичайні люди.

Як би там не було, але все ж таки, з першого погляду ця норма видається цілком логічною, оскільки адвокат – це фахівець, у якого є спеціальна ліцензія для того, щоб надавати правову допомогу. Тобто, така норма без сумніву спрощує роботу суддям, яким буде значно легше здійснювати процес з людиною, яка є юридично обізнана [2, с. 62].

Існували і значні проблеми. В першу чергу, після введення такої норми ще не означало, що громадяни отримуватимуть якісні послуги від адвокатів. На превеликий жаль, сучасні реальні ринку щодо надання юридичних послуг в Україні такі, що високі гонорари та свідоцтво адвоката ще не говорить про те, що він професійний фахівець. По-друге, така норма змусить громадян витрачати набагато більше коштів для судових процесів, тому що, якщо раніше у судових процесах могли фігурувати звичайні юристи без адвокатського посвідчення, за послуги яких громадяни платили на порядок дешевше, ніж за адвокатські. Як наслідок – це сильно скажеться на кишенях звичайних громадян [2, с. 63].

Враховуючи зазначене, так все і відбувалося, у зв'язку з чим, вже в серпні 2019 року, новообраним президентом України було ініційовано законопроект № 1013 про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії). Відповідним законопроектом пропонувалося декілька незмістовних, проте досить суттєвих змін:

1) фразу «Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення» у статті 131-2 Конституції змінити на «Виключно адвокат здійснює захист особи від кримінального обвинувачення»;

Мається на увазі, що буде скасовано обов'язок представництво у суді саме адвокатом, з-поміж захисту у справах кримінального характеру. У справах, які є цивільними, адміністративними чи господарськими, особа не зобов'язується користуватися адвокатськими послугами, а в праві звертатися до будь-кого;

2) пропонується вилучити частину статті 131-2, у якій передбачено, що законом можуть встановлюватися винятки у деяких справах щодо представництва. Така зміна обумовлена тим, що якщо адвокатська монополія на представництво відміняється, то і потреба у винятках відпадає;

3) підпункт 11 пункту 16 перехідних положень вилучається [3]. У ньому передбачалося, що представництво адвокатами та прокурорами здійснюється не одразу, а з відтермінуванням (про що говорилося вище).

В тому числі, пояснювальна записка до законопроекту передбачає, що: «метою запропонованих законопроектом змін є забезпечення права кожного на отримання професійної правничої допомоги через скасування адвокатської монополії на надання такої допомоги, а прийняття Закону сприятиме оптимізації механізму отримання професійної правничої допомоги» [3].

Зазначені зміни в Конституцію являються основоположним фактором для того, щоб скасувати адвокатську монополію.

Відмітимо і те, що у вересні цей законопроект було направлено на висновок до Конституційного суду. Так, розглянувши його, 31 жовтня 2019 року Конституційний суд визнав конституційним президентський законопроект [4], тим самим остаточно «відкрив» двері для того, щоб Верховна Рада України змогла прийняти законопроект у першому читанні.

Власне кажучи, 14 січня 2020 року, Верховна Рада прийняла Постанову «Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії)» [5]. Рішення було підтримано 295 народними депутатами. Це рішення було необхідним кроком, щоб прийняти остаточний закон, за який необхідно проголосувати двома третинами депутатів (не менше 300) і вже після цього можна буде остаточно сказати про скасування монополії на законодавчому рівні.

Загалом, відзначимо, що в практичному плані, скасувавши адвокатську монополію, буде наступна картина: якщо приватна фірма буде вважати, що іншою фірмою, наприклад, було порушено умови якогось договору, вона буде звертатись до суду і відстоювати свої

права, відповідно до цивільного законодавства. В умовах же адвокатської монополії, компанія вимушена звертатися за послугами до адвоката, в крайньому випадку, її в праві представляти керівник або член виконавчого органу. Після того, як монополію скасують, представляти таку компанію зможе консультант, звичайний юрист, з яким справи вести куди простіше та комфортніше, в тому числі вигідніше, в економічному плані (подібний приклад наводився вище). Те ж саме стосується і звичайних громадян, після внесених змін кожна особа зможе звертатися до звичайного юриста, знайомого тощо.

Якщо вести мову про кримінальні справи, то тут ніяких змін не передбачається: захищати особа може себе самостійно чи через адвоката.

Підсумовуючи, зазначимо, що скасування адвокатської монополії не є тими змінами, наслідки яких можна передбачити або оцінити наперед. Вже той беззаперечний факт, що така монополія була введена в 2016 році, а після приходу нової влади скасовується, говорить лиш про те, що таке питання має неоднозначний та дискусійний характер в юридичному середовищі.

З однієї сторони, скасувавши монополію, може прийти здорова конкуренція. Юриспруденція сьогодні також підкорена ринкам закону і цінуються послуги того адвоката, який продемонстрував себе в практичному плані ефективніше. З іншою сторони, питання правової допомоги, та і взагалі будь-яких юридичних послуг завжди знаходиться під серйозним регулюванням держави. Оскільки від юристів часто залежить доля людей, тому і до їх послуг потрібно відноситися з особливою відповідальністю.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96–ВР (останні зміни: 01.01.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Бойко О. «Адвокатська монополія» судової реформи: думка правозахисника *Новинарня: український ньюз-рум*. 2016. № 6. С. 61–65.
3. Проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії)» від 29 серпня 2019 року № 1013. [Електронний ресурс]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66242 (дата звернення: 28.03.2020).
4. Висновок Конституційного суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 31 жовтня 2019 року № 4. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004v710-19> (дата звернення: 28.03.2020).
5. Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії): Постанова Верховної Ради України від 14 січня 2020 року № 434-IX / Верховна Рада України. *Офіційний вісник Верховної Ради України*. 2020. № 434-IX.

Кріцька Д. Є.

*здобувач вищої освіти Херсонського факультету
Одеського університету внутрішніх справ,
м. Херсон, Україна*

Кузьменко Ю.В.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного права та адміністративного процесу
Херсонського факультету Одеського університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Дисциплінарна відповідальність адвоката – це вчинення ним дисциплінарного проступку. Ч. 2 ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачає, що дисциплінарним проступком адвоката є таке [1]:

1. порушення вимог несумісності;
2. порушення присяги адвоката;
3. порушення правил адвокатської етики;
4. розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення;
5. невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків;
6. порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом.

Право ініціювати питання про дисциплінарну відповідальність адвоката має кожен, кому відомі факти поведінки адвоката, які можуть бути підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. У практичній діяльності адвоката досить часто трапляються випадки безпідставного притягнення до дисциплінарної відповідальності. Однією з причин є відсутність у чинному законодавстві України легального визначення поняття «дисциплінарний проступок адвоката». Поняття «дисциплінарний проступок» набуло найбільшого науково-теоретичного розроблення в межах трудового права. Зокрема, дисциплінарний проступок – це винне протиправне невиконання чи неналежне виконання працівником своїх трудових обов'язків. З цього можна визначити такі ознаки дисциплінарного проступку адвоката:

1. це дія або бездіяльність;
2. вина адвоката виражається в умислі або необережності;

3. має місце як під час здійснення адвокатом своїх професійних функцій, так і під час будь-якої іншої діяльності;

4. полягає в порушенні законодавства України про адвокатуру або Правил адвокатської етики;

5. наявність шкоди, яка задається конкретному клієнту адвоката або адвокатурі загалом.

Трапляються випадки неправомірного притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Головна причина, що зазначена вище – це відсутність легального визначення категорії «дисциплінарний проступок адвоката», що створює можливість для різних корупційних зловживань, порушення прав адвокатів шляхом безпідставного застосування до них заходів дисциплінарного впливу.

Порядок притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності врегульований розділом VI Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. та Правилами адвокатської етики (далі – ПАЕ), затвердженими звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 р.

Відповідно до ст. 36 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» звернутися до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури із заявою (скаргою) щодо поведінки адвоката, яка може бути підставою для дисциплінарної відповідальності, може кожен, кому відомі факти такої поведінки. Не допускається зловживання правом на звернення до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, у тому числі ініціювання питання про дисциплінарну відповідальність адвоката без достатніх підстав, і використання зазначеного права як засобу тиску на адвоката у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності. Вищезазначена заява (скарга) не може бути анонімною та обов'язково має містити відомості про наявність ознак дисциплінарного проступку адвоката. До адвоката можуть бути застосовані такі дисциплінарні стягнення: попередження; зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року; для адвокатів України – позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України, а для адвокатів іноземних держав – виключення з Єдиного реєстру адвокатів України (ст. 35 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). Зазначається, що адвокат може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності протягом року з дня вчинення дисциплінарного проступку.

Деякі науковці пропонують розширити види дисциплінарних стягнень адвокатів у законодавстві України за рахунок введення грошового стягнення, розмір якого повинен визначатися Радою адвокатів України. Додатковими заходами доцільно передбачити

заборону роботи у керівних органах адвокатського самоврядування на певний термін, заборону навчання стажистів.

Проблема притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності не буде вирішена, допоки законом не буде встановлено загальне визначення дисциплінарного проступку адвоката.

Отже, виходячи з вище зазначеного можна сказати, що норми, які регулюють дисциплінарну відповідальність адвокатів, потребують удосконалення. Варто розширити перелік дисциплінарних стягнень з урахуванням міжнародних стандартів та досвіду, доповнивши його такими стягненнями як штраф та догана. На нашу думку необхідно закріпити обставини, які пом'якшують та обтяжують дисциплінарну відповідальність адвоката. Також треба враховувати тяжкість проступку, обставини його вчинення, стаж адвокатської діяльності, заслуги та винагороди адвоката.

Список використаних джерел:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 р. № 5076- VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення 02.04.2020).

Мацьопа О.А.

*Магістрант юридичного факультету
Чернівецького національного університету ім.. Ю. Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Жаровська Г.П.

*доктор юридичних наук, доцент кафедри кримінального права і криміналістики
Чернівецького національного університету ім.. Ю. Федьковича
м. Чернівці, Україна*

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

Злочинність — це негативне соціальне явище, проблема врегулювання якого стосується не тільки конкретної держави, а й міжнародної спільноти в цілому. Співробітництво держав у сфері протидії злочинності у світі є дуже важливим елементом міждержавної комунікації та взаємодопомоги. Його детальному регулюванню присвячено чимало нормативно-правових актів, а саме конвенції, національне законодавство та імплементовані Україною міжнародні договори згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України згідно ст. 9 Конституції України. Серед національного законодавства можна виділити: Конституцію України, Кримінальний процесуальний кодекс України (Розділ IX), Закон України «Про прокуратуру», Закон України «Про міжнародні

договори України» та ін.. Одним з головних міжнародних актів, який регулює співробітництво держав у кримінальних справах є Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 року та два протоколи до неї: Додатковий протокол від 17 березня 1978 року і Другий Додатковий протокол від 1 листопада 2001 року. Також не менш важливими та дієвими є двосторонні договори України про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах [1, с. 232].

Центральними органами, які здійснюють міжнародне співробітництво у кримінальних справах в Україні є Офіс Генерального прокурора України під час досудового розслідування та Міністерство юстиції України під час судового провадження (ст. 545 КПК).

КПК України виділяє чотири основні напрямки кримінально-процесуальної діяльності прокурора у міжнародному співробітництві під час кримінального провадження. Дані напрямки відповідають главам IX Розділу КПК України: Глава 43 – міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій, Глава 44 – видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція), Глава 45 – кримінальне провадження у порядку перейняття, Глава 46 – визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб. Даний перелік дій прокурора у рамках міжнародного співробітництва у кримінальних справах уточнюється Главою 42, а саме ст. 542 КПК України. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків [2].

Потреба у міжнародному співробітництві сьогодні є нагальною, в силу зростання злочинності, для якої кордони не є перепорою, а формальністю. Проте мусимо констатувати, що зараз напрямками реалізації повноважень прокурора під час кримінального провадження є лише міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій за кордоном та надання міжнародної правової допомоги при проведенні процесуальних дій в Україні. Проте, слід зауважити, що міжнародна правова допомога є тільки одним із сегментів міжнародного співробітництва. Крім того, як правило до запитуваних процесуальних дій запитувана сторона застосовує своє національне законодавство. Все це та відсутність гармонізації національного і європейського законодавства ускладнює міжнародне співробітництво.

Для швидкого, повного та ефективного розслідування складних злочинів, які стосуються двох чи більше держав законодавством надана можливість створення спільних слідчих груп (ССГ) (ст. 571 КПК України). Даний інститут є досить прогресивним на рівні закону, проте при застосуванні на практиці викликає багато труднощів. В Україні Офіс

Генерального прокурора розглядає і вирішує питання про створення спільних слідчих груп за запитом слідчого органу досудового розслідування України, прокурора України та компетентних органів іноземних держав для проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, вчинених на територіях декількох держав, або якщо порушуються інтереси цих держав. Відповідно до ч. ч. 1-2 ст. 20 Другого додаткового протоколу 2001 року до Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року, спільну слідчу групу може бути створено у випадках, коли:

- а) розслідування злочинів Стороною вимагає проведення складних та комплексних слідчих заходів, пов'язаних з іншими Сторонами; б) кілька Сторін проводять розслідування злочинів, обставини яких вимагають ужиття скоординованих, погоджених дій на території відповідних Сторін [3, ст. 93-94].

Успішним є досвід функціонування спільних слідчих груп в Європейському Союзі, так як, передбачена можливість залучення до спільної слідчої групи не тільки представників правоохоронних органів держав-членів, а й службовців Європолу та Євросоюзу. Проте функціонування даного правового інституту в Україні, стикається з деякими труднощами. По-перше, це відсутність незалежного контролю з боку незацікавлених осіб, як це відбувається в практиці ЄС. По-друге, на відміну від сусідніх європейських держав, досить складним є створення спільних слідчих груп та співробітництва з країнами далекого зарубіжжя, через значущу відмінність між правовими системами різних держав, що включає в себе різницю в положеннях кримінального процесу та діяльності компетентних органів. Положення конвенцій, які регулюють діяльність ССГ вказують на те, що повноваження членів ССГ визначається національним законодавством держави, на території якої діє така група, що також викликає проблеми, через суттєву різницю національного законодавства різних держав.

Одним з головних інститутів міжнародного співробітництва органів прокуратури є видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція). Екстрадиція є видом такої співпраці, який забезпечує невідворотність притягнення до юридичної відповідальності обвинувачуваних осіб, які переховуються від здійснення правосуддя на території іншої держави. Прокурорський нагляд за здійсненням екстрадиції забезпечує виконання таких завдань: попередження та припинення порушень прав та законних інтересів осіб, стосовно яких проводиться екстрадиція; забезпечення встановлених законодавством умов і порядку проведення процедур екстрадиції [4, ст. 164, 166].

Досить цікавим є регулювання процедури екстрадиції в ЄС. Одним з дієвих інструментів співробітництва в рамках ЄС є Європейський ордер на арешт, що є здобутком політики безпеки ЄС. В європейський обіг Європейський ордер на арешт (ЕОА) було введено Рамковим рішенням Ради ЄС «Про Європейський ордер на арешт і процедуру видачі

осіб між державами-членами», яке було прийнято у Люксембургу 13 червня 2002 року (надалі – Рамкове рішення) [5, ст. 40].

Згідно ст. 1 Рамкового рішення ЄОА - це видане державою-членом судове рішення з метою затримання та передачі іншою державою-членом розшукуваної особи для здійснення кримінального переслідування або для виконання покарання чи заходів безпеки, пов'язаних з позбавленням волі. Основними суб'єктами ЄОА виступають: орган, який видає ордер, та орган, який виконує ордер. Рамковим рішенням виконання зазначених функцій повинно покладатися на судові органи. Інші органи влади можуть виконувати лише обов'язки щодо сприяння суду у реалізації повноважень відносно ЄОА, зокрема таких як отримання та надсилання ордерів. При цьому, кожна держава-член ЄС наділена правом самостійно визначати у внутрішньому праві, які саме судові органи наділяти такими повноваженнями.

У ст.2 Рамкового рішення окреслена сфера застосування ЄОА. В ч.1 статті передбачено, що ЄОА може видаватися стосовно діянь, щодо яких закон держави, яка його видає, передбачає покарання або захід безпеки, пов'язані з позбавленням волі, з верхньою межею не менше дванадцяти місяців, або – коли вже було призначено покарання або застосований захід безпеки – стосовно обвинувальних вироків, які передбачають засудження до позбавлення волі не менше ніж на чотири місяці.

Існує декілька обов'язкових підстав для відмови у виконанні ЄОА: якщо злочин, який є підставою для видачі ЄОА, підпадає під дію амністії у державі, яка виконує ордер; якщо виконуючий ордер судовий орган має інформацію про те, що стосовно розшукуваної особи будь-якою з держав-членів ЄС було винесено остаточний вирок за те саме діяння; якщо згідно з правом держави, яка виконує ордер, особа, що стала об'єктом ЄОА, через свій вік не може бути притягнута до кримінальної відповідальності за діяння, які стали підставою для видачі даного ордера. Є також ряд факультативних підстав, проте вони в більшій мірі залежать від конкретних обставин справи.

Оскільки складовою частиною євроінтеграційного процесу України є адаптація національного законодавства до законодавства ЄС вкрай необхідним є дослідження правової природи функціонування ЄОА як універсального інструментарію кримінально-правового співробітництва та особливостей його застосування в ЄС. Однією з таких особливостей інституту ЄОА є те, що на відміну від українського законодавства, Рамкове рішення не містить заборони щодо передачі державами ЄС своїх громадян. Єдиним застереженням у цьому аспекті є те, що країни ЄС мають можливість закріпити у своєму внутрішньому законодавстві у якості умови для передачі свого громадянина положення про те, що після участі такої особи у судовому засіданні, вона повинна бути відправлена назад до країни свого громадянства для відбування покарання. Саме це положення може стати основною

перешкодою при можливій імplementації Рамкового рішення в Україні, оскільки Основний закон забороняє видачу громадян України іншій державі (стаття 25 Конституції України).

Новелою ЄОА є встановлення конкретних часових меж для прийняття рішення щодо виконання ЄОА: після затримання особи остаточне питання про його передачу вирішується судовим органом у строк не більше 60 днів з моменту арешту, а у виняткових випадках такий термін може бути продовжений до 90 днів [5, ст. 47].

Проте, крім позитивних якостей ЄОА, також присутні недоліки. За ЄОА відсутнє право не передавати підданих держав Європейського Союзу, усі особи, котрі вчинили злочин і є підданими держав Європейського Союзу, відповідають за скоєні злочини перед судами ЄС. У процесі його практичного використання виникли труднощі з відсутністю або неясністю інформації. В таких ситуаціях правоохоронці запитують додаткову інформацію. Також існують проблеми в організації передачі підозрюваних.

Не правильно було б ототожнювати процедуру екстрадиції та ЄОА, так як між ними існує ряд значущих відмінностей. Першим критерієм для розмежування є те, що ЄОА діє лише на території держав-членів ЄС, у відносинах між членами ЄС та іншими державами діє процедура екстрадиції. Другою відмінністю є центральний орган, який виконує видачу осіб. У випадку з ЄОА таким органом зазвичай виступають судові органи, а згідно КПК України центральними органами щодо екстрадиції є Офіс Генерального прокурора України та Міністерство юстиції. У випадку екстрадиції обов'язковою умовою є подвійність злочинності, тобто злочин є караним як за законом держави, що вимагає, так і за законом держави до якої звернуто вимогу. Проте, у виконанні ЄОА Рамкова угода у визначених в ній випадках відійшла від класичного правила міжнародного права у питаннях екстрадиції – перевірки подвійної злочинності діяння. Безумовно, це суттєво спрощує і прискорює на практиці процес виконання ЄОА.

Отже, підсумовуючи все вищесказане можна зробити висновок, що на національному та міжнародному рівнях досить детально прописано процедуру міжнародного співробітництва органів прокуратури у кримінальних справах. Проте, на практиці інститут міжнародного співробітництва органів прокуратури потребує удосконалення та реформування з урахування позитивного досвіду його функціонування в рамках ЄС. Створення спільних слідчих груп, як один із видів міжнародного співробітництва дозволяє пришвидшити процедуру розслідування злочинів та проведення слідчих дій на території декількох держав, проте на практиці така можливість стикається з рядом процесуальних проблем. Однією з головних проблем функціонування ССГ є різниця у правовому регулюванні положень кримінального процесу. Прикладом запровадження дієвого механізму по взаємодії держав при розслідуванні злочинів та видачі винних осіб є інструмент ЄОА в

ЄС, який працює значно швидше та ефективніше чим процедура екстрадиції, це пояснюється спрощеною процедурою передачі особи, а саме, не має значення національна відмінність у кваліфікації злочину, за вчинення якого особа передається.

Список використаних джерел:

1. Слободзян А. Міжнародне співробітництво органів прокуратури під час кримінального провадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 2. С. 231-235.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: за станом на 13 лют. 2020 р. / Верховна Рада України - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Черноус Ю. Спільні слідчі групи: правові та організаційні засади. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2013. № 4. С. 92-100.
4. Рогатинська Н., Вакіряк В. Діяльність органів прокуратури у забезпеченні процесуального порядку екстрадиції. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 7. С. 164-168.
5. Бенч. Н. Правові особливості застосування Європейського ордеру на арешт. *Журнал європейського і порівняльного права*. 2016. № 4. С. 39-52.

Обрусна С.Ю.

професор кафедри державно-правових дисциплін

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

м. Черкаси, Україна

РІВНІ ЕЛЕКТРОННОЇ СУДОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ В КРАЇНАХ ЄС ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДУ

У сучасному світі інформаційні технології є незамінним засобом ефективного управління, зокрема й у сфері організації здійснення правосуддя. Захищені інформаційні системи надають можливість особі швидкого доступу до нормативно-правових актів, документів, судової практики, а також до інформації судових і правоохоронних органів, чим забезпечується реальна доступність правосуддя.

Необхідність застосування інформаційних технологій в юридичному секторі держав-членів Ради Європи викладені в низці Рекомендацій. Так, Рекомендація CM/Rec (2009) 1 KM РС державам-членам від 18 лютого 2009 р. містить дефініцію електронного правосуддя та визначає його як використання інформаційних та комунікаційних технологій у реалізації правосуддя усіма зацікавленими сторонами в юридичній сфері з метою підвищення ефективності та якості державних служб, зокрема для приватних осіб та підприємств, що включає в себе електронний зв'язок і обмін даними, а також доступ до судової інформації [1].

Категорія «електронний суд» поки що не отримала правового визначення у вітчизняному законодавстві, хоча законодавчо оформлена. На що вказано у п. 9 ст. 152 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2]. Окремі дослідники висловлюють думку про те, що її зміст розкрито через категорію «Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система» у ст. 15¹ вказаного закону, з чим не можна погодитись у повній мірі, оскільки у вказаній статті визначено структурні елементи вказаної категорії, але не її зміст.

У Рекомендації Рес (2001) 3 КМ РЄ визначено елементи електронного правосуддя: відкриття провадження за допомогою електронних засобів; здійснення подальших процесуальних дій у рамках провадження в середовищі електронного документообігу; одержування відомостей про хід справи шляхом одержання доступу до судової інформаційної системи; одержання інформації про результати провадження в електронній формі тощо [3].

Крім того, в країнах ЄС визначено рівні електронної судової взаємодії: перший: онлайнова інформація про загальнодоступні послуги; другий: одностороння взаємодія: завантаження форм із сайтів; третій: двостороння взаємодія: обробка форм, процесуальні дії в цифровій формі; четвертий: транзакція: робота зі справою, прийняття та оголошення рішення, оплата тощо.).

Названі міжнародно-правові акти спонукають як працівників суду, так і інших користувачів юридичних інформаційних систем до вивчення та використання нових можливостей, що стають доступними завдяки новітнім технологіям, для того, щоб модернізація судових процесів дозволяла краще враховувати вимоги користувачів, зміцнювати суспільну довіру й гарантувати дотримання інтересів правосуддя. Міжнародний досвід інформатизації системи судочинства показує, що протягом останніх років у різних країнах світу активно впроваджується в практику електронний суд.

Реалізацію в Україні пілотного проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу було розпочато у Святошинському районному суді міста Києва та апеляційному суді Дніпропетровської області з 15 жовтня 2012 р. З 2015 р. пілотний проект «Електронний суд» запрацював у трьох судах Одеської області. У липні 2016 р. організаторами проекту презентовано позитивні його результати та визначено недоліки. З 4 червня 2018 р. у 18 пілотних судах України розпочалося тестування підсистеми Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) – «Електронний суд», а з 22 грудня 2018 у всіх місцевих та апеляційних судах розпочалась експлуатація підсистеми «Електронний суд» в тестовому режимі.

Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система мала запрацювати з 1 березня 2019 року, але Державна судова адміністрація України відтермінувала запуск ЄСІТС відповідно до рішення Вищої ради правосуддя та враховуючи результати обговорення питання з судами, іншими органами та установами системи правосуддя. 07.11.2019 року ДСА затверджено Концепцію в новій редакції, якою змінено підходи до побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Для її побудови передбачаються 4 етапи, кожен з яких характеризується певними завданнями в рамках загального впровадження системи та розрахований на впровадження починаючи з 2020 року до 2023 року [4].

Аналіз нормативно-правових актів, що регулюють процес реалізації проекту «Електронний суд» в Україні, дозволяє простежити такі напрями його впровадження: 1) направлення процесуальних документів суду учасникам судового процесу засобами електронного зв'язку та надсилання судових повісток у вигляді SMS-повідомлень; 2) внесення відповідних змін у процесуальне законодавство; матеріально-технічне забезпечення проекту, повноцінний обмін електронними документами між судом і учасниками процесу; можливість направлення електронних запитів інформації та отримання електронних відповідей на них; використання електронних платежів для оплати судових витрат тощо. Заходи, спрямовані на реалізацію першого етапу проекту «Електронний суд», мають два аспекти: 1) надсилання процесуальних документів електронною поштою учасникам судового процесу; 2) надсилання судової повістки у вигляді SMS - повідомлення.

В межах реалізації проекту нині здійснюється надсилання сторонам судового процесу повісток, забезпечується можливість участі особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції, отримання копій процесуальних документів в електронній формі; проводиться автоматичний розподіл справ, фіксація судового процесу технічними засобами; ведеться електронне судове діловодство та документообіг, електронний архів, судова статистика, узагальнення судової практики тощо. Так, Придніпровським районним судом м. Черкаси у 2019 році проведено 504 засідання в режимі відеоконференції, а лише у січні 2020 р. 36 таких засідань, з них: 24 – із судовими установами, 12 – з установами Державної пенітенціарної служби. Практикою стало направлення судових повісток у формі SMS-повідомлень (січень 2020 року – 829) [5].

Якщо проаналізувати вищеназвані рівні електронної судової взаємодії, визнані в країнах ЄС, можна зробити висновок, що вітчизняна судова система успішно подолала перший і другий рівні, починає впроваджувати третій рівень, має напрацьовувати можливості для впровадження четвертого рівня.

Електронні нововведення виправдовують себе, адже спрощують роботу судової системи та пропонують модель електронного діалогу між громадянином і державою.

Очевидними позитивними результатами електронного судочинства є економія матеріальних ресурсів і часу, зручність і підвищення прозорості судочинства, забезпечення доступності правосуддя. Україна робить перші кроки щодо його впровадження, тому варто активно використовувати позитивний досвід зарубіжних країн, що потребує більш поглиблених як наукових, так і практичних досліджень цієї проблеми.

Список використаних джерел:

1. Рекомендація CM/Rec (2009) 1 КМ РЄ державам-членам від 18 лютого 2009 р. URL: zakon.rada.gov.ua/go/994_937
2. Про судоустрій і статус суддів. Закон України від 02.06.2016 № 1402 - VIII. (зі змінами) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n1495>
3. Рекомендації Rec (2001) 3 КМ РЄ державам-членам щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням інформаційних технологій. URL: http://www.arbitr.gov.ua/files/pages/pd07072014_8.pdf
4. Про забезпечення створення і функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Наказ ДСА від 07.11.2019 року № 1056 URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/media/ECITC_Koncepcia.pdf
5. Базові показники ефективності діяльності Придніпровського районного суду м. Черкаси. URL: https://pp.ck.court.gov.ua/sud2314/pokazniki-diyalnosti/work_results/

Починюк Ю.О.

*здобувач вищої освіти Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В МЕЖАХ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Зміст ч.1, ч.2 статті 24 Конституції України регламентує, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом; не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. За статтею 55 Основного Закону держави в Україні конституційний

принцип рівності передбачає рівну можливість усіх громадян захищати свої права і свободи у суді[1].

За часів незалежної України, через проблеми українського судочинства, які полягали у обмеженні фінансування нечисленного штату суддів та їх перевантаження, що у свою чергу впливало на ефективність праці, було вирішено оновити правовий механізм діяльності судів. Після прийняття Цивільного процесуального кодексу України 2004 р., практичне застосування та досвід розробки спрощених проваджень почав втілюватися у цивільному процесуальному законодавстві. З тих самих часів, у цивільному судочинстві був закріплений такий різновид цивільного судового процесу, як наказне провадження, а також у межах позовного провадження – інститут заочного розгляду. Згодом у квітні 2016 року Рада з питань судової реформи пропонує певний ряд змін до Цивільного процесуального кодексу України, в результаті якого розподіл цивільної процесуальної форми відбувається шляхом упровадження окремих видів спрощених проваджень. У 2017 році відбулися зміни, що стали невід’ємною складовою цивільного процесуального законодавства— інститут спрощеного провадження[2].

У контексті цивільного судочинства наказне провадження розглядається як самостійний і спрощений вид судового провадження при розгляді деяких категорій справ, без наявності спору. Суддя у встановлених законодавством випадках, на підставі заяви від стягувача, без судового засідання, на основі наданих письмових доказів від стягувача, видає судовий наказ, який є особливою формою судового рішення. Отже, такий вид спрощеного провадження є характерним для звичайного порядку захисту прав, свобод та законних інтересів осіб.

На сьогодні правовий механізм держави продовжує оновлюватися, але зазначені проблеми мають місце і в наш час. Незважаючи на те, що законодавець вносить корективи, він залишає непоміченим одне важливе питання, а саме порушення конституційних прав учасників наказного провадження.

Проблематика наказного провадження досліджується як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями. Зокрема, А. Колос, Н. Тульчевська, О. Грабовська, А. Шабалін займалися дослідженням проблем правового регулювання інституту наказного провадження. Деякі дослідники звернули увагу на порушення конституційних прав осіб, які є учасниками наказного провадження.

Згідно статті 160 Цивільного процесуального кодексу України (далі ЦПК України), із заявою про видачу судового наказу може звернутися особа, якій належить право вимоги, а також органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Зміст статті 163 ЦПК України вказує на перелік додатків до заяви, які є необхідними

для підтвердження права на вимогу. А саме: документ, що підтверджує сплату судового збору; документ, що підтверджує повноваження представника, якщо заява підписана представником заявника; документи або їх копії, що підтверджують обставини, якими заявник обґрунтовує свої вимоги (письмові докази) [3]. Після того, як стягувач направив до суду зібрані документи, за зазначеним переліком, він вправі отримати судові рішення у вигляді судового наказу.

Такий наказ підлягає виконанню за правилами, встановленими для виконання судових рішень у порядку, встановленому законом. Але, згідно цивільного процесуального законодавства, такий наказ може бути скасований за заявою боржника у п'ятнадцятиденний строк з дня вручення копії судового наказу та доданих до нього відповідних документів, шляхом подання заяви боржником. Крім випадків сплати аліментів, що зазначені у п. 4,5, ч. 1 статті 161 ЦПК України.

До заяви про скасування судового наказу, боржник повинен додати: документ, що підтверджує сплату судового збору; документ, що підтверджує повноваження представника боржника, якщо заява подається таким представником; клопотання про поновлення пропущеного строку, якщо заява подається після спливу строку [3]. За вказаним переліком, ми можемо спостерігати відсутність пункту, що наголошував би на додатках у вигляді письмових доказів, які підтверджували би підстави подання заяви боржником. Так як цього вимагає встановлений законодавством, за статтею 163 ЦПК України, перелік документів для дійсності відповідного права стягувача. Тобто, для підтвердження необґрунтованості судового рішення, боржник вправі наголошувати на скасуванні судового наказу лише за наявності короткого викладу обставин у заяві.

Після проведення порівняльного аналізу вимог щодо оформлення заяви стягувача та боржника, спостерігаємо порушення конституційних прав та рівності громадян України, передбачених статтями 24 та 55 Конституції України, які були раніше зазначенні. А саме, особа, що стягує, повинна додати письмові докази, тобто усі необхідні документи, які є аргументувати викладеного змісту його заяви. У свою чергу особа, яка виступає у ролі платника може аргументувати свою заяву на скасування судового наказу на підставі положень сформованої заяви не використовуючи будь-яких доказів.

Підбиваючи підсумки вищезазначеного можна наголошувати на тому, що законодавча влада України постійно працює над удосконаленням та оновленням правового механізму держави. Але все ж законодавець продовжує залишати прогалини, не вирішені проблеми. Провівши аналіз ми переконалися, у тому, що законотворець все ж таки не врахував рівності прав і свобод учасників, які виступають у ролях стягувача та боржника наказного

провадження. Така проблематика приводить до прямого порушення конституційних прав та свобод громадян, передбачених Основним Законом України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. 254к/96-ВР Дата оновлення: 01.01.2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 16.03.2020р.)
2. Колос А. С. Теоретичні проблеми спрощеного провадження у цивільному процесі. 2019р. №4. *Підприємство, господарство і право*. с. 32-35.
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004р. № 1618-IV. Дата оновлення: 13.02.2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 16.03.2020р.)

Секція 11 ***Міжнародне право***

Атдаев К.Ш.

*студент УО «Белорусская государственная
сельскохозяйственная академия»
г. Горки, Беларусь*

ПРИВЕДЕНИЕ В ИСПОЛНЕНИЕ РЕШЕНИЙ ИНОСТРАННЫХ СУДЕБНЫХ РЕШЕНИЙ

В международном гражданско-процессуальном праве как отрасли международного частного права наиболее значительным является вопрос о признании и приведении в исполнение судебного решения, так как именно на этой стадии судопроизводства происходит окончательное урегулирование спорных отношений в форме материального удовлетворения исковых требований истца. Однако практическая сложность этого вопроса заключается в том, что судебное решение, будучи актом публичной власти одного государства, принятым в пределах ее юрисдикции, должно быть признано и приведено в исполнение на территории другого государства, на которую вышеупомянутая публичная власть не распространяется. В силу общепризнанных принципов международного права, а именно территориальной целостности и суверенного равенства государств, признание и принудительное исполнение иностранного судебного решения на территории какого-либо государства возможны лишь на основании соответствующих норм национального законодательства, международного договора или принципа взаимности, отраженного в правовых нормах или судебно-арбитражной практике.

Каждое государство самостоятельно устанавливает параметры признания и исполнения иностранных судебных решений, определяя категории решений, подлежащих признанию и принудительному исполнению, и применяя (или не применяя) процедуру выдачи экзекватуры. Обычно исследователи при изучении данного института ставят цель изучить отдельные аспекты признания и приведения в исполнение иностранных судебных решений, концентрируясь на трех составляющих: на категории судебных решений, подлежащих признанию и исполнению; на процедуре признания и исполнения; на основаниях отказа в признании и исполнении. Предметом исследования выступают акты национального законодательства, международные договоры и нормативно-правовые документы международных организаций.

Согласно определению М.М. Богуславского признание решения иностранного суда означает, что оно служит подтверждением гражданских и иных прав и обязанностей в той же степени, что и решение отечественного суда. Он указывает, что в ряде случаев достаточно только признания решения, в других же решение должно быть еще и исполнено, то есть подвергнуто специальной процедуре по разрешению исполнения. Таким образом, признание иностранного решения является необходимой предпосылкой его принудительного исполнения [1].

Основная проблема исполнения решений иностранных судов состоит в том, судебное решение изначально отличается строго территориальным характером его действия, то есть имеет юридическую силу только в пределах того государства, где оно вынесено. Очевидно, что суд как национальный орган конкретного государства, постановляя то или иное решение, подчиняется юрисдикции данного государства. Решение суда является обязательным и его принудительное исполнение осуществляется в рамках юрисдикции своего государства и только в отношении находящихся на территории этого государства участников процесса. Именно в этом заключается одно из направлений реализации государственного суверенитета в правосудии.

Непосредственно с осуществлением государственного суверенитета связана монополия государства на средства принуждения, что напрямую затрагивает и вопросы исполнительного производства. Следовательно, логичным является вывод, что исполнительные меры могут быть вынесены исключительно местными органами правосудия, а не иностранными судьями [2, с. 131].

Для исполнения решения суда на территории другого государства, необходимо, чтобы законодательство государства, где испрашивается такое исполнение, допускало это. При этом компетентные власти этого государства должны признать юридическую силу решения иностранного суда. Таким образом, необходимой предпосылкой принудительного исполнения иностранного судебного решения является его признание государством, где испрашивается исполнение. При этом важно заметить, что содержание понятия «признание решения иностранного суда» является более широким, что обуславливает его использование и вне контекста исполнительного производства.

Поскольку судебное решение является одним из оснований возникновения гражданских прав и обязанностей, признать решение иностранного суда – это значит принять данный судебный акт как подтверждение гражданских прав и обязанностей в том же смысле, как и решение собственного суда [3, с. 900]. Иначе говоря, в данном случае речь следует вести именно о признании права, приобретенного за рубежом в силу состоявшегося там судебного решения, то есть о признании решения иностранного суда, по существу. При

этом необходимо обратить внимание на то, что это касается только таких прав, обязанностей либо охраняемых законом интересов, реализация которых в силу их характера не связана со стадией исполнения судебного решения. В частности, это решения судов, касающиеся личного статуса и гражданского состояния лица: о признании гражданина недееспособным либо ограниченно дееспособным, о расторжении брака, об установлении отцовства, об усыновлении, а также решения судов об установлении фактов, имеющих юридическое значение, и т.п.

Таким образом, для признания в Республике Беларусь решения иностранного суда по существу необходимо соблюдение двух условий:

- 1) данное судебное решение по своему характеру (характеру гражданских прав и обязанностей, основанием возникновения которых оно является) не требует исполнения;
- 2) признание такого решения допускается законодательством Республики Беларусь как следствие признания права, возникшего за рубежом в силу состоявшегося решения суда.

Поскольку, как было указано выше, на основании своего внутреннего законодательства государство признает именно права, приобретенные за рубежом в силу состоявшегося там решения, очевидно, что для признания решения иностранного суда, на основании которого эти права были приобретены, со стороны государства не требуется совершения каких-либо специальных действий. Иначе говоря, в таких случаях иностранное судебное решение признается так же, как и любой другой юридический факт, послуживший основанием возникновения гражданских прав и обязанностей. В связи с этим нельзя согласиться с точкой зрения, что в таких случаях «признание иностранного судебного акта представляет собой юридический шаг государства, направленный на придание такому акту силы юридического факта, с которым закон связывает создание, изменение или прекращение соответствующих отношений» [4, с. 44]. Поскольку, как отмечено выше, сфера правосудия, как и сфера выработки средств принуждения, являются направлениями реализации государственного суверенитета, через взаимное признание государствами судебных решений осуществляется взаимное признание суверенитета договаривающихся государств, а также признание правовых принципов, действующих в государствах [3, с. 921].

Такой подход, существовавший в СССР, применяется сегодня в Республике Беларусь и в большинстве стран СНГ. Он предполагает возможность выдачи экзекватуры на основе международных договоров, а регламентацию порядка ее выдачи национальным законодательством государства, на территории которого иностранное судебное решение должно быть исполнено.

Таким образом, правовой основой для взаимного признания решений судов в Республике Беларусь, как и в большинстве государства СНГ, являются международные

договоры. В соответствии со ст. 1 Приложения 4 ГПК Республики Беларусь признание и принудительное исполнение судебных постановлений иностранных судов, а также решений иностранных арбитражей (третейских судов) в Республике Беларусь допускается только в случае, если это предусмотрено международными договорами Республики Беларусь. Аналогичное условие содержится и в ч. 1 ст. 245 ХПК Республики Беларусь. При этом в силу принципа приоритета международного договора, если международным договором Республики Беларусь установлены иные правила, чем те, которые содержатся в законодательстве о гражданском или хозяйственном судопроизводстве, то применяются правила международного договора Республики Беларусь.

Большое значение для признания и принудительного исполнения судебных решений имеют договоры о правовой помощи. В частности, вопросы, связанные с признанием и исполнением судебных решений, регламентированы действующими в рамках СНГ Конвенцией о правовой помощи и правовых отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам (Минск, 22 января 1993 г.) и Конвенцией о правовой помощи и правовых отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам (Кишинев, 7 октября 2002 г.), а также двусторонними договорами о правовой помощи, заключенными Республикой Беларусь с Литвой, Латвией, Польшей, Болгарией, Вьетнамом, Китаем и другими государствами.

Список использованных источников:

1. Богуславский М.М. Международное частное право. / Богуславский М.М. М.: Юрист, 2004. С. 531.
2. Жоффруа, К. Новый регламент ЕС о подсудности, признании и исполнении судебных решений по гражданским и коммерческим делам – шаг к окончательной отмене экзекватуры в Европе / Катрин Жоффруа // Закон. – 2013. – № 11. – С. 130- 134.
3. Лунц, Л.А. Курс международного частного права: В 3 т. / Л.А. Лунц. – М., 2002. – 1007 с.
4. Цветкова, Е. Правовое регулирование признания и приведения в исполнение иностранных судебных актов в Республике Беларусь: проблемные аспекты / Е.Цветкова // Юстиция Беларуси. – 2012. – № 11. – С. 44-46.

Бакуменко В.І.

здобувач вищої освіти історико-юридичного факультету

Херсонського державного університету,

м. Херсон, Україна

Шперун Х.В.

ст. викладач кафедри історії та теорії

національного і міжнародного права

історико-юридичного факультету

Херсонського державного університету,

м. Херсон, Україна

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАВ ЛЮДИНИ В СИСТЕМІ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ОСОБИ, ЩО ПЕРЕБУВАЄ ЗА КОРДОНОМ

Розвиток сучасних суспільних відносин на засадах принципів демократизму, гуманізму та рівності дав можливість проблемам прав людини вийти за межі окремої держави та стати підставою для створення універсальних світових стандартів. Ці стандарти створюють міжнародний механізм захисту прав та свобод людини, що впливає на формування правового статусу людини і громадянина у будь-якій державі, і відповідно, на її правовий статус під час перебування за кордоном. Вони містяться у міжнародно-правових актах, за межі яких держави-учасниці не мають право виходити.

Міжнародні стандарти захисту прав та свобод людини містяться у таких міжнародних актах як: Загальна декларація прав людини (1948 р.), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1976 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1976 р.), а також Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (1976 р.). Ці акти своїм змістом внесли вагомі зміни до правосуб'єктності особи, дозволили їй стати суб'єктом не лише внутрішньодержавного права, але й міжнародного. Ці акти зобов'язують держави, що приєдналися до них, привести своє національне законодавство у відповідність з їх вимогами [1, с. 34-35].

Зазначені міжнародно-правові документи утворили собою універсальний комплекс, який у поєднанні з національними нормами права повинні забезпечити нормальний правовий рівень життя та діяльності індивіда. Юридична сила цих актів обумовлюється приматом норм міжнародного права по відношенню до права національного, і, відповідно, обов'язком

держави відповідати за прийняті на себе зобов'язання щодо захисту прав та свобод її громадян, а також інших осіб, які перебувають на її території.

Аналіз положень визначених нами стандартів забезпечення прав та свобод людини дає можливість встановити наступне. Загальна декларація прав людини своїм змістом закріплює узагальнений, універсальний перелік природних, політичних, соціальних, культурних та економічних прав. Вона має форму резолюції та носить рекомендаційний характер, однак світова спільнота вимагає від держав, які приєдналися до Декларації неухильного виконання закріплених у ній прав. У підтримку норм Загальної декларації прав людини були прийняті документи загальнообов'язкового характеру, які водночас розширили та удосконалили перелік прав та свобод людини і громадянина. Сюди слід віднести Пакт про громадянські та політичні права та Пакт про економічні, соціальні та культурні права, які набрали юридичної сили у 1976 році. Своїм змістом означені три міжнародні акти утворюють так званий Міжнародний білль прав людини, який у міжнародному праві іще отримав назву Хартії прав людини [1, с.34-36].

Вивченні документи закріплюють систему стандартів прав людини, в основі яких закладені міжнародні основоположні принципи, а саме: заборона втручання у внутрішні справи держави; повага до державного суверенітету; самоврядування народів і націй; заборона дискримінації та забезпечення рівноправності; рівність прав і можливостей чоловіків та жінок тощо. Ці принципи виступають основою для розробки норм національного законодавства та виступають критерієм забезпечення державою дотримання прав та свобод людини і громадянина як у праві, так і під час реалізації державних функцій.

Водночас, ми вважаємо за необхідне звернути увагу й на інші міжнародні акти, які також впливають на захист прав і свобод особи, що перебуває за кордоном. Зокрема, це Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965 р.), яка покладає на держав-учасниць зобов'язання вживати заходів щодо належного рівного ставлення до усіх категорій громадян, у тому числі й іноземців з боку державних і інших органів.

Важливим питанням за кордоном є захист недоторканості, честі та гідності особи, що забезпечується нормами Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих людську гідність видів поводження і покарання (1984 р.). Сюди також слід віднести й Конвенцію для захисту осіб від насильницьких зникнень (2006 р.), яка забороняє проведення арешту, затримання чи позбавлення волі людини як з боку посадових осіб, так і з боку інших осіб. Також норми зазначеної Конвенції забороняють державам приховування інформації стосовно стану і перебування потерпілих осіб.

Ці норми є досить важливими, адже дають можливість Україні звертати увагу світового співтовариства на ті безпідставні зникнення громадян України, які відбуваються, наприклад у зв'язку із військовим конфліктом з Російською Федерацією. Зокрема, за інформацією Харківської правозахисної групи, українського патріота Павла Гриба, який зник 24 серпня 2017 року на території Республіки Білорусь і був таємно вивезений до Російської Федерації, було засуджено аж у березні 2019 року Північнокавказьким окружним військовим судом м. Ростов-на-Дону до 6 років колонії загального режиму. При цьому під час етапування до Російської Федерації потерпілий зазнавав побоїв та знущань, також він має інвалідність, однак йому забороняють приймати відповідні препарати [2]. І такі випадки не є поодинокими.

Також важливими є норми, визначені Конвенцією про захист прав усіх працівників-мігрантів та членів їх сімей (1990 р.), що стосується осіб, які займалися чи займаються оплачуваною діяльністю в державі, в якій вона не є громадянином. Норми цієї Конвенції вимагають забезпечення основоположних прав, свобод та безпеки громадян, які працюють за кордоном.

Таким чином, означені міжнародні нормативно-правові акти утворюють своїм змістом сукупність норм-принципів, які виступають основоположними елементами для забезпечення безпеки громадян та їх нормального існування як у своїй державі, так і на території інших країн. Це створює можливості для вільного розвитку особистості, розширення її можливостей, що у свою чергу позитивно впливає на розвиток суспільства і держави, громадянином якої вона є. У свою чергу наявність даних норм, прийняття їх світовою спільнотою у якості стандартів стає підставою для формування якісно нового національного законодавства, спрямованого на визнання людини соціальною цінністю.

Список використаних джерел:

1. Шуміло І. А. Міжнародна система захисту прав людини. Навчальний посібник. Київ, 2018. 168 с. URL: <https://nlu.edu.ua/> (дата звернення 15.04.2020 р.)
2. РФ: Павла Гриба засудили до 6 років колонії. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1553245841> (дата звернення 16.04.2020 р.)

Береговцова Д.С.

*Кандидат юридических наук, доцент,
заведующий кафедрой теории и истории государств и права
Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина.
г. Брест, Беларусь*

**РОЛЬ РЕКОМЕНДАТЕЛЬНЫХ АКТОВ СНГ В СТАНОВЛЕНИИ И РАЗВИТИИ
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ О СОВРЕМЕННЫХ
МЕДИЦИНСКИХ ТЕХНОЛОГИЯХ В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВ
ЧЕЛОВЕКА**

Стремительное и порой бесконтрольное развитие современных медицинских технологий, которое мы можем наблюдать в настоящее время, способно не только повлиять на продолжительность жизни человека, улучшить ее качество, но и вступить в противоречие с обоснованными интересами индивидов. Использование технологий современной генетики с немедицинскими целями, защита прав участников биомедицинских исследований, трансплантация органов и тканей человека, современных репродуктивных технологий, - далеко не исчерпывающий перечень достижений биомедицинской науки, несущих благо современному обществу и одновременно угрожающих правам и свободам конкретного индивида, а в дальнейшем, в случае полностью бесконтрольного их использования, чреватых возникновением серьёзных проблем для человечества.

Представители как медицинской, так и юридической науки неоднократно говорили о недопустимости бесконтрольного использования достижений современной медицины, что в конечном итоге вызвало озабоченность международного сообщества как на универсальном, так и на региональных уровнях.

Республика Беларусь в настоящее время является участником многочисленных интеграционных образований на постсоветском пространстве, таких, например, как СНГ, ОДКБ, ЕАЭС, Союзное государство Беларуси и России.

Особый интерес в контексте реализации и защиты прав человека при применении к нему современных медицинских технологий играют рекомендательные акты Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ. Как отмечает, К.А. Бризкун ученые-юристы в основном выделяют две разновидности рекомендательных актов: модельные акты (законы) и рекомендательные акты, не являющиеся модельными, принятые в рамках международных организаций [1].

При этом модельные законы, по мнению М.Е. Жумабаевой, вбирают унифицированные типовые нормы и являются своеобразным ориентиром для развития национального законодательства в определенной сфере государства-члена интеграции [2].

Можно выделить следующие рекомендательные акты, принятые Межпарламентской Ассамблеей государств-участников СНГ, касающиеся непосредственно вопросов реализации и защиты прав человека в области современной медицины:

- рекомендации «Об этико-правовом регулировании и безопасности генетических медицинских технологий в государствах-участниках СНГ» (утв. Постановлением Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ N 29-12, принятым в г. Санкт-Петербурге 18.11.2005 г.) [3];

- рекомендации «О сближении законодательства государств - участников СНГ в сфере охраны здоровья» (утв. Постановлением Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ N 42-9, принятым в г. Санкт-Петербурге 16.04.2015 г.) [4];

- модельный закон «О защите прав и достоинства человека в биомедицинских исследованиях в государствах-участниках СНГ» (утв. Постановлением Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ N 26-10, принятым в г. Санкт-Петербурге 18.11.2005 г.) [5].

Отметим, что данные рекомендательные акты касаются преимущественно двух направлений воздействия на права и достоинство человека в условиях современной медицины, а именно медико-биологических исследований с участием человека, а также применения к индивиду современных генетических технологий в медицинских целях. Очевидно, что внимание Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ непосредственно к данным направлениям медицинского воздействия не случайно, так как именно применение генетических технологий к индивидам и их участие в медико-биологических исследованиях влекут достаточно серьезные риски для жизни и здоровья конкретного индивида, а также для безопасности человеческого общества. Вместе с тем, прогресс биомедицинской науки невозможен без проведения биомедицинских исследований, а применение генетических технологий в медицине дает шанс на излечение тяжелых заболеваний, например, посредством использования методики генотерапии.

Проведем краткий анализ перечисленных выше актов. В рекомендациях «Об этико-правовом регулировании и безопасности генетических медицинских технологий в государствах-участниках СНГ» подчеркивается необходимость обеспечения прав и свобод человека в контексте современных медицинских технологий, которые несут огромную потенциальную пользу для здоровья и благополучия как ныне живущих, так и будущих

поколений, и одновременно чреваты возникновением опасностей при их неконтролируемом использовании.

Действительно, достижения современной генетики способны стать благом как для конкретных индивидов, так и для всего человечества в целом, но вместе с тем несут в себе потенциальную угрозу, например, при вмешательстве в человеческий геном, клонировании человека, что способно привести к самым неожиданным последствиям в ближайшем будущем. Очевидно именно этими факторами объясняется повышенное внимание в вопросам обеспечения прав человека в контексте достижений современной генетики.

В рекомендациях расшифровывается значение термина «генетические технологии», провозглашается фундаментальный принцип равенства людей в правах и достоинстве вне зависимости от их генетических характеристик, говорится о необходимости запрета практики, противоречащей человеческому достоинству, такой как клонирование, создание химер, проведение экспериментов по улучшению человеческой природы.

Представляется, что базовые принципы защиты прав и достоинства человека, провозглашенные в рекомендациях являются своеобразным эталоном для государств-участников СНГ и в идеале должны быть закреплены в их законодательстве, в частности в законодательстве Республики Беларусь, нормативные правовые акты которой обходят данный вопрос практически полным молчанием, несмотря на тот факт, что со времени принятия рекомендаций прошло почти 15 лет. Кроме того, за данный период медицинская наука шагнула далеко вперед в названном направлении, и наша страна не должна оставаться в стороне от решения столь сложной этико-правовой проблемы, как защита прав человека в контексте применения к нему достижений современной генетики.

Модельный закон «О защите прав и достоинства человека в биомедицинских исследованиях в государствах-участниках СНГ» направлен на защиту прав и достоинства участников биомедицинских исследований. В преамбуле данного закона особо подчеркивается важность осуществления принципов, закрепленных в Нюрнбергском кодексе, Международном кодексе медицинской этики Всемирной медицинской ассоциации (ВМА), Хельсинкской декларации ВМА, Конвенции о правах человека в биомедицине Совета Европы и др. международных актах.

В модельном законе дается расшифровка терминов «биомедицинское исследование», «участник исследования», «комитет по этике», «информированное согласие», «конфиденциальность», «риск», «плацебо» и др.; раскрываются основные принципы государственной политики по защите прав и достоинства человека в биомедицинских исследованиях; права участников биомедицинских исследований; условия прекращения исследований; раскрывается система этической экспертизы, в частности цели комитета по

этике, порядок его создания и деятельности; вопросы дачи информированного согласия на биомедицинское исследование; принципы обеспечения конфиденциальности информации, полученной в ходе биомедицинских исследований.

Отметим, что в Постановлении Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ N 26-10 «О модельном законе «О защите прав и достоинства человека в биомедицинских исследованиях в государствах-участниках СНГ» рекомендуется использовать указанный модельный закон в национальном законодательстве государств-участников. Полагаем, что оптимальной формой выполнения названной рекомендации будет являться принятие закона «О защите прав и достоинства человека в биомедицинских исследованиях в Республике Беларусь».

Представляется также целесообразным согласиться с точкой зрения, высказанной в рамках рекомендаций Межпарламентской Ассамблеи государств-участников Содружества Независимых Государств N 42-9 «О сближении государств-участников СНГ в сфере охраны здоровья», в соответствии с которыми в будущем требуется создание модельного закона об охране здоровья граждан, в рамках которого будут обозначены задачи и единые принципы в области здравоохранения в государствах-участниках СНГ, стандарты оказания медицинской помощи, обеспечения прав и свобод индивида в сфере охраны здоровья и обеспечение связанных с этими правами государственных гарантий [4].

Таким образом, с одной стороны, модельные законы, рекомендации, принятые Межпарламентской Ассамблеей государств-участников СНГ, играют значительную роль в совершенствовании законодательства Республики Беларусь в области реализации и защиты прав человека при применении современных медицинских технологий, а с другой стороны, положения данных рекомендательных актов можно было бы в большей степени учитывать в медицинском законодательстве нашей страны, в частности следовало бы, как уже было отмечено выше, принять закон «О защите прав и достоинства человека в биомедицинских исследованиях в Республике Беларусь», а также закон «О государственном регулировании применения генетических технологий в медицине». При этом следует отметить, что если вопросы проведения биомедицинских исследований с участием человека содержатся в многочисленных разрозненных нормативных правовых актах, которые следовало бы объединить в рамках единого закона, то вопросы применения генетических технологий в медицине практически не нашли отражение в законодательстве Республики Беларусь о здравоохранении. Полагаем, что принятие вышеназванных нормативных правовых актов позволит оптимальным способом защитить права индивида при применении к нему достижений современной медицины в Республике Беларусь.

Список использованных источников:

1. Бризкун К.А. О видах рекомендательных актов международных организаций / К.А. Бризкун // Cyberleninka. URL:<https://cyberleninka.ru/article/n/o-vidah-rekomendatelnyh-aktov-mezhdunarodnyh-organizatsiy-i-formah-ih-vliyaniya-na-natsionalnoe-zakonodatelstvo>.
2. Жумабаева М.Е. Модельные законодательные акты как инструмент сближения национального законодательства государств-членов интеграционных образований / М.Е. Жумабаева // Cyberleninka. URL:<https://cyberleninka.ru/article/n/modelnye-zakonodatelnye-akty-kak-instrument-sblizheniya-natsionalnogo-zakonodatelstva-gosudarstv-chlenov-integratsionnyh-obedineniy>.
3. Об этико-правовом регулировании и безопасности генетических медицинских технологий в государствах-участниках СНГ: рекомендации (утв. Постановлением Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ N 29-12, принятым в г. Санкт-Петербурге 18.11.2005 г.) // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.
4. О сближении законодательства государств-участников СНГ в сфере охраны здоровья: рекомендации (утв. Постановлением Межпарламентской Ассамблеи государств - участников СНГ N 42-9, принятым в г. Санкт-Петербурге 16.04.2015 г.) // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000/ ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.
5. О защите прав и достоинства человека в биомедицинских исследованиях в государствах-участниках СНГ: модельный закон (утв. Постановлением Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ N 26-10, принятым в г. Санкт-Петербурге 18.11.2005 г.) // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000/ ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

Грибик Г.В.

здобувач вищої освіти історико-юридичного факультету

Херсонського державного університету

м. Херсон, Україна

ВИБОРИ ДО ЄВРОПАРЛАМЕНТУ – 2019

23-26 травня 2019 року в 28 країнах-членах Європейського Союзу пройшли вибори депутатів Європейського парламенту. Вони викликали значний інтерес у громадян цих країн. Перша відмінна риса цих виборів – явка, яка склала 50,66 % у всіх 28 країнах-членах, що на 8,05 пункту вище в порівнянні з виборами 2014 г. Це найвищий показник після виборів 1994

року (56,67%, в той час ЄС включав тільки 12 країн-членів). На рис. 1 подано результати явки за окремими країнами-членами ЄС.

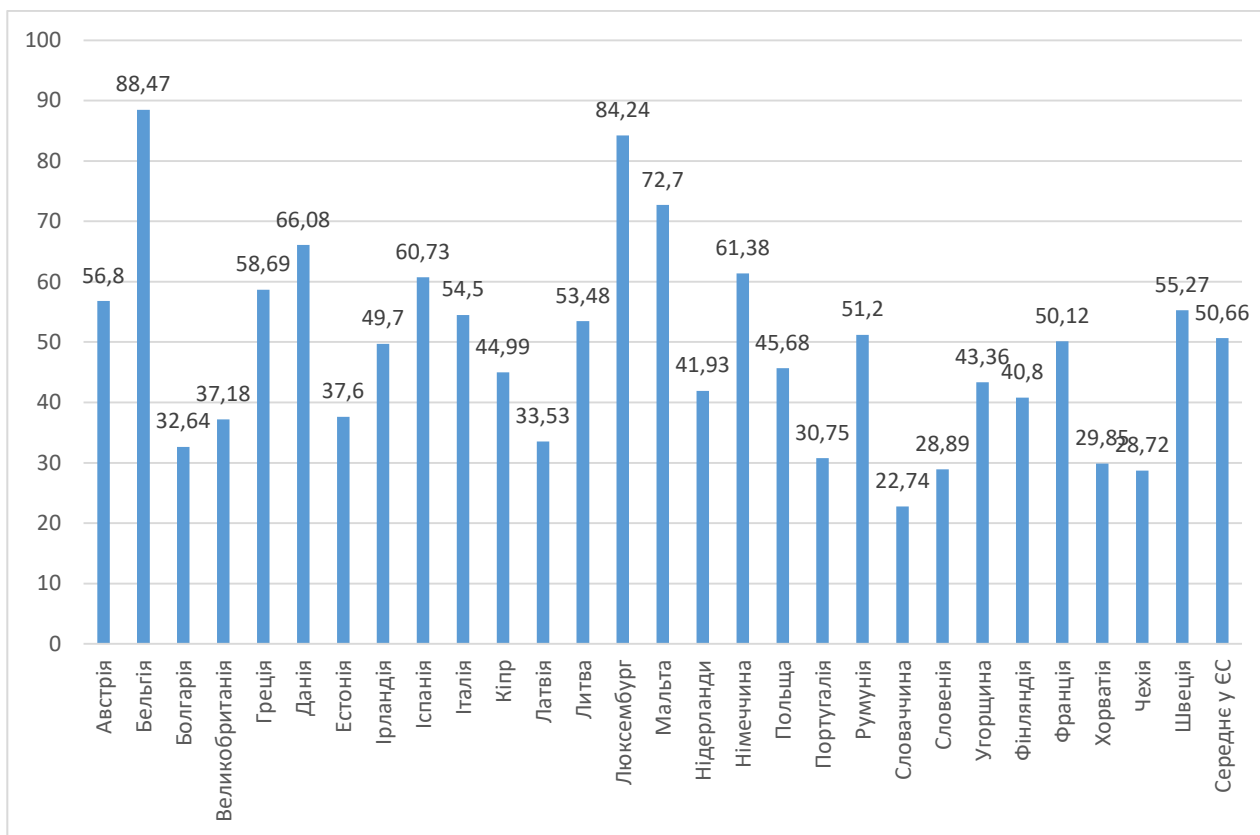

Рис. 1. Результати явки за окремими країнами - членами ЄС на виборах депутатів Європарламенту 2019 р. [3]

У п'яти країнах – Австрії, Німеччині, Данії, Словаччині і Чехії явка зросла приблизно на 10 пунктів і більше. У чотирьох – Угорщині, Іспанії, Польщі, Румунії зростання склало більше 15 пунктів. На відміну від виборів 2014 р. в жодній країні не була зафіксована явка нижча 20%. Якщо виключити Бельгію і Люксембург, де участь в голосуванні є обов'язковою, явка в жодній країні не перевищувала 67%.

Оскільки явка перевищила символічну позначку в 50%, результати цих виборів надають велику демократичну легітимність Європарламенту з урахуванням широкого розмаїття представлених у ньому політичних сил. Це також свідчить про те, що все більше європейських громадян вважають, що питання, які викликають їх найбільший інтерес (безпека, міграція, економіка і соціальна сфера, клімат), повинні знайти свою відповідь на європейському рівні.

Національні фактори також зіграли важливу роль у виборчій кампанії, у виборі виборців і в збільшенні явки. Але місце європейських питань в цих дебатах, особливо на національному рівні, свідчить про зростаючу європеїзацію політики в країнах-членах.

Склад Європарламенту представлений такими політичними групами. З 751 місця в Європарламенті найбільшу кількість, 182 місця, отримала Європейська народна партія (EPP), на другому місці Прогресивний альянс соціалістів і демократів (S & D) – 154 місця, на третьому – Альянс лібералів і демократів для Європи (ALDE & R) з 108 мандатами.

Далі місця розподілилися наступним чином: Група зелених / Європейський вільний альянс (Greens / EFA) – 74 місця; Ідентичність та демократія (ID) – 73 місця; Група європейських консерваторів і реформістів (ECR) – 62; Конфедеративна група Європейських об'єднаних лівих і нордична зелених лівих (GUE / NGL) – 41; позафракційні – 57 місць [2].

Європейські вибори в ЄС 23-26 травня 2019 року призвели до більшої фрагментації політичного простору Європи, а на наднаціональному рівні європейської політики не виникло ні нової політичної реальності, ні повноцінного відновлення політичної конфігурації зразка 1990-х років. Більша фрагментація політичного простору Європарламенту означає лише те, що загальний політичний процес в Європі з ослабленням традиційного правого і лівого партійного центру з національного рівня європейських держав досяг наразі і загальноєвропейського рівня.

При аналізі результатів європейських виборів 2019 року слід звернути увагу на розмивання традиційної політичної системи, коли всі звичні партійні визначення починають втрачати точність. Так, звичайно фракції Європейського парламенту поділяють на «проєвропейські» і «євроскептичні». Аналогічним чином визначають і національні партії, що складають ці фракції. Але при найближчому розгляді часто з'ясовується, що ці поняття не точні.

Кожну з «проєвропейських» або «скептичних» партій, які направили за допомогою національних голосувань своїх представників в Європейських парламент, можна описати набором їх приватних якостей, які будуть більш точно визначати їх основні характеристики і політичне спрямування. В цьому відношенні головною базовою ознакою стає відображення віри або невіри в європейський проєкт і, як наслідок, – пропозиція того чи іншого способу його розвитку.

Головний фактор, що вплинув на минулі вибори – це відчуття відстороненості від існуючої системи у виборців в поєднанні з песимізмом щодо майбутнього європейського проєкту [2]. Незалежно від того, кого вони підтримали на останніх європейських виборах – «проєвропейців» або «євроскептиків», виборці найчастіше демонстрували, що вони незадоволені існуючим статус-кво.

Європейський електорат докорінно змінився. Він став нестабільним через те, що більшість виборців приймають електоральні рішення не відповідно до лояльності тієї чи іншої партії або партійної ідеології, а на підставі особистого розуміння питань і проблем.

Подібна обставина ускладнює вироблення міжпартійного загальноєвропейського політичного порядку. Неважко помітити, що партії-новачки в своїх назвах найчастіше відходять від традиційних політичних визначень: «праві», «центр», «націоналісти», «консерватори». Рівень підтримки членства в Європейському Союзі в даний час високий, але одночасно також високий і песимізм щодо майбутнього європейського проекту.

Таким чином, в даний час існують дві емоційні Європи – оптимістична Європа «співпраці» і песимістична Європа «конфлікту». Близько половини виборців ЄС все ще живуть в рамках європейського проекту. Вони вірять в співробітництво і голосують за проєвропейські партії. Інша половина живе в ментальній Європі конфлікту. Частина з них голосують за проєвропейські партії, вважаючи, що вони повинні просувати прогресивний порядок денний в динаміці безперервного конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Гуселетов Б. Европейские выборы 2019 г: статистика и прогнозы. *Научно-аналитический Вестник Института Европы РАН*. 2019. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/evropeyskie-vybory-2019-g-statistika-i-prognozy>.
2. Підсумки виборів до Європарламенту: посилення фрагментарності і невизначеності. URL.: <https://eadaily.com/ru/news/2019/06/04/itogi-vyborov-v-evroparlament-usilenie-fragmentarnosti-i-neopredelennosti>
3. Сайт Європарламенту. 2019 European election results. URL: <https://www.election-results.eu/>

Демидович В.А.

студентка факультета бізнеса и права

Белорусской государственной сельскохозяйственной академии

г. Горки, Беларусь

ЭВТАНАЗИЯ В ПРАВОВОМ АСПЕКТЕ

Эвтаназия – это один из самых обсуждаемых вопросов в медицине и обществе. Это связано с тем, что он затрагивает большое количество аспектов: биолого-медицинский, морально-нравственный, религиозный и правовой. Многие страны, такие как Нидерланды, Бельгия, Люксембург, Албания, Швейцария, США, Канада практикуют противоестественную смерть у неизлечимых пациентов.

Одной из самых спорных является проблема правового регулирования права на эвтаназию. Под эвтаназией, как правило, понимают умышленные действия или бездействие медицинского работника, которые осуществляются в соответствии с явно и недвусмысленно выраженной просьбой информированного больного или его законного представителя в целях прекращения физических и психических страданий больного, находящегося в угрожающем жизни состоянии, в результате которых наступает его смерть [1]. Современные государства по-разному регулируют данное явление, однако наблюдаются и общие тенденции в его развитии.

Впервые в мире эвтаназия была легализована именно в Нидерландах. Применение эвтаназии в Нидерландах регламентируется законом «Прекращение жизни по запросу и ассистируемый суицид» от 01.04.2001 года и уголовным законодательством. В стране, когда человек получает разрешение на смерть, в течение нескольких дней «комитет по этике» выдает разрешение врачу, который и осуществляет процедуру. По стране разъезжают мобильные команды эвтаназистов — врачи, которые работают по всей стране, чтобы помочь людям уйти из жизни, если их собственный местный врач отказывается брать ответственность на себя. Однако есть жесткие ограничения в виде целого ряда условий: так, больные не только должны иметь соответствующий диагноз и страдать от боли, но также высказать намерение окончить жизнь, находясь в твердом уме, и настаивать на этом на протяжении определенного промежутка времени. Закон об эвтаназии может быть применим к больным начиная с 12 лет. Однако для детей в возрасте с 12 до 16 лет для этого потребуется согласие родителей.

Научно-практический интерес представляет дело доктора О. Саллин, рассмотренное в 1965 г. окружным судом г. Галливара (Швеция). С согласия родственников 80-летней частично парализованной и находящейся в бессознательном состоянии пациентки, жизнь которой после очередного сердечного приступа поддерживалась искусственно, О. Саллин прекратил реанимационные мероприятия ввиду бесперспективности возобновления деятельности жизненно важных систем ее организма. Больная умерла. Окружной суд оправдал врача, установив, что действия обвиняемого полностью соответствуют обязанностям врача. Чрезвычайные мероприятия, искусственно продолжающие жизнь, могут быть прерваны в связи с отсутствием улучшения состояния здоровья и по причинам человеколюбия. Точка зрения суда была одобрена шведским общественным мнением [2].

В США отношение к добровольному уходу из жизни с медицинской помощью варьируется от штата к штату. Так в штате Калифорния принят закон «О праве на смерть», позволяющий хронически больным людям отказаться от искусственных средств поддержания жизни после подписания завещания при двух свидетелях. 23 штатами США в

настоящее время узаконен документ «Воля при жизни», в котором человек сам определяет меру помощи, которую хотел бы получить при возможном безнадежном состоянии. По мнению американских специалистов, этот документ в скором будущем признают все штаты. Если пациент страдает и надежды на его излечение нет, отмечают американские ученые, то милосердие требует поддержать добровольную активную эвтаназию.

Так, в соответствии с Законом «О достойной смерти» штата Вашингтон 2008 г. (Washington Death with Dignity Act) дееспособный пациент, проживающий в штате Вашингтон и страдающий от неизлечимого заболевания, вправе требовать в письменном виде от врача назначения ему смертельной дозы лекарства, которое он принимает самостоятельно. Закон предоставляет иммунитет от уголовной ответственности только медицинским работникам, поскольку именно «ассистируемое врачом самоубийство» не подлежит уголовному преследованию. Указанный закон подробно регламентирует условия, при соблюдении которых проведение «ассистируемого врачом самоубийства» является законным (возрастной ценз, ценз оседлости в отношении пациента, порядок подтверждения дееспособности пациента, его диагноза, добровольности волеизъявления пациента, порядок выдвижения требования о проведении «ассистируемого врачом самоубийства», информирования пациента о возможной альтернативе в виде оказания паллиативной помощи и др.).

В Швейцарии эвтаназия официально запрещена, при этом в стране существует одна из самых известных клиник, специализирующаяся исключительно на подобных самоубийствах людей, желающих умереть без боли. Цель данной клиники заключается в ассистировании смерти. Процедуру ухода из жизни проводит сам пациент, в то время как сотрудники находятся рядом, иногда для моральной поддержки, а чаще — для разрешения послепроцедурных моментов.

В соответствии со статьей 31 Закона Республики Беларусь «О здравоохранении» применение эвтаназии в нашей стране запрещено. Однако данный закон закрепляет право пациента отказаться от оказания медицинской помощи, в том числе медицинского вмешательства. А это можно определить, как своего рода пассивную эвтаназию. Вместе с тем в уголовном законодательстве Республики Беларусь отсутствует специальная норма, предусматривающая ответственность за применение эвтаназии. Она приравнивается к убийству, ответственность за которое наступает по статье 139 Уголовного кодекса Республики Беларусь.

В данных условия для Республики Беларусь существует два пути решения данного вопроса. Первый заключается в принятии нормативного правового акта, который бы регламентировал вопрос применения пассивной эвтаназии: процедура ее применения,

определение круга лиц, которые имели бы право ее применять, и лиц, по отношению к которым будет проводиться эвтаназия, осуществление контроля за правомерностью применения такой процедуры. Отсюда также вытекает необходимость внесения в Уголовный кодекс Республики Беларусь нормы, предусматривающей ответственность за применение активной эвтаназии.

Второй путь представляет собой активное развитие паллиативной медицины. Создание система учреждений, учебных заведений, готовящих персонал. Указанная сфера должна иметь льготы при финансировании и общественные фонды поддержки. Беларусь же делает пока первые шаги в этом направлении.

Список использованных источников:

1. Крылова Н.Е. Эвтаназия: уголовно-правовой аспект / Н.Е. Крылова // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 11. Право. – 2002. – № 2. – С. 20.
2. Сыха М. Ресусцитация: Теория и практика оживления / Под ред. М. Сыха. – Варшава, 1976. – С. 55.

Денисенко Н.В.

студентка 4 курса юридического факультета

Гомельского государственного университета имени Франциска Скорины,

г. Гомель, Беларусь

ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ВОПРОСОВ ДИСКРИМИНАЦИИ ТРАНССЕКСУАЛОВ В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ И ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Термин транссексуал относится к человеку, чья гендерная идентичность не соответствует полу, установленному при рождении, и который, следовательно, чувствует глубокую необходимость навсегда исправить данный пол и изменить свою внешность или телесные функции посредством лечения по перемене пола [1, с. 166].

Транссексуалы являются представителями ЛГБТ-сообщества, которые часто подвергаются дискриминации. Рассмотрим законодательное регулирование вопросов дискриминации транссексуалов на международном уровне и в Республике Беларусь.

Дискриминация (от лат. *discriminatio* – различение) – общеправовой термин, обозначающий обычно ущемление прав юридических или физических лиц. Дискриминация означает осуществление на уровне закона или на практике различия между людьми на основании их принадлежности к определенной группе [2, с. 191].

Транссексуалы обладают теми же правами и свободами, что и другие граждане, прежде всего такими, которые провозглашены во Всеобщей декларации прав человека 1948 г., Международном пакте о гражданских и политических правах 1966 г., Международном пакте о социальных, экономических и культурных правах 1966 г. Следовательно, они имеют право и на защиту своих прав независимо от каких-либо признаков.

На международном уровне были приняты специальные документы, посвященные правам лиц с расстройствами гендерной идентичности. Так, в Декларации ООН по вопросам сексуальной ориентации и гендерной идентичности говорится о запрете дискриминации по данному признаку. Государства, подписавшие Декларацию, осуждают насилие, домогательства, отчуждение, предрассудки, направленные против лиц из-за гендерной идентичности. Таких государств насчитывается 66 из 192. Беларусь не является участницей данной Декларации.

На уровне Совета Европы были рекомендованы способы защиты прав транссексуалов. В Рекомендации № CM/Rec(2010)5 «О мерах по борьбе с дискриминацией по признакам сексуальной ориентации или гендерной идентичности», принятой 31 марта 2010 г., говорится о том, что государствам-участникам следует рассмотреть существующие законодательные и иные меры, подвергнуть их пересмотру, а также собирать и анализировать соответствующую информацию с целью отслеживания и исправления прямой и непрямой дискриминации по признакам сексуальной ориентации или гендерной идентичности; обеспечить принятие и эффективную реализацию законодательных и иных мер по борьбе с дискриминацией по признакам сексуальной ориентации или гендерной идентичности, по обеспечению уважения прав человека в отношении лесбиянок, геев, бисексуалов и трансгендеров, а также по содействию терпимости к ним [3, с. 51]. В Резолюции № 1728 (2010) «Дискриминация по признаку сексуальной ориентации и гендерной идентичности», принятой 29 апреля 2010 г., отмечается, что «лица с трансгендерной ориентацией постоянно подвергаются дискриминации и лишаются прав во многих государствах-членах Совета Европы из-за дискриминационных подходов и препятствий в назначении лечения по смене пола и юридическом признании нового пола. Одним из последствий этого является относительно высокий процент самоубийств среди лиц с трансгендерной ориентацией» [4, с. 54]. Также в Резолюции выражена обеспокоенность, вызванная высказываниями государственных и религиозных деятелей, средств массовой информации, направленных на разжигание ненависти и вражды по отношению к трансгендерам [3, с. 55].

В Докладе Комиссара по правам человека Совета Европы «Дискриминация по признаку сексуальной ориентации и гендерной идентичности в Европе» 2012 г. даны рекомендации государствам-участникам: принять национальное законодательство о

недискриминации во всех сферах и включить сексуальную ориентацию и гендерную идентичность в перечень запрещенных для дискриминации оснований; изучить национальное законодательство для выявления и исправления возможных несоответствий действующим антидискриминационным положениям, для предупреждения дискриминации по признаку сексуальной ориентации и гендерной идентичности; устранить любые формы дискриминационного уголовного преследования однополых сексуальных отношений, если таковое еще присутствует в законодательстве; прямо закрепить в национальном законодательстве указание на гомофобные и трансфобные выражения ненависти в качестве возможных мотивов преступлений на почве дискриминации, а также высказываний, основанных на ненависти; проводить эффективное расследование преступлений, мотивированных дискриминацией, а также высказываний и происшествий, связанных с гомофобией и трансфобией; уважать на практике право ЛГБТ на свободу собраний с тем, чтобы мирные Прайд-фестивали и другие общественные мероприятия, организованные ЛГБТ, или затрагивающие вопросы, связанные с сексуальной ориентацией и гендерной идентичностью, могли происходить, не подвергаясь дискриминационным мерам со стороны государственных органов; уважать право на свободу ассоциации ЛГБТ путем обеспечения, в частности, того, чтобы неправительственные организации, представляющие ЛГБТ или работающие над вопросами, связанными с сексуальной ориентацией и гендерной идентичностью, могли учреждаться и работать, не подвергаясь дискриминационным мерам со стороны государственных органов [3, с. 63, 64].

Джохьякартские принципы применения международно-правовых норм о правах человека в отношении сексуальной ориентации и гендерной идентичности 2006 г. [3, с. 83] охватывают вопросы внесудебных казней, насилия и пыток, доступа к правосудию, неприкосновенности частной жизни, недискриминации, прав на свободное выражение мнений и убеждений и на свободу собраний, занятости, охраны здоровья, образования, иммиграции и статуса беженцев, участия в ведении государственных дел и ряд других вопросов прав человека с проблемами гендерной идентичности.

Несмотря на то, что многие государства, в том числе исламские, признают право трансгендеров и сексуальных меньшинств на недискриминацию, фактическое отношение к ним в различных странах неодинаково. Это зависит от менталитета нации, исторического и культурного развития общества, религии. К примеру, первое место по количеству лиц, сменивших пол, занимает Таиланд, второе – Иран. Однако это объясняется тем, что в Иране однополые связи уголовно преследуются, вплоть до смертной казни. Поэтому сексуальные меньшинства прибегают к процедуре смены пола [4, с. 53].

Действующее белорусское законодательство предусматривает смену половой принадлежности. Тем не менее, большинство белорусских граждан негативно относятся к лицам, сменившим пол. Однако если бы такие операции были неправомерными и необоснованными, то за их производство должна была наступать ответственность, не говоря о том, что на их возможность проведения не могло быть указания и в законе. Более того, действующее законодательство обязывает уважать личную жизнь лиц, перенесших операции по изменению пола [2, с. 189].

В силу менталитета и устоявшихся традиций представители ЛГБТ-сообщества, в том числе лица, сменившие пол, могут становиться жертвами противоправных деяний.

Республика Беларусь не имеет специального законодательства, гарантирующего соблюдение прав и законных интересов транссексуалов.

Тем не менее, статья 14 Конституции Республики Беларусь закрепляет равенство всех перед законом и равную без всякой дискриминации защиту прав и законных интересов.

Следует отметить, что преступления на почве ненависти к ЛГБТ относятся к уголовным преступлениям, совершаемым по дискриминационным мотивам. Преступления на почве ненависти включают запугивание, угрозы, повреждение имущества, нападение, убийство или любое другое уголовное преступление, когда жертва, место или цель преступления выбраны по причине их реальной или приписываемой связи, привязанности, поддержки, членства или принадлежности к ЛГБТ-группе [1, с. 165].

В пункте 9 части 1 статьи 64 Уголовного кодекса Республики Беларусь, в свою очередь, закреплено, что совершение преступления по мотивам вражды или розни в отношении какой-либо социальной группы является отягчающим ответственность обстоятельством [5]. Статьей 130 Уголовного кодекса Республики Беларусь предусмотрена ответственность за разжигание расовой, национальной, религиозной либо иной социальной вражды или розни [5]. Таким образом, можно предположить, что несмотря на отсутствие прямого запрета дискриминации в отношении транссексуалов, совершение в отношении их преступления по причине изменения ими пола должно рассматриваться как отягчающее обстоятельство. Разжигание социальной вражды против транссексуалов должно наказываться в соответствии с уголовным законодательством.

Таким образом, законодательство Республики Беларусь закрепляет, хотя и не прямым образом, запрет дискриминации транссексуалов.

В свете вышеизложенного можно сделать вывод о том, что как на международном уровне, так и в Республике Беларусь установлен запрет на дискриминацию транссексуалов. Доказательством этого являются многочисленные акты, принятые в разное время различными международными организациями. Принятие специальных актов является

подтверждением тому, что транссексуалы – особая группа людей, часто подвергающаяся дискриминации со стороны иных лиц, поэтому защита их прав – необходимая обязанность каждого государства.

С целью предоставления Республикой Беларусь гарантий по недискриминации транссексуалов считаем необходимым присоединиться к Декларации Организации Объединённых Наций по вопросам сексуальной ориентации и гендерной идентичности, что будет способствовать утверждению в мировом сообществе позиции Республики Беларусь о борьбе с дискриминацией, нетерпимостью и актами насилия в отношении транссексуалов и лиц с нетрадиционной сексуальной ориентацией.

Список использованных источников:

1. Дискриминация по признаку сексуальной ориентации и гендерной идентичности в Европе: доклад о правах человека // Издательство Совета Европы. – 2012. – 166 с.
2. Конституционные основы реализации соматических (личностных) прав: теория и практика: монография / Д. Г. Василевич. – Минск Адукацыя і выхаванне. – 2018. – 319 с.
3. Международные стандарты в области прав человека и недискриминации по признакам сексуальной ориентации и гендерной идентичности: сб. док. / [сост. К. А. Кириченко]. – М.: Московская Хельсинкская группа, 2013. – 84 с.
4. Отставнова, Е.А. Вопросы смены пола в международном праве и российском законодательстве / Е.А. Отставнова // Вестник Саратовской государственной юридической академии. – 2017. – № 3. – С. 50-54.
5. Уголовный кодекс Республики Беларусь: 9 июля 1999 г. № 275-3: [Электронный ресурс]. – 2020. – Режим доступа: <http://www.pravo.by>. – Дата доступа: 23.03.2020.

Ипатова О.В.

старший преподаватель

Брестского государственного технического университета

г. Брест, Беларусь

ПОЛИТИКА СПЛОЧЕНИЯ В РАМКАХ ДОЛГОСРОЧНОГО БЮДЖЕТА ЕС НА 2021-2027 ГОДЫ

Бюджет политики сплочения на 2021-2027 годы был утверждён в Мадриде 18 июня 2018 года. Намерение Еврокомиссии состоит в том, чтобы модернизировать и усилить политику сплочения. Новая структура политики ориентирована: на инвестиции в

региональное развитие; на «умную» Европу (инновации и цифровизация (дигитализация) в коммерческом секторе); более связанную Европу (стратегические транспортные и цифровые сети); более зелёную Европу (преобразование энергии и борьбу с изменением климата); более социальную Европу (создание рабочих мест, образование и социальная интеграция).

Политика сплочения будет и впредь поддерживать стратегии местного развития и укреплять его городское измерение. Планируется также снизить административную нагрузку на малые и средние предприятия, участвующие в её программах.

Средства бюджета ЕС распределяются следующим образом на 2021-2027 годы:

1. Единый рынок, инновации и дигитализация – 187,4 млн. евро: наука и инновации; европейские стратегические инвестиции; единый рынок; пространственное планирование;
2. Сплочение и ценности – 442,4 млн. евро: региональное развитие и сплочение; Экономический и Монетарный союзы; инвестиции в людей, социальное сплочение и социальные ценности;
3. Природные ресурсы и окружающая среда – 378,9 млн. евро: сельское хозяйство и морская политика; окружающая среда и климат;
4. Миграция и защита внешних границ – 34,9 млн. евро;
5. Безопасность и оборона – 27,5 млн. евро: безопасность, оборона, помощь в кризисных ситуациях;
6. Политика соседства – 123 млн. евро: внешняя политика; помощь для вхождения в ЕС;
7. Публичное управление в ЕС – 123 млн. евро.

Так, по сравнению с Долгосрочным бюджетом ЕС на 2014-2020 годы на приоритетные цели Долгосрочного бюджета ЕС на 2021-2027 годы будет выделено больше средств: на науку, инновации и дигитализацию отчисления увеличатся в 1,6 раза; на молодёжную политику – в 2,2 раза; борьба с изменениями климата и защита окружающей среды – в 1,7 раза; на решении миграционных проблем – в 2,6 раза; на решение вопросов безопасности – в 1,8 раза; на внешнюю политику – в 1,3 раза.

В среднем на каждую цель отчисления увеличатся на 109 млн. евро. Например, актуализация цели борьбы с изменениями климата вызвала увеличение отчислений на 114 млн. евро, что в 1,6 раза больше по сравнению с отчислениями в предыдущем бюджетном периоде (2014-2020 годы, (ЕС 28)), в котором было выделено 206 млн. евро, т.е. в периоде на 2021-2027 годы (ЕС 27) на эту цель выделено 320 млн евро. Бюджет ЕС составляет около 2 % совокупных национальных бюджетов всех 28 стран ЕС. Национальные правительства в ЕС тратят в 50 раз больше, чем сам ЕС. Однако, в отличие от национальных бюджетов, которые в основном используются для предоставления государственных услуг и

финансирования систем социального обеспечения, бюджет ЕС в основном используется для инвестиций [1].

В 2017 году доля расходов ЕС на сельское хозяйство составила 41 %. В 1985 году она составляла 70 %. За последнее десятилетие 13 стран – большинство из них с крупными сельскохозяйственными секторами – присоединились к ЕС. Тем не менее, общий бюджет сельскохозяйственной политики не вырос, напротив, расходы на сельское хозяйство продолжают снижаться. На 2021-2027 годы Комиссия предложила менее 30 % бюджета ЕС на сельское хозяйство. Относительно большая доля на поддержку сельского хозяйства в бюджете ЕС вполне оправдана – это единственная политика, финансируемая почти полностью из общего бюджета. Это означает, что расходы ЕС в значительной степени замещают национальные расходы.

ЕС финансирует не только в бедные и отсталые регионы. Финансирование ЕС регионального и социального развития является важным источником ключевых инвестиционных проектов. В некоторых странах ЕС, которые имеют ограниченные средства, европейское финансирование составляет до 80 % инвестиций. Однако региональные расходы ЕС не только помогают более бедным регионам. Инвестиции в каждую страну ЕС тем самым стимулируют экономику ЕС в целом. Предполагается, что возврат инвестиций к 2023 году составит 2,74 евро на каждый вложенный 1 евро в период с 2007 по 2013 год – это 274 % прибыли. Так, на 2014-2020 годы ЕС выделил более 460 млрд. евро на региональные расходы. Это должно привести к: оказанию помощи для более чем 1,1 млн. компаний, улучшению здравоохранения для 44 млн. европейцев, предотвращение наводнений и пожаров для 27 млн. человек, почти 17 млн. человек подключены к очистным сооружениям, высокоскоростной доступ в Интернет для ещё 14 млн. домохозяйств, более 420 тыс. новых рабочих мест в компаниях, к строительству новых современных школ и детских садов на 6,9 млн. детей.

В ответ на проблемы с беженцами и растущие проблемы миграции финансирование ЕС более чем удвоилось и превысило 22 млрд. евро по сравнению с первоначальными ассигнованиями в размере 9,6 млрд. евро в 2015-2018 гг. Благодаря этим деньгам ЕС может разработать немедленные и долгосрочные меры для размещения мигрантов и инвестирования в регионы за пределами ЕС для сокращения миграционных потоков.

Еще одной статьёй расходов является молодёжная политика – помощь в трудоустройстве. В рамках Инициативы по обеспечению занятости молодёжи, бюджет которой составляет 8,8 млрд. евро на 2014-2020 годы, оказывается помощь молодым людям, которые не имеют работы и не получают образования. Как правило, финансируется учёба/стажировки/трудоустройство и дополнительное образование.

В 2017 году 11 из 28 стран ЕС, – самых богатых, – заплатили в бюджет ЕС больше, чем они получили обратно в рамках финансирования ЕС. Тем не менее, в обмен эти страны получают мир и стабильность как внутри, так и вокруг ЕС, безопасность, лучшая инфраструктура и свобода жить, работать, учиться и путешествовать в рамках Евросоюза. А деньги, потраченные в одной стране ЕС, также могут принести пользу другой стране. Например, финансирование для защиты внешних границ ЕС идёт только в страны, которые граничат со странами, не являющимися членами (например, Польша, Венгрия, Хорватия, Греция).

Средства, выделенные на политику сплочения в бюджетных периодах 2014-2020 гг. и 2021-2027 гг., распределены приблизительно одинаково: 86 % и 81 % 2014-2020 гг. и 2021-2027 гг. соответственно – в сферу производства товаров и услуг (инвестиции в ВВП); 14 % и 15 % – на решение проблем с безработицей, в т. ч. с безработицей молодёжи, проблем образования и демографических проблем (в первую очередь связанных с низкой плотностью населения определённых регионов).

В Долгосрочный бюджет на 2021-2027 годы включены ещё две статьи расходов в рамках политики сплочения – против изменения климата в результате выбросов парниковых газов и для решения вопросов, связанных с миграцией не граждан ЕС. Правда, на эти цели выделяется небольшой процент – 1 % (борьба с изменениями климата) и 3 % (решение миграционных проблем).

Финансирование политики сплочения, проводимой после выхода Великобритании уже в 27 государствах ЕС, в 2021-2027 гг. уменьшится на 9,9 % с 367 млн. евро до 331 млн. евро. После выхода Великобритании, приносившей в последние годы в союзный бюджет как минимум 12 млрд евро в год, бюджет ЕС не сократился, более того, он незначительно, но вырос. Оставшимся 27 странам придется платить больше. Для Германии, которая и без того со своими 35 млрд. евро в год является крупнейшим плательщиком в бюджет единой Европы, дополнительные расходы составят 11-12 млрд. евро в год. Из этой суммы 3,54 млрд. евро пойдут на замещение выпадающих британских взносов, а также на укрепление пограничного контроля в Европе. Остальное приходится на обычный рост расходов, вызванный инфляцией.

Новая формула расчётов выплат из структурных фондов для наиболее нуждающихся регионов предполагает учёт не только ВВП на душу населения, но и уровня безработицы среди молодёжи, доступности образования для населения и степени интеграции мигрантов [2, р. 4]. Это означает сокращение ассигнований для стран Центральной Европы и увеличение – для стран Южной Европы. Венгрия, Литва, Эстония, Чехия, Мальта получат средств на 24 % меньше по сравнению с прошлым бюджетным периодом; Польша, Словакия,

Германия – на 23 %, 22 % и 21 % соответственно. Финансирование Люксембурга, Австрии, Голландии, Бельгии, Швеции и Дании останется в прежнем небольшом объёме. Увеличатся отчисления из фондов политики сплочения Кипру на 2 %, Испании и Финляндии на 5 %, Италии на 6 %, а Греции, Болгарии и Румынии на 8 %.

Позитивно оценили предложения Еврокомиссии по сокращению бюджета политики сплочения и введению нового условия выделения средств правительства Германии, Франции, Швеции, Нидерландов, Австрии, Бельгии [3]. При этом по-прежнему больше других получают Польша, Италия и Испания – 64,4 млн. евро, 38,6 млн. евро и 34 млн. евро соответственно (в 2014-2021 гг. – 83,9 млн. евро, 36,2 млн. евро и 32,4 млн. евро соответственно).

Главным показателем развития экономики является ВВП на душу населения. Он же является и главным стимулом к изменениям. В 2014-2016 гг. по сравнению с 2007-2009 гг. ВВП на душу населения вырос в Ирландии – на 31 %, в Бельгии и Дании – на 1-2 %, в Австрии, Чехии, Люксембурге, Бельгии, Венгрии, Словакии, Эстонии, Латвии, Румынии – не более чем на 10 %. Рост ВВП на душу населения в 10-15 % произошёл в Польше, Литве и на Мальте. ВВП снизился на 26 % в Греции, на 23 % на Кипре, на 8-12 % – Нидерландах, Финляндии, Италии, Эстонии, на 4-1,5 % – в Португалии, Словении, Швеции и Франции. В 2021-2027 гг. ЕС продолжит при проведении политики сплочения концентрироваться на самых бедных странах. Так, совокупная доля CF и ERDF в финансировании менее развитых стран в 2014-2020 гг. и 2021-2027 гг. составляет 74 % и 75 % соответственно. Увеличилась доля финансирования из средств Европейского фонда регионального развития в отношении переходных стран с 55 % до 62 %, а в отношении менее развитых стран с 10 % до 14 %.

Основными требованиями для наименее благополучных стран являются валовой национальный продукт (ВНП) на душу населения, который не превышает 90 % от среднего уровня по ЕС, и подготовка программы экономической конвергенции (программа сближения экономики двух и более стран по различным показателям, например, по уровню дохода на душу населения, темпам экономического роста, темпам инфляции, методам экономической организации и т. д.). С 500 млн. жителей [4] доля ЕС как целого в мировом валовом внутреннем продукте составляла в 2018 году около 23 % (21,6 трлн. долларов) по паритету покупательной способности (ППС) и около 19 % (16,1 трлн. долларов) – по номинальному значению. ВВП ЕС по ППС и номиналу 2-й в мире ВВП ЕС по ППС (2018 г.) на человека составляет 42 460 долларов, а по номиналу – 35 940 долларов [5].

Итак, ключевыми моментами политики сплочения ЕС на 2021-2027 годы является следующее: политика сплочения отвечает требованиям времени, является современной – сосредоточенной на умной, низкоуглеродной экономике; её простота и гибкость,

предусматривающая сокращение правового регулирования на 50 %, включающей 50 ключевых упрощений, что позволит её субъектам легко адаптироваться к возникающим проблемам (связанным, например, с миграцией, экономикой); она охватывает все регионы, при этом 75 % средств фондов предназначается для самых бедных регионов, что одновременно позволяет учитывать возникающие потребности в любых регионах.

1. Список использованных источников:

1. Fact check on the EU budget. – Access mode: https://ec.europa.eu/info/about-european-commission/eubudget/how-it-works/fact-check_en. – Access date: 01.04.2020.
2. Eastern Partnership (EaP) (2013), Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit, Vilnius, 28–29 November, accessed 12 December 2015 at <http://www.eu2013.lt/en/news/statements/-joint-declaration-of-the-eastern-partnership-summit-vilnius-28-29-november-2013>.
3. Zalan, E. Poland, Hungary Push Back at EU Budget «Conditionality» / E. Zalan [Electronic resource]. – Access mode: <https://euobserver.com/institutional/141808>. – Access date: 20.03.2020.
4. Eurostat-Tables, Graphs and Maps Interface TGM table. Eurostat. Europa portal. – Access mode: <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tps00001&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1>. – Access date: 01.05.2020.
5. World Economic Outlook Database. International Monetary Fund. – Access mode: – Access date: 01.04.2020.

Михайловская Т.С

Студентка 2 курса юридического факультета

Гродненского государственного университета имени Янки Купала

г. Гродно, Беларусь

ПРАВОВАЯ ПРИРОДА ИНСТИТУТА ГРАЖДАНСТВА ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Аннотация: В данной статье рассматривается институт гражданства ЕС, в частности, его правовая природа как феномен, существующий в контексте глобализационных процессов. Дается описание наиболее важных особенностей гражданства ЕС, способов его приобретения. Также прогнозируется влияние гражданства ЕС. В частности, освещаются связанные с этим проблемы и рассматриваются преимущества его приобретения.

Ключевые слова: свобода перемещения, многоуровневое гражданство, натурализация, репатриация, Маастрихтский договор, эмансипация.

Annotation: This article explores the institution of EU citizenship, in particular, its legal nature as a phenomenon that exists in the context of globalization processes. It gives a description of the most important features of EU citizenship, methods of its acquisition. The effects of EU citizenship are also projected. In particular, the problems that it entails are highlighted and the advantages of acquiring it are considered.

Keywords: Freedom of movement, multi-level citizenship, naturalization, repatriation, Maastricht Treaty, emancipation.

В реалиях современного мира гражданство ЕС, в частности, его правовая природа является феноменом. С момента принятия Маастрихтского договора, ЕС приобрел такую отличительную особенность, как многоуровневое гражданство (национальное гражданство и дополнительное независимое гражданство). Данное новаторство должно было исполнить 2 функции, во-первых, регламентировать индивидуальные свободы и права человека, деятельность институтов в рамках ЕС, во-вторых, усилить, в особенности, политико-экономическую интеграцию и взаимные контакты граждан ЕС, вне зависимости от национальной принадлежности.

Перед тем как непосредственно дать характеристику института гражданства ЕС, необходимо выявить базис самого гражданства. Действительно ли краеугольным камнем института гражданства ЕС можно считать свободу перемещения?

Первоочередная ценность гражданства заключается в правах на передвижение (мобильность), прилагаемых к паспорту. [1, с. 24]

Кроме того, гражданство ЕС предоставляет ряд преимуществ:

- а) оно производит эмансипацию личности от национального государства;
- б) регулирует вопросы на более высоком уровне (наднациональном).

Далее, нужно детально описать и комплементарные права, которыми наделяет гражданство ЕС:

1.Право на «хорошее управление» (ст. 41Хартии Европейского союза об основных правах: «Каждое лицо имеет право на рассмотрение своего дела институтами и органами Союза беспристрастно, справедливо и в разумный срок»).

2.Право на дипломатическую и консульскую защиту (ст. 45: «Каждый гражданин Союза на территории третьих стран, где отсутствует представительство того государства, гражданином которого он является, получает защиту со стороны дипломатических и консульских учреждений любого государства-члена на тех же условиях, что и граждане этого государства»).

3.Право на доступ к документам (ст. 42: «Каждый гражданин Союза либо каждое физическое или юридическое лицо, проживающее или имеющее юридический адрес в

государстве-члене, имеет право доступа к документам Европейского парламента, Совета и Комиссии»).

4.Право на петиции (ст. 44: «Каждый гражданин или гражданка Союза либо каждое физическое или юридическое лицо, проживающее или имеющее юридический адрес в государстве-члене, имеет право направлять петиции Европейскому парламенту»).

5.Избирательные права (активное и пассивное право в Европейском парламенте, на местном уровне, ст.39-40).

Наряду с этим, необходимо обратить внимание на еще одну привилегию обладания многоуровневого гражданства ЕС: группа не менее одного миллиона граждан, которые являются гражданами значительного числа государств-членов ЕС, обладает правом законодательной инициативы в соответствии с положениями Лиссабонского договора. Реализуется это право с помощью обычной законодательной процедуры, которая определяет порядок и условия, необходимые для такой инициативы граждан.

Таким образом, можно прийти к следующему выводу: гражданство ЕС является уникальным и существенно отличается от национальных гражданств, при этом охватывает более широкую сферу применения и осуществляет регламентацию в рамках интересов государств-членов Европейского союз.

Также положительными сторонами наличия гражданства ЕС являются: высокий уровень благосостояния почти повсеместно в пределах ЕС, возможность обучаться в учреждениях, считающимися престижными во всем мире, меры по социальному обеспечению более значимы нежели в других странах не членов ЕС (пособие по безработице\инвалидности, пенсия могут не только гарантировать возможность приобрести минимальный набор товаров и, но и обеспечить достойный уровень жизнь , возможность откладывать свои сбережения в наиболее защищенных и надежных банках Европы).

В первую очередь, это обусловлено политикой государств-членов ЕС, поскольку свобода перемещения влечет за собой изменения уровня и качества жизни в стране в целом [2, с. 74]

Во-вторых, если рассматривать гражданство ЕС с правой точки зрения, то оно лимитирует права самых бедных граждан Европы; более того, гражданство ЕС может породить позитивную дискриминацию из-за своей демократической природы.

В-третьих, с 2004 года, стал очевидным, тот факт, что гражданства ЕС не обладает бенефициарным характером для принимающих государств-членов.

Об этом свидетельствует и следующий аспект: граждане ЕС имеют возможность беспрепятственно проживать в течение трех месяцев на территории любого государства-члена ЕС без регистрации, регламентированный Директивой Европейского Парламента и

Совета от 29 апреля 2004 г. «О праве граждан ЕС и членов их семей свободно передвигаться и проживать на территории государств-членов». Помимо этого, стоит подчеркнуть, что смерть гражданина ЕС или его отъезд с территории принимающего государства-члена не являются преградой для проживания членов его семьи, которые имеют гражданство какого-либо из государств-членов. Аналогичное право предусмотрено и в случае развода или аннулирования брака.

Еще одним спорным положением является следующее: ослабляет ли гражданство ЕС правовую связь с национальным государством.

В опровержении этого можно привести ст. 3 Договора о создании «Он уважает богатство своего культурного и языкового разнообразия и заботится о сохранении и развитии европейского культурного наследия». Также аргументация содержится и в ст. 4, где сказано. Что союз соблюдает равенство государств-членов перед Договорами, уважает национальную индивидуальность государств-членов, присущую их основополагающим политическим и конституционным структурам, в том числе в области местного и регионального самоуправления.

Гражданство ЕС будучи производным от национального, как правило, предоставляет его обладателю право на равное обращение со стороны других государств-членов при пересечении внутренних границ [3, с. 54]. При этом гражданство ЕС не наделяет его обладателя непосредственно субъективными правами на материальную защиту в частности, на переводы или услуги. [4, с. 25]

Так как гражданство – правовая связь государства и физического лица, обусловленная их взаимными правами и обязанностями, можно заключить следующие: гражданство ЕС, как и любое иное, предполагает исполнения определенных обязанностей от его обладателя. Прежде всего, на граждан распространяются те же обязательства, которые действуют в стране назначения: в особенности, им надлежит платить взносы на социальное обеспечение и налоги.

Очевидно, что такой институт, как гражданство неотъемлемый для структуры конституционной политики ЕС, невозможен без заимствования принципов государств-членов ЕС. Это, во многом касается и процесса приобретения гражданства. Гипотетически, любое физическое лицо, доказавшее свою благонадежность, может претендовать на получение гражданства ЕС. [5, с. 45] По представлению, австрийского политолога Райнера Баубека, демократический подход, относительно предоставления гражданства, заключается в следующем: создании условий, при которых национальное гражданство будет гораздо более доступным для всех долгосрочных резидентов, которые были его лишены. Естественно большинство не придерживается его взгляда, касательно данной проблематики.

Громадянство ЄС, як правило, надається в порядку або натуралізації (довготривале проживання в конкретній країні, набуття нерухомості, реєстрація бізнесу, трудоустроєння, освітній процес, шлюб з громадянином ЄС), або репатріації (історична батьківщина і відносно близьке родство з громадянином ЄС).

В висновок хотілось би додати, що з урахуванням динамічно розвиваючоїся і змінюючоїся картини світу сама концепція громадянства зазнала суттєвих змін. Яркий приклад даної тенденції - громадянство ЄС, виконуюче не тільки в ролі атрибута державності, але і в якості конгломерату національних громадянств.

Список использованных источников:

1. Бирюков М.М. Европейское право до и после Лиссабонского договора: Учебное пособие./ М.М.Бирюков. – М.: Статут, 2013.-240с.
2. Марченко М.Н. Проблемы общей теории государства и права. Учебник. Т. 1 / М.Н.Марченко. -М.: ПРОСПЕКТ, 2011. – 744с.
3. Горниг Г. Право Европейского Союза./ Г.Горниг. - СПб.: Питер, 2005-254с.
4. Бирюков М.М. Европейский Союз, Евроконституция и международное право./ М.М.Бирюков. - М.: Научная книга, 2006. – 253с.
5. Топорнин Б.Н. Европейское право: учебник. / Б.Н. Топорнин. - М.: Юрист, 2001. – 456с.

Новіков М.М.

доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін

Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент,

м.Херсон, Україна

Новікова М.М.

викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін

Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент,

м.Херсон, Україна

ЩОДО СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ РЕАЛІЗАЦІЇ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС У СФЕРІ СВОБОДИ, БЕЗПЕКИ ТА ЮСТИЦІЇ

Розкриваючи дане питання вважаємо за необхідне спочатку визначитися з тими нормативними актами, які спрямовані в Україні на реалізацію співробітництва України та ЄС у сфері свободи, безпеки та юстиції, основи якого було закріплено в Угоді про асоціацію

Україна-ЄС. Елементи цієї Угоди були покладені в основну Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106 [1].

Серед напрямків запропонованих Планом щодо сфери співробітництва, безпеки та юстиції слід визначити наступні: організація спільної оперативної охорони державного кордону та обміну інформацією у контактних пунктах з державами-членами ЄС; розвиток інфраструктури для забезпечення біженцям гідних умов перебування; розвиток інфраструктури для прийому та утримання іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні; розвиток інфраструктури та матеріально-технічної бази для інтегрованого управління кордонами; приєднання України до Розширеної часткової угоди Ради Європи про створення Групи зі співробітництва в боротьбі проти зловживання наркотиками та їх незаконним обігом; удосконалення законодавства про захист персональних даних з метою приведення його у відповідність з Регламентом (ЄС) 2016/679 та антидискримінаційного законодавства в частині протидії множинній дискримінації Ратифікація Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція); створення інституту Урядового уповноваженого з питань гендерної політики; приведення умов утримання засуджених та осіб, взятих під варту, у відповідність з міжнародними нормами і стандартами стосовно засуджених на гауптвахті Центрального управління Військової служби правопорядку; реалізація Національної стратегії у сфері прав людини та плану дій з реалізації Національної стратегії прав людини на період до 2020 року; удосконалення державної політики щодо захисту прав та задоволення інтересів внутрішньо переміщених осіб [2] тощо.

Також слід відмітити Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», схвалену Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 [3]. Одним із векторів, передбачених Стратегією є вектор безпеки. Він полягає у забезпеченні гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності. Україна має стати державою, що здатна захистити свої кордони та забезпечити мир не тільки на своїй території, а й у європейському регіоні. Визначальною основою безпеки є забезпечення чесного і неупередженого правосуддя, невідкладне проведення очищення влади на всіх рівнях та забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції. Особлива увага приділяється безпеці життя та здоров'я людини, що неможливо без ефективної медицини,

захищеності соціально вразливих верств населення, безпечного стану довкілля і доступу до якісної питної води, безпечних харчових продуктів та промислових товарів.

Означена Стратегія передбачає 62 реформи, серед яких у сфері безпеки передбачено 9. Зокрема, реформа системи національної безпеки та оборони; реформа оборонно-промислового комплексу; судова реформа; оновлення влади та антикорупційна реформа; програма електронного урядування; реформа правоохоронної системи; програма енергонезалежності; реформа захисту інтелектуальної власності; програма збереження навколишнього природного середовища [3].

Новацією серед цих нормативних актів слід назвати План заходів з реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, затверджений Указом Президента України від 20 квітня 2019 року № 155/2019 [4]. Зазначеним Планом передбачені наступні напрямки реалізації співробітництва України та ЄС у сфері забезпечення безпеки, свободи та юстиції:

- поліпшення роботи із підвищення професійної компетентності державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, військовослужбовців і працівників Збройних Сил України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції;
- забезпечення поглиблення співробітництва з ЄС у питаннях інформаційної безпеки та кібербезпеки, забезпечення стійкості критичної інфраструктури, протидії транснаціональній злочинності, посилення охорони кордонів, мінімізації ризиків у сфері міграції;
- забезпечення участі України у проектах, що реалізуються в рамках Європейського оборонного фонду, Постійної структурованої співпраці з питань безпеки і оборони (PESCO), Координованого річного огляду оборони (CARD), а також участь у міжнародних програмах наукових досліджень та інновацій в інтересах посилення оборонних можливостей України;
- опрацювання з ЄС можливостей розширення співпраці у сферах протидії дезінформації, у тому числі шляхом співпраці із East StratCom Task Force, зміцнення інституційних спроможностей у боротьбі з кіберзагрозами;
- забезпечення за участю Служби безпеки України із залученням Представництва НАТО в Україні, Консультативної місії ЄС з реформування сектору цивільної безпеки України підготовку проекту закону України про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» [4].

Однак, прийняття нормативних актів, спрямованих на співробітництво України з ЄС мають виконуватися, тому звернемося до стану виконання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом у сфері безпеки, свободи та юстиції.

Відповідно до Звіту про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2019 рік [5] визначається, що за підсумками виконання завдань, запланованих на 2019 рік, Угода була виконана на 14% (у порівнянні з 2018 – 52%). Відсоток не значний, однак до нього входять досить важливі заходи, які вимагали від уряду України зважених та рішучих кроків. Зокрема, у сфері боротьби із корупцією здійснено наступне: розпочато роботу Вищого антикорупційного суду у вересні 2019 року, внесено зміни до кримінально-процесуального законодавства, що розширює коло повноважень НАБУ та ДБР, змінено порядок оновлення ВККСУ шляхом введення конкурсної процедури, внесено зміни до антикорупційного законодавства з метою удосконалення правового статусу викривачів, у тому числі з метою захисту їх прав та безпеки.

У світлі проекту Ради Європи «Подальша підтримка реформи кримінальної юстиції в Україні» у першому кварталі 2019 року було проведено аналіз діяльності ГПУ, у вересні 2019 року та реформовано її у Офіс генерального прокурора України та проведено переатестацію прокурорів колишньої ГПУ.

Також продовжується робота над досить важким міжнародним кроком – ратифікацією Римського Статуту, зміст якого певним чином суперечить Конституції України, що потребує ретельного і виваженого прийняття рішень. Зокрема, Мін'юстом розроблено проекти законів України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом».

Продовжується реформування правоохоронних органів. У 2019 році було приділено увагу створенню спільної системи авіаційної безпеки та цивільного захисту МВС, зокрема, прийнято участь у операції «Sea Breeze-2019» та здійснюється патрулювання державного кордону за допомогою пілотованих літальних апаратів.

Також протягом 2019 року була здійснена автоматизація процесів у сфері міграції. Запровадження ID-карток створило нові умови для міграційних процесів. На сьогоднішній день уряд України пішов далі, реалізувавши перший у світі проект по застосуванню мобільного додатку «Дія», в який можна завантажувати свою ID-картку та додаток до неї, а також закордонний біометричний паспорт, що дозволяє користуватися ними для посвідчення особи під час зупинки працівниками поліції, на пошті під час отримання посилок або листів, під час поїздок залізничним або повітряним транспортом тощо.

Однак, не дивлячись на позитивні зрушення, слід відмітити й недоліки у виконанні Угоди про асоціацію Україна- ЄС. А саме: недостатня інституційна спроможність міністерств; наявність значного спротиву окремих груп інтересів знижує ефективність проходження євроінтеграційних законопроектів в Парламенті; безвідповідальне ставлення частини народних обранців до декларованих їхніми політичними силами намірів руху до ЄС; уповільнена робота ВРУ щодо прийняття законодавства. Наприклад, закон про уповноваженого економічного оператора понад три роки розглядається в різних редакціях.

Таким чином, як ми бачимо, Угода про асоціацію у сфері забезпечення свободи, безпеки та юстиції має позитивні зрушення у реалізації, однак існують і недоліки політичного та адміністративного характеру, які не дають можливості реалізовувати поставлені завдання у необхідному об'ємі та встановленій Європейським Союзом динаміці.

Список використаних джерел:

1. План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>
2. Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020": Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
3. Партнерство між Україною та Європейським Союзом (супровідний лист) / Рада з питань співробітництва. 2018. URL: <http://www.eeas.europa.eu/>
4. План заходів з реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору: Указ Президента України від 20 квітня 2019 року № 155/2019 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1552019-26586>
5. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2019 рік URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/ar-aa-implementation-2019-4.pdf>

Орлик О.Д.

*магістрант історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету*

Волкович О.Ю.

*доцент кафедри адміністративного і господарського права
та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету,
м. Херсон, Україна*

РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СФЕРИ КРАЇНИ У ВІДНОСИНАХ УКРАЇНА – НАТО В 2019-2020 РОКАХ

НАТО – Організація Північноатлантичного договору. Вона була заснована ще у 1949 році, а в основі її роботи закладено те, що в умовах збройного нападу на одного або на кількох членів НАТО розглядатиметься як напад на всіх членів та в разі здійсненні такого нападу кожна з країн-учасниць повинна надати допомогу постраждалій стороні або сторонам.

Основоположними для НАТО є принципи демократії, верховенства права і свободи особистості. Засоби втілення цих принципів можуть бути як політичними так і військовими, причому пріоритет організація віддає саме мирним політичним механізмам [1].

Історія взаємодії України і НАТО розпочалась ще у 1990-му році, коли була ухвалена Декларація про державний суверенітет, у якій було закріплено намір України стати нейтральною державою. У 1997-му році фактично була підписана хартія Про особливе партнерство, а у липні 2003 року була оголошена поглиблена співпраця з Організацією Північноатлантичного договору з метою набуття членства України у цій організації. З 2012 року прослідковується зникнення тези про вступ до НАТО з планів національної безпеки України, однак вже у 2015 році була ухвалена Стратегія національної безпеки України, де серед цілей знову було заявлено формування умов для вступу в НАТО [2], а в червні 2017 року Верховна Рада України ухвалила закон яким було визнано членство держави в Альянсі стратегічним пріоритетом зовнішньої політики та національної безпеки. В лютому 2019 року були внесені зміни до Конституції України щодо курсу на набуття повноправного членства в НАТО[3].

Головною умовою вступу України до НАТО є відповідальність нашої країни усім вимогам організації. Задля досягнення цієї мети кожного року розробляється та приводиться до дії Річні національні програми під егідою Комісії України – НАТО. Так, у I Розділі Річної національної програми на 2019 рік зазначено, що «внутрішня політика, спрямована на захист

та забезпечення безпеки й добробуту громадян України, комплексне та глибинне реформування України, досягнення економічного зростання, ефективне урядування, розвиток людського капіталу, утвердження і забезпечення верховенства права, боротьбу з корупцією, відіграє особливу роль у контексті очікуваних українським суспільством змін, які необхідні для дальшого успішного розвитку держави» [5].

Верховенство права в Україні традиційно перебуває в центрі уваги. На перше місце серед стратегічних цілей для досягнення критерій, норм і принципів НАТО можна поставити реформування судової влади. Метою проведення судової реформи є створення законодавчих та організаційних умов для утвердження в Україні незалежної, ефективної та відповідальної судової влади, якій довірятиме суспільство. Унаслідок реалізації цієї реформи судова система України та суміжні правові інститути не будуть залежати від політичного впливу та відповідатимуть європейським стандартам, функціонуючи на засадах верховенства права. До кінця 2020 року планується завершення оновлення моделі судової системи та суддівського корпусу, а також впровадження нових механізмів для стимулювання доброчесної поведінки суддів. У якості пріоритетних завдань цього напрямку було зазначено початок діяльності Вищого антикорупційного суду, який дійсно розпочав свою роботу 5 вересня 2019 року.

Головною метою реформи є удосконалення організації та діяльності прокуратури України з метою імплементації європейських стандартів, підвищення ефективності демократичного цивільного контролю над діяльністю органів прокуратури, забезпечення відкритості та прозорості в їх діяльності. До кінця 2020 року планується збалансування системи прокуратури, оптимізація складу її компонентів відповідно до покладених завдань, а також удосконалення кадрової політики, системи підготовки кваліфікованих фахівців.

У контексті реалізації реформи системи виконання покарань основним завданням є реформування органів пенітенціарної системи та їх організаційно-правового забезпечення з використанням міжнародного досвіду. Реформа пенітенціарної системи передбачає створення системи яка б дала змогу забезпечити дотримання прав людини, створення ефективної та прозорої системи пенітенціарного інспектування. До кінця 2020 року планується створення відповідно до міжнародних стандартів умов поводження та тримання засуджених і осіб, узятих під варту, а також створення інституційної спроможності, яка забезпечить перехід від карального до реабілітаційного підходу. В якості пріоритетних завдань держава визначає:

удосконалення законодавства України у частині приведення умов тримання засуджених та осіб, узятих під варту, відповідно до вимог Європейських пенітенціарних правил, прийнятих Комітетом Міністрів Ради Європи 11 січня 2006 року, і положень

Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованої Законом України від 17 липня 1997 року N 475/97-ВР; [4].

оптимізація мережі установ виконання покарань з метою економії бюджетних коштів;

Реалізація реформи пробації дасть можливість вдосконалити в Україні підходи до виправлення правопорушників, запобігти повторному вчиненню ними злочинів та кардинально змінити вектор роботи з правопорушниками ще на етапі попереднього розгляду справи судом. До кінця 2020 року планується введення в дію повноцінної системи пробації, яка забезпечуватиме виконання функцій, визначених Законом України «Про пробацію», та відповідатиме міжнародним стандартам.

В Україні залишається актуальним завдання з підвищення рівня правової культури в суспільстві, зокрема шляхом забезпечення кращої поінформованості населення, особливо соціально вразливих груп, про можливість отримання правової допомоги, створення умов для надання безоплатної первинної допомоги на рівні територіальних громад, сприяння реалізації внутрішньо переміщеними особами права на безоплатну вторинну допомогу. До кінця 2020 року планується розширення територіальної доступності безоплатної первинної та вторинної правової допомоги з урахуванням необхідності забезпечення оперативного отримання правових послуг населення, що проживає у віддалених населених пунктах.

З огляду на історію міжнародного орієнтиру України на Організацію Північноатлантичного договору можна зробити висновок, що в перші роки незалежності членство в НАТО не було пріоритетним як зі сторони зовнішньої політики, так і зі сторони національної безпеки. Однак з початком військового конфлікту на сході позаблоковий статус було скасовано, а співпраця України та НАТО помітно активізувалася. 2018 рік показав, що «косметичні зміни» не змінять ситуацію на краще, тому необхідно кардинально змінювати підходи до підготовки Річної національної програми під егідою Комісії України – НАТО, що й було зроблено у програмі на 2019 рік. Результати роботи цієї програми ми маємо змогу спостерігати у 2020 році.

Список використаних джерел:

1. NATO, Wales Summit Declaration, 5 September 2014. – Режим доступу : https://www.nato.int/cps/en/natohq/events_112136.htm
2. Про Стратегію національної безпеки України від 6 травня 2015 року – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0008525-15>
3. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19>

4. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2 , 4 , 7 та 11 до Конвенції – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр>
5. Указ Президента України «Про Річну національну програму під егідою Комісії Україна – НАТО на 2019 рік». – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U117_19.html

Путрукевич М. С.

студент юридического факультета

Гомельского государственного университета

имени Франциска Скорины

г. Гомель, Беларусь

ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ МИГРАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Миграционная политика Республики Беларусь играет важную роль в формировании половозрастной структуры населения государства, влияет на мировоззрение граждан, формирует основные методы борьбы с незаконной миграцией.

Чтобы успешно регулировать миграционные процессы в Республике Беларусь, наша страна должна иметь эффективную, сбалансированную политику в сфере мобильности населения и миграции, отвечающую современным реалиям, а также социально-экономическим и демографическим интересам страны, и основную на передовом международном опыте и стандартах в сфере прав человека, уважительном отношении к мигрантам, как одной из наиболее уязвимых групп населения.

Республика Беларусь - страна транзита. За последние годы Беларусь столкнулась как минимум с тремя тенденциями, которые влияют на ситуацию внутри страны. Во-первых, это высокий уровень трудовой миграции белорусов, прежде всего в Российскую Федерацию; во-вторых, это довольно значительный приток граждан Украины, среди которых большинство мигрантов - вынужденные переселенцы из зоны военного конфликта – Донецкой и Луганской областей; в-третьих, рост непостоянной транзитной миграции через территорию Республики Беларусь, преимущественно в западном направлении.

Говоря о Республике Беларусь в целом, о ее приоритетах, задачах и целях в сфере миграции, можно выделить то, что приоритетом государственной политики является создание условий для качественного развития человеческого потенциала, здоровой и достойной жизни населения, в том числе на основе реализации комплекса мер по укреплению здоровья, увеличению рождаемости и ожидаемой продолжительности жизни.

Исходя из данного приоритета можно сделать вывод, что целями Государственной программы являются стабилизация численности населения и увеличение ожидаемой продолжительности жизни.

Для достижения поставленных целей предусматривается решение следующих задач:

- 1) управление внешней миграцией с учетом демографического и социально-экономического развития регионов страны, а также возвращения соотечественников;
- 2) совершенствование системы выявления, предупреждения и пресечения незаконной миграции, а также интеграции иностранцев;
- 3) совершенствование порядка привлечения иностранных специалистов в Республику Беларусь, а также противодействия нелегальной интеграции [1].

Национальное законодательство Республики Беларусь в сфере вынужденной миграции в основном приняло положения международно-правовых документов. Так, в 2001 году Беларусь присоединилась к Конвенции о статусе беженцев [2] и Протоколу, касающемуся статуса беженцев [3], следует также отметить, что Беларусь присоединилась к названным документам без дополнительных оговорок, что означает обязательство по приведению внутреннего законодательства в полное соответствие с международными документами.

Если говорить о сфере внешней трудовой миграции в нашей стране, то миграционная политика Республики Беларусь направлена на совершенствование регулирования импорта и экспорта рабочей силы, защиту национального рынка труда от неконтролируемого притока иностранной рабочей силы, а также смягчение ситуации на внутреннем рынке труда за счет трудоустройства белорусских граждан за границей.

Установлен лицензионный порядок осуществления деятельности по привлечению иностранной рабочей силы и трудоустройству граждан Республики Беларусь за границей, данный вид деятельности осуществляется индивидуальными предпринимателями и юридическими лицами.

Большинство программ, принятых в республике, применяются в области защиты прав трудовых мигрантов и мигрантов, которые работают за рубежом. Однако если до сегодняшнего дня Беларусь полностью могла удовлетворить свои потребности в трудовых ресурсах и потери за счет экспорта рабочей силы не значительно сказывались на экономическом развитии, то в последующие годы деформация возрастной структуры населения в сторону уменьшения лиц трудоспособного возраста может привести к дефициту трудовых ресурсов. Поэтому уже сейчас органам государственного управления следует обратить внимание на разработку и усовершенствование программ по привлечению

трудовых ресурсов из других стран, а также по стимулированию процесса возвращения квалифицированной рабочей силы, покинувшей страну в предыдущие годы.

Иностранные граждане, которым предоставлен статус беженца в Республике Беларусь, имеют все права: социально-экономические, в области здравоохранения и образования, которыми граждане Республики Беларусь пользуются. Кроме того, беженцам предоставляется право на воссоединение с семьей, получение денежной помощи, льготы при регистрации по месту жительства, проживание в специально оборудованных местах, а также право на судебную защиту наравне с гражданами Республики Беларусь.

В настоящее время Республика Беларусь сотрудничает со многими европейскими странами и международными организациями. Западноевропейские страны стремятся включить Республику Беларусь в более широкий контекст управления миграционными процессами, так как она в силу своего геополитического положения играет одну из самых важных ролей в решении проблем миграции в европейском регионе, особенно если учесть недавние расширения Европейского союза.

Исходя из этого, можно сделать вывод, что законодательство Республики Беларусь постоянно обновляется и отображает в себе некую часть международных стандартов, но оно не оговаривает комплексного подхода защиты прав вынужденных мигрантов как отдельной, довольно уязвимой группы населения, создает довольно объемную и непрозрачную бюрократическую процедуру обращения за защитой государства.

Список использованных источников:

1. Государственная программа «Здоровье народа и демографическая безопасность Республики Беларусь» на 2016 – 2020 годы: Постановление Совета Министров Республики Беларусь 14.03.2016 № 200 // Официальный сайт Совета Министров Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.government.by> – Дата доступа: 03.03.2020.
2. Конвенция о статусе беженцев // Официальный сайт Организации Объединённых Наций [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.un.org> - Дата доступа: 03.03.2020.
3. Протокол, касающийся статуса беженцев // Официальный сайт Организации Объединённых Наций [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.un.org> - Дата доступа: 03.03.2020.

Сапарова Т.

студентка УО «Белорусская государственная

сельскохозяйственная академия»

г. Горки, Беларусь

ДОКТРИНАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К ПРОБЛЕМЕ СООТНОШЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО И НАЦИОНАЛЬНОГО ПРАВА

Проблема соотношения международного и национального права занимает центральное место в доктрине и практике современного нормотворческого процесса, хотя имеет давние исторические корни.

По мере развития международных отношений вопрос о взаимосвязи международного и национального права стал привлекать внимание юристов-международников уже в начале XIX в.

Так, русский юрист Ф.Ф. Мартенс писал, что «современное международное право нельзя понять, не зная действующего государственного права образованных народов» [1, с. 7].

Однако доктринальные концепции соотношения международного и внутреннего права были разработаны в основном в трудах западных ученых. Ими были выдвинуты две теории, признаваемые и в настоящее время: дуалистическая и монистическая.

Дуалистическая концепция была впервые сформулирована немецким ученым XIX в. Г.Трипелем в его работе «Международное и внутригосударственное право». Суть ее сводилась к следующему: «Международное и внутригосударственное право суть не только различные отрасли права, но и различные правопорядки. Это два круга, которые тесно соприкасаются, но никогда не пересекаются» [1, с.10]. Эти суждения не должны квалифицироваться как вывод о том, что дуалисты абсолютизировали независимость рассматриваемых правопорядков, не видели или отрицали связи между ними. Наоборот, в своей специальной работе «Международное и внутригосударственное право», а также в курсе, прочитанном в Гаагской академии международного права, Г.Трипель исследовал вопросы взаимосвязи между обоими правопорядками по широкому спектру: «рецепцию» и «репродукцию» положений международного права внутригосударственным правом и наоборот; отсылку одного права к другому; внутригосударственное право, запрещённое международным; перенесение действия норм одной правовой системы в рамки другой и т.д., подчеркивая при этом, что для того чтобы международное право могло выполнять свою задачу, оно постоянно должно обращаться за помощью к внутреннему праву, без чего оно во многих отношениях бессильно [4, с.77-78].

Наиболее верным последователем дуалистической теории среди современных ученых был итальянец Д. Анцилотти. Однако и Г. Трипель, и Д. Анцилотти, относя международное и национальное право к различным правовым системам, не отрицали их взаимосвязи[2,с. 66].

Г. Трипель указывал, что международное право будет «во многих отношениях совсем бессильным», если оно не будет постоянно «обращаться за помощью к внутреннему праву».

Советская доктрина международного права в абсолютном большинстве разделяла дуалистическую концепцию, но акцентировала внимание на взаимодействии международного и национального права в процессе нормообразования[3,с. 273].

Современный итальянский юрист-международник А. Кассезе, поддерживая позицию Г. Трипеля, указывает, что международное право не является самодостаточной правовой системой, так как государство не способно самостоятельно выражать свою волю, являясь абстрактной структурой действующей через индивидов [5,с.167].

Именно дуалистическая теория прошлого во многом составила необходимую основу для современной доктрины соотношения международного и внутригосударственного права, сформировавшейся в отечественной науке международного права и отчетливо проявившейся в трудах В.Н. Дурденевского, Е.А. Коровина, Д.Б. Левина, Н.В. Миронова, Р.А.Мюллерсона, Г.И. Тункина, Е.Т. Усенко, Н.А. Ушакова, С.В. Черниченко, В.М. Шуршалова и др.

Монистическая концепция рассматривает международное и национальное право как части единой правовой системы. Впервые в 1899 г. данную идею выдвинул немецкий ученый В. Кауфманн. Однако он признает их неравноправными по своему статусу, а отдает предпочтение либо приоритету национального права, либо приоритету международного права. Отсюда сформировалось два направления в монистической теории.

Первое – наиболее раннее, получившее развитие в XIX в., исходило из признания верховенства национального права и рассматривало международное право как сумму внешне государственного права различных стран. Выразителем указанного направления явился немецкий философ Г. Гегель, который утверждал, что «взаимоотношения между государствами представляют собой взаимоотношения между самостоятельными контрагентами, которые стимулируют между собой, но... остаются выше этих стипуляций»[3,с. 274]. Рассматривая государство как «абсолютную власть на земле», он приходил к выводу, что государство способно не только по своей воле изменить внутреннее право, но и нормы внешне государственного права, т.е. международного права. Несостоятельность указанных постулатов очевидна, ибо они легализируют произвол в международных отношениях, отрицая возможность создания международного правопорядка.

Однако в настоящее время монистическая теория, признающая верховенство национального права, не имеет сторонников среди юристов-международников.

Наибольшее распространение получило второе направление монистической концепции, основывающееся на признании примата международного права. Следует подчеркнуть, что среди представителей указанного направления нет единства относительно правовых последствий доминирующего влияния международного права на процесс внутригосударственного регулирования, что привело к возникновению двух течений: радикального монизма и умеренного монизма.

Позицию Г. Кельзена разделяли французские ученые Ж. Ссель и Ш. Руссо, которые признавали «существование международного правопорядка, стоящего над государственными федеральными правопорядками» [3.с.275]. Однако ошибочность теоретических воззрений радикальных монистов, отрицающих государственный суверенитет, сразу становилась очевидной при сопоставлении их с реальным процессом нормотворчества, что подчеркивалось в советской доктрине международного права 70-80-е гг. прошлого столетия. Советские юристы-международники (Р.А. Мюллерсон, Е.Т. Усенко, Г.И. Тункин, Д.Б. Левин и др.) указывали, что сторонники как верховенства национального права, так и примата международного права противопоставляют международное право и государственный суверенитет, но государственный суверенитет и международное право предполагают друг друга. Объективная реальность такова, что государства в силу своего суверенитета являются основными субъектами и творцами международного права, определяя по своему усмотрению его содержание. В то же время суверенитет государства не является абсолютным, и оно обязано соблюдать международный правопорядок, установленный международным сообществом. Отсюда суверенитет государства означает их равенство, неподчинение друг другу, а не международному праву.

И наконец, ряд западных юристов-международников (М. Шоу (Великобритания), Б. Баархорн (Нидерланды)) считают, что разногласия между монистами и дуалистами по проблеме соотношения международного и национального права носят нереальный, искусственный характер и отрицают существование общей системы, в которой одновременно действуют международное и национальное право либо одному из них принадлежит приоритет, или право вмешательства в правовую систему другого. Каждое право является верховным в своей собственной системе: английское право – на территории Великобритании, французское – во Франции. Нельзя говорить о верховенстве французского права над английским, а лишь о двух различных правовых системах, действующих самостоятельно[5, с.171]. Такой же подход применим к проблеме соотношения международного и национального права, оба они являются правовыми системами, действующими в различных правопорядках. Вопрос о соотношении возникает лишь в случае конфликта обязательств, когда государство, основываясь на внутреннем праве, действует

вопреки международным обязательствам. В таком случае поведение государства является неправомерным, но не преодолевается соответствующей нормой международного права. Очевидно, что указанная аргументация при всем ее критическом отношении к монизму и дуализму, фактически отражает дуалистическую концепцию.

Что касается позиции ученых стран СНГ, особенно российских, в трудах которых проблема соотношения международного и национального права обсуждается наиболее активно, то в отличие от советской доктрины большинство из них разделяет позиции умеренных монистов, рассматривая международное и национальное право как части единой системы права при определяющем влиянии первого на процесс национального нормотворчества[5,с.171].

Лишь некоторые российские ученые (Е.Т. Усенко, СВ. Черниченко) продолжают отстаивать дуалистические подходы. В частности, Е.Т. Усенко утверждает, что возражения против самостоятельности двух правовых систем научно не обоснованы. Где нет самостоятельности, там нет отношений между ними, а лишь «состояние слитности, нерасчлененности». Отношение предполагает связь. Однако эта связь не имеет характера подчинения, а лишь координации, взаимосогласованности и взаимодополняемости. Такой же аргумент приводится СВ. Черниченко, указывающим на то, что международное и внутригосударственное право не подчинены друг другу в плане юридического старшинства: «Они действуют в разных плоскостях, реализуются в разных сферах, обусловленных природой регулируемых»[5,с.172].

В целом же анализ дуалистической и монистической концепций позволяет сделать вывод, что, только используя все рациональное в доктринальных подходах дуалистов и монистов, можно понять механизм современного нормообразования. Базируясь на положениях дуалистической теории, следует признать автономность, специфику действия международного права и национального права в субъектной, нормообразовательной и правоприменительных сферах. Но их самостоятельность не означает изолированность. Международное и национальное право находится в тесном взаимодействии, постоянном взаимном влиянии как в содержательном, так и в процессуальном плане.

Проблема соотношение международного и внутригосударственного многогранна. Она имеет большое практическое и теоретическое значение. Не случайно в течение длительного времени это тема рассматривается учёными и практиками различных стран. Включение международного права в состав национальной правовой система требует новых подходов к понятию правовой системы государства, к иерархии нормативных актов, решению вопросов о соотношении международного и национального законодательства.

Список использованных источников:

1. Мюллерсон, Р.А. Соотношение международного и национального права /Р.А.Мюллерсон. – М.: Международные отношения, 1982. – 136 с.
2. Анцилотти, Д. Курс международного права, Т. 1: Введение – Общая теория / Перевод с четвертого итальянского издания А.Л. Сакетти и Э.М. Фабрикова; Под редакцией и с предисловием доктора юридических наук Д.Б. Левина. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1961. – 447 с.
3. Курс международного права: в 7 т. / под ред. Р.А.Мюллерсона, Г.И. Тункина.- М.: Наука, 1989.- Т.1. – 360 с.
4. Международное публичное право. Учебник/под ред. К. А. Бекашева. – М.: «Проспект», 1998. – 608 с.
5. Международное публичное право. Общая часть: учеб. пособие/ Ю.П. Бровка [и др]; под ред. Ю.П. Бровки, Ю.А. Лепешкова, Л. В. Павловой. – Минск: Амалфея, 2010. – 496 с.

Смирнова Ю.А.

*магистрант юридического факультета
Гомельского государственного университета
имени Франциска Скорины
г. Гомель, Республика Беларусь*

ПРАВОВОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ЛИЦА С ИНВАЛИДНОСТЬЮ НА МЕЖДУНАРОДНОМ УРОВНЕ

В последние десятилетия Организация Объединенных Наций и другие международные организации непрерывно уделяют внимание правам инвалидов. Это подтверждается созданием законодательства о защите прав инвалидов и механизмов его осуществления во многих государствах мира.

Первым документом, направленным на защиту прав инвалидов на уровне ООН, стала Резолюция ЭКОСОС «Социальная реабилитация физических дефективных» (1950 г.), в котором впервые была выдвинута проблема защиты инвалидов в качестве глобальной задачи. В 1969 году Генеральной Ассамблеей ООН была принята Декларация социального прогресса и развития, 11 статья которой предусматривала защиту прав и обеспечение благополучия детей, престарелых и инвалидов [1, с. 237].

9 декабря 1975 года в ООН была принята Декларация о правах инвалидов. В Декларации было дано определение понятия «инвалид». Согласно ст. 2 Декларации инвалиды должны пользоваться всеми правами, изложенными в ней. Эти права должны быть признаны за всеми инвалидами, без исключений и без дискриминации по признаку расы, цвета кожи, пола, языка, вероисповедания и т.д.

В 1981 году Генеральная Ассамблея провозгласила международным годом инвалидов, в результате которого в 1982 году одобрила Всемирную программу действий в отношении инвалидов. Это был первый всеобъемлющий международно-правовой документ в этой области, в котором были изложены основные принципы отношения к инвалидам.

Стоит отметить, что период с 1983 по 1992 год был объявлен Десятилетием инвалидов ООН. В декабре 1993 года на основе практики, полученной в период Десятилетия инвалидов, были разработаны и приняты Стандартные правила обеспечения равных возможностей инвалидов. Эти правила предусматривают, что государства берут на себя серьезные моральные и этические обязательства по обеспечению равных возможностей для инвалидов.

Приведенный выше список является лишь небольшой частью всей серии международных актов, которые регулируют правовое положение инвалидов. И хотя существующие конвенции о правах человека предоставляют значительные возможности для поощрения и защиты прав инвалидов, с течением времени стало ясно, что эти возможности не используются. Действительно, инвалиды по-прежнему лишены своих прав человека и остаются на периферии общества во всех уголках мира. В контексте этой продолжавшейся дискриминации в отношении людей с инвалидностью встал вопрос о необходимости существования, а именно, принятия юридически обязательного документа, в котором были бы изложены правовые обязательства государств по поощрению и защите прав инвалидов.

Этим важным документом стала Конвенция о правах инвалидов 2006 года. Она представляет собой первый всеобъемлющий договор в области прав человека XXI столетия и является первой конвенцией о правах человека, открытой для подписания региональными организациями интеграции. Данная Конвенция знаменует собой «смену парадигмы» в том, что касается отношения и подходов к инвалидам. На сегодняшний день Конвенцию подписали 153 стран, Факультативный протокол – 90 [2].

Конвенция разрабатывалась как документ по правам человека, в котором будет четко определен аспект социального развития. В нем лица с инвалидностью были распределены по категориям и также вновь было указано, что все лица с любыми формами инвалидности должны пользоваться всеми правами человека и основными свободами. Конвенция разъясняет и определяет, как все категории прав могут быть применены к инвалидам,

указывает области, где требуются изменения, чтобы все лица с инвалидностью могли эффективно осуществлять свои права, и области, где их права нарушаются и где механизмы защиты прав человека должны быть усилены.

Давно считалось, что проблема людей с ограниченными возможностями является естественным и неизбежным следствием их физических, умственных, психических или сенсорных нарушений. Принятие Конвенции о правах инвалидов и Факультативного протокола к ней ставит под сомнение такое социальное отношение и отмечает фундаментальные изменения в существующих подходах к инвалидности. Конвенция больше сосредотачивается на «неправильности» человека, когда в нарушении здоровья видится отклонение от нормы или дефект. Напротив, проблема инвалидности рассматривается в Конвенции «как патология общества», т.е. как следствие неспособности обществ охватить всех без исключения и впитать в себя индивидуальные различия.

Таким образом, за последнее время произошли серьезные изменения в международном сотрудничестве по улучшению положения инвалидов. Тем не менее, перспективы, изложенные в этой статье, для развития международной системы поощрения и защиты прав людей с ограниченными возможностями, не являются исчерпывающими. Внимания решение международного сообщества иных требует решение и иных острых вопросов, связанных с инвалидностью. Например, проблемы совсем не поднимаются проблемы продовольственной безопасности для инвалидов, проживающих в условиях нищеты, уязвимого положения инвалидов в районах вооруженных конфликтов, доступа пожилых инвалидов к социальным сервисам и др. Поэтому успешное решение насущных проблем положения инвалидов в обществе зависит от объединения усилий всех участников международного взаимодействия в целом и от вклада каждого государства в развитие системы поощрения и защиты прав инвалидов в отдельности.

Список использованных источников:

1. Тетерский С. В. Введение в социальную работу: Учебное пособие М: Академический Проект, 2000. 496 с
2. Международное гуманитарное право: учебн. / под ред. А. Я. Капустина. М. Высшее образование, Юрайт-Издат, 2009; Международная и внутригосударственная защита прав человека: учеб. пос. / отв. ред. Р. М. Валеев, Р. Г. Вагизов. Казань Казанский государственный университет им. В.И. Ульянова-Ленина, 2007.

Ходжаева Б.Х.

студентка УО «Белорусская государственная

сельскохозяйственная академия»

г. Горки, Беларусь

ПОНЯТИЕ И СУЩНОСТЬ ПРАВОПРЕЕМСТВА В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ

Правопреемство государств является одной из самых сложных политико-правовых проблем современности. Она связана, прежде всего, с появлением новых государств как субъектов международного права или же с распадом существовавших и необходимостью решения комплекса вопросов в отношении международных договоров, государственной собственности, государственных долгов, государственных архивов и т.п.

Следует отметить, что проблема правопреемства является на сегодняшний день одной из самых дискуссионных, вызывающих довольно противоречивые суждения и оценки специалистов, и не отличается единообразием. Это объясняется тем, что возникновение нового государства явление относительно редкое в международной жизни, имеющее свои специфические черты. Поэтому о значительной практике в данном вопросе, определенной повторяемости действий субъектов международного права, как это имеет место, например, в сфере дипломатических и консульских сношений, в деятельности организаций, говорить не приходится.

Цель исследования: рассмотрение вопросов международно-правовой проблемы правопреемства государств, которое представляет несомненный научный и практический интерес. Предметом исследования выступают акты национального законодательства, международные договоры и нормативные правовые документы международных организаций.

Проблема правопреемства остается дискуссионной как в доктрине международного права, так и в международной практике. В юридической литературе нет общих правил о правопреемстве государств, которые обязывали бы государства-преемники без их согласия принять на себя права и обязательства государств-предшественников. Поэтому проблему правопреемства можно решить только *ad hoc* (для данного случая). Нормы о правопреемстве не могут быть кодифицированы, поскольку это скорее политический, чем международно-правовой процесс.

В юридической литературе институт правопреемства исследован главным образом в связи с последствиями социальных революций и крушением мировой колониальной системы. В качестве основания для правопреемства в нем обычно рассматривались

следующие пути появления государства на международной арене: 1) создание государства нового исторического типа в результате социальной революции; 2) создание нового государства в результате национально-освободительной борьбы и ликвидации колониального режима; 3) объединение двух или более государств; 4) отделение от государств, которые после этого продолжают свое существование; 5) разделение государства [4, с. 85]. Основанием для правопреемства является также передача части территории одного государства другому.

В целом с таких же позиций рассматривается проблема правопреемства государств и в современном международном праве. Так, событиями (юридическими фактами), порождающими правопреемство государства, здесь являются случаи, когда часть государственной территории становится частью территории другого государства или, когда зависимая территория присоединяется к существующему государству; когда возникает новое независимое государство на зависимой территории; когда два или несколько государств объединяются в единое государство или, когда на территории какого-либо государства возникают самостоятельные государства.

Термин «правопреемство государств» в правовой науке используется для обозначения как вопроса о той фактической ситуации, которая влечет за собой постановку вопроса о переходе прав и обязанностей, так и самого перехода прав и обязанностей от одного государства к другому. Статья 2 Венской конвенции 1978 года определяет правопреемство государств как смену одного государства другим в осуществлении ответственности за международные отношения на соответствующей территории [1].

Государство в международном понимании – это единство трех элементов: территории, населения и публичной власти, а правопреемство связано с изменением только одного элемента – территории. Изменение численности населения или организации власти таких последствий не порождает. Вопрос о правопреемстве не возникает и при смене правительства, независимо от того, произошла эта смена конституционным или неконституционным путем. И в том, и в другом случае такая замена не нарушает непрерывности существования субъекта международного права.

При трансферте (передаче) территории от одного субъекта к другому (когда новый субъект на данной территории не образуется) проблема правопреемства, как таковая, также не возникает. Государственные долги, появившиеся исключительно в отношении передаваемых территорий, переходят к государству-получателю этой территории с учетом объема прав, интересов, имущества и т.п., связанных с передаваемой территорией. Точно так же переходят и другие обязанности, а также права, касающиеся данной территории.

Правопреемство может иметь два аспекта: фактический и правовой. Правомерность правопреемства фактически определяется принципами и нормами международного права.

Правопреемство правовое ни в коей мере не может рассматриваться в отрыве от фактических ситуаций, следствием которых оно является, не правомерность этих ситуаций определяется не им. Так как правопреемство правовое связано с правом фактически в том смысле, что это последнее является предпосылкой первого [2, с. 8].

Правопреемства имеет две стороны: внутреннюю и внешнюю. Первая из них охватывает материальные и людские ресурсы государства. Объектами правопреемства в этом случае являются территория, население (точнее, граждане), имущество, денежные средства, долги. Внутренняя сторона правопреемства может приобретать международное значение (например, в случае нахождения имущества, денежных средств, архивов за рубежом или если речь идет о внешних долгах).

Внешний аспект правопреемства охватывает всю сферу международных обязательств данного государства, т.е. правопреемство в отношении международных договоров, международных обычаев и односторонних заявлений государств, порождающих обязательства международноправового характера. Односторонние акты также являются основанием обязательств по международному праву [3, с.75].

Действующие международно-правовые нормы, относящиеся к правопреемству государств, носят во многом характер обычных норм или определяются соглашениями заинтересованных государств. Важную роль здесь играет Венская конвенция о международных договорах 1969 г. В соответствии с этой конвенцией имеет место правопреемство только тех договоров, на которые она распространяется, т.е. договоров между государствами. Сущностью правопреемства в отношении договоров являются последствия правопреемства государств как такового для договоров государства-предшественника. Сами же эти договоры остаются неизменными. Немалую роль играет международная практика и прецеденты, решение международных органов, а в ряде случаев национально-правовые и другие акты государств.

Важным шагом в решении проблемы правопреемства стали Венская конвенция о правопреемстве государств в отношении договоров 1978г и Венская конвенция о правопреемстве государств в отношении государственной собственности, государственных архивов и государственных долгов 1983 года. Характерной особенностью Венской конвенции 1978 г. является то, что наряду с общими правилами правопреемства она содержит детально разработанные положения, рассчитанные на новые независимые государства. Одной из ключевых норм данной конвенции является положение, закрепляющее принцип *tabula rasa*, т.е. принцип свободы новых независимых государств от

договоров, заключенных от их имени бывшими метрополиями. Согласно общему правилу новое независимое государство не обязано сохранять в силе какой-либо договор или становиться его участником вследствие исключительно того факта, что в момент правопреемства государства этот договор был в силе в отношении территории, являющейся объектом правопреемства. Что касается правопреемства многосторонних договоров, то оно осуществляется новым независимым государством путем уведомления о правопреемстве или путем направления соответствующих грамот о ратификации, принятии или утверждения договора.

Часть статей Венской конвенции 1978 г. посвящена правопреемству в случае объединения, отделения или разъединения государств. Новое государство, образованное путем объединения, становится субъектом международного права. Так, согласно ст. 31. п. I этой Конвенции общим принципом правопреемства договоров в случае объединения или отделения государств является континуитет государства, непрерывность его международной правосубъектности и континуитет международных обязательств (*ipso jure*), т.е. переход прав и обязанностей государства-предшественника к государству-преемнику, иными словами непрерывность международных обязательств при изменении международной правосубъектности [1].

Вместе с тем эти конвенции также не решают проблему полностью, поскольку не охватывают всех международно-правовых аспектов правопреемства и в отношении гражданства, и в отношении ответственности государств, и главное не регулируют проблемы национальных меньшинств, возникших в результате распада государств. Но они имеют определенное значение для решения других вопросов правопреемства государств, так как содержат ряд положений, отражающих общепринятую практику. Они, в частности, исходят из сложившегося принципа о согласии между заинтересованными государствами, когда положения соответствующей конвенции применяются только в случае отсутствия такого соглашения. В конвенциях вопросы правопреемства по-прежнему регулируются нормами и принципами общего международного права.

С точки зрения складывающихся в международном праве норм, включая ряд вошедших в Венскую конвенцию 1978 года и международную практику правил, вопросы правопреемства в отношении договоров решаются в зависимости от того, что является основанием для правопреемства: объединение государств, разделение государства или отделение от него части территории.

В целом практика в области правопреемства настолько разнообразна и противоречива, в такой степени зависит от соотношения сил, договоренности между заинтересованными

сторонами и прочих международных и внутренних факторов, что сформулировать или выявить какие-либо общие правила очень трудно.

Таким образом, можно утверждать, опираясь на практику, что нет универсального автоматического правопреемства государств. Государство-преемник вправе отказаться от значительной части международных договоров. А автоматическое правопреемство осуществляется в сфере договоров, касающихся государственных границ или определяющих международноправовое положение международных путей глобального или регионального значения. Универсальное автоматическое преемство охватывает лишь общепризнанные нормы и принципы международного права. Преемственность в данном случае неизбежна, поскольку каждое государство вынуждено считаться с сообществом государств, которое существует объективно, равно как объективно существует система норм, регулирующая отношения между членами данного сообщества.

Исходя из вышеуказанных тезисов можно сделать следующие выводы:

1) хотя и трудно кодифицировать универсальные нормы, регулирующие последствия правопреемства, но можно и необходимо признать общие нормы, регулирующие вопросы прав народов и наций на самоопределение, возникающих в результате распада государств, поскольку в их регулировании особая роль принадлежит международному праву и международному сообществу, стремящимся не допустить ущемления прав и свобод народов и наций;

2) во всех случаях правопреемство государств должно осуществляться в соответствии с общепризнанными принципами и нормами международного права.

Список использованной литературы:

1. Венская конвенция о правопреемстве государств в отношении договоров. Принята 23 августа 1978 года [Электронный ресурс] // URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/states_succession.shtml Дата доступа: 18.03.2020.
2. Захарова, Н.В. Правопреемство государств / Н.В. Захарова. - М.: Международные отношения, 1973. – 126 с.
3. Рачков, И.В. Односторонние акты государств: некоторые правовые вопросы //Государство и право. – 2001. – №8. – С. 88.
4. Тункин, Г.И. Международное право. Под ред. Тункина Г.И. М., 1982. – 566с.

Чернявський А.Л.

*к.ю.н., доцент, головний спеціаліст-юрисконсульт
відділу судового супроводу юридичного управління
Департаменту управління справами та
юридичного забезпечення Черкаської міської ради
м. Черкаси, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ПРОЦЕДУРИ СИСТЕМИ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СПОРІВ В РАМКАХ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ

Питання визначення природи механізму розв'язання спорів у рамках СОТ залишається в сучасному міжнародному економічному праві одним із найгостріших. У вітчизняній та зарубіжній літературі справедливо наголошується, що процедура вирішення спорів, закладена в системі ГАТТ-47 мала більшою мірою політичний, ніж юридичний характер, оскільки не існувало детальної процедури вирішення спорів, рішення органу з вирішення спорів приймалося шляхом консенсусу, що давало можливість зацікавленим сторонам блокувати прийняття звіту групи експертів, а також не було можливості юридичної перевірки правильності звіту. Зі створенням СОТ більшість цих недоліків була виправлена, і механізм розв'язання спорів переведено з політичної до переважно юридичної площини, характерним проявом чого є закріплення можливості застосування апеляційної процедури щодо рішень, винесених Органом розв'язання спорів (ОРС). Розкриття природи апеляційної процедури системи вирішення міжнародних економічних спорів в рамках СОТ необхідне з метою більш повного розкриття юридичної природи процедур вирішення в міжнародному праві в цілому та міжнародному економічному праві зокрема.

Початок формування нинішньої системи вирішення міжнародних економічних спорів в рамках СОТ був покладений невдовзі після Другої світової війни під час розробки та прийняття Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1947 р. (ГАТТ-47). Механізм вирішення спорів, закріплений ГАТТ-47, носив явно виражений позасудовий характер і не передбачав проведення навіть арбітражних процедур [2, с. 56]. Процес вирішення спорів складався з двох стадій – двосторонніх консультацій та розгляду спору групою експертів. Остання створювалася у випадку, якщо сторони не домовилися про врегулювання спору під час консультацій, і готувала висновок, який містив оцінку спору з точки зору права ГАТТ і мав винятково рекомендаційний характер. Після цього висновок групи експертів розглядався на засіданні Ради ГАТТ, яка і приймала остаточне рішення по справі. Основними проблемами

такого розгляду було те, що, по-перше, Рада ГАТТ, розглядаючи висновок, нерідко виходила не з формально-юридичних, а політичних міркувань, а по-друге, рішення Ради ГАТТ приймалося за принципом консенсусу, і якщо хоча б одна держава виступала проти затвердження висновку, висновок групи експертів не міг бути затверджений взагалі. Все це призвело до того, що механізм вирішення спорів за ГАТТ-47 поступово майже повністю втратив ефективність [1, р. 77]. Тому одним із першочергових завдань Уругвайського раунду, на якому було прийнято рішення про створення СОТ, стояло створення більш ефективного механізму вирішення спорів у її системі. В результаті роботи цього раунду, як додаток до Марракеської угоди про заснування СОТ 1994 р., була прийнята Домовленість про правила і процедури врегулювання суперечок (ДСУ).

Процес розв'язання спорів у рамках СОТ умовно можна поділити на три основні стадії: консультації, розгляд Групою експертів та розгляд Апеляційним органом [3, с. 241]. Запровадження апеляційних процедур у механізмі вирішення міжнародних економічних спорів в рамках системи ГАТТ/СОТ суттєво вплинуло на порядок вирішення міжнародних торговельних спорів, оскільки ГАТТ-47 взагалі не передбачала можливості оскарження висновку групи експертів, а сам механізм вирішення спорів нерідко переходив з правової чи економічної площин у винятково політичну площину, що нерідко взагалі блокувало позитивне вирішення спорів між учасниками ГАТТ-47.

У випадку, коли сторона спору, який розглядався групою експертів, не погоджується зі зробленим останньою висновком, вона вправі до моменту його затвердження на засіданні Органом з розв'язання суперечок (ДСБ) подати апеляцію. Подання апеляції унеможливило затвердження остаточного висновку групи експертів, і справа передається на розгляд постійно діючого Апеляційного органу. На відміну від процесуального законодавства багатьох держав, ДСБ не має права відмовити у прийнятті апеляції з формальних підстав.

Апеляційна процедура як стадія процесу вирішення міжнародних торговельних спорів, передбачена Домовленістю про правила і процедури врегулювання суперечок, характеризується низкою специфічних ознак, які, з одного боку, роблять її подібною до апеляційних процедур, прийнятих у процесуальному праві багатьох країн континентальної Європи, а з іншого – суттєво відрізняють її від класичного розуміння судової апеляції.

За загальним правилом, головною метою апеляційної процедури є перегляд або скасування судом другої інстанції, рішення, винесеного судом першої інстанції. Відповідно до ст. 17 ДСУ апеляційна процедура має таку ж мету, оскільки Апеляційний орган СОТ вправі підтримати, змінити або відмінити правові міркування та висновки групи експертів, однак на цьому спільні риси між апеляційною процедурою в системі СОТ та загальнотеоретичним розумінням апеляції вичерпуються [2, с. 66].

По-перше, за загальним порядком апеляції, має місце оскарження рішення суду першої інстанції після завершення ним розгляду справи по суті, до суду другої апеляційної інстанції. Апеляційне ж оскарження, передбачене ДСУ, має місце ще до винесення остаточного рішення по суті спору, а саме остаточне рішення щодо затвердження звітів як групи експертів, так і Апеляційного органу приймається одним і тим самим органом СОТ, а саме ДСБ. Тому порівняно з апеляцією у праві континентальної Європи, має місце не скарга на винесене судове рішення, а клопотання про уточнення юридичного мотивування проекту остаточного рішення.

По-друге, апеляційний розгляд у загальнотеоретичному розумінні передбачає перегляд судом другої інстанції питань факту та права, які містяться у рішенні суду першої інстанції. При цьому сторони спору у більшості випадків не мають права подавати суду нові докази чи заявляти нові вимоги.

На відміну від цього компетенція Апеляційного органу є значно вужчою. Апеляція обмежується тими правовими питаннями, які охоплюються у звіті групи експертів, і тлумаченнями права, які зроблено групою експертів, відповідно питання факту Апеляційний орган досліджувати не вправі. Крім того, сторони не можуть наводити нові факти та змінювати свої вимоги, які були заявлені при первинному розгляді обставин справи групою експертів.

Апеляційна стадія у процесі вирішення міжнародного економічного спору в рамках СОТ не є обов'язковою, оскільки апеляційний перегляд висновку групи експертів може мати місце тільки з ініціативи сторін спору. Тим не менше, на більш як дві третини підготовлених групами експертів висновків сторонами подаються апеляції [3, с. 243].

За результатами розгляду матеріалів справи Апеляційний орган може підтримати, змінити або відмінити правові міркування та висновки групи експертів. Прийняте Апеляційним органом рішення викладається в окремому звіті, який затверджується ДСБ і безумовно приймається сторонами суперечки, якщо тільки ДСБ не вирішить шляхом консенсусу не затверджувати звіт Апеляційного органу протягом 30 днів після його розповсюдження серед Членів СОТ. Процедура затвердження не обмежує прав зацікавлених членів СОТ висловлювати свої міркування з приводу звіту Апеляційного органу, однак юридичного значення такі заяви не мають.

Таким чином, передбачена Домовленістю про правила і процедури врегулювання суперечок апеляційна процедура має характер не класичної апеляції, а способу попередньої оцінки об'єктивності правових позицій юрисдикційного органу щодо конкретного спору. Рівень ефективності механізму вирішення міжнародних економічних спорів в рамках СОТ

дозволяє прогнозувати поширення подібних процедур і в інших галузях міжнародного права, а також у сфері міжнародного комерційного арбітражу.

Список використаних джерел:

1. Van Bael I. The GATT Dispute Settlement Procedure. *Journal of World Trade Law*. 1988. No 4. P. 69-85.
2. Карро Д. Жюйар П. Международное экономическое право: учеб. пер. с франц. В. П. Серебренников, В. М. Шумилов. Москва: Междунар. отношения, 2001. 608 с.
3. Мальський О. М, Яголник А. М. Міжнародне торговельне право: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 595 [1] с.

Секція 12

Філософія права

Голомзик А.Г.

*студентка факультета бизнеса и права Белорусской государственной
сельскохозяйственной академии
г. Горки, Беларусь*

МНЕНИЕ О ПРАВЕ

Одной из наиболее сложных и дискуссионных проблем в белорусской правовой системе является проблема мнения о праве.

Термин «мнение» наиболее часто применяется в государственном управлении и административном законодательстве. Административное мнение закреплено в функциях и полномочиях государственных органов и их должностных лиц. Учеными в сфере административных отношений предлагаются различные определения понятия мнения.

Термин «мнение» в толковом словаре русского языка рассматривается, как «заключение, мнение, решение» [1].

В юриспруденции данный термин может трактоваться как «компетентное руководство», «свобода в принятии решений», «проницательность».

Мнение представляет собой вид умственной деятельности, который позволяет субъекту выразить свое отношение к рассматриваемой ситуации и прийти к определенному результату.

Поэтому свобода и выбор являются ключевыми характеристиками мнения. Анализ указанных характеристик еще раз подтверждает вывод о том, что «мнение» – это категория, которая относится к области внутреннего мира личности, субъективной стороне ее поведения.

Личностный компонент является основным в «мнении», что обусловлено интеллектуально-волевым процессом принятия решения.

Мнение лица формируется на основе его личного восприятия и познания окружающих условий, сопутствующих применению мнения.

Размышления о субъективной природе мнения многое дают для понимания в связи с уяснения возможностей его совершенствования. Так, например, в качестве одного из основных направлений указанного совершенствования зачастую выделяют развитие правосознания субъектов мнения. Кроме того, в связи с субъективностью мнения заслуживает внимания выделение в научных трудах таких его видов, как правотворческой

деятельности, мнение органов, мнение государства. По нашему мнению, «мнение» со стороны коллективных субъектов имеет существенную специфику, обусловленную тем, что в указанных субъектах отсутствуют как таковые сознание и воля, вместе с тем может быть выделено коллективное мышление.

Субъективный компонент «мнения» хотя и является основным, не исключает объективную обусловленность мнения. Объективная сторона мнения состоит в том, что она определена законом, нормами права, его принципами, духом законов, нормами морали. Нельзя отождествлять мнение и произвол. Мнение необходимо развивать параллельно с развитием правосознания. С научной точки зрения важно определить, как правильно формулировать в законе его пределы, и сформировать эффективный механизм контроля за применением мнения.

Можно выделить следующие признаки «мнения» в процессе реализации прав и выполнения обязанностей: осуществляется любыми правоспособными субъектами; закрепляется в системе нормативно-регулятивных средств; проявляется в рамках индивидуального правового регулирования; выражается в активном правомерном поведении граждан и их объединений и правомерной деятельности органов публичной власти; осуществляется в целях эффективной и благоприятной для лица организации и непосредственной реализации прав, свобод, исполнения и соблюдения обязанностей.

Судебное и административное мнение объединяет ряд признаков, обусловленных подзаконным характером деятельности, лежащей в их основе функционирования.

Во-первых, это деятельность органов власти и должностных лиц в пределах предоставленных им полномочий. Компетенция властных субъектов определяется именно через полномочия, а не ограничивается указанием на предметы ведения и функции.

Во-вторых, мнение осуществляется не в произвольной форме, а в установленном законом порядке. Законодателем определяются содержание и последовательность действий и решений, условия времени и места их совершения.

То есть административное и судебное усмотрение носят подзаконный характер как по содержанию, так и по форме [3].

На основании изложенного можно сформулировать понятие «мнение в праве» – это деятельность субъектов права в рамках властных полномочий по выбору субъективного и оптимального решения в правотворческой, правоприменительной деятельности, а также результат этой деятельности, выраженный в конкретных содержательных элементах правового акта.

«Мнение» способствует эффективной и благоприятной для индивидов и их объединений организующей деятельности органов публичной власти. Несмотря на

предпочтительный для их деятельности разрешительный тип правового регулирования («запрещено все, кроме прямо разрешенного»), мнение в одних случаях обязывает, в других предоставляет право публичным органам власти принять такой вариант решения, который будет, во-первых, соответствовать принципам верховенства права, соблюдения и уважения прав и свобод человека и гражданина, во-вторых, учитывать все обстоятельства конкретного юридического дела, и, в-третьих, соответствовать ожиданиям людей, их потребностям, для удовлетворения которых осуществляется правоприменение.

Таким образом, можно дать следующее определение «мнения» в процессе реализации права: закреплена в нормативно-регулятивных средствах свобода выбора субъектов при решении конкретного юридического дела в рамках индивидуального правового регулирования в целях эффективной и благоприятной для лица организации и непосредственного осуществления прав, свобод, исполнения и соблюдения обязанностей [2].

На взгляд автора, классификации мнения не обязательно должны проводиться по тем его признакам, которые составляют суть мнения и определяют его природу. Выделение отдельных видов мнения в зависимости от его различных свойств, в том числе нормативных оснований, имеет научное значение для познания всех сторон этого правового явления. В зависимости от характера отношений, где применяется мнение, выделяется политическое, дисциплинарное, военное, правоприменительное, мнение в организационно-распорядительной деятельности и мнение в правоохранительной деятельности. Правоприменительное мнение определяют как осуществляемой на основе и в рамках закона деятельность уполномоченных субъектов права, предусматривающей возможность выбора наиболее оптимального решения по юридическому делу [4, с. 43].

Список использованных источников:

1. Понятие мнение [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://gufo.me/>. Дата доступа: 10.03.2020.
2. Понятие мнения в процессе реализации права [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://scicenter.online/>. Дата доступа: 28.02.2020.
3. Шарнина, Л.А. Категория мнения в конституционном праве / Л.А. Шарнина. - ООО «Проспект», 2017.
4. Березин, А. А. Границы правоприменительной мнения: Дис. ... канд. Юр. наук: 12.01.2001 / А. А. Березин. - Н. Новгород, 2007. - 200 с.

Иванчина О.Н.

доцент кафедры уголовно-правовых дисциплин

Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина

кандидат философских наук, доцент,

г. Брест, Беларусь

МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО = ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ СВОБОДЫ?

Международное право как образец для национального права. Любая система права выступает как совокупность ценностей (политических, экономических, культурных, религиозных и т. д.). В национальных культурах существуют много противоположных идей, которые актуализируют различные ценности. И что ценно для одной правовой культуры может не выступать таковым для другой. Нельзя не считаться с национальными и религиозными убеждениями народов, однако эпоха глобализации привела к существованию международного права, без которого уже не обойтись. В мире, который уже стал «глобальной деревней», международное право должно стать идеалом, к которому необходимо стремиться всем странам для предупреждения омницида – гибели человечества. Международное право выступает основой для мировой политики, экономики, культуры. Наличие общих правовых норм формирует систему «соседского контроля» для суверенных государств, т. к. от этого напрямую зависит их имидж в глобальном пространстве.

Ценность человека. При различии ценностей и правовых систем актуален вопрос: насколько возможна интеграция права? Почему далеко не все страны и правительства стремятся ратифицировать международные документы, провозглашающие свободу человека как ценность? На наш взгляд, ответ на эти вопросы коренится в конкретных типах политики и экономики. Так, в ситуации тоталитарного общества и плановой экономики человек – лишь винтик машины, которого легко можно заменить другим. Если человек проявляет инакомыслие, его необходимо репрессировать, чтобы он не разрушал существующую систему, не «заражал» своим мышлением и ценностями других. Репрессии касаются любого человека, сколь высокого уровня профессионализма и нравственности он бы не достиг. Официально же провозглашается тезис: «Человек бесценен». В реальности это означает, что жизнь человека не стоит ничего. В ГУЛАГЕ бесплатные рабы строили советскую экономику, однако, будучи свободными, они могли бы добиться гораздо больших успехов. Об этом свидетельствуют экономические исследования [1]. И, если оценивать по марксистскому тезису «критерий истины – практика», то более высокая эффективность рыночной экономики по сравнению с плановой уже никем не оспаривается. Все страны бывшего СССР

пытаются выстроить рыночную экономику. От политики и экономики напрямую зависит ценность человека (табл. 1).

Международное право призвано выражать общечеловеческие ценности (право на жизнь, право на свободу и др.). В тоталитарных странах это неприемлемо для политических элит, поэтому они дистанцируются от международного взаимодействия в области права. Это несотрудничество не может не сказываться на их экономике. Поэтому самые бедные страны – это страны самые несвободные, недемократичные, небезопасные для туристов.

Таблица 1. Взаимосвязь политических и экономических условий
при определении ценности человека

Политика	Экономика	Ценность человеческой жизни
Демократия	Рыночная, открытая	Открыто выражена в деньгах (страховые выплаты, значительные компенсации родственникам за гибель близкого человека)
Тоталитаризм (авторитаризм)	Плановая	Публично не выражена в деньгах (жизнь «бесценна», т. е. не стоит ничего)

Свобода как критерий цивилизованности общества. В глобальном мире появилось много форм выражения протеста против существующего политического, правового, экономического порядка. К ним относят публичные протесты посредством мессенджеров, социальных сетей, Youtube и т. д., «голосование ногами» (миграция из страны) и др. Это свидетельствует о том, что свобода всегда была и остается экзистенциальной ценностью во все времена и при любых формах политической и экономической организации общества. Свобода всегда противоположна насилию (в том числе и социальному насилию). В настоящее время уровень свободы человека измеряется с помощью глобальных показателей («Состояние свободы в мире», «Индекс свободы человека», «Индекс человеческого развития», «Международный индекс счастья», «Индекс гендерного неравенства» и др.).

Чем более страна стремится к имплементации международных норм в свое национальное право, тем в большей степени ее можно называть цивилизованным государством. Отношение к человеку, его жизни, правам и свободам – это главный критерий, по которому необходимо оценивать качество государственного управления, качество законодательства и работу правоохранительной системы.

Итак, сегодня цивилизация – это не только высокий уровень материальной и духовной культуры, но и уровень свободы человека, высокая ценность его жизни в глазах государства. Глобальные показатели как способы идентификации процессов в мире способны выявить

уровень подлинной цивилизованности и прозрачности политики, государственного управления, экономических решений.

Список использованных источников:

1. Был ли Сталин «эффективным менеджером»? Лекция Сергея Гуриева [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=R-xm8d-V9iQ&t=2s>. – Дата доступа: 03.04.2020.

Кузнецова Л.В.

*доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту
Черкаського інституту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України
м. Черкаси, України*

ВПЛИВ ЗВИЧАЄВОГО ПРАВА НА НАЦІОНАЛЬНУ СИСТЕМУ ПРАВА

В умовах коли переосмислюється зміст і межі між приватно-правовою і публічно-правовою сферою нового значення набувають питання правових режимів, типів, методів і способів правового регулювання, тенденцій і закономірностей виникнення, функціонування і розвитку галузей та окремих інститутів права.

Історія становлення правової системи кожної держави бере свій початок із історії звичаєвого права, яке протягом багатьох віків відігравало провідну роль серед усіх джерел права. Моральні норми, що є складовою частиною культури суспільства, у своїй сукупності виступають інструментом соціального регулювання суспільних відносин та впливають на поведінку людей.

Як регулятор поведінки людей, звичай репрезентується у повсякденне життя через всі історичні форми життєдіяльності людей. У звичаєвому праві знаходять своє відображення важливі аспекти культурного, політичного і соціально-економічного розвитку держави. Важко не погодитися з тезою відомого українського етнографа-емігранта О. Воропая про те, що звичаї є тими неписаними законами, якими керуються в найменших щоденних і найбільших всенаціональних справах [1, с. 5].

Етнографи появу звичаєвого права пов'язують із виникненням мови та народності. Так, зокрема І. Шаровкин за результатами своєї етнографо-правової експедиції писав: «право

росте разом з народом та вмирає лише з втратою народом його особистості» [2, с.25]. З цим висловом важко не погодитися, адже з розвитком суспільних відносин, виникненням нових сфер життєдіяльності суспільства виникають як писані, так і неписані правові норми, спрямовані на уникнення суспільних протиріч.

Ще задовго до появи нормативних актів звичай регулював поведінку кожного члена суспільства «більш докладно і категорично, ніж закон», і те, що держава здобуває силою примусу, звичай забезпечує собі почуттям моральної обов'язковості. Часто закон виконується членами суспільства не тому, що це їм необхідно, а через страх бути покараним через його невиконання. Звичай же порушується не так часто, як закон, оскільки сприймається членами суспільства як життєво необхідний, виконується добровільно і як правило має набагато більшу силу впливу на людей ніж закон.

Важливою особливістю звичаєвого права було те, що його норми сприймалися загалом як справедливі, які відповідали уявленням людей про вимоги моральності і моралі. Поєднання звичаю і обряду утворило окремий та унікальний український світогляд, в основу якого була закладена велика пошана праці, потреба ладу та порядку в усьому. Саме з праці на землі та бажання підтримувати і збільшувати її родючість виросло прагнення пізнавати процеси, які відбуваються в природі, відпрацювати механізм врегулювання цих процесів за допомогою звичаю.

Звичаєве право, що виникло внаслідок об'єктивних причин, починає активно взаємодіяти із суспільством і ним обумовлюватися. Суспільство детермінує зміст права, вирішальним чином впливає на його розвиток.

Обрядовість була безпосередньо пов'язана із ментальністю народу та фіксацію її у вигляді морально - правових норм, що перетворювалися у народні приказки, які сміливо можна назвати нормами правового звичаю. Вони доповнювали українську мову лаконічними, влучними виразами, які виступали як принципи правосвідомості українського народу та морально-етичні санкції, а обряд формалізував поведінку чи дію та сприяв зміцненню зв'язків громади. Порушення або невиконання звичаєвих обрядів вважалося за порушення норм звичаєвого права. Наберемося сміливості стверджувати про те, що складовими трудо-правових звичаїв є: обряди, традиції, мораль, що в сукупності виступали регламентацією трудових відносин. Специфікою національних трудових звичаїв на думку О. Івановської є принципи взаємодопомоги, спільної відповідальності за результати праці, первинність моральних критеріїв оцінки трудової діяльності члена громади [3, с. 45].

Таким чином, в основу характеристики звичаєвого права був закладений принцип класифікації звичаїв за економіко-договірним критерієм, соціальною належністю, критерієм часової диференціації, географічним критерієм та за віковими і статевими ознаками.

Список використаних джерел:

1. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. К.: Оберіг, 1999. 455 с.
2. Шаровкин И. Юридические обычаи крестьян Печенежской волости Волчанского уезда Харьковской губернии. Х.: Изд-во Харьковского губернского статистического комитета, 1896. 38 с.
3. Івановська О. Звичаєве право в Україні. Етнографічний аспект. К.: Екс Об, 2002. 263 с.

СПИСОК АВТОРІВ

- Акулич А.В.** - Брестский государственный университет имени А.С. Пушкина студент юридического факультета г. Брест, Беларусь
- Алябов Ю.В.** -старший викладач кафедри галузевого права Херсонського державного університету, м.Херсон, Україна
- Андрикевич Е.Г.** - студентка Брестского государственного университета имени А.С.Пушкина, г.Брест, Беларусь
- Андрусенко О.А.** - викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Херсон, Україна.
- Атдаев К.Ш.** – студент УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия»
- Білик І.Ю.** - здобувач вищої освіти історико-юридичного факультету Херсонського державного університету, м.Херсон, Україна
- Бакуменко В.І.** – здобувач вищої освіти Херсонського факультету Одеського університету внутрішніх справ, м. Херсон, Україна
- Бараненко Р.В.** - професор кафедри професійних та спеціальних дисциплін, кандидат технічних наук, доцент,Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ, Україна, м. Херсон
- Беницкая А.А.** - ассистент кафедры административного и хозяйственного права и правоохранительной деятельности историко-юридического факультета Херсонского государственного университета, г. Херсон, Украина
- Береговцова Д.С.** - заведующий кафедрой теории и истории государств и права Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина. Кандидат юридических наук, доцент
- Березніков О. В.** - аспірант кафедри галузевого права Херсонського державного університету м. Херсон, Україна
- Бєліков І.В.** - здобувач вищої освіти історико-юридичного факультету Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна
- Бібленко В. С.** - аспірант кафедри галузевого права Херсонського державного університету м. Херсон, Україна
- Біляєва К.О.** - студентка історико-юридичного факультету Херсонського державного університету м. Херсон, Україна
- Бондар В.В.** - завідувач кафедрою адміністративного права та адміністративного процесу Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, м.Херсон, Україна
- Бурлакова В.С.** - здобувач вищої освіти Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ м. Херсон, Україна
- Бурцева І. В.** - здобувач вищої освіти Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ м. Херсон, Україна
- Бурякова А.В.** – магістрант історико-юридичного факультету, Херсонський державний університет, м. Херсон, Україна
- Васильєва М.С.** студентка юридического факультета Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина г. Брест, Беларусь
- Василяка О.К.** доцент кафедри галузевого права Херсонського державного університету кандидат юридичних наук, м. Херсон, Україна

Венгер Т.О. здобувачка вищої освіти Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ м. Херсон, Україна

Вербицкая А.С. студентка юридического факультета Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина г. Брест, Республика Беларусь

Волкович О.Ю. - доцент кафедри адміністративного і господарського права та правоохоронної діяльності історико-юридичного факультету Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна.

Галуцько В.М. - доктор юридичних наук, професор кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, м.Херсон, Україна

Голомзик А.Г. - студентка факультета бізнеса и права Белорусской государственной сельскохозяйственной академии г. Горки, Беларусь.

Грибик Г.В. – здобувач вищої освіти історико-юридичного факультету Херсонського державного університету м. Херсон, Україна

Гуляков К. В. аспірант кафедри галузевого права історико-юридичного факультету Херсонського державного університету м. Херсон, Україна

Даценко В.О. - здобувач вищої освіти факультету цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля м. Черкаси, Україна

Демидович В.А. – студентка факультета бізнеса и права Белорусской государственной сельскохозяйственной академии г. Горки, Беларусь

Денисенко Н.В. – студентка 4 курса юридического факультета Гомельского государственного университета имени Франциска Скорины, г. Гомель, Беларусь

Дмитренко Н.А. аспірант кафедри галузевого права історико-юридичного факультету Херсонського державного університету м. Херсон, Україна

Доланская Рената – д.ю.н., керівник Освітнього центру медіації (Словачія), лектор, адвокат та медіатор

Ешкина А.Г. –студентка факультета бізнеса и права «Белорусская государственная орденов Октябрьской Революции и Трудового Красного Знамени сельскохозяйственная академия» г. Горки, Республика Беларусь

Жаровська Г.П. – д. ю. н., доцент кафедри кримінального права і криміналістики Чернівецького національного університету ім.. Ю. Федьковича м. Чернівці, Україна

Захарова С.І. - доцент кафедри історії та теорії національного і міжнародного права Херсонський державний університет м. Херсон, Україна.

Зорін О.О. здобувач вищої освіти історико-юридичного факультету Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна

Зубенко В.В. - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління Херсонського державного аграрно-економічного університету, м. Херсон, Україна

Ивановская Е.В. – студентка юридического факультета Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина г. Брест, Беларусь

Иванчина О.Н. – кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры уголовно-правовых дисциплин Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина г. Брест, Беларусь.

Ипатова О.В. – старший преподаватель Брестского государственного технического университета г. Брест, Беларусь

історико-юридичного факультету, Херсонського державного університету, м.Херсон, Україна

Кіріченко А. В. - здобувач вищої освіти Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Херсон, Україна.

Коваленко О.В. - здобувач вищої освіти історико-юридичного факультету Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна

Козинець А.А. - здобувач вищої освіти юридичного факультету Запорізького національного університету, м. Запоріжжя, Україна

Козлович А.В. – здобувач вищої освіти історико-юридичного факультету Херсонського державного університету м. Херсон, Україна.

Козловська В.А. - здобувач вищої освіти Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, м.Херсон, Україна

Колтуннік С.В. - здобувач вищої освіти Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, м.Херсон, Україна

Корунчак Л.А. доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, м.Херсон, Україна

Коховец М.А. - студентка юридического факультета Брестского государственного университета имени А. С. Пушкина г. Брест, Беларусь

Крамаренко С. М. - здобувач вищої освіти історико-юридичного факультету Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна

Крет Г.Р. - кандидат юридичних наук, доцент, суддя Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, м. Київ, Україна

Кріцька Д.Є. – здобувач вищої освіти Херсонського факультету Одеського університету внутрішніх справ, м. Херсон, Україна.

Крічкер О.Ю. – викладач кафедри іноземних мов факультету цивільної безпеки Черкаського інституту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля, канд. історичн. наук, м. Черкаси, Україна

Кузнецова Л.В. – доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України м. Черкаси, України

Кузьменко Ю.В. – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри адміністративного права та адміністративного процесу, Херсонського факультету Одеського університету внутрішніх справ м. Херсон, Україна

Литвиненко Т.А. - викладач кафедри суспільно-правових дисциплін і менеджменту освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, м. Харків, Україна

Макарова Н.В. – преподаватель юридического факультета Белорусского государственного университета г. Минск, Республика Беларусь

Максимчук І.Р. здобувачка вищої освіти Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Херсон, Україна

Мацьопа О.А. магістрант юридичного факультету Чернівецького національного університету ім.. Ю. Федьковича м. Чернівці, Україна

Мельник Д.С. - здобувач вищої освіти історико-юридичного факультету, Херсонського державного університету, м.Херсон, Україна

Михайловская Т.С – студентка 2 курса юридического факультета Гродненского государственного университета имени Янки Купала г. Гродно, Беларусь

Мороз О.В. – доцент кафедры экологического и аграрного права юридического факультета Белорусского государственного университета, кандидат юридических наук, доцент г. Минск, Республика Беларусь.

Муха А.А. - студентка 1 курса экономического факультета Брестского государственного технического университета, г. Брест, Беларусь

Новицкая Е.Н. - студент юридического факультета Гомельского государственного университета имени Франциска Скорины, г. Гомель, Республика Беларусь

Новіков М.М. – доцент кафедры професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, м.Херсон, Україна

Новікова М.М. – викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, м.Херсон, Україна

Норець Л.Є. - здобувач вищої освіти Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Херсон, Україна

Обрусна С.Ю. – професор кафедри державно-правових дисциплін Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького м. Черкаси, Україна.

Орлик О.Д. - магістрант історико-юридичного факультету Херсонського державного університету

Островська А.О. - здобувач вищої освіти Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Херсон, Україна

Парасочкіна К. В. - старший викладач кафедри адміністративного і господарського права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна

Петренко Н.О. кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного і господарського права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна

Пилипчук А. С. - здобувач вищої освіти Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ м. Херсон, Україна

Пономаренко А.О. - здобувач вищої освіти історико-юридичного факультету Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна

Починок Ю.О. - здобувач вищої освіти Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Херсон, Україна

Правоторова О.М. - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного і господарського права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна

Пришляк О.В. – Консультант з юридичних питань товариства з обмеженою відповідальністю «Науково-виробниче підприємство «Опті» м. Дніпро, Україна

Путрукевич М.С. - студент юридического факультета Гомельского государственного университета имени Франциска Скорины г. Гомель, Беларусь

Рамазанова Н.О. - аспирант факультета права Белорусского государственного экономического университета, г. Минск, Беларусь

Руткевич Е.А. – студент юридического факультета Брестского государственного университета имени А. С. Пушкина

Савельєва І.В. - Старший викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Херсон, Україна

Самойленко О. С. - аспірант кафедри адміністративного та митного права Університету митної справи та фінансів, м. Запоріжжя, Україна

Самусенко Л.А. – кандидат юридических наук, доцент кафедры экологического и аграрного права юридического факультета БГУ г. Минск, Республика Беларусь

Сапарова Т. – студентка УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия», г. Горки, Беларусь

Семенович Н.Ю. – студентка юридического факультета Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина г. Брест, Республика Беларусь

Слепцов А. В. – старший преподаватель кафедры юриспруденции факультета экономики и права Могилевского государственного университета Имени А. А. Кулешова г. Могилев, Республика Беларусь

Сливко О.Я. - старший преподаватель кафедры теории и истории государства и права УО «Брестский государственный университет им. А.С. Пушкина», г. Брест, Республика Беларусь

Спиця О.В. - здобувач вищої освіти Херсонського факультету Одеського університету внутрішніх справ, м. Херсон, Україна

Смирнова Ю.А. – магистрант юридического факультета Гомельского государственного университета имени Франциска Скорины г. Гомель, Республика Беларусь

Соловей О. М. - декан Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, м.Херсон, Україна

Сотула О. С. доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» м. Одеса, Україна

Степанов О.В.- доцент кафедры международного экономического права Белорусского государственного экономического университета, г. Минск, Республика Беларусь

Сухова В.В. старший преподаватель кафедры общепрофессиональных и специальных юридических дисциплин факультета бизнеса и права Белорусской государственной орденов Октябрьской Революции и Трудового Красного Знамени сельскохозяйственной академии г. Горки, Республика Беларусь

Телятицкая Т.В. - заведующая кафедрой международного экономического права Белорусского государственного экономического университета, канд. юрид. наук, доцент, г. Минск, Беларусь

Темніков О.В. -доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, м. Херсон, Україна

Тюшкевич А.А. – студент юридического факультета Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина, г. Брест, Беларусь

Усатенко Д.І. - здобувач вищої освіти юридичного факультету Запорізького національного університету, м. Запоріжжя, Україна

Устюжанінова О.Т. викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Херсон, Україна

Фреїв В.В. студент історико-юридичного факультету Херсонського державного університету м. Херсон, Україна

Ходжаева Б.Х. – студентка УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия» г. Горки, Беларусь

Христюк В.В. аспірант історико-юридичного факультету Херсонський державний університет м. Херсон, Україна

Чернявський А.Л. – к.ю.н., доцент, головний спеціаліст-юрисконсульт відділу судового супроводу юридичного управління Департаменту управління справами та юридичного забезпечення Черкаської міської ради, м. Черкаси, Україна

Чубань В.С. - к.е.н., доцент, доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля, м. Черкаси, Україна

Дудчик А.И. - студент юридического факультета Брестского государственного университета имени А.С. Пушкина, г. Брест, Республика Беларусь

Шевченко Н. Л. - старший викладач кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Херсон, Україна

Шингель Н.А. – доцент кафедри екологіческого и аграрного права Белорусского государственного университета г. Минск, Республика Беларусь

Шперун Х.В. – ст. викладач кафедри історії та теорії національного і міжнародного права історико-юридичного факультету Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна

Юрочкин С.М. - аспірант факультета права Белорусского государственного экономического факультета, г. Минск, Республика Беларусь

Ясинська А.В. - здобувач вищої освіти Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Херсон, Україна